

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ADIYAMAN İLİNİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ VE ROTA PLANLAMASI

Mehmet KARAKUŞ

ŞANLIURFA 2023

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ADIYAMAN İLİNİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ VE ROTA PLANLAMASI

Mehmet KARAKUŞ

Danışman

Prof. Dr. Veysi GÜNAL

ŞANLIURFA 2023

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Veysi GÜNAL danışmanlığında, Mehmet KARAKUŞ'un hazırladığı **"Adıyaman İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Rota Planlaması"** konulu bu çalışma 26 / 05 /2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

□ Oybirliğiyle / □ Oy çokluğu ile

Danışman	Prof. Dr. Veysi Günal	
Üye	Prof. Dr. Ersin Kaya Sandal	
Üye	Prof. Dr. Mehmet Sait Şahinalp	

Bu tezin Coğrafya Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN

Enstitü Müdürü

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	205225003
Adı / Soyadı	Mehmet Karakuş
Anabilim Dalı/Programı	Coğrafya / Tezli Yüksek Lisans
Tez Konusu	Adıyaman İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Rota Planlaması

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 265 sayfalık kısmına ilişkin, 04/05/2023 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 26'dır. Ayrıca Yüksek Lisans Tez çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,

2- Kaynakça hariç

3- Alıntılar hariç/dâhil

4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim. 04/05/2023

Mehmet Karakuş

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 04/05/2023

Prof. Dr. Veysi Günal

ÖZET

ADIYAMAN İLİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ VE ROTA PLANLAMASI

KARAKUŞ, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi

Coğrafya Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Veysi GÜNAL

Mayıs, 2023, 265 Sayfa

Bu çalışmada, günümüzde deniz turizmi ya da kıyı turizmine alternatif olarak görülen kırsal turizm kavramı ele alınmıştır. Kırsal turizm; köylü turizmi, yayla turizmi, tarımsal turizm, eko turizm ve çiftlik turizmi gibi tanımlarla birlikte açıklanmaktadır. Kırsal turizm ise kırsal mekânlarda yapılan tüm turizm faaliyetlerini kapsamaktadır. Kırsal turizm kapsamında Adıyaman ilinde yapılan çalışmaların belirlenmesinde ilin doğal, tarihi ve kültürel değerleri etkili olmuştur. Doğal turizm değerleri arasında akarsuları, göller, dağları, vadileri, kanyonları, fauna-flora özellikleri ile keşfedilecek turizm mekanları yer almaktadır. Tarih ve kültürel değerleri birçok medeniyetin, devletin, beyliğin kurulduğu ve yaşadığı bu mekânda farklı dönemlerden kalma birçok eserler bulunmaktadır. Çalışma alanın potansiyelini ortaya koymak için ilk öncelikle literatür taraması yapılmış ve belli aralıklarla arazide gözlemler ile kırsal turizm değerleri ortaya konulmuştur. Coğrafi Bilgi Sistemlerinden ve ArcGIS programından faydalanarak turizm değerleri, tematik haritalar ve rota haritaları oluşturulmuştur. Genel doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin haritaları yapıldıktan sonra turizm rotaları çizilmiştir. 7 adet rota haritası üretilmiştir. Rota planlama haritalarında rota boyunca durak noktaları önerilmiştir. Kırsal turizm bakımından zengin kaynaklara sahip olan Adıyaman ili yeterli tanıtımın yapılmaması, alt yapı, konaklama yetersizliği, isabetsiz politikalar, kırsal bölgelerdeki güvenlik sorunları nedeniyle yeterince gelişim gösterememiştir. Bu sorunlar kırsal turizmin gelişmesinin önündeki engeller olarak belirtilebilir. Bir bölgenin gelişmesi için kırsal turizmin gelişmesi önemlidir. Günümüzde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kırsal turizm önem kazanmaya

başlamıştır. Kırsal turizm, farklı özellikleriyle ülke ekonomisine ciddi katkılar sunmaktadır. Adıyaman ili turizm kırsal turizm potansiyeli açısından oldukça zengin bir ildir. Tarihi ve kültürel olarak birçok güzelliği bünyesinde barındıran Adıyaman ili bu güzelliklerini tanıtmada yetersiz kalmıştır. Adıyaman ilinin kırsal turizminin gündeme gelmesiyle birlikte bu durum şehrin kalkınmasında büyük bir rol oynayacaktır. Gelir düzeyi açısından düşük illerin başında gelen Adıyaman ili bu tür turizm faaliyetleriyle şehrin ekonomisine ciddi gelirler kaydedecektir. Özellikle kırsal turizm açısından zengin bir yer olan Adıyaman bu potansiyelini yeterince kullanamamıştır. Henüz yoğun bir turist akışını kaldıramayacak olan ilde, turizmde eksikliklerinin giderilmesi, yerel yönetimlerin iş birliği ve doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması kırsal turizmin gelişimi için gerekli olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Adıyaman, Kırsal Turizm, Rota Planlaması, Turizm Potansiyeli

ABSTRACT

DETERMINING THE RURAL TOURISM POTENTIAL OF ADIYAMAN PROVINCE AND ROUTE PLANNING

KARAKUS, Mehmet

Master's Thesis

Department of Geography

Advisor: Prof. Dr. Veysi GUNAL

May, 2023, 265 Pages

In this thesis, the concept of rural tourism, which is seen as an alternative to sea tourism or coastal tourism today, is discussed. rural tourism; It is explained together with definitions such as village tourism, highland tourism, agricultural tourism, eco tourism and farm tourism. Rural tourism, on the other hand, covers all tourism activities in rural areas. The natural, historical and cultural values of the province have been effective in determining the studies carried out in Adıyaman within the scope of rural tourism. Natural tourism values include rivers, lakes, mountains, valleys, canyons, fauna-flora features and tourism places to be discovered. There are many artifacts from different periods in this place, where many civilizations, states and principalities were founded and lived, with historical and cultural values. In order to reveal the potential of the study area, first of all, literature review was made and rural tourism values were revealed with observations in the field at regular intervals. Tourism values, thematic maps and route maps were created by using Geographic Information Systems and ArcGIS program. After the maps of general natural, historical and cultural values were made, tourism routes were drawn. 7 route maps were produced. Stop points are suggested along the route in route planning maps. Adıyaman province, which has rich resources in terms of rural tourism, could not develop sufficiently due to insufficient promotion, infrastructure, lack of accommodation, inaccurate policies, and security problems in rural areas. These problems can be stated as obstacles to the development of rural tourism. The development of rural tourism is important for the development of a region. Today, rural tourism has started to gain importance in our country as well as in the whole world. Rural tourism, with its different characteristics, makes serious contributions to the country's economy. Adıyaman is a very rich

province in terms of tourism and rural tourism potential. The province of Adıyaman, which has many historical and cultural beauties, has been insufficient in promoting these beauties. With the emergence of rural tourism in Adıyaman province, this situation will play a major role in the development of the city. Adıyaman province, which is one of the provinces with low income level, will save serious income to the economy of the city with such tourism activities. Adıyaman, which is a rich place especially in terms of rural tourism, could not use this potential sufficiently. It has been concluded that in the province, which cannot handle an intense tourist flow yet, it is necessary to eliminate the deficiencies in tourism, to cooperate with local governments and to protect natural, historical and cultural values for the development of rural tourism.

Keywords: Geography, Adıyaman, Rural Tourism, Route Planning, Tourism Potential

ADIYAMAN İLİNİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ VE ROTA PLANLAMASI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYSAYFASI II
ORİJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ III
ÖZET IV
ABSTRACT VI
İÇİNDEKİLER VIII
TABLOLAR LİSTESİ XI
ŞEKİLLER LİSTESİ XII
HARİTALAR LİSTESİ XIII
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ XIV
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KIRSAL TURİZM İLE İLGİLİ TANIMLAR VE KIRSAL TURİZMİN GELİŞİMİ

1.1. TURİZM 8
1.2. KIRSAL TURİZM 8
1.3. KIRSAL TURİZMİN GELİŞİMİ 10
1.4. DÜNYA'DA KIRSAL TURİZM GELİŞİMİ 11
1.5. TÜRKİYE'DE KIRSAL TURİZM'İN GELİŞİMİ 12
1.6. EKO TURİZM 15
1.7. TARİHİ VE KÜLTÜREL TURİZM 16
1.8. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM 16

İKİNCİ BÖLÜM
ADIYAMAN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ- KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ

2.1. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLER- KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ 17
2.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik özellikler-Kırsal Turizm İlişkisi 19
2.1.2. İklim-Kırsal Turizm İlişkisi 29
2.1.3. Hidrografya-Kırsal Turizm İlişkisi 35
2.1.4. Toprak-Kırsal Turizm İlişkisi 37

2.1.5. Bitki Örtüsü ve Hayvan Varlığı-Kırsal Turizm İlişkisi 39
2.2. BEŞERÎ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ-KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ 42
2.2.1. Nüfus Özellikleri-Kırsal Turizm İlişkisi 42
2.2.2. Yerleşme Özellikleri-Kırsal Turizm İlişkisi 47
2.3. EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ- KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ 55
2.3.1. Arazi Kullanımı-Kırsal Turizm İlişkisi 56
2.3.2. Tarımsal Üretim-Kırsal Turizm İlişkisi 59
2.3.3. Hayvancılık Faaliyetleri-Kırsal Turizm İlişkisi 63
2.3.4. Ulaşım Faaliyetleri-Kırsal Turizm İlişkisi 64
2.3.5. Kültürel Özellikler- Kırsal Turizm İlişkisi 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADIYAMAN İLİNİN KIRSAL TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ

3.1. DOĞAL ÇEKİCİLİKLER 70
3.1.1. Jeolojik-Jeomorfolojik Çekicilikler 70
3.1.1.1. Dağlar 70
3.1.1.2. Termal Kaynakları (Kaplıcaları) 75
3.1.1.3. Boğazlar 79
3.1.1.4. Vadiler 83
3.1.1.5. Kanyonlar 85
3.1.1.6. Mağaralar 90
3.1.1.7. Yaylalar 96
3.1.2. Hidroğrafik Çekicilikler 100
3.1.2.1. Akarsuları 100
3.1.2.2. Göller 105
3.1.2.3. Yüzen Adalar 112
3.1.3. Biyocoğrafik Çekicilikler 114
3.1.3.1. Milli Parklar 114
3.1.3.2. Mesire Alanları 120
3.1.3.3. Fauna ve Flora 124
3.2. BEŞERÎ ÇEKİCİLİKLER 129
3.2.1. Ören Yerleri 132
3.2.2. Höyükler 142

3.2.3. Tümülüsler 144
3.2.5. Kaya Mezarılar 152
3.2.6. Dini Yapılar ve Dini Merkezler 155
3.2.7. Kaleler 173
3.2.8. Köprüler 175
3.2.9. Çeşmeler 182
3.2.10. Kaya Yazıtları 183
3.2.11. Hamamlar 184
3.2.12. Geleneksel Yapılar 186
3.2.13. Yemek Kültürü (Gastronomi) 190
3.3. EKONOMİK ÇEKİCİLİKLER 191
3.3.1. Festivaller ve Yerel Etkinlikler 192
3.3.2. El Sanatları 196

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADIYAMAN İLİNİN KIRSAL TURİZM ROTA PLANLAMASI

4.1. DOĞAL DEĞERLERE GÖRE ROTA PLANI 202
4.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Kırsal Turizm Rota Planlaması 203
4.1.2. Hidrografik Kırsal Turizm Rota Planlaması 206
4.1.3. Biyocoğrafik Rota Planı 210
4.2. BEŞERİ VE EKONOMİK ÖZELLİKLERE GÖRE KIRSAL TURİZM ROTA PLANLAMASI 213
4.2.1. Tarihi Alanlar Kırsal Turizm Rota Planlaması 213
4.2.2. Eski Yerleşmeler Rota Planlaması 221
4.2.3. Tarihi Kalıntıların Rota Planlaması 225
4.2.4. Kalelerin Rota Planlaması 228
4.2.5. Dini Alanlar Rota Planlaması 231
4.2.6. Sivil Mimari Kırsal Turizm Rota Planlaması 235
4.2.7. Ekonomik Kırsal Turizm Rota Planlaması 237
SONUÇ VE ÖNERİLER 238
KAYNAKÇA 243

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kırsal Tatil Türleri ve Şehir/Resort Tatil Türlerinin Karşılaştırılması 18
Tablo 2: Adıyaman Meteoroloji İstasyonu Verilerine Ait Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama İklim Değerleri (1995-2021) 31
Tablo 3: Adıyaman Meteoroloji İstasyonu Verilerine Ait Yıllar İçinde Gerçekleşen Aylık Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Gün Sayıları (1961-2021) 33
Tablo 4: Adıyaman Arazi Kullanım ve Orman Dağılış Alan Büyüklüğü(Ha) (1990-2020) 40
Tablo 5: Adıyaman İlinde Nüfusun Değişimi (1955-2021) 45
Tablo 6: Adıyaman'ın Sayım Dönemlerine Göre Göç Durumu (1975-2021) 47
Tablo 7: Adıyaman İlinin Arazi Kullanım Alanları 57
Tablo 8: Adıyaman İlinde Tarım Ürünlerinin Üretim Alanı (Da) ve Üretim (Ton) (2005-2021) 60
Tablo 9: Adıyaman İlinin Başlıca Dağları 71
Tablo 10: Adıyaman İlindeki Akarsuların Başlıca Özellikleri 101
Tablo 11: Nemrut Dağı Milli Parkı'na Gelen Ziyaretçi Sayıları (2002-2021) 118
Tablo 12: Adıyaman İlinde Bulunan Tescilli Ören Yerleri (2021) 132
Tablo 13: Türkiye'de Unesco Tarafından Dünya Miras Listesi'ne Alınan Kültürel ve Doğal Varlıkları (2021) 135
Tablo 14: Adıyaman İlinde Bulunan Tescilli Tümülüsler 145
Tablo 15: Sofraz Ören Yeri'ne Gelen Ziyaretçi Sayıları (2012-2021) 149
Tablo 16: Adıyaman İlinde Bulunan Tescilli ve Tescilsiz Camiler 159
Tablo 17: Adıyaman İlinde Bulunan Sivil Mimari Yapılar 186
Tablo 18: Adıyaman İlinde Yapılan Yemek ve Tatlı Çeşitleri 191

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kent ve Kır Nüfusunun Yıllar İçeresindeki Değişim Durumu (1955-2021) 46
Şekil 2: Nemrut Dağına Gelen Yereli ve Yabancı Turist Sayıları (1991-2021) 119

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Adıyaman İlinin Lokasyonu 2
Harita 2: Adıyaman İlinin Jeoloji Haritası 20
Harita 3: Adıyaman İli Ve Çevresinin Topografya Haritası 24
Harita 4: Adıyaman İli Çevresinin Fiziki Haritası 26
Harita 5: Adıyaman İli Ve Çevresinin Eğim Haritası 28
Harita 6: Adıyaman İli Ve Çevresinin Sıcaklık Haritası 32
Harita 7: Adıyaman İli Ve Çevresinin Yağışı Haritası 34
Harita 8: Adıyaman İlinin Hidrografya Haritası 36
Harita 9: Adıyaman İlinin Büyük Toprak Gruplarının Haritası 38
Harita 10: Adıyaman İlinin Bitki Formasyonlarının Dağılış Haritası 41
Harita 11: Adıyaman İlinin Kırsal Yerleşmelerinin Dağılış Haritası 50
Harita 12: Adıyaman İlinin Arazi Kullanımı Haritası 58
Harita 13: Adıyaman İlinin Ulaşım Yollarının Haritası 67
Harita 14: Adıyaman İlinin Tarihi ve Kültürel Değerleri 131
Harita 15: Hidrografik Rotaları 209
Harita 16: Biyocografik Rotaları 212
Harita 17: Tarihi Kalıntı Rotaları 220
Harita 18: Eski Yerleşmeler Rotaları 224
Harita 19: Tarihi Kalıntı Rotaları 227
Harita 20: Kaleler Rotası 230
Harita 21: Dini Alan Rotaları 234
Harita 22: Sivil Mimari Alanların Rotası 236

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Kırsal Alanlarda Taş Evlerden Görünüm 52
Fotoğraf 2: Kırsal Yerleşmelerde Kullanılan Yapı Malzemesinden Görünüm 53
Fotoğraf 3: Kırsal Alanlardaki Yapılardan Görünüm 54
Fotoğraf 4: Nar Hasattından Görünüm 61
Fotoğraf 5: Badem Bahçesinden Görünüm 61
Fotoğraf 6: Bağ Bahçesinden Görünüm 62
Fotoğraf 7: Nar Bahçesinden Görünüm 63
Fotoğraf 8: Ulubaba Yaylasında Küçükbaşı Hayvancılıktan Görünüm 64
Fotoğraf 9: Adıyaman Nissibi Köprüsü 65
Fotoğraf 10: Ulubaba Dağından Bir Görünüm 73
Fotoğraf 11: Nemrut Dağından Bir Görünüm 74
Fotoğraf 12: Nemrut Dağının Doğu Terasına Tırmanış Yolundan Görünüm 74
Fotoğraf 13: Buhara Evlerinin Proje Planı 76
Fotoğraf 14: Buhara Evlerinin Misafir Kabulü 77
Fotoğraf 15: Çelikhan İçmesinden Bir Görünüm 78
Fotoğraf 16: Çelikhan İçmesinde Kamp Alanından Görünüm 78
Fotoğraf 17: Şemikan Boğazından Görünümü 80
Fotoğraf 18: Palanlı Boğazından Görünüm 81
Fotoğraf 19: Derinsu Boğazından Görünüm 81
Fotoğraf 20: Narince Boğazından Görünüm 82
Fotoğraf 21: Pirin Vadisi 84
Fotoğraf 22: Cendere Kanyonundan Görünüm 86
Fotoğraf 23: Cendere Köprüsü ve Kanyonundan Görünüm 86
Fotoğraf 24: Gerger Kanyonundan Görünüm 87
Fotoğraf 25: İndere (Zey) Kanyondan Görünüm 88
Fotoğraf 26: Kızılin Kanyonundan Görünüm 89
Fotoğraf 27: Kızılin Kanyonun İçeresinde Kamp Alanlarından Görünüm 89
Fotoğraf 28: Palanlı Mağarasından Bir Görünüm 91
Fotoğraf 29: Palanlı Mağarasının İçinde Bir Görünüm 92
Fotoğraf 30: Demir Kale Mağarasından Bir Görünüm 92
Fotoğraf 31: Gümüşkaya (Palaş) Mağarasından Bir Görünüm 93

Fotoğraf 32: Kızılin Mağarasından Bir Görünüm 94
Fotoğraf 33: Akıncılar Mağaraların İçenden Bir Görünüm 95
Fotoğraf 34: Akıncılar Mağaralarından Uzaktan Görünüm 95
Fotoğraf 35: Ulubaba Yaylası 97
Fotoğraf 36: Jari Yaylası 98
Fotoğraf 37: Gölbaşı Tabiat Park Gölünden Görünüm 106
Fotoğraf 38: Gölbaşı Tabiat Parkındaki Gölbaşı Gölünden Görünüm(2) 107
Fotoğraf 39: Azaplı Gölünden Görünüm 108
Fotoğraf 40: Abdulharap Gölünden Görünüm 109
Fotoğraf 41: Sülüklü Gölünden Görünüm 110
Fotoğraf 42: Atatürk Baraj Gölünün Gövdesinden Bir Görünüm 111
Fotoğraf 43: Atatürk Baraj Gölünün Kıyısındaki Su Sporlarının Merkezi 111
Fotoğraf 44: Çat Barajı Gölünden Görünüm 112
Fotoğraf 45: Yüzen Adalardan Görünüm 114
Fotoğraf 46: Nemrut Dağından Görünüm 116
Fotoğraf 47: Nemrut Dağı Doğu Terası Heykelleri 117
Fotoğraf 48: Nemrut Dağı Batı Terası Heykelleri Ve Günbatımı Seyri 118
Fotoğraf 49: Gazihan Dede Mesire Alanı 120
Fotoğraf 50: Zerban Mesire Alanında Görünüm 123
Fotoğraf 51: Kırkpınar Mesire Alanından Bir Görünüm 124
Fotoğraf 52: Adıyaman Lalesi 125
Fotoğraf 53: Ağlayan Gelin 125
Fotoğraf 54: Ters Laleden (Ağlayan Gelinden) 126
Fotoğraf 55: Doğanlı Çınarı Tabiat Anıtı 129
Fotoğraf 56: Perre Ören Yeri 133
Fotoğraf 57: Pirin Ören Yeri'ndeki (Perre Antik Kenti) Nekropol Alanı 134
Fotoğraf 58: Doğu Terası Güneşin Doğuşunun Seyri Alanı 137
Fotoğraf 59: Batı Terası Güneşin Batışı Seyir Terası 138
Fotoğraf 60: Kral Antiochs ile Tanrı Herakles Tokalaşması 141
Fotoğraf 61: Nemrut Dağı Tümülüs'ü 146
Fotoğraf 62: Karakuş Tümülüs'ü 147
Fotoğraf 63: Tümülüsün Giriş Kapısı 148

Fotoğraf 64: Tümülüsdeki Lahit Mezar 149
Fotoğraf 65: Küçük Tümülüs'ün Giriş Kapısı 150
Fotoğraf 66: Tümülüs'teki Lahit Mezar 151
Fotoğraf 67: Turuş Kaya Mezarları 153
Fotoğraf 68: Palanlı Kaya Mezarları 154
Fotoğraf 69: Eskikent Murfa'dan Görünüm 157
Fotoğraf 70: Eskikent Murfa Girişi Kapısı 158
Fotoğraf 71: Zey (Iv. Murat) Cami 160
Fotoğraf 72: Kızılca Oba Cami 160
Fotoğraf 73: Kurşunlu Cami 161
Fotoğraf 74: Besni Ören Yeri Ulucami 162
Fotoğraf 75: Mustafa Paşa Cami 162
Fotoğraf 76: Menzil Cami 163
Fotoğraf 77: Menzil Çorba Evi ve Medresesi 164
Fotoğraf 78: Mahmut El Ensari Türbesi 166
Fotoğraf 79: Kazgan Baba Türbesi 167
Fotoğraf 80: Hacı Ali Bey Türbesi 168
Fotoğraf 81: Üzeyir Peygamber Türbesi ve Camiden Görünüm 169
Fotoğraf 82: Safvan Bin Muttal Türbesi 170
Fotoğraf 83: Abdurrahman Erzincan-i Türbesi 171
Fotoğraf 84: Ulubaba Türbesi 172
Fotoğraf 85: Eski Kahta Kalesi (Yeni Kale) 174
Fotoğraf 86: Gerger Kalesi 175
Fotoğraf 87: Kızılin Köprüsü 176
Fotoğraf 88: Cendere Köprüsü 177
Fotoğraf 89: Şeytan Köprüsü 178
Fotoğraf 90: Vijne Köprüsü 179
Fotoğraf 91: Altınlı Köprüsü 179
Fotoğraf 92: Celladın Köprüsünden Görünüm 180
Fotoğraf 93: Nazhutan Köprüsü 180
Fotoğraf 94: Mağara Önü ve Tabakhane Köprüsünden Görünüm 181
Fotoğraf 95: Zey (İndere) Köyü Köprüsü 182

Fotoğraf 96: Roma Çeşmesi 182
Fotoğraf 97: Bekir Bey Hamamından Görünüm 185
Fotoğraf 98: Meydana Hamamı 185
Fotoğraf 99: Kırsal Alanlarda Yer Alan Yapılardan (Taş, Çamur Ve Ahşap) Görünüm(1) 187
Fotoğraf 100: Kırsal Alanlarda Yer Alan Yapılardan Bir Görünüm(2) 188
Fotoğraf 101: Kırsal Alanlarda Yer Alan Yapılarda Kullanılan Malzeme (Taş, Çamur ve Ahşap) Görünüm (3) 189
Fotoğraf 102: Burç Anıtsal Yapı 190
Fotoğraf 103: Tut Yamaç Paraşütünden Görünüm 195
Fotoğraf 104: Geleneksel El Sanatları 197
Fotoğraf 105: Geleneksel El Sanatları 2 197

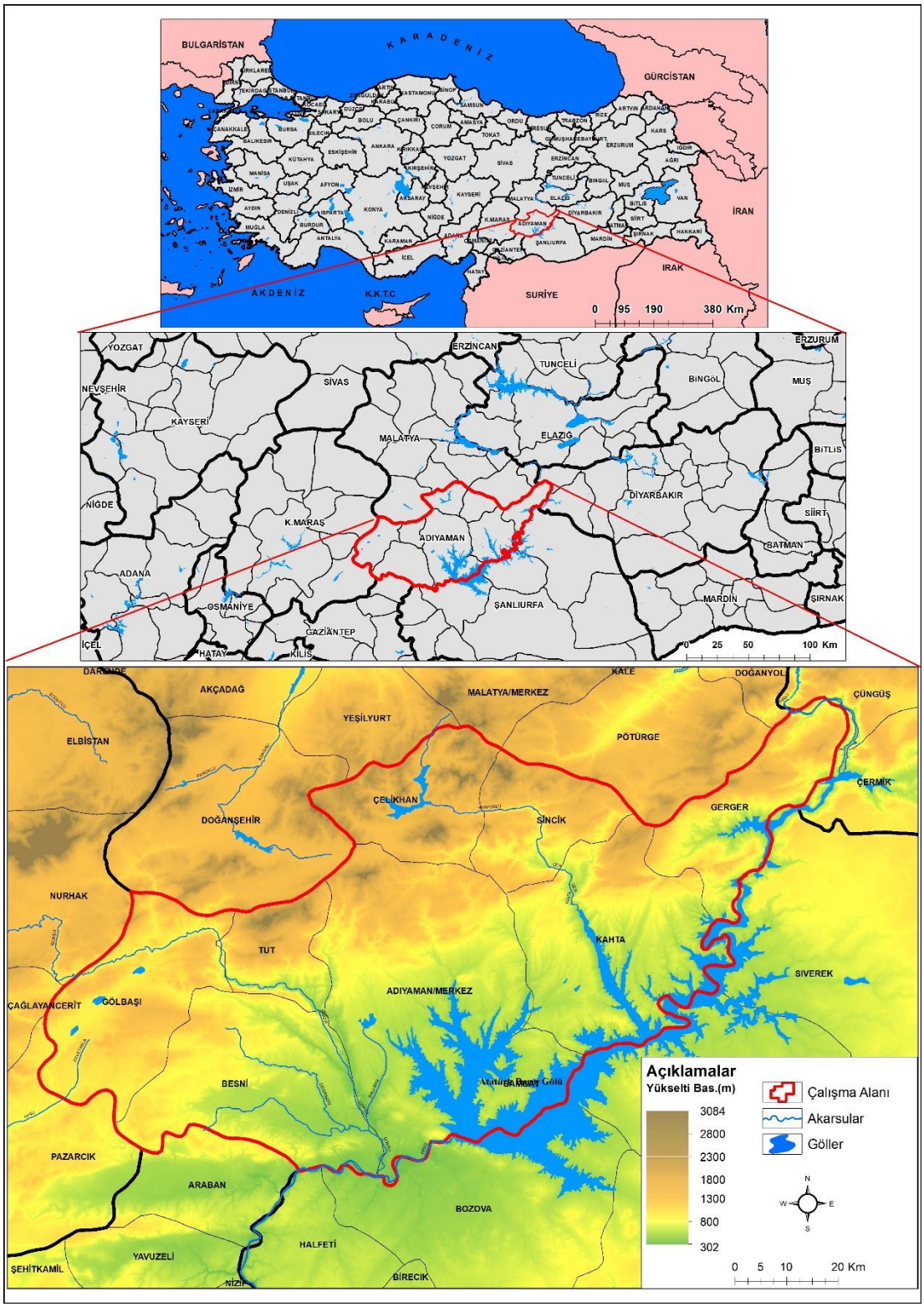
GİRİŞ

1. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Araştırma sahamız olan Adıyaman ili Güneydoğu Anadolu bölgesinin Orta Fırat bölümünde yer almaktadır. Kuzeyde Güneydoğu Toroslar, güneyinde ise Fırat nehri ve Atatürk Barajı gölü ile çevrilidir. Adıyaman ilinin güneyinde Şanlıurfa, Kuzeyinde Malatya, batısında Kahraman Maraş, Güneybatısında Gaziantep, Kuzeydoğusunda Diyarbakır yer almaktadır.

7614 km²'lik yüz ölçümüne sahip olan Adıyaman 37° 25' ile 38° 10' kuzey enlemleri, 37° 27' ve 39° 15' doğu boylamları arasında yer alır. Genel olarak yükseltisi kuzeyden başlayıp güneye doğru alçalmaktadır. Engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Dağlık ve engebeli alanlar ilin kuzey kesiminde bulunmaktadır. Araştırma alanı Mezozoikten günümüze kadar olan jeolojik zaman aralığında oluşmuş magmatik, metamorfik ve sedimenter kayaçlardan meydana gelmiştir. Söz konusu jeolojik birimlerden en yaşlı olanlarını Mezozoik birimleri oluşturmaktadır. Pliyo-Kuvaterner depolarının aşındırıldığı veya faylı alanlarda Eosen kalkerleri antiklinal yapıları görülmektedir. Bunun dışında taban arazisi tamamen Pliyo-Kuvaterner dolgularından meydana gelmektedir. En genç oluşum ise vadi tabanı ve seki sistemlerinde görülen Kuvaterner alüvyonlarıdır (Karadoğan, 2005, s. 2).

Harita 1: Adıyaman İlinin Lokasyonu

Araştırma sahamızda çeşitli jeolojik zamanlarda oluşmuş arazilerin mevcut olduğu görülmektedir. En yaşlı Mesozoyik dönemden başlayıp Kuvaternere kadar devam eden oluşumlar görülmektedir. Bu araziler dağlık sahalar, akarsular tarafından parçalanmış platolarda oluşmuş dar ve derin vadiler morfolojik yapıyı meydan getirmektedir. Bu morfolojik özellikleri geçmiş dönemlerden günümüz kadar yerleşmeler ve insan yaşamı üzerinde önemli rol oynamıştır (Cebe, 2016, s.3).

Kuzeyinde Malatya dağları Adıyaman-Malatya sınırını oluşturmaktadır. Kuzeyinde yer alan ilçelerinin çoğu Güneydoğu Torosların eteklerinde ya da yamaçlarında yer almaktadır. Çelikhan, Tut, Sincik ve Gerger ilçeleri dağlık bir araziye sahiptir. Güneyinde yer alan Besni, Kâhta, Gölbaşı ise daha çok ova ve platolardan oluşan düzlük araziye sahip ilçelerdir. Adıyaman ilinin önemli dağları şunlardır: Akdağ (2551 m.), Dibek Dağı (2549 m.), Ulubaba Dağı (2533 m.), Gördük Dağı (2206 m.), Borik Dağı (2110 m.) Karadağ (1115 m.). Doğu-batı şeklinde uzanana sıradağların yükseltisi doğudan başlayıp batıya doğru azalmaktadır. Araştırma sahasının kırsal turizm potansiyelini oluşturan önemli turizm alanları daha çok kuzey kesimde yer alan dağlık kesimlerde bulunmaktadır.

Araştırma sahası Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. Yarı kurak iklim şartları görülmektedir. Adıyaman ili Orta Fırat Bölümünde geçiş konumundadır. Güney ve batı kesimlerinde bozulmuş Akdeniz iklimi özellikleri görülürken, kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde ise karasal iklim özellikleri görülmektedir. Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde yazları kurak olup, kışları ılık ve yağışlıdır. Karasal iklim şartlarının bulunduğu alanlarda ise yazları güneye göre daha serin, kışları da daha sert ve kar yağışlıdır.

Kuzey kesimlerde meşelik ağaçlar, güney kesimlerde ise Akdeniz ikliminden dolayı kısmi olarak makilikler ve zeytin ile fıstık ağaçları bulunmaktadır. İlkbaharla birlikte yeşeren yazın kurumaya başlayan bozkırlar yaygın olarak görülmektedir. Dağlık alanlar ve yaylalarda ise Alpin çayırları görülür. Sulak ve bataklık alanlarda çınar, söğüt ve kavak ağaçları yoğundur.

Adıyaman ili daha önce Malatya iline bağlı bir ilçe iken 1954 yılında idari olarak il statüsüne kavuşmuştur. Bu tarihten sonra yapılan ilk sayımda (1955 yılı) ilin

toplam nüfusunun 208.755 olduğu görülmüştür. 1990 yılında 513.131 olan toplam nüfus 2020 yılında 632.459'a ulaşmıştır.

Araştırma sahasında ağırlıklı ekonomik faaliyet tarımdır. Kuzey kesiminde genellikle dağlık ve engebeli alanlarda küçük tarım arazileri bulunmaktadır. Güney kesiminde ise daha çok ova, düzlük sahalar ve geniş tarım arazileri bulunmaktadır. Adıyaman ili arazisinin %39.00'u tarım alanları, %29,45'i mera ve çayır, %20,37'i orman, geri kalan %11,18 'i tarım dışı arazilerden meydana gelmektedir. Adıyaman'da nüfusun %60'ı tarımla uğraşmaktadır. Yağışların az ve düzensiz olması nedeniyle daha çok kuru tarım yapılmaktadır. Buğday, arpa, nohut ve mercimek en çok yetiştirilen ürünlerdir. GAP ile birlikte sulanan alanlarda pamuk, mısır, şeker pancarı, sebze, vb. ürünler yetiştirilmeye başlanmıştır. Adıyaman'da hayvancılıkta meşe ağaçlarının bulunduğu kuzey kesimlerde kıl keçisi ve koyun yetiştiriciliği yapılırken büyük baş hayvancılık daha çok çiftliklerde yapılmaktadır.

Araştırma sahasında sanayi faaliyetleri olarak daha çok tarımsal ürünlere dayalı olarak gelişmiştir. 1967 yılında Sümerbank pamuklu işletme kurulmuştur. 1980'li yıllarda taşa toprağa dayalı çimento fabrikası ve hayvansal ürünlere dayanan süt fabrikası kurulmuştur. GAP'la birlikte pamuk üretiminin artması sonucunda Adıyaman merkezde tekstil fabrikaları kurulmaya başlandı. Teşviklerle birlikte irili ufaklı fabrikalar kurulmaya devam etmektedir.

Adıyaman ili ticaret anlamında yeterli bir gelişim gösterememiştir. Bunun nedeni ise kavşak bir noktada bulunmaması ve ekonomisinin daha çok tarıma dayalı olmasıdır. Son yıllarda sanayileşme ile birlikte ticaret gelişmeye başlanmıştır. Bu faaliyetler daha çok tarımsal ürünlere dayalı yapılmaktadır. Bu ürünler buğday, arpa, nohut, mercimek, tütün, pamuk, üzüm, badem ve fıstıktır. Bunun dışında el ürünleri, kilim, halı, savan gibi ürünler de üretilip satılmaktadır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir bölgenin gelişmesi için kırsal turizmin gelişmesi önemlidir. Günümüzde dünyada ve Türkiye'de giderek kırsal turizmin önemi artmaya başlamıştır. Kırsal turizm, farklı özellikleriyle ülke ekonomisine ciddi katkılar sunmaktadır. Kırsal alanlarda ortaya çıkan tarihi ve doğal güzellikleri gezip görme olarak ortaya çıkan kırsal turizm, farklı çekim alanlarıyla yeni bir hizmet sektörüdür. Kırsal turizm, yayla

turizm, yeşil veya çiftlik turizm olmakla birlikte, doğa ve eko turizm, kayak, atlı doğa gezileri, dağcılık, kamp, bisiklet, yürüyüş, avcılık, balıkçılık, foto safir, kano, rafting, yamaç paraşüt, tarımsal faaliyetler, kır evleri, sanat, yöresel festivaller, tarihi yerler vb. faaliyetlerle ilişkili bir turizm çeşididir. Son yıllarda kent yaşamının karmaşık hale gelmesi, metropollerdeki karmaşalardan kurtulmak isteyen, kendini psikolojik olarak yenilemek isteyen insanların kentlerden kırsal alanlara yönelmelerine neden olmuştur. Kırsal turizm sayesinde insanlar gezip görme, farklı eğlence türlerine katılma, kafa dinleme gibi çeşitli etkinliklere katılma fırsatına sahip olurlar.

Bu çalışmada kırsal turizm konusunun ortaya çıkışı, dünyada ve ülkemizde günümüze kadar olan gelişimi ve bu bağlamda Adıyaman ilinin kırsal turizm potansiyelinin ortaya konulması ve turizm rotaları oluşturmak ve bu doğrultuda planlamalar yapmak amaçlanmıştır.

Adıyaman ilinin kırsal turizm potansiyelinin tanıtılması ve geliştirilmesi yönünde hangi rota planlamaları yapılabilir? Sorularının cevapları ortaya koymaya çalışılmıştır. Adıyaman ilinde kırsal turizm; bir alternatif turizm çeşidi olarak değil, turizmde ana temayı oluşturması çalışmamızın önemini ortaya koyar.

Adıyaman ili kırsal turizm potansiyeli açısından oldukça zengin bir ildir. Tarihi ve kültürel olarak birçok güzelliği bünyesinde barındırmaktadır. Adıyaman ilinde bulunan Nemrut Dağı Milli Parkı, Dağlık Sahaları, Atatürk Baraj Gölü, Gölbaşı Gölleri ve Fırat Nehri Vadisi turizm aktiviteler için önemlidir. Fırat Vadisini doğal ortam güzelliği ve üzerinde rafting sporları, dağlık alanlarda dağcılık sporları ve çevresinde yer alan endemik türleri turizm açısında önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda türbeler, camiler, kilisler, kaleler, akarsular, yüzen adaları Atatürk Baraj Gölü ve Gölbaşı Göllerinde oluşan su kaynakları, çevresindeki doğal verilerle birlikte turizm açısından zengin potansiyel sunmaktadır. Bu kadar kırsal turizm potansiyeline sahip olan Adıyaman'ın çalışılmasının önemini ortaya koyarak bu potansiyellerin ortaya çıkarılması sonuçlar üzerindeki etkisi ortaya konulmuştur.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma kapsamında ilk olarak veri toplama tekniği olan gözlem yöntemiyle başlanmıştır. Gözlem sosyal bilimlerde daha çok kullanılan sözlü ve sözsüz olarak

yapılmaktadır. Bu teknik olayların izlenmesi ve veri toplanmasına yardımcı olmaktadır. Gözlem beşeri coğrafya çalışmaların da sosyal olayların mekân ile olan ilişkisini ve ilişki sonucunda ortaya çıkan verinin değerlendirip, yorumlaması konusunda yardımcı olan bir tekniktir. (Özgeç, 1994, s. 64) . Bu teknik ile ilk olarak Adıyaman il sınırları içeresinde yer alan Perre Antik Kenti, Palanlı Mağarası ve Palanlı vadisinden başlamıştır. Daha sonra Kâhta ilçesinde yer alan Nemrut Milli Parkı, Menzil köyü, Besni ilçesinde yer alan Besni ören yeri ziyaret edilmiştir. Daha sonra Gölbaşı ilçesinde bulunan Gölbaşı tabiat parkı ve burada bulunan İnekli, Azaplı gölleri gezilerek yer alan turistik tesisler ve alanları ziyaret edilmiştir. İkinci aşamada Adıyaman Merkez, Kâhta Samsat, Gerger, Sincik, Besni, Tut, Gölbaşı ilçelerine katılımsız gözlem yapılarak çalışma alanı ile ilgili notlar ve fotoğraflar çekilmiştir. Daha sonra yapılan gözlem tekniği ise yapılan haritaların arazi ile uygunluğun analizi yapılmıştır. Araştırmada kullanılan İkinci metot ise veri tekniği ile harita analizi uygulanarak elde edilmiştir. Haritalar elde edilirken coğrafi bilgi sistemi kullanılmıştır. Haritalar CBS yöntemi ile düzeltilerek uygun hale getirilmiştir. Haritalar mekânsal, tematik, istatistik analizleri yapılarak hazırlanmıştır. Tematik haritalar doğal ortam koşullarına uygun (İklim, jeolojik, toprak, su vb.) şekilde düzenlemiştir. Beşeri özellikleri (Nüfus, yerleşme, ulaşım vb.) anlamaya yardımcı olmuştur. Google Earth ortamında haritalar düzenlemiş. ArcGıs programlıya lokasyon haritalar oluşturulmuştur. Daha sonra jeoloji, eğim, yağış, sıcaklık haritaları bu program ile düzenlenmiştir. Ayrıca doğal ve kültür değerlerin bulunduğu alanlar belirlenmiştir. Bu alanlara yönelik rota planlamaları yapılmıştır.

Sonraki adımda Adıyaman ilinin coğrafi özellikleri hakkında bilgilendirme yapılmış ve kırsal turizm potansiyelinin çekici yönleri üzerinde durulmuştur. Son aşamada ise Adıyaman ilinin kırsal turizm potansiyelinin önündeki sorunlar ve bu sorunların çözümü için gerekli öneriler üzerinde durulmuştur. Konunun belirlenmesiyle birlikte veri toplama aşamasına geçilmiştir. Literatür taraması yapılıp daha sonra bu konuda yazılan tez, makale ve çalışmalar gözden geçirilip ön arazi çalışması yapılmıştır. Literatür araştırması ve ön arazi araştırmasında elde edilen bilgiler doğrultusunda jeoloji, fiziki harita, hidrografya haritaları hazırlanmıştır. Ayrıca çalışmamız çeşitli kurum ve kuruluşlardan veriler alınarak derlenmiştir. Bu

kuruluşlar TUİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Adıyaman Valiliği, Adıyaman il Turizm Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi, Adıyaman Üniversitesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL TURİZM İLE İLGİLİ TANIMLAR VE KIRSAL TURİZMİN GELİŞİMİ

1.1. TURİZM

Turizm, günlük hayatın rutinleşen iş hayatı, kentlerin kalabalıklaşması, sanayileşmeyle birlikte aşırı nüfus artışı gibi nedenlerden dolayı insanlar için bir ihtiyaç halini alan bir sektör durumuna gelmiştir. Dünyada turizm faaliyetleri II. Dünya Savaşı sonrası önem kazanmaya başlamış, dolayısıyla globalleşen dünya ile birlikte insanlardaki merak duyusu, yeni yerleri görme arzusu, iş hayatının sıkıcılığından kurtulma gibi nedenlerle önemli bir gelişim göstermiştir. Bu bağlamda turizmin tarihsel sürecine bakıldığında turizm hareketliliğinin ilk çağdan günümüze kadar devam eden bir süreç olduğu görülmektedir.

Turizm, insanların bulundukları alanın dışında sürekli veya geçici olarak yerleşmemek, sadece ekonomik, politik ya da askeri bir amaç gütmeden, merak, sağlık, din, spor, dinlenme, eğlence, kültürel ve tarih deneyimi elde etmek gibi amaçlarla veya aile ziyareti, seminer ve kongre gibi aktiviteler için toplu ya da kişisel olarak yapmış oldukları seyahatlerden, gittikleri yerlerde 24 saati aşan veya o yerin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süre ile konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan bir tüketim olayı olarak tanımlanmaktadır (Olalı, 1990, s.5).

Turizm insanların en az 24 saatten az olmamak şartıyla dinlenme, sağlık, spor, eğlence ve kültürel amaçlarla yapılan faaliyetlerin tümüdür. Turizm faaliyetleri günümüze doğru giderek tür acısından zenginleşmiş, turizme katılan insan sayısında artışları yaşanmıştır. Bunun sebebi gelişen teknoloji, ulaşımda yaşanın gelişmeler sayesinde seyahat sürelerinin kısalması ve konaklama imkânlarındaki artışlardır.

1.2. KIRSAL TURİZM

Kırsal alanlar: doğal ve kültürel özellikleriyle, kentlerde yaşayan insanların artan dinlenme ihtiyaçları, nefes alabilecekleri ve eğlenebilecekleri temel ihtiyaçlarına geçmişten günümüze kadar sürekli cevap vermeye çalışmıştır. Kentlerde yaşayanlar, kırsal alanlardaki rekreasyonel amaçlı dinlenme, günübirlik veya eş, dost, akraba ziyareti amacıyla gittikleri bu kırsal alanlardaki çiftçilik, tarımsal faaliyetler veya

yapılan hayvancılık faaliyetleri gibi aktivitelere katılarak kent yaşamının stres, yorucu ve baskıcı yaşamından ve zorluklarından kurtularak kendilerini özgür hissetmelerini sağlamaktadır. Bu kırsal olanakların varlığı, günümüzde gerek hafta sonu, gerekse mevsimlik tatillerde insanların bu ortamlara yoğun ziyaretlerini beraberinde getirmiş, böylece *"kırsal turizm"* denilen bir turizm türü ortaya çıkmıştır (Soykan, 1999, s.68).

Soykan'a (1999, s.68)) göre kırsal turizm**,** kırsal alanların turizmidir. Kırsal alanlar, kentsel alanların dışında yer alan doğal coğrafi ortamlar olarak kabul görmektedir. Ayrıca kırsal turizm, kırsal alanların sahip olduğu doğal kaynaklar yani dağcılık, yaylacılık, mağaraları, kamp, avcılık, fauna, flora, foto safir, akarsu, tarım faaliyetleri, hayvancılık faaliyetleri ve trekking turizm vb. içinde barındıran turizm faaliyetlerinin tümüdür. Kırsal turizm doğal alanlarda dinlenmek, değişik mekânlarda ve kültürlerle olmak amacıyla kırsal alanlara gidip, konaklamak, yöresel ürünleri tatmak, yöreye özgü etkinliklere katılmak veya izlemek amacıyla yapılan faaliyetlerdir.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyine göre (WTTC) bir turizm faaliyetinin kırsal turizm olarak kabul edilebilmesi için; faaliyetin kırsal alanda olması ve kırsal alandaki yeşil dokunun sürdürülebilirlik temelinde korunmuş olması gereklidir. Buna göre kırsal turizm kırsal alana özgü çevre değerleri, sosyal, kültürel zenginliklerin yansıtılmasıdır. Başka bir ifade ile kırsal turizm güvenli, huzurlu, sakin bir kırsal mekânda yapılan aktivitedir. Kültürel mirasa, doğal kaynaklara, festivallere, yöresel etkinliklere ve yaşam şekillerine katılımdır.

Kırsal turizm tanımlarından özellikle gelişmekte ve gelişmemiş olan ülkelerde kırsal alanlarında yaşayan ve geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlayan kırsal nüfusa yeni iş imkân sağlamakla birlikte kırsal alanların kalkınması, göç önlemesinin yanı sıra kırsal alanlarda sosyal, fiziksel ve altyapı, konaklama gibi tesislerine kurulmasına katkı sağlamaktadır. Kırsal turizm sayesinde kırsal alanlarda tarımsal, hayvancılık, yöredeki el sanatları, yöresel festivaller gibi planlanan ve üretilen projelerin uygulanması yörelerin kalkınması ve gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Sonuç olarak kırsal turizm kırsal alanların kalkınmasında önemli bir aracıdır. Kırsal turizm aktiveleri sadece ekonomik bir sektör olmak dışında kırsal turizm faaliyetine katılan kişilerin sosyal ve kültürel etkileşim yaşanmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca kırsal

kesim, ülkelerin sahip kültürel, geleneksel yaşam tarzları ve ürettikleri ürünlerle kentsel alanlara oranla geleneksel özelliklerin en iyi yaşatan ve gelenekselliğini korumakta olan alanlardır. Bu yaşantı ve geleneksel özelliklerinden aynı ülke içinde yaşayan kentli nüfus "İç Turizm" ve kırsal alanlarındaki kültürel değerleri görmek, tanımak isteyen nüfus bu alanlarda yapmış olduğu faaliyetler tüm kırsal turizm faaliyetleri içinde değerlendirilebilir.

Kırsal turizm tesisleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın turizm tesislerinin belgelendirilmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğinde (6 .Bölüm, madde:39), "Tarım faaliyetlerinin, kırsal alanların doğal ve kültürel mirasının korunmasına önemli katkıları olduğu göz önünde bulundurularak, mevcut yapıların iyileştirmesi veya yeni yapıların mevcut dokunun iç düzenlemesi esas alınarak yapılmasını, bu sayede yatak kapasitesi oluşturulmasını ve turizmin gelişip genişleyebileceği ortamların çevresel açıdan güvence altına alınmasını hedefleyen; kırsal bölgelerde çiftlik organizasyonu amacıyla kurulmuş ve çiftlik üretimi ile birlikte turizm konaklama olanağı sağlayan, gelen müşterilerin de isterlerse çalışma programlarına katılabilecekleri, kırsal yaşantının sahnelenmesine olanak sağlayan en az beş odalı konaklama tesisleridir." şeklinde tanımlanmaktadır (www.kultur.gov.tr 19.08.2009).

Tanımlardan anlaşılacağı gibi kırsal turizm turistlerin doğa ve tarım ile iç içe olduğu, günlük stres ve kaygılardan uzak, hoşça vakit geçirebilecekleri, kent yaşamından uzaklaşıp kırsal alanlarda huzur ve neşe içinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin bütünüdür. Kırsal turizm diğer özelliği ise kırsal alanlarda yer alan çiftlik evleri, tarım alanları, hayvancılık faaliyetleri, yaylacılık faaliyetleri, organik tarım ve köylerdeki mekânlarda konaklama gibi bütün aktivitelere kırsal turizm denilmektedir.

1.3. KIRSAL TURİZMİN GELİŞİMİ

Kırsal turizmin tarihsel gelişimini Avrupa'da başlayan sanayi devrimine kadar götürebiliriz. Sanayi devrimiyle birlikte kırdan kente yoğun bir göç oluşması sonucunda kentlerde aşırı bir nüfus artışı meydana gelmiştir. Nüfus artışı sonucunda kalabalıklaşan kentlerde insanlar yeni arayışlara başlamış kentlerin kalabalık ve stresinden uzaklaşmak için kırsal alanlara yönelmişlerdir.

18. ve 19. Yüzyıllarda insanlar sanayileşme ile refah seviyesinin artması ve boş vakitlerde hoşça vakit geçirmek amacıyla kent hayatından uzaklaşıp doğayla iç içe

sakin bir hayat yaşamayı seçmişlerdir. 19. yüzyılda kırsal alanlara bakış at binme, avcılık vb. faaliyetler olarak görülürken gelişen teknolojiyle birlikte kırsal turizme olan bakışta değişiklik olmuş; kırsal alanlardaki doğal, beşerî ve kültürel özelliklerin tümü kırsal turizm olarak adlandırılmıştır.

Kırsal turizmin ilk örnekleri 1873-1914 yılları arasında Almanya'da görülen ucuz çiftliklerdeki konaklamalardır. Avrupa'da 1960'lı yıllarda refah seviyesinin artmasıyla birlikte insanların motorlu araçlara sahip olmasıyla kırsal alanlara ulaşımın daha kolay olması bu tür etkinliklerin artmasına neden olmuştur. Kırsal turizm ilk olarak Almanya'nın dağlık bölgeleri ile Fransa'nın kıyı bölgelerinde görüldüğü kabul edilmiştir. Kırsal turizm ilk olarak çiftlik evlerinde konaklama şeklinde yapılan bir faaliyet olarak başlamıştır. Çiftlik evlerinin gelişimi II. Dünya Savaşından sonra başlamıştır. Çiftlik evleri fakir insanların, yaşlı emeklilerin dinlendiği, sağlıklı ve huzurlu vakit geçirebileceği mekânlar olarak görülmekteydi. Daha sonraları bu alanlar daha da geliştirilmiş, bu alanların popülaritesi artmaya başlamıştır. 1970'li yıllardan sonra gelir düzeyi yüksek olan kişilerin dahil olmasıyla bu yerler daha çok ilgi çekmiş, gelişmiş toplumlardan turistler kırsal turizme rağbet göstermişlerdir (Soykan 2006, s. 17)

1.4. DÜNYA'DA KIRSAL TURİZM GELİŞİMİ

Kırsal turizm yeni bir olgu değildir. 19 yüzyılda sanayileşmiş kentlerde kirlilikten ve stresten kaçmak için bir çıkış yolu olarak kırlarda dinlenme-eğlenceye karşı bir ilgi doğmuştur (Soykan, 2006, s.75). Demiryolunun gelişmesiyle birlikte Avrupa'da 19 yy. da turizm sektöründe de önemli gelişmeler olmuştur. Daha sonraki yıllarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte bazı bölgeler turizm çekim yerleri haline gelmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle teleferik ve asansör sistemlerinin kurulması bazı bölgelerde yoğun turizm faaliyetlerinin görülmesini sağlamıştır. Örneğin İsviçre'nin Alp Dağlarının yüksek kesimleri teleferik ve asansör sistemlerinin kurulmasıyla birlikte her yaz yarım milyondan fazla turist çekmektedir (Ayaz, 2012, s.46).

1945'li yıllardan itibaren özel otomobil sahibi insanların artması ve Avrupa'da karayolları ağının gelişmesi seyahat eden kişi sayısını ve turizm faaliyetlerine katılan insan sayısını arttırmıştır. Son yıllarda kırsal turizmle rekabet edecek farklı turizm türleri olmasına rağmen, kırsal turizme olan ilgi sürekli var olmuş ve özellikle

Avrupa'da dört mevsim devam eden ve hizmet veren tatil köyleri oluşturulmuştur. Bu tatil köyleri yoğun bir ilgili görmektedir. Ayrıca ekonomik, siyasi problemlerin ortadan kaldırılması, iletişim, ulaşım ve teknolojik gelişimler, kırsal alanlardaki dağlık ve engebeli araziler için araçlar, motorlu taşıtlarla yapılan aktivitelerin gelişmesi kırsal turizm faaliyetlerine katılan insan sayısını arttırmış ve tercih edilir bir turizm faaliyetine dönüşmesine neden olmuştur.

1.5. TÜRKİYE'DE KIRSAL TURİZM'İN GELİŞİMİ

Coğrafi konum özellikleri sayesinde Türkiye geçmişten günümüze birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Bu medeniyetler içinde ait kültürlerin bir arada bulunması ve sahip olduğu doğal özellikler, Türkiye'yi turizm çeşitliği ve turizm potansiyeli acısından zengin bir konuma getirmiştir. Turizm çeşitliği ve turizm faaliyetleri acısında zengin olan Türkiye'de kırsal turizm potansiyeli de yüksektir.

Türkiye'de cumhuriyettin ilk yıllarında kırsal nüfus toplam nüfusun 3/4'ündan fazlası kırsalda yaşamaktayken 1950'li yıllar geldiğimizde kentlere doğru bir göç başlamıştır. 1980 yıllardan sonra kenteler yoğun bir göç yaşanırken günümüzde kırsal nüfus oranı kentlere göre azalmıştır. Kentlere yapılan göçler sonucunda kentlerde yaşayanlar için birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Kentlerin oluşturduğu bunaltıcı, sıkıcı, gürültülü ve stresli yaşamından uzaklaşarak, kırsal alanlardan sakin alanlara doğru gitme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Kırsal alanlarda yapılan bu faaliyetler sonucunda kırsal alanların ekonomik olarak canlanmasına ve kalkınmasına olanak oluşturacaktır. Ayrıca kırsal alanları cazip, çekici merkezlere dönüştürmek için plan ve projeler geliştirmeye ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.

Kırsal turizm alanları bakımından zengin yer şekillerine, tarihi, kültürel özelliklere sahip olmasına rağmen bu potansiyeli uzun yıllar kullanamamıştır. Sadece yaz mevsimine yönelik deniz ve güneş temalı turizm anlayışıyla hareket etmiştir. Kırsal turizm sadece tek mevsime bağlı olarak yapılan bir aktivite değildir. Dört mevsim ve sürekli yapılan bir turizm faaliyetidir. Türkiye'de Kırsal turizmin ilk örnekleri 1980 yılında başlamıştır. İskandinav ülkelerine yönelik faaliyet gösteren seyahat firması toplu turizm faaliyeti ve tur ekinliklerine de Orta Karadeniz Bölgesi'nde Ordu ilinde farklı köylerde bulunan köylüler ile anlaşarak onlar bir hafta ile üç hafta arasında köy evlerinde oradaki ailelerden biriyle kalmalarını sağlamıştır.

Burada ülkeye gelecek turistlerin ülkelerinde kış mevsimi boyunca Türkçe dersleri de verilmiştir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek, 2006, s.31).

Türkiye'de kırsal turizmin geliştirilmesi için çeşitli planlar hazırlanmış ve stratejileri geliştirmiştir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın 11. Tarım Şurası kırsal alanların kalkınması ve geliştirilmesine yönelik stratejik hedefleri arasında kırsal alanda yaşayan halkın ekonomik olarak kalkınması, sürdürülebilir gelir kaynakları oluşturmak için pazarlama, tanıtım, girişimcilik dışında ayrıca ürettikleri ürünleri satacak pazar alanları oluşturacak proje ve planların geliştirilmesini kapsamaktadır. Kırsal turizm kapsamında günümüzde ülkemizde kırsal turizmin önemi her geçen gün giderek artmaktadır. Ayrıca farklı bölgelerde, yörelerde, köylerde kırsal turizm geliştirilmesi için projeler yapılmıştır (Ün. vd. 2012: s. 347). Bu projelerden bazıları aşağıda belirtilmiştir.

Gökçeada Örneği; 1995 yılında I. Derecede Kalkınmadı Öncelikli Yöre olarak belirlenmiştir. Ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık, balıkçılık ve turizme dayanmaktadır. Yöre Tarım Bakanlığı tarafından ekolojik tarım alan olarak pilot bölge seçilmiştir. Proje kapsamında yörede yetiştirilen zeytincilik, bağcılık, arıcılık gibi faaliyetlerden elde edilen ürünlerden zeytinyağı, şarap ve bal elde edilmektedir. Organik ürün kapsamında pazarlaması yapılmaktadır. Yöre halkı için geçim kaynağı ve yörenin kalkınmasında katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde Belediye 2008 yılında Organik Yaşam Ada'da Öğrenmek Projesi başlatılmıştır (Özdemir, 2012, s.20).

Doğu Anadolu Kalkınma Programında Kırsal Turizm Çalışması Örneği; DAKAP'ta beşerî, turizm, tarım, hayvancılık ve sosyal acıdan bölgenin gelişmesi hedeflenmektedir. Ayrıca kırsal alanların kalkınması amaçlanmakta, yapılacak projeler ile üretilen ürünlerin pazarlanması, böylece yöre halkına ek gelir kaynaklarının sağlanması ve turizm faaliyetlerine katılan ziyaretçelere kırsal alanların tanıtılması hedefler arasındadır. Projenin hedefleri arasında eğitimler vermek, yürüyüş yolları geliştirmek, rafting, kültürel ve doğal değerler önemini anlatmak için çeşitli seminerler, sempozyumları, çalıştayları yapılarak bölgenin kalkınması, marka değeri oluşturmak için çeşitli faaliyetler yapmak da bulunmaktadır (Şerefoğlu, 2009, s.115).

Kastamonu Azdavay'da Ekoturizmin Geliştirilmesi Projesi ve Yanık Ali

Projesi; Amaç, Azdavay ilçesinin eko-turizm altyapısını oluşturmaktır. Ayrıca yöreyi sosyo-ekonomik olarak geliştirmek ve yöre halkının sürdürülebilir ekonomik faaliyetler ile kalkınmasını hedeflemektedir. Bu amaçla eko turizm alanlarının oluşturulması ve geliştirmesi için projelerle ulusal ve uluslararası düzeyde eko turizmi entegre etmek ve tanıtımını yaparak yörenin gelişmesi için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktır (Şerefoğlu, 2009, s.107).

İzmir İli Şirince Köyü Örneği; Şirince köyü, kırsal turizm açısından uygun ve en çok bilinen köydür. Eskiden Rum nüfusunun yoğun olduğu bu köy, Rumlara ait tarihi ve kültürel eserler acısından zengindir. Bu amaçla yöre tanıtımında tarihi ve kültürel mirası turizmi acısından olumlu etkiler oluşturmakla birlikte coğrafi ortam ve konumu kırsal turizm üzerinde etkili olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında buradaki nüfusun bir kısmı Yunanistan'a göç etmiştir. 1950'li yıllarda nüfus giderek azalmıştır. 1990 yılında yapılan kırsal turizm çalışmaları ile yöre nüfusu tekrar artmaya başlamıştır. Bu amaçla restorasyonu yapılan kiliseler ile üretilen üzümlerden yapılan çeşitli şarap türleri ile ünlenmiştir. Rumlardan kalan ve motel, pansiyon ile otele dönüştürülen evler kırsal turizm faaliyetlerine katılan kişilere hizmet vermektelerdir (Şerefoğlu,2009, s.129).

TaTuTa Projesi; Proje, Türkiye'de uygulanan kırsal turizm çalışmalarından önemli bir örneğidir. TATUTA (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi, Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası) projesi ile çiftlik sahipleri kendi aralarında bir çiftlik ağı kurmuş ve bu şekilde pazarlama olanakları artmıştır. Bu proje sayesinde kentlerde yaşayan insanlar ile kırsal alanlarda yaşayan insanlar bir araya gelerek sosyal etkileşim olanağına sahip olmuşlardır. Proje kapsamında kente yaşayan insanlar kırsal alanlarda doğa ile uyumlu, doğanın korunması, ekolojik yaşam gibi birçok tecrübeye sahip olmuşlardır.

BM tarafından GEF (Küresel Çevre Fonu) programı çerçevesinde yürütülen Kastamonu Zümrüt Köyü ve Çıralı Projesi de önemli kırsal uygulamalardan biridir. Bu proje eko tarım ve eko turizme dayalı doğayla uyumlu sürdürülebilir bir projedir. Çıralı'da kumsal alanda Caretta Carettalara yaşam alanı oluşturularak doğa ve turizm birleştirilmiştir. Zümrüt köyünde ise bu proje ile köyün milli park olması ile eko turizme dayalı turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Türkiye'de

kırsal turizm açısından yeni bir alan olmakla birlikte son zamanlarda hızlı bir ivme kazanmıştır. Bunlar dışında özellikle Manisa, Bursa, Antalya, Muğla, Kastamonu, İstanbul ve İzmir bölgelerinde kırsal turizme yönelik birçok çalışma yapılmıştır.

Türkiye'de kırsal turizmin gelişmesi için yapılan çalışmalar arasında bir koordinasyon ve iş birliği olmalıdır. Gerekli koordinasyon da yerel ve devlet organlarının halkla bütünleşerek iş birliği yapmasıyla sağlanabilir. Kırsal turizme katkı sağlamak için devlet ve yerel unsurlar alt yapı ve ulaşım, konaklama gibi çalışmaları desteklemeli ve geliştirmelidir. Kırsal turizm alanlarının doğal özellikleri bozulmadan yerel halkla ticari faaliyette bulunarak turistlerin ihtiyaçlarına cevap verebilir. Kırsal turizm için gelen turistler yerli halkla birlikte tarımsal faaliyetlerde bulunabilir, yöresel ürünleri üretebilir. Bu şekilde kırsal turizm gelişerek gelir düzeyinde bir artış sağlanır. Hem yöre halkı hem de ülke ekonomisine katkı sağlanabilir.

1.6. EKO TURİZM

İnsan elinin değmediği alanlarda doğal ve kültürel özellikleri tecrübe etmek ve bu alanları korumaya alıp, yerel halkın sosyal, ekonomik yaşantılarına katkıda bulunarak, gelen ziyaretçilerin doğaya müdahale etmeden, doğal özelliklerine karşı duyarlı bir turizm faaliyetidir. Yerel halka ekonomik getirisi olan, halkın sosyal ve ekonomik olarak katıldığı doğal alanların değerini anlamak ve aktif bir şekilde faaliyetlerde bulunmak, ayrıca bozulmamış doğal alanlarda yapılmak suretiyle ortaya çıkan turizm türüdür.

Eko turizm; ekolojik çevrenin turizme yaptığı katkıdır. Yabani hayatın izlenmesi, doğa yürüyüşleri, dağ tırmanışı, yayla turizmi, balık tutma, tarım, çiftlik turizmi gibi ekolojik yapıya zarar vermeyen faaliyetlerin tümü eko turizm olarak değerlendirilebilir. Bu faaliyetlere katılanlara eko turist adı verilir. Eko turizme katılan ziyaretçilerin eko turizmin doğal ve kültürel yapısını bozmayacak ve ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde turizm faaliyetlerinde bulunmaları gerekirdidir.4

Türkiye doğal ve kültürel özellikleri bakımından eko turizm potansiyeli oldukça yüksek bir ülkedir. Yaz turizmi dışında tüm yıl boyunca sürdürülebilecek ve yüksek gelir sağlanabilecek eko kurizm Türkiye'de son yıllarda giderek artan bir turizm çeşididir.

1.7. TARİHİ VE KÜLTÜREL TURİZM

Kültürel turizm, yerel halkın kültürü, tarihi, yöresel tatları, yöresel aktiviteler ve arkeolojik özelliklere dayalı turizm şeklidir. Buna göre değişik kültürleri tanımak, kültürlerle birlikte olmak ve kültürel eserlerini ziyaret etmek için yapılan gezilere kültürel turizm denir. Kültür turizmi, günümüzde ve geçmiş kültürlere ait soyut ve somut olan maddi, manevi değerleri görme, kültürel alanları tecrübe etme ve bilgi edinme amacıyla yapılan ve burada üretilen kültürel ürünlerin pazarlanması ve satın alınması ile doğrudan ya da dolayı ilişkileri kültürel turizm olarak ifade edilir.

Tarihi özellikleri yani geçmiş dönemlerden kalma eserler, kaleler, camiler, kiliseler, mezarlar, mağaralar vb. medeniyetlerden kalma eserleri görmek ve ziyaret etmek amacıyla yapılan tüm aktiviteleri kapsamaktadır. Tarihi ve kültürel alanlarda yer alan geçmiş dönemlerden kalma eserler, kaleler, arkeolojik alanları, çeşmeler, dini yapılar vb. alanları günümüzde yoğun bir şekilde ziyaretçilerin uğrak mekânlarından olmuştur. Ayrıca kıyı kurizmi gibi mevsime bağlı kalmayacak şekilde yapılabilen alanlardır.

1.8. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Son yıllarda artan sanayi ile birlikte doğal kaynakların hızlı bir şekilde tüketilmesi, kıyıların kirletilmesi, çevre tahribatının fazla olması doğaya ve doğal alanlara olan ihtiyacı artırmıştır. Uzun yıllar boyunca kitlesel turizm faaliyetleri düzenleyen dünya turizm sektörü, doğal alanların yok olmasını, çevrenin kirletilmesini tarihi alanların tahrip edilmesini engelleme noktasında yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda alternatif turizm faaliyetleri ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilir turizm doğal kaynakları tüketmeden, yerel halkın kültürünü, inancını ve yaşayış şeklini koruyarak yapılan bir turizm faaliyetidir. Bu tanıma göre sürdürülebilir turizm doğal çevreyi bozmadan doğal kaynakları en iyi şekilde kullanarak yüksek kalitede turistik ürünler elde edilmesine olanak sağlar. İnsanlar doğal çevreyi olumlu yönde ve olumsuz yönde değiştirip etkileyebilmektedir. Sürdürülebilir turizm ile doğal alanlar ve kaynaklar en iyi şekilde korunup değerlendirilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ADIYAMAN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ- KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ

Adıyaman ilinin Coğrafi özellikleri kırsal turizm etkilemektedir. Özellikle doğal ve beşerî özellikleri kırsal turizm potansiyelini belirleyen ve etkili olan faktörlerdir. Doğal özellikleri jeolojik, jeomorfolojik, iklim, hidrografya, toprak özellikleri, bitki örtüsü ve hayvanların dağılışı, vb. özellikler turizm faaliyetlerini etkilemekte ve şekillendirmektedir. Ayrıca jeolojik ve jeomorfolojik özellikler, dağlık alanlar, mağaralar, kanyon, boğazlar, vadiler, gibi yapıların oluşumunda önemli rol oynamaktadır. İklim elemanlarından sıcaklık ve yağışı turizm faaliyet süreleri ve turizm aktiviteleri üzerinde etkili olmaktadır. Hidrografik özellikleri göller, akarsular, barajlar gibi sulak alanları ile olta balıkçılığı, rafting, kamp, yüzme gibi aktiviteleri üzerinde etkili olmaktadır. Toprak özellikleri yapılan madencilik ve el sanatları, bitki örtüsü de tarımsal faaliyetler üzerinde etkili olmaktadır. Genel bir ifade ile doğal özellikler yapılan turizm faaliyeti ve turizm çeşitliğini çok yönlü etkilemektedir.

Beşerî ve ekonomik özellikleri oluşturan nüfus, yerleşme, ulaşım, tarım, hayvancılık ve madencilik, yöresel etkinlikler, festivaller gibi kırsal alanlardaki turizm faaliyetleri üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıcı yapılacak turizm türünün çeşitlenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Doğal ve beşerî özellikleri acısından zengin olan çalışma alan, kırsal turizm potansiyeli açısından da zengin bir alandır. Burada yapılacak planlama ve projeler ile kırsal alanların kalkınması ve kırsal alanlarda üretilen ürünlerin pazarlanması, satılması ve yerel halkın kazanç sağlamasında önemli bir rol oynayacaktır.

2.1. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLER- KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ

Kırsal turim ile ilişkili doğa turizmi, turizm faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerine karşı bir seçenek olarak ortaya çıkarılan sürdürülebilirlik ile ilgili bir yaklaşımıdır (Oktay, İşlek ve Yaşar, 2016, s.47). Doğa turizmi, doğal ve kültürel kaynaklardan faydalanırken onları korumayı ve onları sürdürülebilirlik anlayışıyla gelecek nesillere aktarmayı amaçlamaktadır (Kızılırmak vd., 2014, s.206).Çekicilikler turistin yer seçiminde rol oynayan coğrafi kaynaklardır ve turistin bir alanı ziyaret

etme isteğini doğururlar; araziyi meydana getiren ve biçimlendiren yer şekli ve jeoloji, su kaynakları, iklim, doğal bitki örtüsü ve hayvan türleri doğal çekicilikleri oluşturan önemli coğrafi mekân unsurlarıdır (Özgüç, 2007, s.44). Bu açıdan bakıldığında turizm aktivitelerinde değerlendirilebilecek doğal çekicilikler termal alanlar, göller, anıt ağaçlar, milli parklar, mağaralar, kanyonlar, dağlar, ovalar, bitki örtüsü, yabani hayvanlar, şelaleler ve yaylalar gibi unsurlar olarak sıralanabilir (Tablo 1).

Tablo 1: Kırsal Tatil Türleri ve Şehir/Resort Tatil Türlerinin Karşılaştırılması

Kırsal Tabanlı Tatiller	**Kırsal ya da Şehir/ Resort Tabanlı Olabilen Tatiller**	**Şehir/ Resort Tabanlı Tatiller**
Yürüyüş	Yüzme	Resort (Sayfiye) Tatilleri
Tırmanış	Deniz Tatilleri	Uluslararası Spor Yarışmaları
Macera Tatilleri	Çim Kayağı	Şehir Turları
Kano-Rafting	Golf gibi Doğal Sporları	Alışveriş Turları
Çim Kayağı	Gurme Turları	Deniz Tatilleri
Kuş Gözlemciliği-FotoğrafÇekme	Kültür Mirasına Yönelik Turlar	Çim Kayağı
Avcılık	Doğal Varlıkları Koruma Tatilleri	Kültür Mirasına YönelikTurlar
Bisiklet Turları	Eğitim Amaçlı Tatiller	Hayvanat Bahçeleri
At Binme	Kültürel Festivaller	Sağlık Merkezleri
Kırsal Miras Çalışmaları	El Sanatları	Endüstriyel Turizm
Kır Manzarasını İzleme	Kampçılık	Büyük Konferanslar
Küçük Köy/Kasaba Turları	Gezi Turları	Kumar/Eğlence Tatilleri
Rahatlama Tatilleri	Küçük ve Orta Ölçekli Konferanslar	
Küçük Ölçekli Konferanslar	Deniz Balıkçılığı	
Kırsal Festivaller	Gemi İle Yolculuk	
Nehir ve Göl Balıkçılığı		
Orienteering gibi Kırsal Sporlar		

Kaynak 1: OECD, Tourism Strategies ve Rural Development (OECD, Paris 1994: 16-17).

Adıyaman ilinin sahip olduğu Fiziki Coğrafya özellikleri sayesine kırsal alanlarında birden fazla kırsal faaliyet yapılmaktadır. Zengin tarih yerlerin bulunduğu Nemrut Dağı Milli Parkı olmak üzere Fırat Vadisi, Kâhta Çayı Vadisi, Göksu Vadisi ve Atatürk Baraj Gölü, Gölbaşı Tabiat Park gibi alanlar hidrografyaya dayalı turizm faaliyetleri barındırmaktadır. Jeolojik ve jeomorfolojik sistem içinde bulunan dağlık alanlar, vadiler, ovalık ve plato alanları doğal turizm varlıkları bakımından önemli kırsal turizm imkanları sunmaktadır. Bunların başında dağcılık, kampçılık, trekking ve

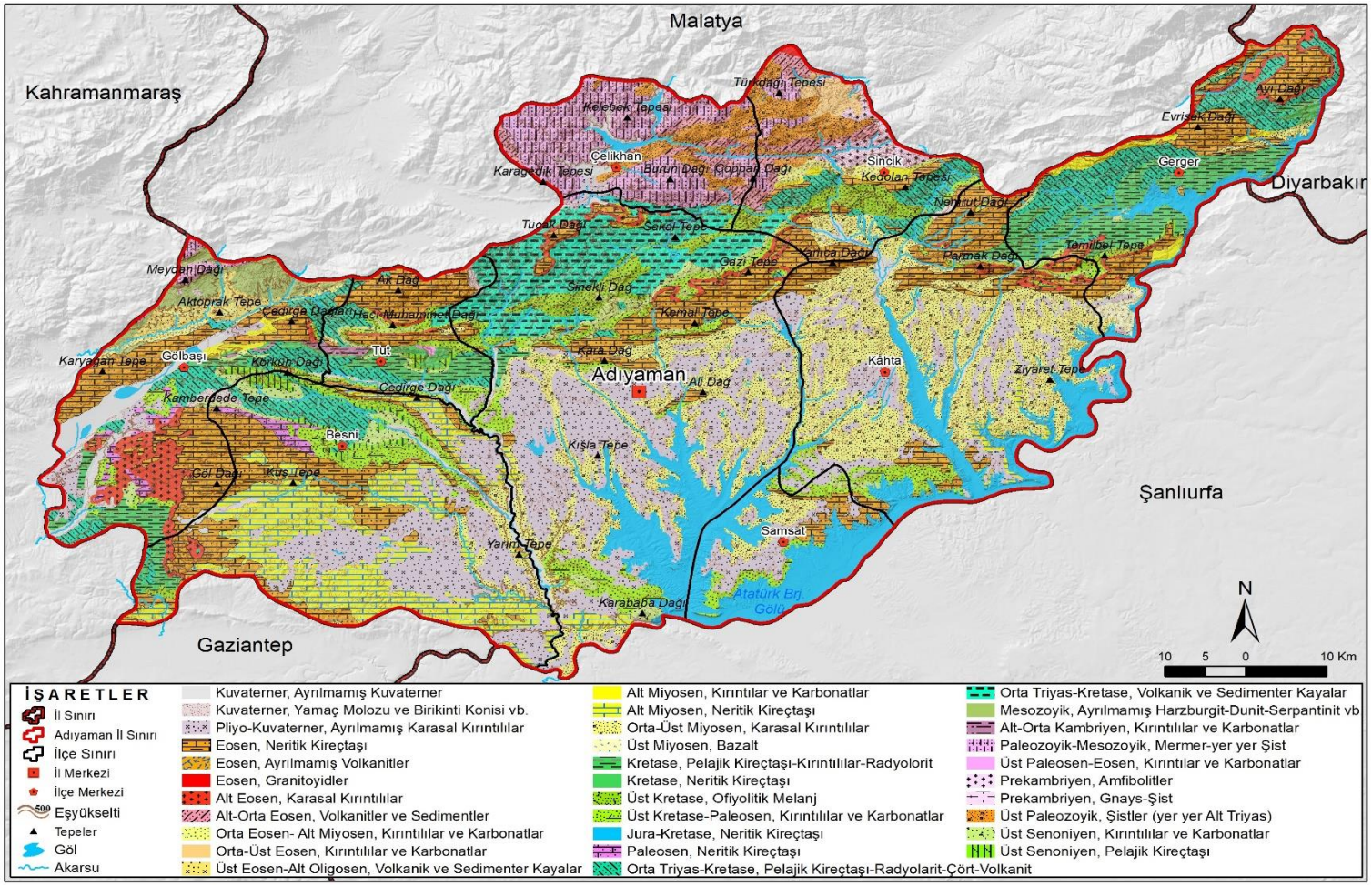
yaylacılık gibi kırsal turizm aktiveleri yapılmaktadır. İklim, hidrografya, bitki örtüsü, toprak ve biyocoğrafya özellikleri kırsal turizm açısından oldukça önemli potansiyel alanlar oluşturmaktadır. Bu kırsal alanlar kamp, rafting, akarsu, dağ, av, yayla ve mağara turizm gibi bir çok faaliyet imkanlarını içeresinde barındırır. Ayrıca kırsal turizm açısından zengin alanda yabani hayvan gözlemciliği, dağ yürüyüşü, fauna ve flora gözlemciliği, vb. kırsal turizm faaliyetlerine olanak sağlamaktadır

2.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik özellikler-Kırsal Turizm İlişkisi

Jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar kırsal turizmin önemli unsurlarındandır. Bu kaynaklara dayalı ve günümüzde önemli hale gelen jeoturizm aynı zamanda kırsal turizm ile de ilişkilidir.

Birçok jeolojik unsur (güncel traverten oluşumları, fosiller, mağaralar, özel tip kesit lokasyonları, özel stratigrafik istifler, (terk edilmiş) maden sahaları/galerileri, güncel mineral oluşum alanları vb.) ve jeoloji ile ilgili olgular, olaylar jeoturizmin konusu olabilmektedir. Kısaca jeoturizm "doğayı ve jeolojik mirası inceleme amaçlı gerçekleştirilen faaliyetlerdir" şeklinde tanımlanabilir (Koçan, 2012, s.72). Bahram ise kavramı; jeolojik anlamda sit özelliğinde olan, kültürel ve biyolojik olmayan varlıkların yorumlanması ve korunması amacıyla turizm endüstrisindeki disiplinler arası entegrasyonu gerektiren turizm olarak tanımlamıştır (Bahram, 2009, s.17). Bir başka tanımda ise jeoturizm; doğal ortamlara, jeolojik ve jeomorfolojik oluşumları görmek ve tanımak için yapılan ziyaretler olarak ifade edilmiştir (Gümüş, 2008, s.5).

Harita 2: Adıyaman İlinin Jeoloji Haritası

Yeryüzünün yapısındaki jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların zenginliği ve farklılığı, jeoçeşitlilik (geodiversity) kavramını ortaya çıkarmıştır. Jeolojik çeşitlilik, biyolojik çeşitliliğin cansızlar dünyasındaki karşılığıdır. Günümüzde genel bir kabul olarak jeolojik çeşitlilik yeryüzünün yapı ve görünümünü oluşturan kayaç, mineral, fosil vb. jeolojik ve jeomorfolojik süreç ve oluşumları kapsadığı varsayılmaktadır (Wilson, Kinci 2010**, s**.1). Jeolojik çeşitlilik korunması gereken bir yeryüzü mirasıdır.

Turizm faaliyetlerinin yer şekilleri üzerine olumsuz etkilerini önlemek için turizme açılacak olan yer şekillerinin öncelikle bir koruma statüsü içine alınması gerekir. Bilimsel, görsel ve kültürel değeri yüksek olan, bu nedenle korunması gereken yer şekilleri için oluşturulan koruma şekli jeomorfosit'dir. Jeomorfositlerin ilgi alanına giren yer şekillerinden bazıları olarak buzul, volkan, dağ, fluviyal yer şekilleri, nehir vadileri, kıyılar, kıyı şekilleri, resifler, atoller, okyanus adaları, glasiyal ve periglasiyal yer şekilleri, mağara ve karstik şekiller belirtilebilir (Dingwall vd. 2005, s. 10).

Güneydoğu Toroslar kuşağının kuzey kenarında yer alan inceleme alanında, Mesozoyik'ten günümüze kadar olan jeolojik zaman aralığında oluşmuş magmatik, metamorfik ve sedimenter kayaçlardan meydana gelmiş çeşitli birimler bulunmaktadır. Söz konusu jeolojik birimlerden en yaşlı olanlarını dağlık alandaki bindirme kuşağında ve yer yer havza tabanında aflore olan Mesozoyik birimleri oluşturmaktadır. Pliyo-Kuvaterner depolarının aşındırıldığı veya faylı alanlarda Eosen kalkerleri antiklinal yapıları olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında taban arazi ise tamamen Pliyo-Kuvaterner dolgularından meydana gelmektedir. En genç oluşuklar ise vadi tabanı ve seki sistemlerinde görülen Kuvaterner alüvyonlarıdır (Karadoğan ve Tonbul, 2013, s.185).

İnceleme alanı jeolojik yapı yönünden, güneyde Güneydoğu Anadolu platosu üzerindeki kırıntılı kayaçlar (kumtaşı, çakıltaşı, miltaşı) ve bunun altına gelen Miyosen kireçtaşı ile kuzeyde Paleozoyik metaformik kütleler arasında uzanmaktadır. Nemrut Dağı'nın bulunduğu alanda altta Mesozoyik ofiyolitli seri (peridotit, serpantin, kireçtaşı, radyolarit), Alt Eosen killi kireçtaşları ve onun üzerine gelen çatlaklı kireçtaşları yer almaktadır (Karadoğan, 2005, s.22).

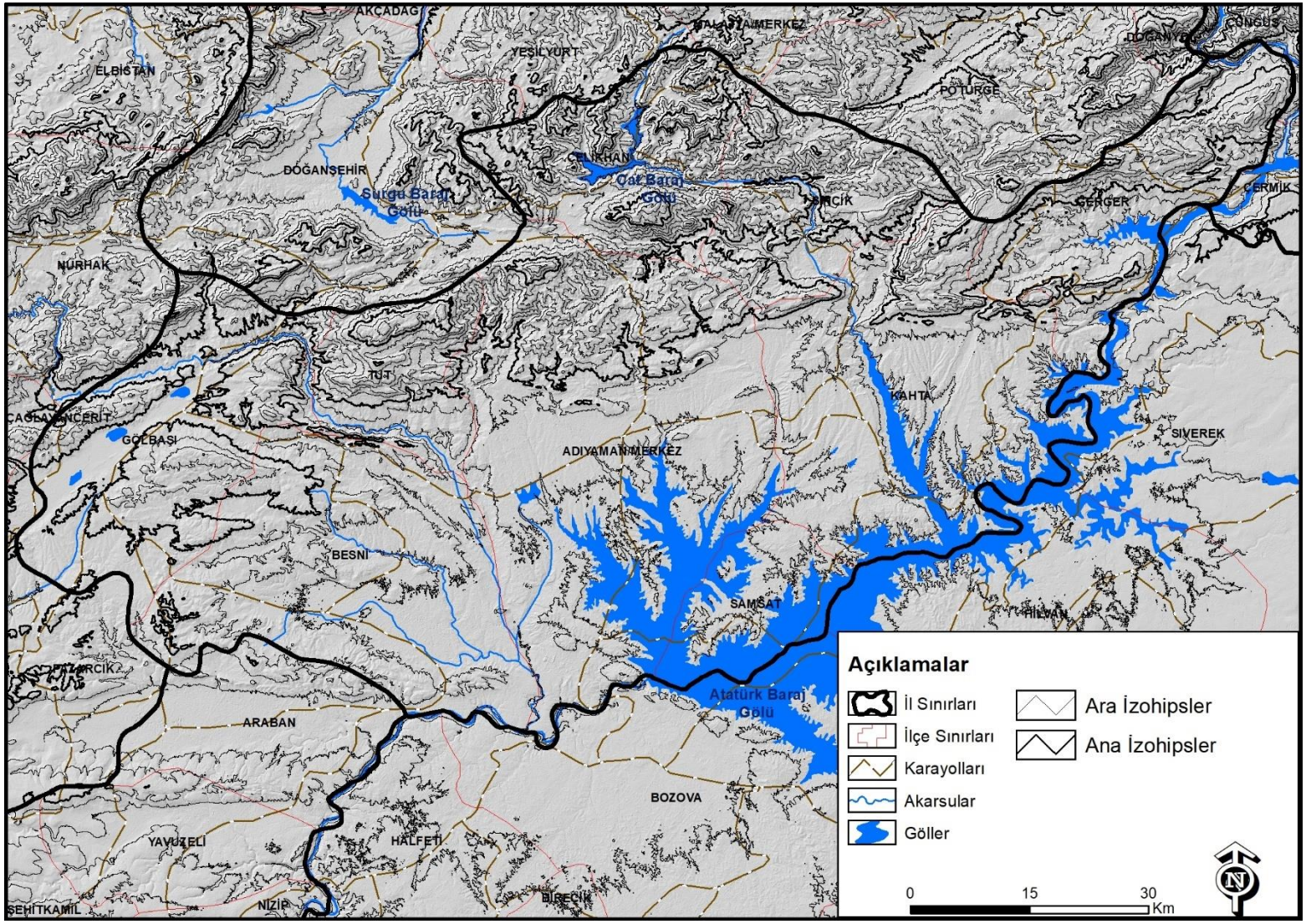
Adıyaman ilinin en önemli olan Nemrut Dağı Milli Parkı ve yöresi, topografik açıdan engebeli bir yüzey şekline sahiptir. Yöre Kahta–Adıyaman platosu üzerinde 600 m civarında düzlük bir sahadan başlayarak, Nemrut Dağı'nda 2208 m'ye ulaşmaktadır. Böylece 8- 9 km'lik kuş uçuşu mesafe dahilinde yükseklik farkı 1500 m'yi bulmaktadır. Son derece engebeli bir topografyaya sahip olan yöre, akarsular vasıtasıyla dar ve derin olarak parçalanmıştır (Anonim 2016). Örneğin Kahta Çayı ile Nemrut Dağının batısındaki vadi tabanı arasındaki yükseklik farkı 600-700 m arasındadır. Yörenin batı kesiminde bulunan sular Kahta Çayında, güney kesiminin suları ise Gedik deresinde toplanmaktadır. Her iki akarsu da Atatürk Baraj Gölüne dökülmektedir (Atalay vd. 2002, s.25). Nemrut Dağı alanındaki Kahta Çayı dışındaki dereler geçici akarsu karakterinde olup karstik sahalarda yüzey suları yer altı kaynakları ile toplanarak Kahta Çayı kenarlarında ve güneyde kaynaklar şeklinde çıkmaktadır (Atalay vd. 2002, s.25). Nemrut Dağı Milli Parkı engebeli bir topografyaya sahip olması ve yörenin büyük bir çoğunluğunu oluşturan orman vejetasyonun tahribi, erozyonun artmasına neden olmuştur. Bu nedenle yöredeki topraklar ciddi ölçüde aşınarak altta bulunan ana materyal yüzeye çıkmıştır. Karstik sahaların dışında yöre toprak örtüsü açısından son derece fakirdir. Yamaçlarda ana maddenin ayrışması ile çok sığ olan ve ana materyalin fiziksel ve kimyasal özelliklerini yansıtan intrazonal (Entisol) özellikte topraklar hakim durumdadır.

Farklı dönemlerin izlerini taşıyan jeolojik yapı ilde, farklı turizm potansiyelini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla Adıyaman ilindeki doğal turizm değerleri üzerinde jeolojik yapı önemli bir rol oynamaktadır. Farklı kayaçların bulunması ve aktif fay bölgesinde bulunması bazı doğal turizm değerlerinin oluşmasında etkendir. Jeolojik bakımdan başlıca turizm değerlerini; kanyonlar, kayaçlar, şelaleler ve mağaralar oluşturmaktadır.

Araştırma sahasının ana yer şekillerini dağlar, platolar, ovalar ve vadiler oluşturmaktadır. İnceleme alanımızda göze çarpan en önemli özellik eğim kırıklığının alanı belirgin iki bölüme ayırmasıdır. Bu eğim kırıklığının kuzeyinde yükseltisi fazla ve oldukça arızalı topografyaya sahip dağlık alan, eğim kırıklığının güneyinde ise daha sade alçak bir plato niteliğindeki taban arazi yer alır. Adıyaman havzasının kuzey kesimini Güneydoğu Torosları dâhil, genellikle KB-GD doğrultusunda kıvrılmanmış

ve KD-GB doğrultusunda kıvrım eksenleri gelişmiş dağlık kütle oluşturur. Bu kütlenin en yüksek kesimini Akdağ (2551 m.) oluşturur. Kuzeydeki dağlık alan üzerindeki başlıca yükseltiler: Bektut Tepesi (2357 m.), Armut ağaç Tepesi (1710 m.), Karagedik Tepesi (1485 m.) ve Sinekli Dağı Tepesi (1700m.)'dir (KaradoğanveTonbul,2013:193-195).

Harita 3: Adıyaman İli ve Çevresinin Topografya Haritası

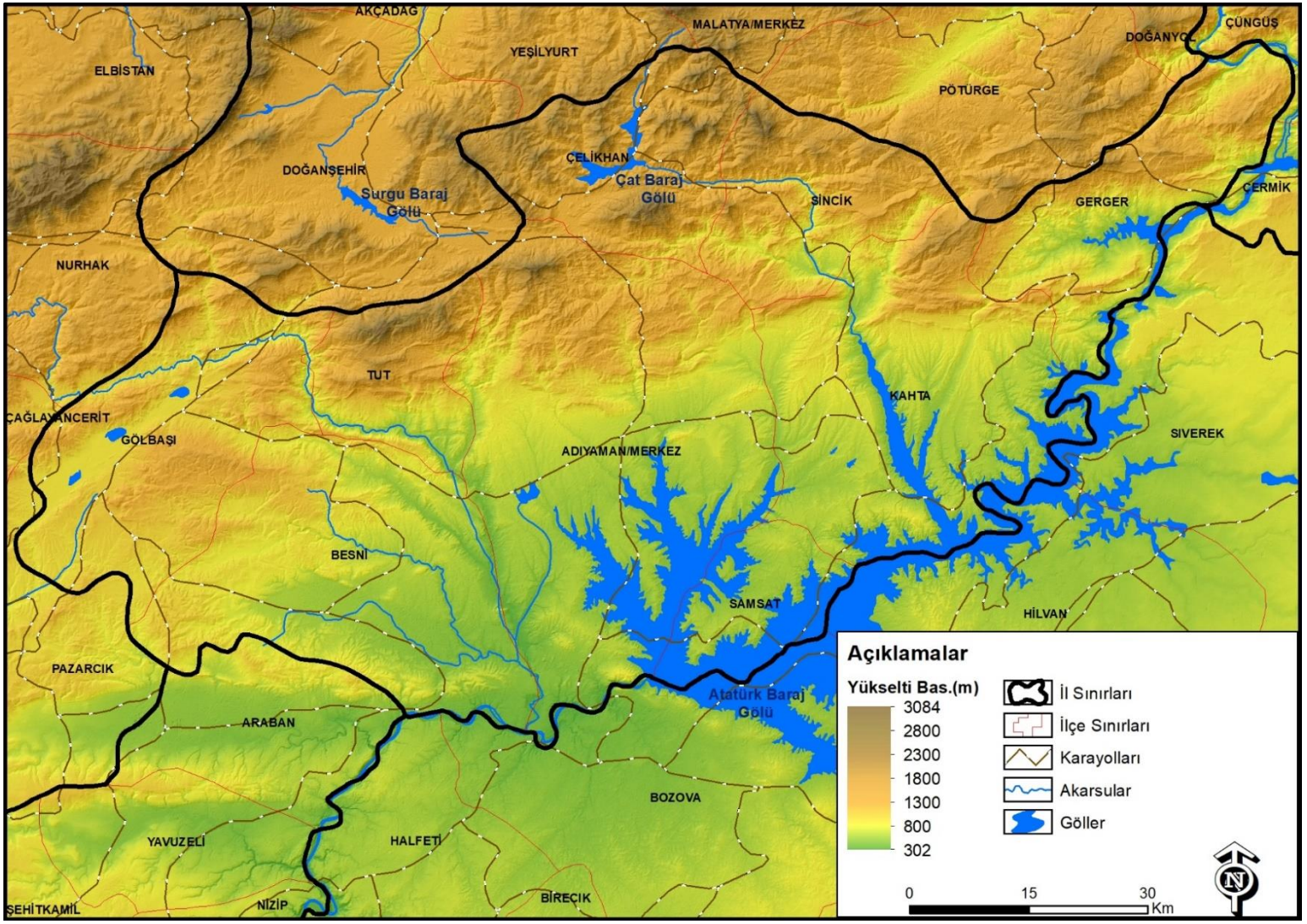

Adıyaman ili engebeli bir arazi yapısının sahip olmakla birlikte yükselti güneyden kuzeye doğru artmaktadır. Kuzeyinde Akdağları, Ulubaba ve Dibek Dağları bulunmaktadır. İlin ortalama rakımı 669 m'dir. Güneyde hafif dalgalı ova ve düzlükler oluşturmaktadır. En alçak yeri Göksu Çayı ve Fırat Nehrini birleştiği alanda 450 m, en yüksek yeri Akdağ zirvesinde 2357 metredir (Bektut Tepe). Böylece kuzeyden güneye doğru yükselti farkı oluşmaktadır. Bu yükselti ortalama 1907 metredir (Harita 3).

Adıyaman ili genel itibariyle deprem kuşağında yer almaktadır. Bundan dolayı tektonik hareketler sonucuna dağlık alanlarda yükselme, ovalık ve düzlüklerde alçalmalar yaşanmıştır. Bu dağlık alanları ile düzlük alanları parçalayan vadiler görülmektedir. En kuzeyden 800 m'den başlayıp 2000 metreye kadar devam eden dağlık alanlar ve yüksek platolar yer alırken, güneye doğru alçak ve düzlük ve havza tabanları ile Fırat ve kollarının oluşturduğu vadi ve sekiler görülmektedir (Harita 4). Fiziki haritaya baktığımızda en belirgin unsur bir eğim kırıklığıdır. Bu eğim kırıklığının kuzeyinde yükseltisi fazla ve dalgalı topoğrafyaya sahip dağlık alan, eğim kırıklığının güneyinde ise alçak ve hafif dalgalı plato, düzlük ve ovalık arazi yapısı hakimdir.

.

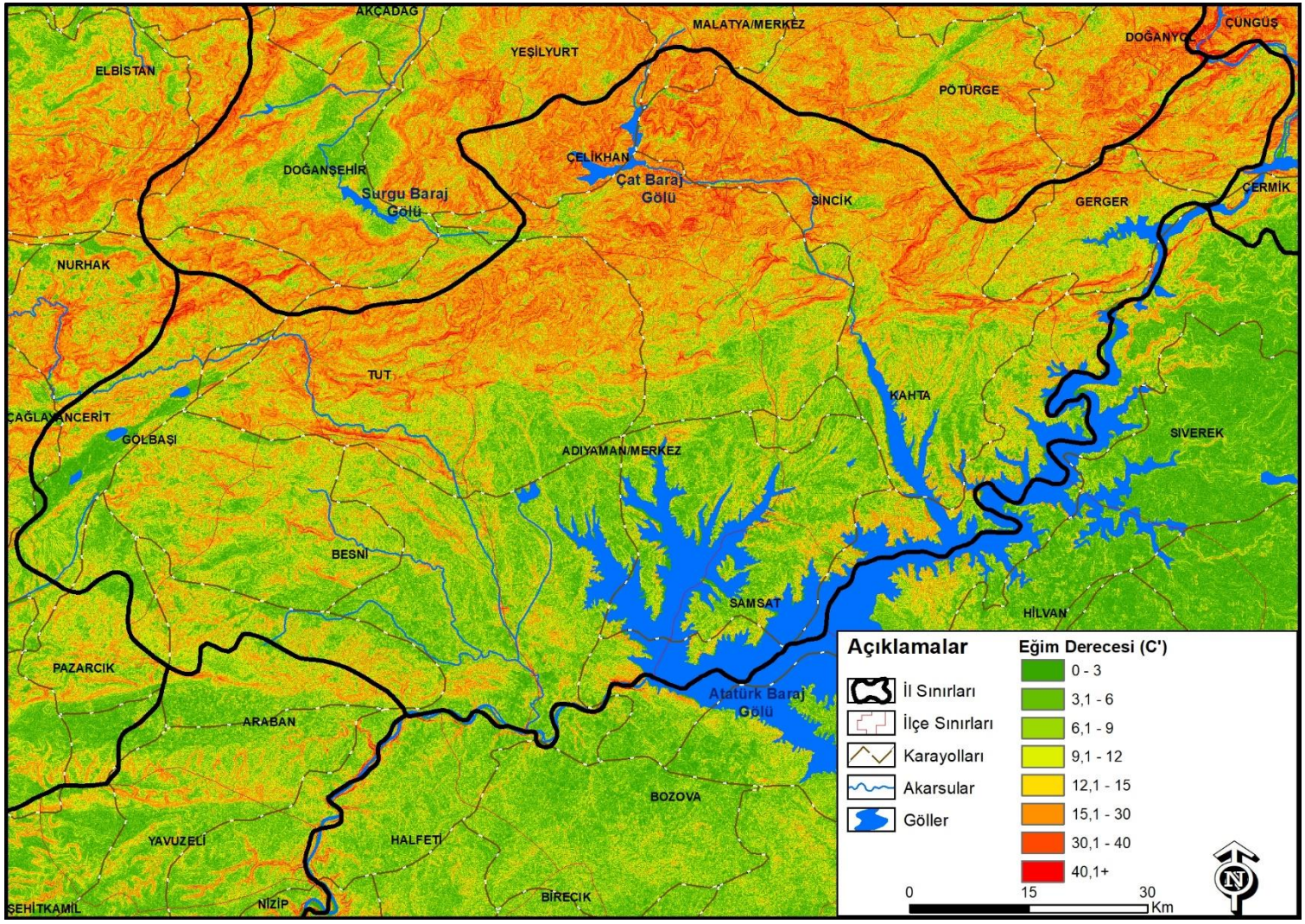
Harita 4: Adıyaman İli Çevresinin Fiziki Haritası

Adıyaman İli karmaşık morfolojik yapı birimlerden oluşmaktadır. Eğim değerleri de farklılık göstermektedir (harita 5). Eğim değerlerinin 0-3 derece arası olduğu alan, Atatürk Baraj Gölü çevresinde Samsat, Kâhta, Gölbaşı ve Merkez ilçelerde görülmektedir. Eğim değerlerinin 10 ve 40 derece arasında olduğu yerler ve eğim değerlerinin 40 ve üzerinde olduğu dik ve dağlık alanları çalışma alanının kuzeyinde yer almaktadır.

Bu genel ve farklı topografik özellikler Adıyaman ilinde kırsal turizm potansiyelini arttıran unsur olmuştur.

Harita 5: Adıyaman İli ve Çevresinin Eğim Haritası

2.1.2. İklim-Kırsal Turizm İlişkisi

Turistin bir alanı ziyaret etme isteğini doğuran çekicilikler aynı zamanda turistik yatırımların yer seçiminde rol oynayan coğrafi kaynaklardır. Dünya üzerinde turizmde çekicilik oluşturacak coğrafi özelliklerin neler olduğunu belirlemek kolay olmamakla beraber bunlar arasında iklimle ilgili kaynakların önemi tartışma götürmez bir gerçektir. Tatillerini iyi geçirebilmek için turistler diğer unsurlar yanında tatil destinasyonundaki iklim koşullarından da fiziksel bir rahatlık hissedebilmelidirler. Diğer yandan iklim bir tatil destinasyonu için tek başına bir çekicilik oluşturabilir (Özgüç, 1998, s.46).

Özellikle doğal çekiciliklere dayalı turizm faaliyetleri başta gelmek üzere turizm türünü ve mevsimini de iklim şekillendirmektedir. Bu yüzden turizm faaliyetleri tüm dünyada yıl içindeki belirli dönemlerde yoğunluk kazanmakta ve turizmin yapılabildiği sürenin uzunluğu ise o yerde egemen olan iklim koşullarına göre değişkenlik göstermektedir. Turistin seçtiği faaliyet ne olursa olsun, tatil ancak hava güzelse verimli olacaktır. Turistler ziyaret ettikleri yerde olabildiğince iyi bir havayı garanti altına almak isterler. Bu nedenle iklim koşullarının turizm sezonu boyunca sergiledikleri özellikler turizmi daha çok ilgilendirmektedir (Özgüç, 1998, s.48).

Bu bağlamda iklim, kırsal turizmi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen fiziki, beşeri ve ekonomik yapı üzerinde etkilidir. Fiziki özelliklerden bitki örtüsü ve hidrografya şartlarını belirlerken, beşeri faaliyetlerden nüfus ve yerleşmenin yapısı ile ekonomik faaliyetlerden de hayvancılık ve tarım özellikleri gibi yapıyı da etkilemektedir. Bunun dışında kıyafet, yeme içme ve konutların yapısı da iklime bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla kırsal turizm potansiyelinin varlığı ve çeşitliliği, buna yönelik turizm faaliyetlerinin belirlenmesi, farklı turizm şekillerinin ortaya çıkması ve planlanmasında iklim büyük rolü bulunmaktadır. Adıyaman bulunduğu coğrafi konumu, kuzeyinde yer alan dağ silsilesinin varlığı, kısa mesafede değişen yer şekilleri ve yükselti gibi doğal faktörler iklim üzerinde etkili olmaktadır. Bundan dolayı farklı iklim özelliklerine sahip olması farklı turizm faaliyetlerini de beraberine getirmektedir.

Adıyaman Havzası yaz mevsiminde güneyden gelen kuru tropikal hava kütlesinin etkisi altına girmektedir. Nisan ayından itibaren bölgeyi etkisi altına alan bu

hava kütlesi haziran sonundan itibaren güneş radyasyonun artması ile temmuz ve ağustos aylarında şiddetli sıcaklıklara neden olmaktadır. Ekim sonu ve kasım ayından itibaren Akdeniz Bölgesi'ni etkilemeye başlayan ve Doğu Anadolu'dan güneye ilerleyen polar hava kütlesinin etkisi altında kalmaktadır. Özellikle tropikal ve polar hava kütlesinin karşılaşması ile cephe faaliyetleri ve bunun sonucu olarak da yağışlar görülmektedir (Karadoğan, 2005, s.4).

Adıyaman iklimi, turizm faaliyetlerinin yapılmasına uygun şartlar sunmaktadır. Özellikle sıcaklığa bağlı olarak güneşlenme süresinin uzun olması nisan ve mayıs aylarında başlayan turizm faaliyetlerin kasım ayının sonuna kadar acık alanlarda rahat bir şekilde yapılabilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda özellikle sıcaklık ve yağış değerleri önem kazanmaktadır.

Adıyaman il genelinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hâkim olan ılıman karasal iklim görülmekle beraber, kuzeyinde sert karasal, batısında ise Akdeniz ikliminin karakteristik özelliklerine rastlanmaktadır. Bölgede hâkim olan Güneydoğu Toroslarının iklim üzerindeki etkisi fazladır. Bu yüzden ilin güneyi ve kuzeyinde farklı iklim özellikleri görülmektedir. Adıyaman ilinin kuzeyinde Güneydoğu Toros Dağları gibi önemli dağlık silsilenin varlığı, güneye doğru alçalan platoluk sahalar ve önemli derin vadiler sıcaklık değerlerini etkilemektedir.

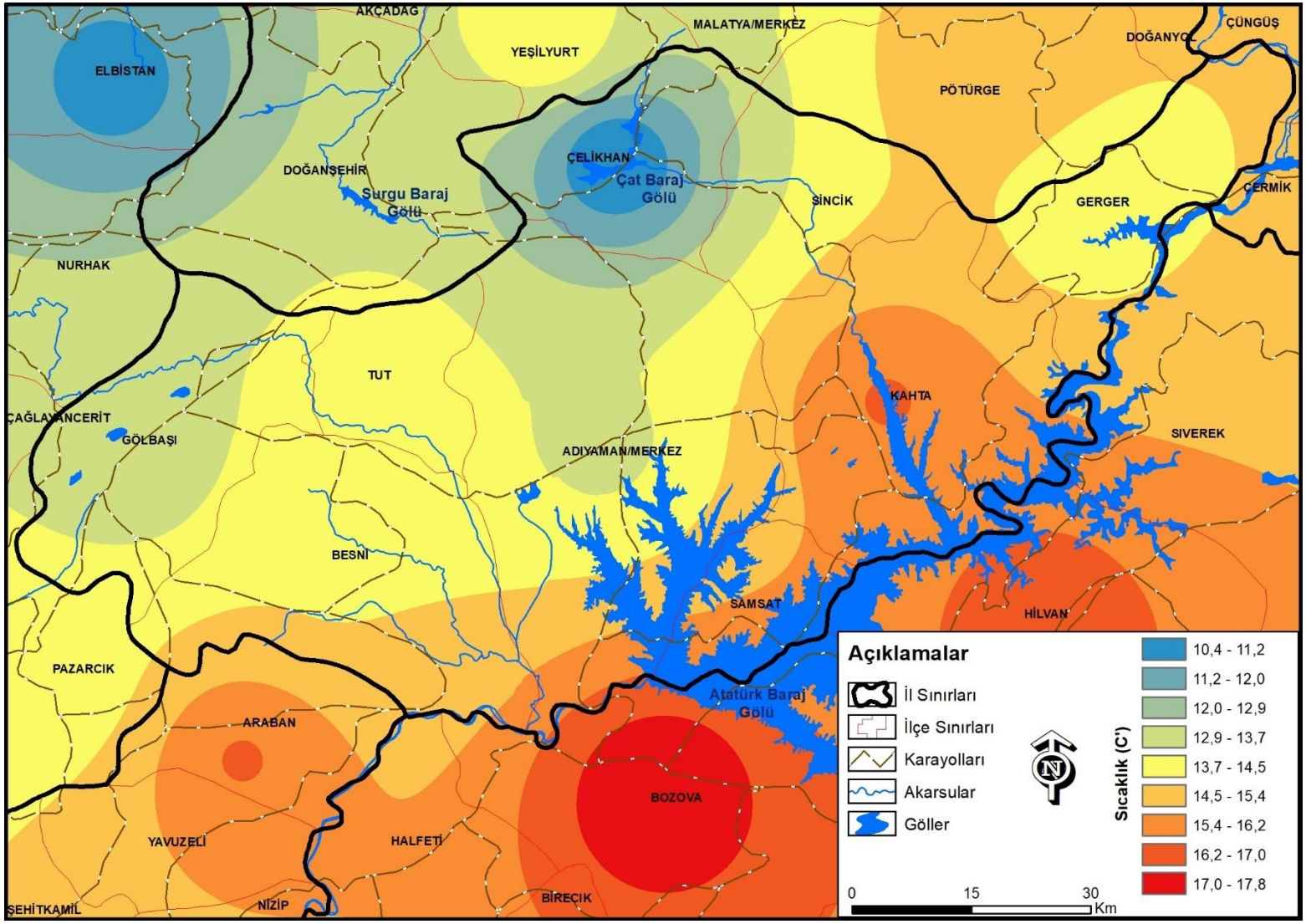
İlin sıcaklık değerlerine bakıldığında ortalama sıcaklığın sıfır derecenin altına düşmediği görülmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık da 17.7 °C'dir. En yüksek sıcaklık 30 °C üzerinde görülmektedir. En soğuk aylar kış mevsiminde olup, ocak ve şubat aylarında sıcaklık 0 °C üzerindedir. En sıcak aylar temmz ve ağustos aylarıdır ve bu aylarda sıcaklık 31 derece civarındadır.

Tablo 2: Adıyaman Meteoroloji İstasyonu Verilerine Ait Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama İklim Değerleri (1995-2021)

Ayları	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ortalama
Ort. Sıc. (°C)	.0	.2	0.4	5.3	0.9	7.1	1.5	1.2	6.2	9.7	1.9	.8	17.7
Ort. Mak. Sıc. (°C)	.2	0.9	5.7	1.1	7.4	4.1	8.7	8.6	3.6	6.3	7.4	1.1	23.7
Ort. Min. Sıc. (°C)	.8	.5	.9	0.0	4.7	0.1	4.1	3.9	9.4	4.2	.6	.6	12.3
Mut. Mak. Sıc. (°C)	9.9	3.8	8.3	4.5	9.0	1.5	5.3	4.5	2.2	6.1	9.4	6.5	45.3
Mut. Min. Sıc. (°C)	14.4	10.0	7.0	2.0	.4	0.6	5.0	5.8	.6	.2	3.5	8.4	-14.4

Kaynak 2: https://mgm.gov.tr

Harita 6: Adıyaman İli ve Çevresinin Sıcaklık Haritası

Kırsal turizm potansiyeli yüksek olan Adıyaman ilindeki doğal turizm özellikleri ile sıcaklık arasında ilişki bulunmaktadır. Sıcaklık değerleri yaz mevsiminde trekking, dağ tırmanışı, yaylacılık, kamp turizmi, bahar mevsiminde temiz havada yürüyüş, doğal güzellikler, foto safari, sonbaharda avcılık gibi farklı turizm faaliyetleri sunmaktadır.

Yağış özellikleri de kırsal turizm faaliyetleri ile ilişki içindedir. Adıyaman coğrafi konum itibari ile topografik özellikleri çeşitlik göstermektedir. İlini kuzeyinde yer alan Güneydoğu Torosları yağış, nem ve sıcaklık gibi iklim elemanlarının dağılışı üzerinde etkili olmaktadır. Kış aylarında gelen hava kütleleri Anadolunun iç kesimlerine kadar ulaşırken, Güneydoğu Toroslardan dolayı Güneydoğu Anadolu Bölgesine ulaşmamaktadır. Bundan dolayı iç ve doğu bölgeler serin ve kar yağışlı, güney kesimler ise sıcak ve ılık geçmektedir.

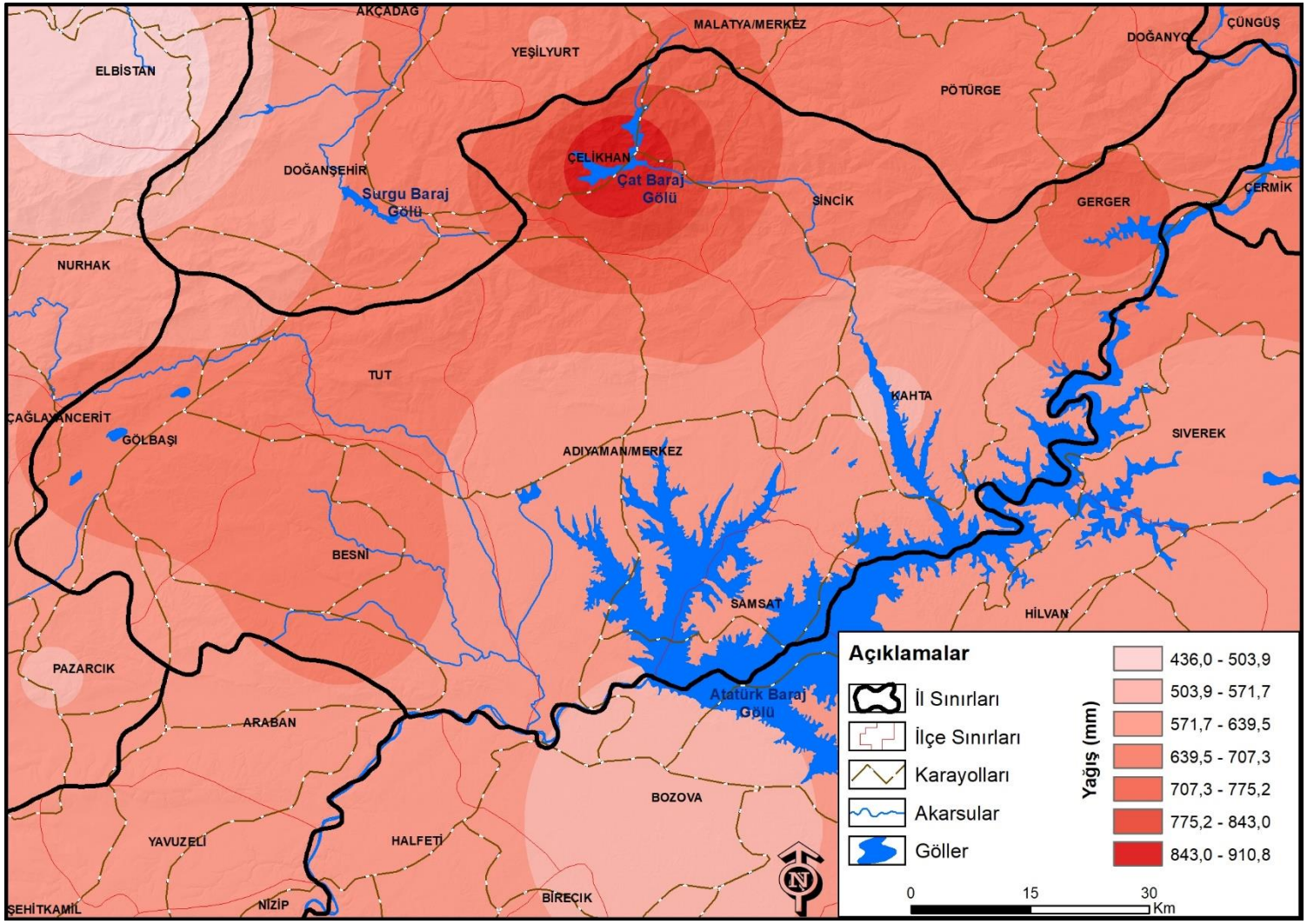
İlde yağışlar en fazla kış mevsiminde düşer. Aralık, ocak ve şubat ayları en yüksek yağışların düştüğü aylardır. Yaz mevsiminde yüksek bir kuraklık yaşanır. En az yağış 1,9mm ile temmuz ayında görülmektedir. Genel olarak yağışların ise kış aylarında maksimum düzeye ulaştığı, yaz aylarında ise yok denecek kadar azaldığı dikkat çekmektedir (Tablo 3). Bu özelliklerden, özellikle yaz mevsiminde açık alanda yapılan kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesinde yağış özelliklerinin fazla bir sorun oluşturmadığı sonucu çıkarılabilir. Öte yandan yağış miktarı ve yağış türleri yapılan turizm faaliyetlerini etkilemektedir. İlin kuzeyindeki yüksek alanlarda kar yağışlarının da görünmesi turizm faaliyetlerini çeşitlendirmektedir.

Tablo 3: Adıyaman Meteoroloji İstasyonu Verilerine Ait Yıllar İçinde Gerçekleşen Aylık Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Gün Sayıları (1961-2021)

Ayları	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Y
Ort. Gün. Sür.(saat)	3.6	4.4	5.5	7.1	8.7	10.8	11.2	10.4	8.8	6.6	5.0	3.3	7.1
Ort. Yağışlı G. Say.	12.63	11.7	11.80	11.67	9.27	3.33	1.00	0.93	2.03	7.10	8.67	11.47	91.9
Ay. Top. Yağış Miktarı Ort. (mm)	140.5	107.1	87.3	61.7	45.2	9.4	1.9	2.5	9.2	48.6	74.1	142.0	729.5

Kaynak 3:https://mgm.gov.tr

Harita 7: Adıyaman İli ve Çevresinin Yağışı Haritası

İklim elemanları kırsal alanlarda yapılan tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerini de etkilemektedir. Özellikle kırsal turizmin ilk başlangıç yerinin tarımsal alanlar ve çiftliklerin olması iklimin önemini arttırmaktadır. Adıyaman ilindeki tarımsal faaliyetler de iklim koşullarından yoğun bir şekilde etkilenir. Yörede yetişen ve iklim ile ilişkili olan üzüm, nar, fıstık, tütün, pamuk, badem, biber, domates gibi meyve ve sebzelerin üretiminin yapılmasında sıcaklık ve yağış önemlidir ve bu alanda üretimin artması kırsal turizmi de olumlu etkilemektedir.

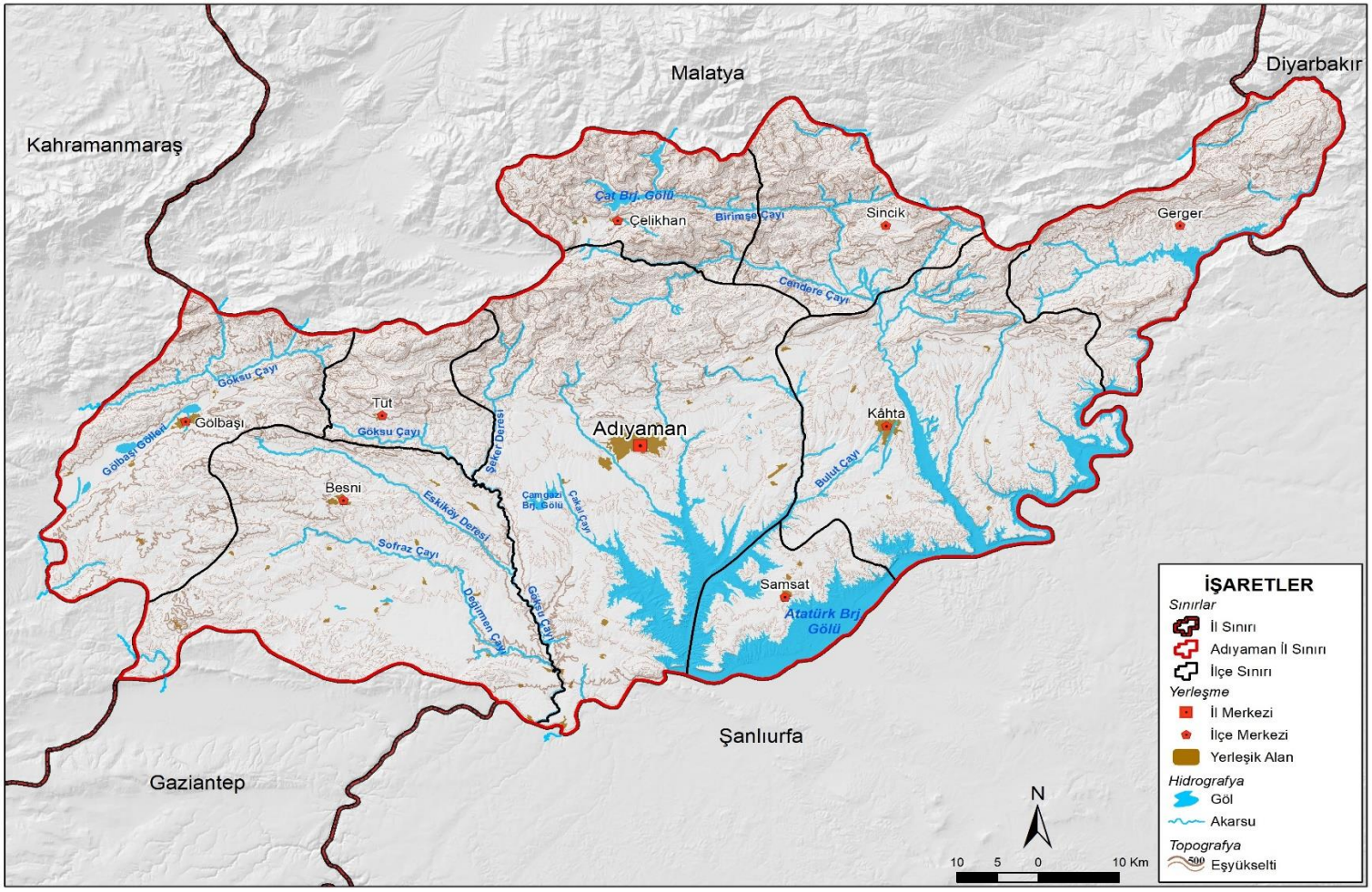
2.1.3. Hidrografya-Kırsal Turizm İlişkisi

Hidrografya, dünyadaki tüm su kütlelerinin dolaşımı, su akımının oluşumu, ölçülmesi ve elde edilen verilerin grafik ve şekillerle değerlendirilmesi, okyanus tabanlarında meydana gelen dalga ve akıntılara kadar su dolaşımı ve hareketlerini inceleyen fiziki coğrafyanın alt dalı olan bir bilimdir (Atalay, 2018, s.5).

Bunun yanında spor ve manzara seyri gibi çeşitli rekreasyonel faaliyetler için su, birinci derecede kaynak değeri oluşturmaktadır. Rekreasyon ve turizm kavramı her ne kadar iki farklı kavram olsa da aralarında birbirlerini destekleyen bir ilişki bulunmaktadır. Bir alanın rekreasyon potansiyeli, rekreasyonel aktivitelere kaynak oluşturma konusundaki doğal potansiyelidir (Gökmen ve Ege, 2020, s. 521).

Adıyaman ilinin bulunduğu coğrafi konum itibariyle nispetten dağlık bir bölgede yer alması iklim ve hidrografyayı etkiler. Yağışın düzensiz olduğu ilde kuzeydeki yüksek dağlarında yağış daha fazla, yağış rejimi de daha düzenli olmaktadır. Kışın kar yağışının yer altı sularını beslemesi ile de alçak alanlarda kaynak suları şeklinde yüzey çıkmaktadır. Dağlık alanda akarsuların akış hızları artmaktadır. Kar ermesi ve mevsimin yağışlı olması akarsu debilerini yükseltmektedir. Akarsuların bir kısmı mevsimlik olmakla birlikte çoğu Fırat Nehrinin kollarını oluşturmaktadır. Fırat Nehri Adıyaman sınırları içindeki uzunluğu 180 km'dir Adıyaman ilinin diğer önemli akarsuları Göksu, Akdere, Kâhta, Sofraz, Keysun, Çakal ve Eğri Çayıdır. Bu çayların tamam sularını Atatürk Barajı Gölüne döker (Harita 8).

Harita 8: Adıyaman İlinin Hidrografya Haritası

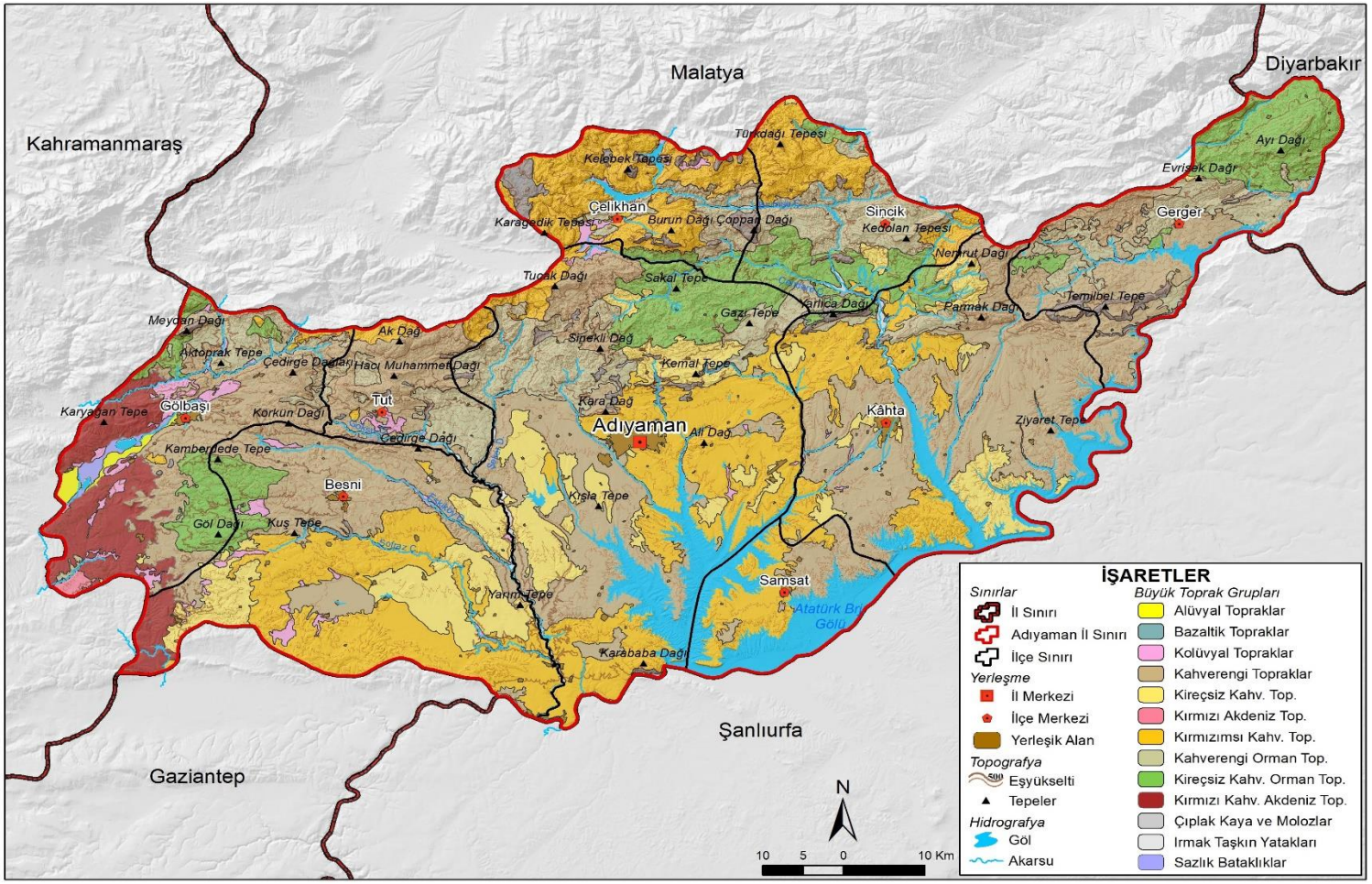
Bu akarsuların özellikle dağlık kısımları arazi yapısının da elverişliliğine bağlı rafting sporu için uygun koşullar oluşturmakta ayrıca eğimin azaldığı yerlerde su birikinti alanlarında tatlı su balıkçılığı için uygun alanlar bulunmaktadır. Adıyaman'ın en önemli göllerini Gölbaşı, Azaplı, İnekli ve Karagöl oluşturmaktadır. Atatürk Baraj Gölü ve Çamgazi Baraj Gölü ise önemli yapay gölleridir. Kentte yazlar sıcak ve kurak geçtiğinden tarımsal sulama amaçlı yapılan Hasancık, Gözebaşı, İncesu, Karahöyük ve Kâhta Mülk Göletleri de bulunmaktadır Gölbaşı Gölleri Tabiat parkı turistler tarafından en çok ziyaret edilen destinasyonlardandır. Bu göllerin oluşumu tektonik kökenli olup günümüzde birçok kuş çeşidinin barındığı veya uğrak alanıdır. Göller ornitoturizm (kuş gözlemciliği) tutkunlarının ilgisini çeken doğal turizm alanıdır. Ayrıca Atatürk Barajı kapladığı alanın genişliği ve birçok medeniyetin Fırat nehri kıyısındaki yerleşkelerinin olması kırsal turizm için uygun ortamları sunmaktadır.

2.1.4. Toprak-Kırsal Turizm İlişkisi

Ekonomik faaliyetlerin yapılması ve sürdürebilirliğinin sağlanması bakımından toprak unsuru oldukça önemli bir etken oluşturur. Toprak örtüsünün özellikleri ve verimliliği yapılacak ekonomik faaliyetleri belirler. Bugün birçok ekonomik faaliyetlerin yapılmasında tarımsal faaliyetler, sanayi, inşaat ve daha birçok alanda topraktan faydalanılır. Bu faaliyetler toprakların özelliklerine göre değişir. Örneğin; alüvyonla topraklarda elde edilen tarımsal üretim daha fazla olurken killi topraklarda da çanak çömlek yapılabilir (Ayhan 2021, s.143).

İklim, topografya ve ana kaya özelliklerinin belirlediği ildeki ana toprak grupları kahverengi topraklar, kahverengi orman toprakları, kırmızımsı kahverengi topraklar, alüvyal topraklar ve kolüvyal topraklardır. Bunlar dışında erozyona uğramış alanlarda çıplak kayalar, molozlar ve nehir yataklarında taşkın alanları bulunmaktadır. İklim özellikleri ve yer şekillerinin etkilediği bu toprak gruplarının tarımsal faaliyetlerin çeşitlenmesinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Başka bir ifade ile toprak tipleri tarımsal faaliyetleri etkilemekte, yetiştirilen tarımsal ürün çeşitlenmesi ve birim alandan alınan verimde artış olmasında etkilidir. Ayrıca toprağa bağlı olarak yapılan el sanatları, madencilik vb. faaliyetlerini gelişimi de toprak ile ilişkilidir. Bu ilişki kırsal turizm ve turizm faaliyetlerini etkilemektedir.

Harita 9: Adıyaman İlinin Büyük Toprak Gruplarının Haritası

Ekonomik faaliyetlerin yapılmasında toprak örtüsü önemli bir etkendir. Toprak özellikleri yapılacak ekonomik faaliyetlerine bağlı olarak tarım, sanayi, madencilik, inşaat, el sanatları vb. birçok alanı etkilemektedir. Bununa örnek olarak alüvyal topraklarda tarımsal verim yüksek iken, kalkerli toprak yapısı inşaat malzemesi için, killi topraklar ise a çanak çömlek yapımına uygun alanlardır.

Killi toprak yapısı özellikle Adıyaman merkez ilçe ile Kâhta ilçesi arasında yaygın olarak görülmektedir. Killi toprak, çanak-çömlek, seramik yapımına uygun özellikler taşmaktadır. Ayrıca kil toprağı bağbozumunda pekmez yapımı için de kullanmaktadır. Kırmızı renkli killi topraktan yapılmış çanak ve çömlekler, yapılan arkeolojik kazılarda Adıyaman ilinde yaygın olarak görülmektedir. Roma döneminden kalma şarap testisi, saklama kapları, yemek kapları vb. eserler çıkarılmıştır. Hasancık köyünde kırmızı kilden tuğla yapılmakta ve tuğla fabrikası yer almaktadır. Son zamanlarda bu killi topraktan güveç, su testisi vb el sanatları yapılmaktadır. El sanatları turizm faaliyetlerine katılan kişiler tarafından alınması ek bir ekonomik gelir sağalmaktadır.

2.1.5. Bitki Örtüsü ve Hayvan Varlığı-Kırsal Turizm İlişkisi

Birçok turizm türü (*ekoturizm, tarım turizmi, sağlık turizmi, macera turizmi*) doğrudan ekosistem hizmetlerine ve biyolojik çeşitliliğe dayanmaktadır. Bir yandan turistler kültürel ve çevresel orijinallik arayışı içindedir, yerel topluluklarla iletişim kurar, flora- fauna- ekosistemler ve bunların korunması hakkında bilgi edinir. Diğer yandan rekreasyonel faaliyetler açısından önemli bir unsur olan biyoçeşitlilik; dinlenme ve eğlenme zamanlarının değerlendirilmesi açısından da turizm endüstrisi için önemli bir kaynak oluşturur. Yaban hayatını ve doğal habitatları ele alan filmler, fotoğrafçılık, ekolojik saha çalışmaları ve diğer bilimsel faaliyetler bu duruma örnek olarak gösterilebilir (McNeely, 1988, s.26).

Adıyaman coğrafi konum itibariyle yerşekilleri iklim özelliklerini etkilemektedir. Klimatik şartlara bağlı olarak bitki örtüsü de şekillenmektedir. Adıyaman bulunduğu konum sebebiyle geçiş alanında yer almaktadır. Orta Fırat'ta yer almasından dolayı Gölbaşı, Besni, Kâhta, Samsat ve Merkez ilçenin bir kısmında bozulmuş Akdeniz iklim ve bitki örtüsü görülmektedir. Yüksek dağlık sahalarda ise sert karasal iklim özellikleri görülmektedir. Bundan dolayı yüksek alanlarda çayırlık

alanları, rakımın düştüğü alanlarda meşelik ağaçları görülmektedir. Akdeniz iklim özelliklerinin görüldüğü alanlarda menengiç, fıstık, zeytin vb. ağaç ve çalılık formasyonları görülmektedir. Çalışma alanı orman formasyonu acısından zengin bir alan olmakla birlikte var olan orman alanları tahrip edilmiştir.

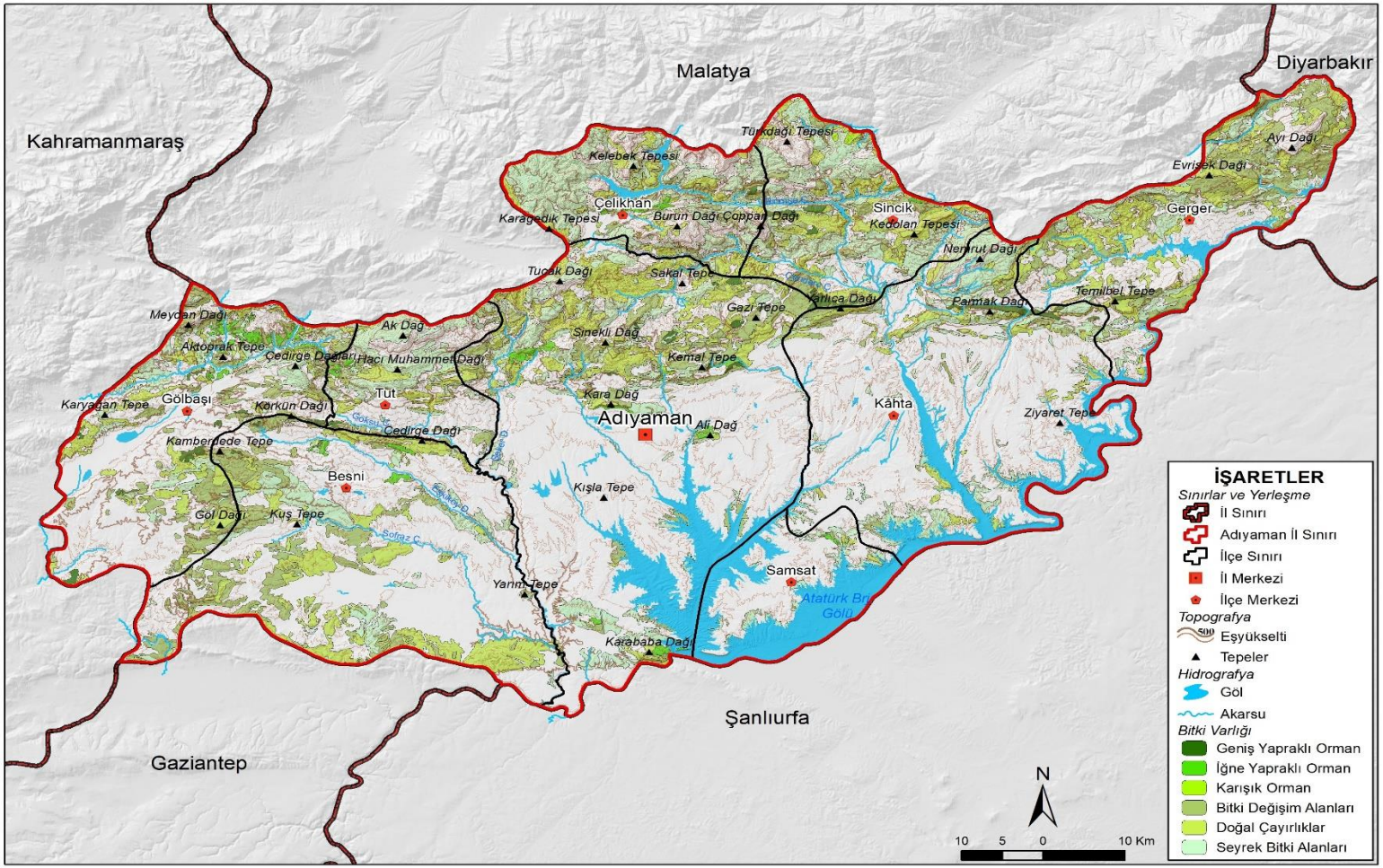
Tablo 4: Adıyaman Arazi Kullanım ve Orman Dağılış Alan Büyüklüğü(ha) (1990-2020)

	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ									
	1990		2000		2006		2012		2020	
Arazi Sınıfı	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1) Yapay Alanlar	4.474,32	0,61	5.256,51	0,72	5.429,89	0,74	6.476,34	0,88	7.789,67	1,06
2) Tarımsal Alanlar	381.841,03	51,95	357.501,43	48,63	365.117,23	49,67	366.607,81	49,87	365.925,62	49,78
3) Orman ve Yarı Doğal Alanlar	332.642,78	45,25	325.748,38	44,32	312.474,77	42,51	309.914,07	42,16	309.312,41	42,08
4) Sulak Alanlar	1.517,59	0,2	1.291,57	0,18	1.134,27	0,15	1.134,27	0,15	1.134,27	0,15
5) Su Yapıları	14.595,20	1,99	45.273,01	6,16	50.914,75	6,93	50.938,43	6,93	50.908,96	6,93
TOPLAM	735.070,92	100	735.070,90	100	735.070,91	100	735.070,92	100	735.070,93	100

Kaynak 4: Adıyaman İl Tarım Müdürlüğü

Adıyaman'ın yüzölçümünün %42,08 (309.312 ha) orman ve fundalık alanlardan oluşturmaktadır. Kızılçam, meşe, ardıç, melengiç ve sakız ağaçlarından oluşan ormanlar ağırlıklı olarak Merkez ilçede bulunmaktadır. Bu ağaçlar Gölbaşı, Tut ve Besni ilçelerinde de yoğundur. Kâhta, Samsat ve Sincik ilçelerinde ise kızılçam, karaçam, sedir, sarıçam, meşe ve ardıç ağaçları bulunur. Çelikhan'da ise karaçam, meşe ve ardıç türleri yaygındır.

Harita 10: Adıyaman İlinin Bitki Formasyonlarının Dağılışı Haritası

Bu bağlamda ormanlık alanlar daha çok Merkez ilçenin kuzeyi ve kuzeydeki dağlık sıra dağları üzerinde yer almaktadır (Harita 8). Adıyaman toplam arazisinin %17'sini orman alanları oluşturmaktadır. Türkiye topraklarının %30'unun orman olduğu dikkate alınırsa bu oran oldukça düşük olup bu durumun olumsuz sonuçları ortaya çıkmaktadır. Ormancılığın il GSYH'si içindeki payı da oldukça düşük olup %0,1'dir (TKB, 2003: s.27). Adıyaman ili bitki örtüsü acısından oldukça zengin olması ile birlikte bazı endemik türler, anıt ağaçları ve yaban hayatın zengin olması doğal özelliklerinden dolayı foto safari, endemik tür meraklıları ve doğaseverler için uygun manzaralar sunmaktadır. Bu durum kırsal turizm potansiyelini de arttırmaktadır.

2.2. BEŞERÎ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ-KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ

Turizmde beşerî kaynaklar, doğal coğrafi kaynakların dışındaki diğer çekiciliklerdir. Beşerî kaynaklar kendi içinde, tarihi çekicilikler, kültürel çekicilikler ve insan yapısı çekicilikleri olarak ayrılabilir. Buna göre; kırsal turizmde, hizmet sağlayanlar, ziyaretçilerin ziyaret edilen yerdeki atmosferi test etmesi ve kırsal ürünleri denemelerine yardımcı olurlar (Veer and Tuunter, 2005). Böylece günlük kırsal yaşam içinde kabul edilen turistler hem kırsal kültürü öğrenirler, hem de aktif tatil geçirirler (Çakır vd., 2010, s.2). Diğer bir tanıma göre ise kırsal turizm, turistlerin doğal ortamlarda tatillerini geçirmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla kırsal bir yerleşmeye giderek, konaklamaları ve o kırsal yerleşmeye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür (Özkan, 2007, s.82).

Adıyaman ilinin Beşerî Coğrafya özellikleri kırsal turizm açısından oldukça önemlidir. Çalışma alanı, zengin geçmiş tarihi, eski ulaşım yolları üzerinde bulunması, Fırat Nehri gibi zengin su kaynağının bulunması, iklim şartlarına uygun olması birçok medeniyetin kurulması ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu medeniyetlerin bıraktığı eserler günümüzde kırsal turizm alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca yapılan turizm aktiviteleri turist sayısında artışa neden olmaktadır. Adıyaman beşerî özellikleri ile kırsal turizm ilişkisi aşağıda detaylı bir şekilde açıklamıştır.

2.2.1. Nüfus Özellikleri-Kırsal Turizm İlişkisi

Nüfusun büyüklüğünü, bileşimini, mekânsal dağılımını ve zaman içinde meydana gelen değişimlerini nüfus coğrafyası araştırmaktadır. Bu araştırma ile

doğumlar, ölümler ve göçler yolu ile nüfusun nasıl değiştiği ortaya konulmaktadır. Değişimler coğrafyanın alt dallarından sosyal ve kültürel coğrafya, ulaşım coğrafyası, ekonomik coğrafya ve sağlık coğrafyasının yanı sıra diğer disiplinlerle de yakından ilgilidir(Newbold, 2014, s.3).

Turizmin yerleşmeler üzerindeki en önemli etkilerinden biri, nüfusun demografik yapısı üzerinde meydana gelen değişikliklerdir. Turizm sektörü, iş olanakları yaratma bakımından büyük önem taşımaktadır (Özgüç, 2007, s.165). Turizm sektörünün hızlı bir gelişim sürecine girdiği yerleşmelerde, nüfusun hızla artmasının yanında, bir işgücü büyümesi de söz konusu olmaktadır. Bu durum, turizm sektörünün şehirleşmeye etkilerini ortaya koyan göstergelerden birini oluşturmaktadır. Artan turizm yatırımları sayesinde büyüyen işgücü, turizm sektörüyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içerisinde bulunan faaliyet kollarına yönelmektedir. İnşaat, toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller, ulaştırma, haberleşme ve depolama bu faaliyet kollarının başlıcalarını oluşturmaktadır (Işık ve Zoğal, 2017, s.77).

Adıyaman ilinin Beşerî Coğrafya özellikleri kırsal turizm açısından oldukça önemlidir. Çalışma alanı, zengin geçmiş tarihi, eski ulaşım yolları üzerinde bulunması, Fırat Nehri gibi zengin su kaynağının bulunması, iklim şartlarına uygun olması birçok medeniyetin kurulması ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu medeniyetlerin bıraktığı eserler günümüzde kırsal turizm alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca yapılan turizm aktiviteleri turist sayısında artışa neden olmaktadır. Adıyaman beşerî özellikleri ile kırsal turizm ilişkisi aşağıda detaylı bir şekilde açıklamıştır. Veya dolaylı olarak ilişki içerisinde bulunan faaliyet kollarına yönelmektedir. İnşaat, toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller, ulaştırma, haberleşme ve depolama bu faaliyet kollarının başlıçalarını oluşturmaktadır (Işık ve Zoğal, 2017, s.78).

Tarihi çok eskilere dayanan Adıyaman ilinde nüfus yapısında yıllara göre değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu değişiklerde tarihi dönemlerde yaşanan olaylar, doğal koşullar ve ekonomik durumların etkili olduğu düşünülmektedir. Nüfusun kent ve kır nüfus özellikleri kırsal turizm faaliyetlerini etkilemektedir. Kırsal alanlarda yapılan ekonomik faaliyetler kırdaki göç üzerinde etkili olmaktadır. Adıyaman kır nüfus oranı kent nüfus oranında azdır. Kırdaki göçleri azaltmak için gerekli planlama

ve kırsal turizm yatırımların artması gerekmektedir. Bu durum ile kırdan göç azaltılmış olacak ve ayrıca kentlerden kırsal alanlara dönüş de kısmen artabilecektir.

Nüfus özellikleri yani hem nüfusun büyüklüğü hem de niteliği kırsal turizm için büyük önem arz etmektedir. Alandaki nüfus varlığı iş gücünün fazla olması anlamına gelmesi demektir. Nitekim bu iş gücünün doğru bir şekilde kullanılması önemlidir. Bunun yapılabilmesi için nüfusun niteliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgeye yapılacak olan ziyaretlerde turistlerin ihtiyaçlarının anlaşılması ve bu ihtiyaçların giderilmesi, turistlere olan bakış açısının değişmesi ve bu bağlamda gerekli eğitimlerin olması potansiyelin kullanımını önemli ölçüde arttıracaktır. Bölgede yaşayan nüfus varlığının, yapısının ve niteliğinin bu unsurlardan eksik olması potansiyelin kullanımını azaltacaktır. Niteliğin gelişmesi çalışma alanında yaşayan nüfusun düzensiz göçe maruz kalmasını önlerken kırsal turizm anlayışı konusunda bilinçlendirme görevi de görecektir.

Tarihi çok eskilere dayanan Adıyaman ilinin nüfus yapısında yıllara göre değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu değişiklerde tarihi dönemlerde yaşanan olaylar, doğal koşullar ve ekonomik durumlar etkili olduğu düşünülmektedir.

1954 yılına kadar Malatya ilini bağlı olan Adıyaman'ın il statüsüne kavuşmasından sonra 1955 yılındaki ilk nüfus sayımında nüfus miktarı 208.755 olarak belirmiştir. Bu dönemden sonra nüfus miktarı günümüze kadar sürekli bir artış göstermektedir. 2000 yılı itibariyle 568.432 olan nüfus miktarı 2021 yılına kadar ki süreçte, yıllık artış hızı farklı olmakla birlikte, nüfus miktarında belirgin bir şekilde artış yaşanmıştır (Tablo 5).

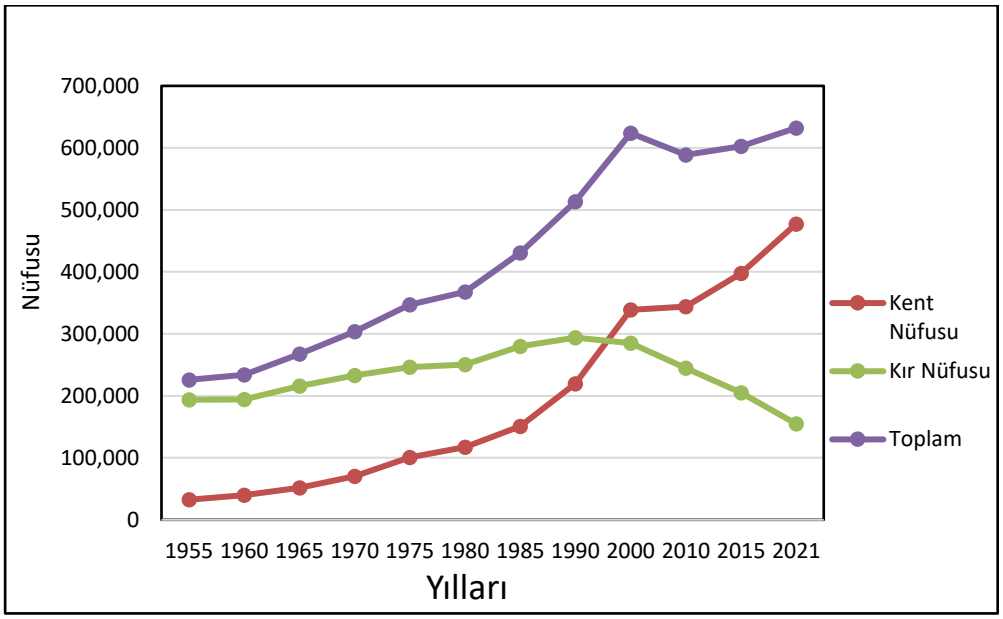
Tablo 5: Adıyaman İlinde Nüfusun Değişimi (1955-2021)

	ADIYAMAN		TÜRKİYE	
Yıl	Toplam Nüfus	Nüfus Artış Hızı (‰)	Toplam Nüfus	Nüfus Artış Hızı (‰)
1955	208.755	-	24. 064. 763	27, 75
1960	233.717	22,59	27. 754. 820	28, 53
1965	267.288	26,34	31. 391. 421	24, 63
1970	303.511	25,42	35. 605. 176	25, 19
1975	346.892	26,72	40. 347. 719	25, 01
1980	367.595	11,59	44. 736. 957	20,65
1985	430.728	31,70	50. 664. 458	24, 88
1990	513.131	35,01	56. 473. 035	21, 71
2000	623.811	5,9	67. 803. 927	18, 29
2008	585.067	3,9	71.517.100	13,1
2009	582.762	5,8	72.561.312	14,5
2010	590.935	4,2	73.722.988	15, 88
2011	593.931	5,1	74.724.269	13,49
2012	595.261	2,2	75.627.384	12,01
2013	597.184	3,2	76.667.864	13,66
2014	597.835	1,1	77.695.904	13,3
2015	602.774	8,2	78.741.053	13,4
2016	610.484	12,7	79.814.871	13,5
2017	615.076	7,5	80.810.525	12,4
2018	624.513	15,2	82.003.882	14,7
2019	626.465	3,1	83.154.997	13,9
2020	632.459	9,5	83.614.362	5,5
2021	632.148	0,5	84.680.273	5,5

Kaynak 5: Devlet İstatistik Enstitüsü ve Türkiye İstatistik Kurumu-Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi.

Kırsal turizm açısından kırsal nüfus miktarı ve oranı da önemlidir. Bu özelliklerde de Adıyaman ilinde önemli değişimler olmuştur. Nitekim 1955 yılında nüfusun % 15'ini kent nüfusu oluştururken, kırsal nüfus % 85 civarında olmuştur. Toplam nüfus içinde şehir nüfusunun oranı 1960'da % 17, 1965'te % 19, 1970'te % 23, 1975'de % 29, 1980'de % 32, 1985'te % 35, 1990'da % 43, 1960' da % 83, 1965'de % 81, 1970'de % 77, 1980'de % 68, 1985'te % 65, 2021'de ise %75'e ulaşmıştır(Şekil 1).

Şekil 1: Kent ve Kır Nüfusunun Yıllar İçeresindeki Değişim Durumu (1955-2021)

Kaynak: TUİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2021

Çalışma alanında göç durumu da etken bir faktör olarak kırsal turizm potansiyeli ve bu alanların turizm durumlarını etkilemektedir. Göç, coğrafi özellikleri, güvenlik, eğitim hizmetleri ve yaşanan ekonomik sıkıntıların etkisi ile yaşanılan alanın terk edilmesidir. Devamlı göç veren konumda olan ve nüfus miktarlarının azaldığı bir alanda yatırım ve planlamalar da yetersiz kalacaktır. Her ne kadar doğal ve kültürel kırsal turizm potansiyeline sahip olsa da bir yerde nüfusun azlığı ve göçlerin olması kırsal turizmi olumsuz yönde etkileyecektir. Ancak kırsal alanların kalkındırılması ve turizm faaliyetlerinin de artması ile birlikte göçler de engellenmiş olacaktır. Bu nedenle göçü azaltmak için bir an önce yatırımların yapılması ve kırsal alanların cazip bir hale getirilmesi gereklidir.

Adıyaman ili geçmiş dönemlerden günümüze kadar sürekli göç veren illerden biridir. 1975 yılından 2000 yılına kadar olan dönemde net göç hızı negatif değerler göstermektedir. Yani verdiği göç aldığı göçlerden daha fazla olmaktadır. Böylelikle bu göçler nüfus artış hızında da düşmelere neden olmaktadır. En fazla net göç hızı 1995-2000 yılları arasında görülmekte ve ‰-70,2'lik bir net göç hızı yaşanmıştır. 1995-2000 dönenimde, Atatürk Baraj sularının yükselmesiyle birlikte Samsat ilçesinden il merkezine ve diğer illere göçler yaşanmıştır. Diğer ilçelerde ve merkezde işsizlik, eğitim olanakları, törer olayları vb. problemler insanları göçe zorlamış, çevre

illere ve büyük şehirlere göçler yaşanmıştır. Benzer yapı 2020-2021 dönemine kadar devam etmiştir (Tablo 6).

Tablo 6: Adıyaman'ın Sayım Dönemlerine Göre Göç Durumu (1975-2021)

Yıllar	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı ‰
1975-1980	367595	10982	22353	-11371	-34,7
1980-1985	430728	14552	28166	-13614	-35,4
1985-1990	513131	19370	36742	-17372	-37,5
1995-2000	623811	17624	58369	-40745	-70,2
2007-2008	588475	12155	20971	-8816	-14,96
2010-2011	593931	13873	23939	-10066	-16,81
2013-2014	597835	16578	24330	-7752	-12,88
2015-2016	610484	18729	21201	-2412	-3,94
2017-2018	624513	22034	22897	-863	-1,38
2019-2020	632459	16163	16936	-773	-1,22
2020-2021	632460	17598	24860	-7262	-11,42

Kaynak 6: TUİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2021

Negatif yönlü net göç hızını azaltmak ve pozitif yönlü bir eğilime geçmek ancak kırsal alanlara yatırımlar yapmakla ve bu alanları yaşanılabilen cazip bir ortama getirmekle mümkündür. Kırsal alanların kalkındırılması, bu alanlarda bulunan doğal ve kültürel değerlerin tanıtımını yaparak turizme kazandırılması ve bu alanların çekim merkezi haline getirmese ile mümkün olabilir. Çalışma sahası özellikle doğal güzellikler bakımından önemli bir potansiyele sahiptir ve bu potansiyelin kullanılması durumunda göçü azaltacağı gibi aynı zamanda terk edenlerin de kısmen yeniden dönüş yapmasına da imkân verebilecektir.

2.2.2. Yerleşme Özellikleri-Kırsal Turizm İlişkisi

Kırsal alanlarda yapılan ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ayrıca el sanatları, halı, kilim, küçük ve orta ölçekli sanayi alanlarında üretilen ürünlerin yanında turizm faaliyetleri kırsal alanlardaki diğer ekonomik faaliyetleri oluşturmaktadır. Burada yapılan ekonomik faaliyetler üzerinde pazar alanları, kırsal alanlardaki sosyal ve ekonomik yapıları, ekolojik alanları ile kentsel alanlar ile devamlı etkileşim halinde bulunan alanlar olarak tanımlanmaktadır (Avcıkurt ve Köroğlu 2008, s.61).

Coğrafi konumları ve kuruluş yerleri itibariyle, doğal ortamlarla bütünleşmiş köylerde, doğaya dayalı her türlü sportif etkinliklerin (dağcılık, trekking, yamaç

paraşütü, atlı geziler, rafting, vs.) organize edilmesi mümkündür. Bunun için köylerde otel yapma gereği ve anlamı yoktur. Köy evleri konaklamak için yeterlidir. Organizasyonu, malzemeleri, rehberi sağlayacak bir büronun bulunması istenen hizmeti verecektir. Bölgenin peyzajını, bitkilerini ve hayvanlarını hayranlıkla seyretmek, araştırmak amacıyla bozulmamış doğal bölgelere yolculuk, o yerlere özgü kültürel etkinlikleri tanımak ve doğayla doğrudan kontak kurarak gözlem, bilgi edinme ve yorumlamayı içine alır (L'ecotourisme Equestre, 2000).

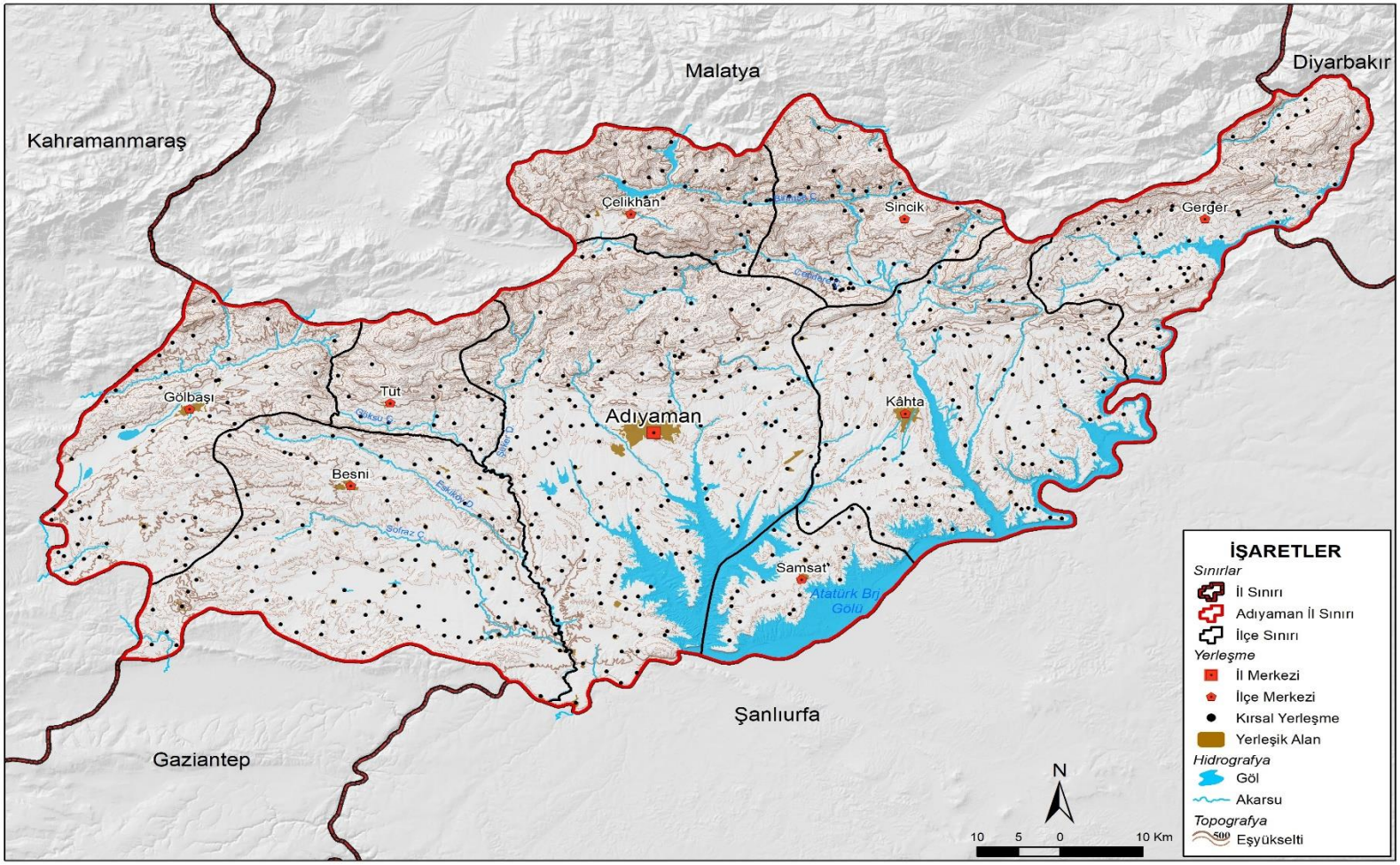
Kır Yerleşmeleri Coğrafyasının önemli konularından biri, köy veya köy altı yerleşmelerini oluşturan meskenlerdir. Meskenlerin tipi, inşa şekilleri, malzeme temini, kullanım alanları ve coğrafî ortamın kırsal meskenler üzerindeki etkisinin ortaya konulması, yerleşme coğrafyası açısından önem arz etmektedir. Doğal ortam şartları ve ekonomik faaliyetler, meskenlerin ve eklentilerinin fiziksel özellikleri üzerinde önemli rol oynamaktadır (Denker, 1977, s.60).

Yerleşmeler sınırı belirli bir alanda insan varlığının mümkün kılınması için ilk unsurlardan biridir. Bu unsurlar bölgede yaşayan insanların tarihini, geçmişini ve bütün kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Bu unsurlar günümüzde yaşayan insanların atalarına ait unsurlardır. Bu unsurların tamamı kırsal turizm potansiyelini arttıran nitelikte olabilmektedir. Yerleşmelerin tipleri, dokuları ve genel özellikleri bakımından o yörede yaşayan insanların birer mirasıdır. Bu mirasların insanlar tarafından korunarak kırsal turizm faaliyetleri için hazırlanması, kırsal turizm anlayışının bir sonucudur. Yerleşmelerin özelliklerini, tiplerini ve dağılışını etkileyen beşeri ve fiziki coğrafya unsurları yerleşmelerde insanların ve doğanın izlerini taşımaktadır. Bütün bu izler geçmişte yaşayan insanoğlunun günümüzdeki insanlara birer kalıntısıdır. Bu kalıntılar ve çalışmada bahsi geçen yerleşme özellikleri, kırsal turizm çekiciliklerine büyük oranda katkı sağlamaktadır.

Adıyaman ilinde, yerleşmelerin sayış ve dağılışında birçok etken etkili olmuştur. Kuzey kesiminde Güneydoğu Torosların devamı olan Malatya Dağları yer almaktadır. Burada 2500 metrenin üzerinde yükseltiler bulunmaktadır. Yükselti ve eğim gibi topografya özellikleri nedeniyle azalan yerleşmeler, güneye doğru ise yükselti, engebenin azalması ve ovalık arazi, Atatürk Baraj Gölü varlığı nedeniyle artmaktadır. Kuzey kesiminde dağların varlığı yükselti ve engebenin artmasına neden

olmakta ve böylelikle yerleşmeler daha çok ovalar, dağ içi düzlükler ve vadi yamaçlarında görülürken, güneyde ise ova ve geniş düzlük sahalarında dağılış göstermektedir.

Harita 11: Adıyaman İlinin Kırsal Yerleşmelerinin Dağılış Haritası

Yerleşim yerlerinin tercih edilmesinde topografya, iklim, su kaynakları, ulaşım, toprak özellikleri, güvenlik ve ekonomik faaliyetler etkili olmaktadır. Gerger, Sincik, Çelikhan ve Tut ilçelerinin tamamı dağlık alanlarda ya da yamaç eteklerinde yer alırken, Gölbaşı yakınındaki göl yanında bulunmaktadır. Merkez, Kâhta ve Besni ilçelerinin kuzey kısımları dağlık alanları, güney kısımlarını ise ovalık sahaları oluştur. Samsat ilçesi ise tamamen düzlük alanda yer almaktadır.

Yerleşmelerin özellikleri, dokusu, şekli, kurulduğu alan vb. etkenler kırsal turizm çekicilikleri arasında önemli unsurlar oluşturmaktadır. Adıyaman ve çevresindeki yerleşmeler, geçmiş dönemlerden beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu bağlamda farklı medeniyetlerin mimari yapıları ve kuruluş şekilleri de farklılık göstermektedir. Ayrıca kuruluş yerlerinin seçimi kırsal turizm faaliyetlerini de etkilemektedir. Özellikle dağ yamaçları, dağ içi yerleşmeler, akarsu vadilerinde bulunan yerleşmeler, göl manzaralı ya da bütün vadiye hakim bir yükseltide kurulan yerleşmeler kırsal turizm çekiciliklerine büyük oranda katkı sağlamaktadır.

İlin, Merkez İlçe (Adıyaman), Besni, Çelikhan, Gerger, Gölbaşı, Kâhta, Samsat, Sincik ve Tut olmak üzere 9 ilçesi bulunmaktadır. Merkez İlçenin 135 köy, 110 mezrası, Besni İlçesinin 67 köy, 44 mezrası, Çelikhan İlçesinin 20 köy, 23 mezrası, Gerger İlçesinin 45 köy, 104 mezrası, Gölbaşı İlçesinin 30 köy, 28 mezrası, Kahta İlçesinin 102 köy, 114 mezrası, Samsat İlçesinin 17 köy, 16 mezrası, Sincik İlçesinin 24 köy, 58 mezrası ve Tut İlçesinin 14 köy, 1 mezrası olmak üzere toplam 454 köy ve 498 mezra olmak üzere toplamda 952 ünite bulunmaktadır.

Adıyaman ilinin kırsal kesimlerinde yer alan yerleşmeler üzerinde, geçmişten günümüze kadar iklim, yörede bulunan yapı malzemesi, ekonomik durum gibi faktörler etkili olmuştur. Çalışma alanı Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Orta Fırat bölümünde yer almasından dolayı bozuluşmuş Akdeniz iklimi ve Karasal iklim özelliklerinin yanında kuzeydeki alanlarda ise sert karasal iklim özellikleri görülmektedir. Buna bağlı olarak kuzeyde yer alan yerleşmelerde iklim özelliklerinden dolayı yapı malzemesi olarak taş, çamur ve ağaç kullanılmakta, evler de genellikle çatılı ve iki katılı olmaktadır. Üst kat yaşam alanlarını oluşturmaktayken, altı katlar daha çok ahır ve depo olarak kullanılmaktadır. Özellikle Çelikhan, Gerger, Tut ve Sincik'te bu yapı tipleri görülmektedir. Günümüzde evlerin çoğunluğu betonarme

yapılardan oluşmaktadır. Bunlar da iki katlı olup, alt kısım depo, ambar ve ahır şeklinde kullanılırken, üst katta yaşam alanları ve çatı yer almaktadır. Çatı yapılmasının sebebi yörede yoğun kar yağışının olmasıdır. Güneye doğru inildikçe iklim özelliklerine bağlı olarak yapıların şekli ve kullanılan yapı malzemesi de değişmektedir. Güneyde özellikle Akdeniz ve karasal iklim özelliklerine bağlı olarak evler daha çok kerpiç ve düz damalardan oluşmaktadır. Bunun nedeni ise uzun kurak mevsim süresinin bulunmasıdır. Dolayısıyla evlerin yazın serin kışın ise sıcak olmasından dolayı kerpiçli evler yaygın olarak görülmektedir. Kışın karın fazla olmaması ve yağışın çoğunlukla yağmur şeklinde görülmesi de düz damları beraberinde getirmiştir.

Fotoğraf 1: Kırsal Alanlarda Taş Evlerden Görünüm

Yapı malzemesinde toprak özellikleri ve bitki örtüsü gibi etkenler etkili olmuştur. Özellikle yörede ilk yerleşmeler daha çok mağaralarda görülmektedir. Yöredeki ilk yerleşmeler daha çok Palanlı çevrinde ya da Perre Antik Kentinde oyma mağaraların görülmesinin sebebi kalkerli arazinin bulunmasıdır. Eski yerleşmelerde yapı malzemesi olarak taş, çamur, saman, çatı malzemesi olarak da yörede yaygın görülen kavak ve meşe ağaçları kullanılmıştır.

Fotoğraf 2: Kırsal Yerleşmelerde Kullanılan Yapı Malzemesinden Görünüm

Ayrıca meskenler genellikle iki katılı olup yörede yapılan tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerden dolayı alt katı ahır ya da depo olarak kullanılırken, üst katı barınma amaçlıdır. Dışardan gelen misafireler için evin ayar bölümünde bir oda inşa edilmiş, gelen konukların konaklama gibi ihtiyaçlılarını gidermesi için kullanılmıştır. Yörede doğal özelliklerini kaybetmeyen bu yapılar kırsal turizm için konaklama, dinlenme, turisitler için temel ihtiyaçların giderileceği kırsal mekanlar olabilir. Ayrıca bu yapıların mimar özellikleri ve yapısal şekilleri konaklama dışında foto severlere güzel manzaralar sunmaktadır.

Fotoğraf 3: Kırsal Alanlardaki Yapılardan Görünüm

Günümüzde mesken tipileri ve yerleşme dokularında değişme başlamıştır. Bağ evleri, çiftlik evleri gibi yapılar son zamanlarda giderek kırsal alanlarda daha fazla görülmeye başlanmış ve böylece yerleşme yapısında değişiklikler de ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu yapılar da kırsal turizm potansiyeli oluşturan kırsal mekanlardır. Yerleşmelerin kurulduğu alanları kırsal turizm üzerinde etkili olmaktadır.

Vadi içerisinde, dağ yamacında, akarsu boyunda, göl kıyılarında yer alan yerleşmeler kırsal turizm için uygun mekanları oluşturmaktadır. Bu alanların görsel güzellikleri foto severlerin ve dinlenmek, huzur aramak isteyen ziyaretçilerin yoğun ilgisini çekmektedir. Adıyaman ilinin yerleşme özellikleri bulunduğu coğrafi konum ve yerşekillerine göre çeşitlilik göstermektedir. Atatürk Barajı Gölü, Gölbaşı'nda bulunan İnekli, Azaplı ve Tabiat Park Gölü ve Fırat ve Göksu vb. akarsuların yakınlarında bulunan kırsal mekanlar kırsal turizmi artıracak alanları oluşturmaktadır. Ayrıcı yerleşme alanların bulunduğu yerlerin tarih ve kültür özellikleri kırsal turizmi etkilemektedir.

2.3. EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ- KIRSAL TURİZM İLİŞKİSİ

Turizm olayının en önemli yönlerinden biri de ekonomik boyutudur. Turizmin ekonomik etkileri; gelir dağılımının düşük ve adil olmadığı, işsizliğin yüksek olduğu gelişmekte olan ülkeler açısından daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle birçok ülke ya da bölgede turizmin öncelikle ekonomik yönü üzerinde durulmuştur.

Kentlerde yaşayan insanların doğaya olan ilgilerinin artması, kırsal turizmin şekillendirilmesinde rol oynayarak kırsal yörelerde yaşayan insanlara yeni çalışma olanakları sağlamıştır (Esengün vd. 1999, s.389). Fakat turizm sadece ekonomik etkileri olan bir hareket değildir. Ekonomik boyutunun yanında sosyal, kültürel ve çevresel yönleri olan, sosyal yapıyı etkileyen bir olaydır. Bu sebeple etkiler değerlendirilirken sosyal, çevresel ve kültürel gibi ekonomik olmayan etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Kırsal alanlarda turizmin gelişmesiyle birlikte, yürütülecek faaliyetler için gerekli olan mal ve hizmetlerin üretimleri de artmakta ve daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca bu bölgelerde tarım yatırımlarının artması da ek bir istihdam alanı oluşturmaktadır (http:// www.isgucdergi.org). Turizmde istihdam edilen kişilerin, mesleki bilgi ve becerilerinin gelişmesine yönelik mesleki eğitimler de gelişmektedir. Bu da kırsal işgücünün eğitim düzeyini olumlu yönde etkilediği gibi istihdam oranlarını da doğrudan etkilemektedir (Uçar, 2010, s.4).

Adıyaman ilindeki ekonomik yapı tarım, hayvancılık ve sanayiye dayalıdır. Ancak topoğrafik özellikler, özellikle kuzeydeki dağlık alanlarda, tarım arazilerinin parçalı, küçük ve dağınık olmasından dolayı tarım yapılan alanların az olmasına neden olmaktadır. Güneydeki ovalık ve düzlük alanların tarıma uygun olması ekilip biçilen alanları artırmaktadır. Ayrıca iklim özellikleri tarımı etkileyen diğer bir faktördür. Adıyaman geçiş konumunda bulunması nedeniyle Gölbaşı, Besni, Merkez ve Kâhta'da bozulmuş Akdeniz iklim özellikleri görülür. Sıcak ve kurak olmasından dolayı yaz mevsiminde buralarda kuru tarım faaliyetleri yapılırken, Gerger, Tut, Sincik ve Çelikhan'da sert iklim koşulları tarım faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Küçükbaş hayvancılık dağlık ve yaylaların yoğun olduğu kuzey kesimlerde yapılırken, büyük baş hayvancılık çiftlik ve mandıralarda yapılmaktadır. İlde sanayi

ve madencilik faaliyetleri de yapılmaktadır. Sanayi daha çok Merkez İlçede yapılmaktadır.

Kırsal alanlar ekonomik faaliyetler açısından özellikle tarım ve hayvancılığın yapıldığı alanlara karşılık gelmektedir. Kırsal turizm faaliyetleri ekonomik gelirlerin tek bir faaliyete dayalı olan kırsal alanların gelişmesi için oldukça önemli bir alan teşkil etmektedir. Bölgeye yapılacak olan ziyaretlerde turistlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması kırsal alanlara farklı ekonomik gelir kapısını açmaktadır. Bu sayede bölgenin ekonomisi geliştirilirken bölgeye ziyaret yapan turistlerin ihtiyaçları da karşılanabilmektedir. Özellikle dağlık alanlarda temel insan ihtiyaçlarının karşılanması bireysel ekonomik faaliyetlere bağlıdır. İhtiyaç fazlası tarımsal ve hayvansal üretimlerin bölgeye ziyarette bulunan turistlerin temel ihtiyacının karşılanacak düzeyde olması gerekmektedir. Temel ihtiyaçlarının rahat bir şekilde karşılanması kırsal turizm alanlarına olan çekicilikleri artırmaktadır.

2.3.1. Arazi Kullanımı-Kırsal Turizm İlişkisi

Ulaşım, ticaret, tarım, hayvancılık, turizm faaliyetleri ve hammadde elde etmek gibi birçok faaliyette araziden yararlanılmaktadır. Dolayısıyla turizm faaliyetlerinin sadece şehirlerde değil, kırsal alanları oluşturan kıyılar, dağlık sahalar, yaylalar gibi alanların da günümüzde turizm mekanları haline gelmesi arazi kullanım özelliklerini de önemli kılmaktadır. .

Kırsal alanların kalkınması ve kırsal turizmin gelişmesi üzerinde arazi kullanımı da etkili olmaktadır. Adıyaman coğrafi özelliklerinden dolayı yerşekilleri çeşitlilik göstermektedir. Buna bağlı olarak arazi kullanımında da farklılık göstermektedir (Tablo 7). Adıyaman İl'inin toplam yüzölçümü 80.636.521 ha olup, bunun 40.564.303 ha'ı orman ve yarı doğal alanlar, 34.079.355 ha'ı tarımsal alanlar, 4.013.669 ha'ı sulak alanlar, 1.565.407 ha'ı yapay bölgeler, geriye kalan 413.787 ha'ı sulak alanlar oluşturmaktadır. Arazi kullanımına baktığımızda ormanların toplam alanın yarısına diğer yarısında tarım alanları oluşturmaktadır. Arazi kullanınımın çeşitli olması ve toplam yüz ölçümünün yarısından fazlasının ormanlık alanı oluşturması kırsal turizm için avantajlı bir durumdur.

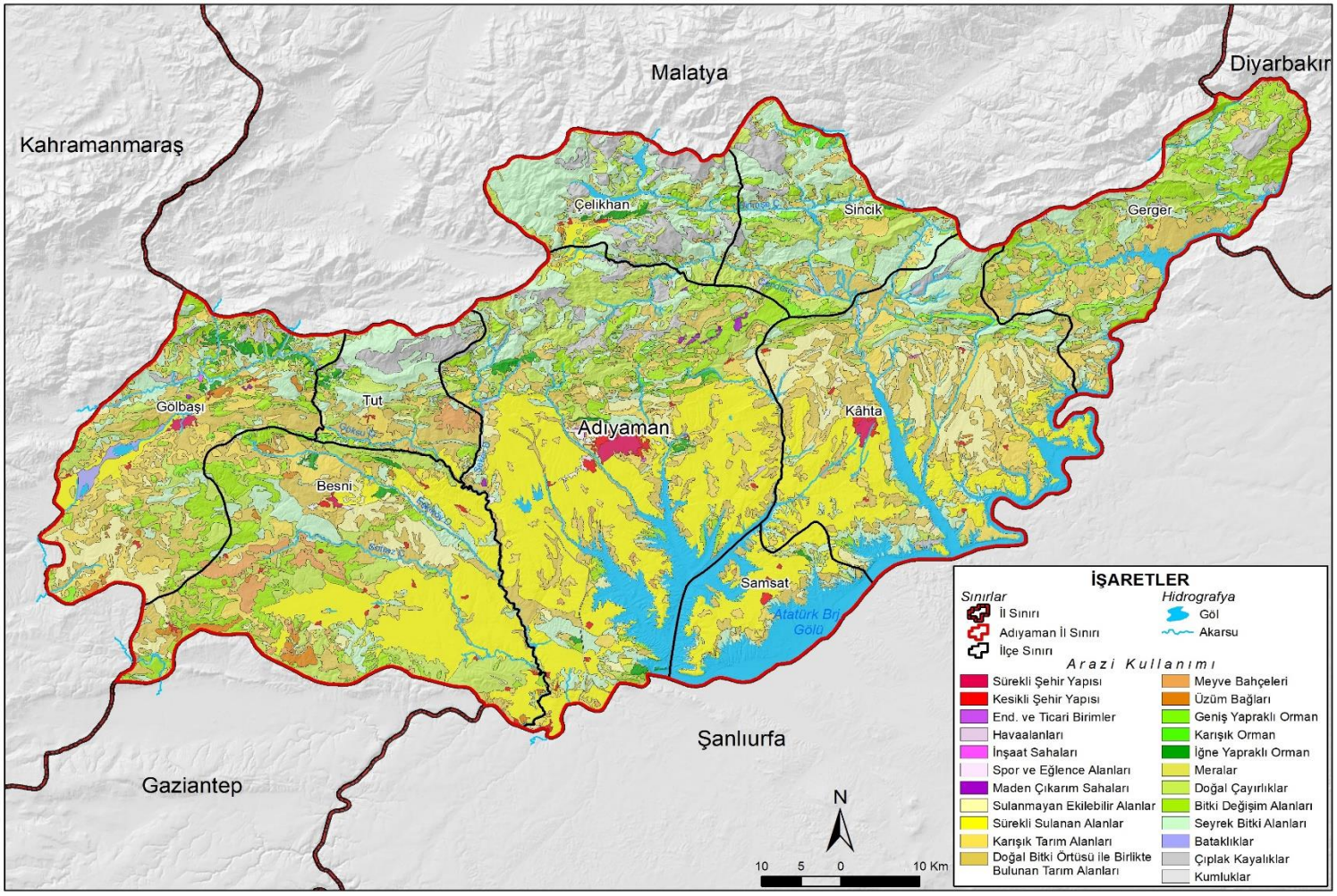
Tablo 7: Adıyaman İlinin Arazi Kullanım Alanları

	Alan (ha)	Oran (%)
Yapay Bölgeler	1.565.407	2
Tarımsal Alanlar	34.079.355	42
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	40.564.303	50
Sulak Alanlar	413.787	1
Su Kütleleri	4.013.669	5

Kaynak: Adıyaman İl Tarım Müdürlüğü

Kırsal turizm faaliyetleri üzerinde etkili olan başlıca sahalar ormanlık sahaları, tarım alanları ve sulak alanları olup, bu sahalar turizm aktivitelerinin yoğun olarak yapılacağı sahaları oluşturmaktadır. Adıyaman bu açıdan oldukça zengin bir alan olduğu tablolarda görülmektedir. Ormanlık sahalar, yapılacak kamp, yürüyüş, foto safari, endemik bitki ve diğer canlıları görme aktiviteleri için uygun ortamları oluşturmaktadır. Tarım alanlarının fazla olması tarımsal faaliyet çeşitliliğini arttırmakta ve kırsal turizme katılan ziyaretçilerin tarım alanlarındaki faaliyetlerine katılma isteği ve ve deneyim yaşamasını etkilemektedir.

Harita 12: Adıyaman İlinin Arazi Kullanımı Haritası

2.3.2. Tarımsal Üretim-Kırsal Turizm İlişkisi

Kırsal turizm, kırsal kültürün ve kırsal nüfusun ilişkilerini karşılıklı olarak etkileşim içinde sürdürdükleri, tarım ile özdeşleşen, üstelik farklı turizm çeşitleriyle kolaylıkla bütünleşen turizm tipidir (Soykan, 1999, s.67). Kırsal alanların sürdürülebilirliği için kırsal turizm önemlidir (Çukur ve ark., 2019, s.26). Kırsal turizm, tarımsal faaliyetlerin ağırlıklı olarak yapıldığı bölgelerde, tüm bu tarımsal hareketliliğe turizm olgusu bağlamında bakıldığında bir üretim kaynağı olarak değerlendirilebilmektedir (Uçar ve ark., 2010, s.28).

Tarımsal faaliyetlerin planlanmasını, uygulanmasını ve denetlenmesini kapsayan sürdürülebilir tarım anlayışı çerçevesinde "ekolojik tarım/eko-tarım" veya "organik tarım" kavramları da kırsal turizmle bütünleşmektedir. Böylece turistin tatilini geçireceği çiftliğin seçimini; çiftliğin uzaklığı, konumu, etkinlikler, mutfak ve konaklama kadar tarımsal ürünlerin kalitesi de etkilemektedir. Çalışma alanında da tarımsal ürünlerin yerel yetiştirme ve işletme teknikleri ile kırsal kültür bağlamında katılımcılara sunulması ile yörenin potansiyeli bir kez daha artacaktır (Soykan, 2002, s.154).

Adıyaman ilinde ekilen tarım arazilerinin oranı oldukça yüksektir. Bu oran %73'dür. Tarıma elverişli olup ekilmeyen arazi oranı % 26 iken, nadas alan ise % 1'lik kısmı oluşturmaktadır. Topografyanın çeşitlik göstermesi kuzeydeki tarım arazilerinin bir kısmının parçalı olmasına neden olmaktadır. Alanın dağınık ve engebeli olması da arazide makine kullanılmasını kısıtlamaktadır. Güneydeki geniş arazilerde ise modern tarım yöntemleri ve makine kullanımı artmaktadır.

Tarım alanları içindeki tarımsal faaliyetler de çeşitlilik göstermektedir. Tahıllar ön planda yer almaktadır. En uygun ve ekonomik açıdan değeri yüksek olmamasına rağmen, en geniş ekim alanına sahip olan tahıl da buğdaydır. Bunun nedeni pazarlamasının kolay olması, çok tecrübe istememesi ve saman ve hayvan yemi olarak kullanılmasıdır. Buğday ile birlikte arpa, nohut, mercimek ekim alanı ve üretim miktarı en fazla olan ürünleri oluşturmaktadır.

Tablo 8: Adıyaman İlinde Tarım Ürünlerinin Üretim Alanı (da) ve Üretim (Ton) (2005-2021)

	2005		2010		2015		2020		2021	
Ürün Grubu	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)
Tahıllar	1.768.660	470.742	1.532.960	400.215	1.531.126	525.340	1.210.825	419.460	1.230.396	383.529
Yem Bitkileri	17.160	44.531	37.150	49.577	64.043	112.413	40.417	91.183	185.400	95.438
Baklagiller	378.530	10.205	320.157	45.107	150.384	27.762	269.111	40.170	44.586	23.606
Sebze	44.830	84.270	45.252	86.005	57.237	116.271	58.688	144.777	70.623	182.982
Meyve ve Bağ	386.990	35.042	385.710	82.221	444.639	105.120	541.286	158.092	570.896	183.624
Toplam	2.596.170	644.790	2.321.229	663.125	2.247.4	886.906	2.120.327	853.682	2.101.901	869.179

Kaynak: Adıyaman İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2021.

Tahılları meyve ve bağ takip etmektedir. Meyvecilik ilde yapılan önemli bir faaliyettir. İlçelerin iklim ve toprak özellikleri meyveciliğin dağılışını belirlemiştir. Özellikle Merkez, Kâhta, Samsat ilçelerinde badem ve nar üretim yapılırken Besni, Gölbaşı, Tut İlçelerinde Antepfıstığı, üzüm ve zeytin, Çelikhan ve Gerger'de ceviz üretimi yapılmaktadır. Özellikle üzümdeki üretim artışı dikkat çekmektedir. Yaş ve kuru üzüm, pekmez, pestili gibi yanı ürünlerin satışı kırsal alanlarda yaşayanları için önemli bir gelir olmaktadır. Burada yapılan bağbozumu gibi etkinliklerin festival tarzında yapılması kırsal turizm için önemli bir yer tutmaktadır. Kırsal alanda yaşanların üretmiş olduğu ürünleri rahat bir şekilde pazarlama imkânı da sunar.

Baklagiller ve sebze üretimi de önemli bir geçim kaynağıdır. Genellikle sulama imkanının olduğu alanlarda özellikle domates, biber, salatalık, kavun ve karpuzun ekim alanları ve üretim miktarında son dönemlere önemli artışlar olmuştur.

Fotoğraf 4: Nar Hasattından Görünüm

Adıyaman da Tütün yetiştiriciliği devlet tarafından desteklene devlet tarafından satın alıp tekellerde işletilmekteydi. 1990 sonlarına doğru tütünde kotu uygulamasına geçilmiş 2009 yılında ise tekel tamamen kapatılmıştır. Kırsal alanlardan şehir merkezlerine yoğun bir göç yaşanmıştır. Son yıllarda Adıyaman tütün, Çelikhan veya kaçak tütün olarak bilenen Adıyaman tütündür.

Fotoğraf 5: Badem Bahçesinden Görünüm

Adıyaman ili tarımsal üretimde önemli bir yeri bulunmaktadır. İle özgü marka ürünler ve özel tatları bulunmaktadır. ‘‘Besni Üzümü’’, ‘‘Adıyaman Tütünü’’ gibi ürünler ilin önemli ticari ve tarımsal ürünlerini oluşturmaktadır.

Fotoğraf 6: Bağ Bahçesinden Görünüm

Tarımsal alanlar, kırsal turizm başladığı alanların başında gelmektedir. Başka bir ifade ile tarımsal üretimin yapıldığı alanlar kırsal turizm potansiyelini arttırmaktadır. Özellikle ilde üretilen ürünlerin satılması veya pazarlanması için tanıtım ve festival gibi etkinlikler yapılabilir. Özellikle zengin kırsal turizm potansiyeline sahip Besni’de bağbozumu dönemleri ya da üzüm kurutma zamanlarında festivaller düzenlenebilir. Kâhta ilçesinde nar ve badem hasadı döneminde tanıtım yapılarak ürünlerin satışı veya pazarlaması yapılabilir. Ayrıca Çelikhan ve Merkez ilçede tütün dikim, hasadı veya kurtulması sergileri için gerekli çalışmalar yapılarak var olan kırsal alanlar turizm çekim merkezleri haline getirilebilir.

Fotoğraf 7: Nar Bahçesinden Görünüm

2.3.3. Hayvancılık Faaliyetleri-Kırsal Turizm İlişkisi

Topraklarının önemli bir bölümünün (%23) çayır ve mera alanlarına sahip olması, ilin özellikle engebeli dağlık sahalarında hayvancılık faaliyetleri için uygun ortamların oluşmasını sağlamaktadır. İlde tarımsal faaliyetlerden sonra hayvancılık önemli bir yer tutmaktadır. Kırsal alanlarda hayvancılık ve tarım faaliyetleri iç içe görünse de hayvancılık son dönemlerde şehir merkezlerine yakın yerlerde, çiftçiliklerde ve tarım alanlarının sınırlı olduğu köylerde de yoğunlaşmaya başlamıştır.

2500 metrenin üzerinde bulunan ve Güneydoğu Torosların devamı olan dağların alçak kesimlerindeki topografik ve iklim özellikleri belli dönemlerde göçer ve yarı göçer hayvancılık faaliyetlerini meydan getirmektedir. Yapılan bu yarı göçebe ve göçebe hayvancılık faaliyetleri yaylacılığın gelişmesini sağlar. Adıyaman ilinin kuzeyindeki topografik özellikler ve iklim şartları mera ve çayır alanlarının olduğu Gerger ve Çelikhan'da yaylacılık faaliyetleri eskiden önemli bir yer tutmaktayken, günümüzde daha çok turizm amaçlı yapılan ekonomik bir faaliyete dönüşmüştür. Bu alanlarda yaylacılık faaliyetleri yanında küçükbaş ve büyükbaşı hayvancılık faaliyetleri de yapılmaktadır. Ayrıca yaylalarda arıcılık da önemli bir yer tutmaktadır. İlin özellikle pazarlama ve ulaşımın uygun olduğu yerlerinde son dönemlerde kümes hayvancılığı da gelişme göstermiştir. Hayvancılık faaliyetlerinin çeşitliliği ve

yoğunluğu ildeki kırsal turizmin gelişmesi için önemli bir konudur. Nitekim kırsal turizmde yeme-içme, geleneksel yaşam şartları, festivaller gibi etkinliklerin bir bölümü doğrudan veya dolaylı olarak hayvancılık faaliyetleri ile ilgilidir.

Fotoğraf 8: Ulubaba Yaylasında Küçükbaşı Hayvancılıktan Görünüm

2.3.4. Ulaşım Faaliyetleri-Kırsal Turizm İlişkisi

Turizm, ulaşım sistemlerinin varlığı ile başlamış, ulaşım sistemlerinin gelişmesi ile turizmde gelişmeler yaşanmıştır. Turizm ulaştırması, turizm için yapılan yolculuklarda turistlerin turizm pazarlarına, turistik çekim merkezlerine güvenli, hızlı ve konforlu bir şekilde taşınmasını sağlayan bir sistemdir (Doğaner, 1998, s.1). Ulaşım sistemlerinin gelişimi, askeri ve ekonomik nedenlere bağlı olarak gelişmeler gösterirken günümüzde turizme katılımlarda meydana gelen artışlarla turizm temelli olma eğilimi de göstermiştir (Baykal, 2015, s.58)

Turizm ulaştırmasında en çok kullanılan terim rotadır ve izlenilen yol anlamına gelmektedir. Turizm faaliyetlerine katılımlarda turistler yüzlerce km'den binlerce km'yi bulan yolculuklara katılırlar. Bu yolculuklarda bir ya da birkaç ulaşım sistemlerinden birini seçerler ve geriye hangi yolun izini süreceği kalır. Kitle turizmi veya paket turlarda bunların tümü ilgili seyahat şirketleri tarafından planlanır (Baykal, 2015, s.60).

Turizm destinasyonlarına ulaşım ve turistlerin konaklama ihtiyaçlarına ulaşımında, karayolu ulaşımı diğer ulaşım sistemlerinden daha yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Turizmde ulaşım herhangi bir ulaşım sistemiyle yapılabilir ancak özellikle yapılan organize turlarda diğer ulaşım sistemleriyle iş birliği halinde olması önemlidir. Karayolu günümüzde her yere ulaşabilme fırsatı sağladığı ve diğer ulaşım sistemleri ile daha kolay entegre olduğu için turizmin dağılışında, çeşitlenmesinde ve gelişiminde önemli bir unsurdur. Günümüzde karayolunun turizmle bütünleştiği özel arakesitler vardır. Bunlar; ekoturizm, kırsal turizm, yeşil turizm, doğa turizmi, trekking, atlı ve bisikletli gezilerdir. Önceleri yerel halkın ve hayvanların kullandığı patikalar, köy yolları günümüzde yürüyüş yolu haline gelmişlerdir (Baykal, 2015, s.61).

Adıyaman ilinde karayolu, havalan ve demiryolu ulaşım ağı bulunmaktadır. Ancak en çok kullanılan ulaşım türü karayoludur. Karayolu ile ulaşım sağlanmaktadır. Toplam karayolu uzunluğu 789 km'dir. Bu yol ağının 77 km'si bitümlü sıcak kaplamalı, 630 km'si asfalt, 82 km'si de diğer yolları oluşturmaktadır. Adıyaman'daki yollar daha çok duble yol durumundadır. Son yıllarda yapılan çalışmalarla Adıyaman-Şanlıurfa, Adıyaman-Kahramanmaraş, Adıyaman-Malatya ve Adıyaman- Diyarbakır yolundaki çalışmaları ile duble yollar tamamlanacaktır.

Fotoğraf 9: Adıyaman Nissibi Köprüsü

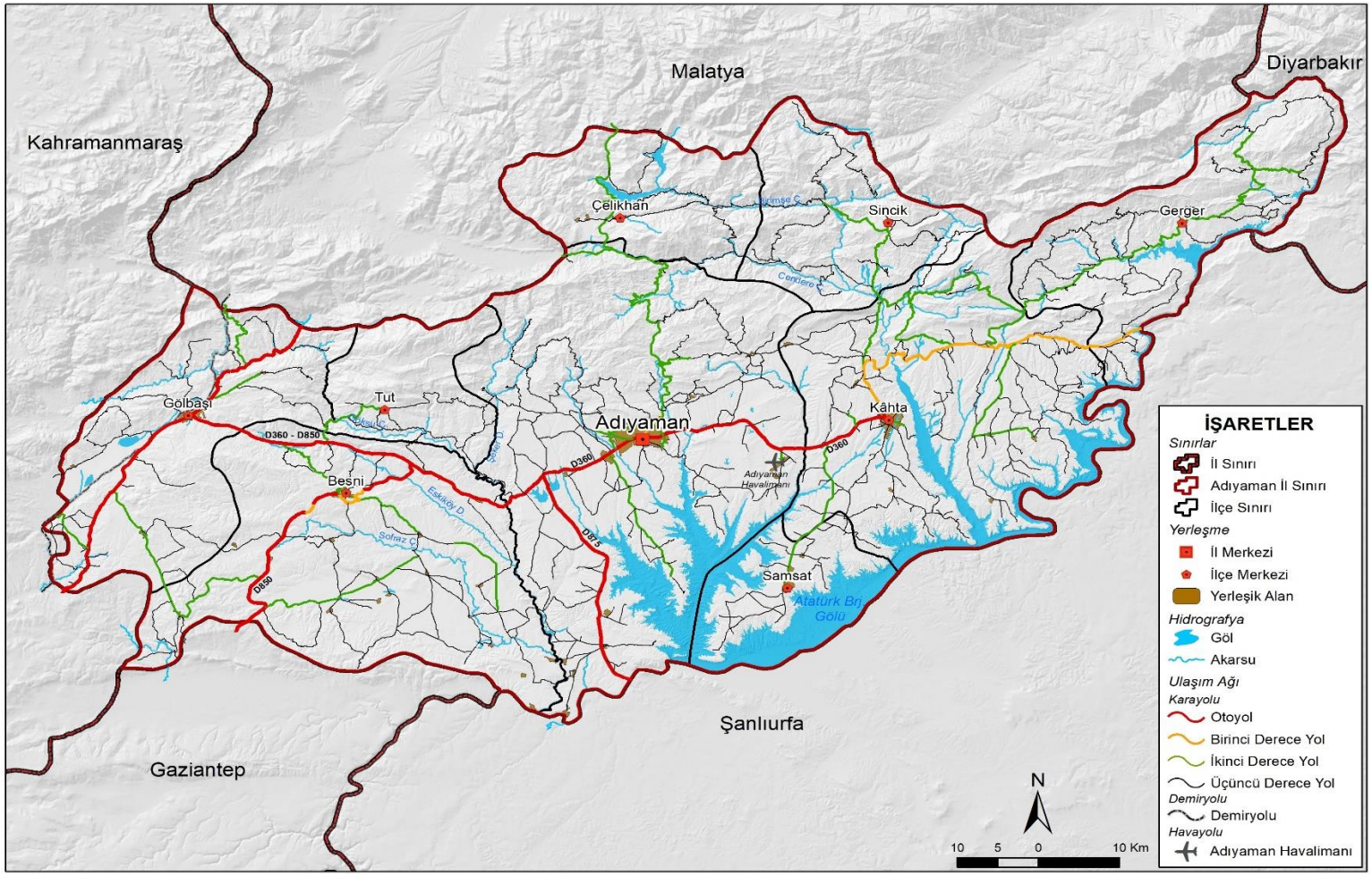

2015 yılında faaliyete geçen Nissibi Köprüsü inşasından önce Şanlıurfa ve Diyarbakır illerine bağlantı Fırat Nehri üzerinden feribotlarla sağlanmaktaydı. Türkiye'nin 3. en uzun asma köprüsü olan Nissibi Köprüsü'nün açılmasıyla feribot seferleri sona ermiş, böylelikle araçların yığılması ve feribotun yavaş hareket etmesine bağlı zaman kaybı da ortadan kalkmıştır. Köprünün yapılmasıyla kesintisiz karayolu bağlantısı sağlanarak turistlerin ili daha fazla ziyaret edeceği düşünülmektedir. Ayrıca kırsal turizm için önemli olan Fırat Nehri ve Takoran Vadisi bölgeyi ziyaret edeceklere eşsiz bir manzara sunmaktadır.

Adıyaman-Kâhta ilçesi arasında yer alan havalimanı 1998 yılında hizmete girmiştir. 2.5 milyon yolcu/yıl kapasiteli havalimanında 23.011 m²'lik terminal binası ve 300 araçlık otopark alanı bulunmaktadır. 2019 yılında toplam yolcu sayısı 243.729 kişiyi, uçak sefer sayısı ise 1.850'i bulmuştur. 2021 yılında ise 118.183 yolcu sayısı, 1.230 sefer sayısı ile 2019 yılına göre düşüş yaşanmıştır. Nedeni ise pandemi sürecinden yeni çıkılması gösterilebilir. Havalimanının bulunduğu konumun Nemrut Milli Parkına yakın olması turizm faaliyetleri üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır.

Demiryolu ağı sadece Gölbaşı ilçesinde bulunmaktadır. Bunun dışında hiçbir ilçede demiryolu ağı bulunmamaktadır. Adıyaman İli sınırları içerisinde 55 km'lik demiryolu ağı bulunmaktadır. Toplam 58.243 yolcu seyahat ederken yük taşımacılığı da yapılmaktadır. Yük taşınan iller çoğunlukla Manisa, Malatya ve Kütahya illeridir. Adıyaman ilinden Kömür, seramik ve fayans taşınmaktadır. Demiryolu ile yapılan ulaşımlarda kırsal alanların görülmesi, fotoğraf çekim, doğa manzarası vb. kırsal alanları görmek için ideal bir ulaşım türdür. Adıyaman'da demiryolu ağı yetirince gelişmemiştir

Harita 13: Adıyaman İlinin Ulaşım Yollarının Haritası

Adıyaman il merkezinde karayolu ulaşım ağı birkaç turizm destinasyonu hariç ulaşımda yeterli imkânlara sahiptir. Adıyaman coğrafi konum itibariyle ulaşım sistemlerinin tamamı mümkün değildir. Topografik özellikler ulaşımı etkilemektedir. Topoğrafya bazı ulaşım türlerinin kullanılmasına olanak sağlarken, bazı ulaşım türlerine engel olmaktadır. Kuzeydeki engebeli ve dağlık alanlarda karayolu araçları dışında ulaşım zordur. Bu da turizm faaliyetlerini etkilemektedir. Adıyaman ilinde karayolu ile her tarafa ulaşım sağlanırken, demiryolu belli alanlar dışında mümkün olmamaktadır. Bu da kırsal turizm üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır.

Herhangi bir turizm alanının turistik değer taşıması ilk başta o alana ulaşmak ile mümkün olabilmektedir. Ulaşımın yetersiz olduğu yerlerde çekicilik anlamında bölgeyi büyük oranda geri bırakmaktadır. Ulaşım özelliklerinin geliştiği alanlarda turizm faaliyetlerinin de doğru orantılı bir şekilde geliştiği görülmektedir. Bu gelişimin olabilmesi için ulaşım araçlarının herhangi bir turistik alana rahat ve kolay bir şekilde ulaşması gerekmektedir. Tüm bu sebeplere bağlı olarak ulaşım unsurlarının kırsal turizm faaliyetlerine etkisi oldukça büyüktür. Ulaşım hizmetlerinin doğru ve hızlı bir şekilde sağlanması kırsal alanlara yönelik turizm faaliyetlerini artıracaktır.

2.3.5. Kültürel Özellikler- Kırsal Turizm İlişkisi

Kültürel turizm kavramı karmaşık bir kavramdır ve çok çeşitli turizm faaliyetlerini içerisine alan bir kavramdır. Bir ulus ya da etnik grubun kültürü, hayat tarzı, değer yargıları ve normlarıyla tanımlanabilir; yani dini, dili, gelenek ve davranışları, sanatı (müzik, dans ve tiyatro) ile siyasal ve toplumsal örgütlenme yollarının birlikteki bütünlüğünden oluşur. Kültürel turizm turistlerin kendi kültürlerinin eğlence yanlarıyla birlikte diğer grupların kültürlerine de açık olan yanlarıyla ilgili turizm faaliyetlerinin bütününü kapsar. Kültürel kaynaklar sadece sanatsal faaliyetleri değil aynı zamanda mevcut kültürlerin giyim-kuşam, mutfak, din, gelenek ve görenek faaliyetlerini de oluşturur (Özgüç, 2017, s.77).

Değişen turizm anlayışının ve değişiklik gösteren kırsal koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkan kırsal turizm, yöresel kültürleri ve yaşam biçimlerini tanımak isteyen turistlerin, geleneksel yaşam biçimlerini ve özelliklerinin korunması nedeniyle, kırsal alanları tercih etmelerine dolayısıyla da kırsal bölgelerin gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunmaktadır (Avcıkurt ve Köroğlu, 2008, s.61).

Adıyaman ili kültürel özellikleri ve değerleri, turizm faaliyetleri ve faaliyet türlerini arttırmaktadır. Zengin geçmiş tarih olması turizm potansiyeli artırmaktadır. Özellikle Müslüman ve Süryani gibi farklı inançların bulunması yanında, farklı mezheplerin de bulunduğu Adıyaman kilise, cami, medrese, türbe ve ocak gibi farklı inançların ibadet yerlerinin oluşması ilde kültürel değerleri arttırmış ve bunlar önemli turizm potansiyeli haline gelmiştir.

Farklı yaşam şekilleri, gelenek/görenekler, giyim tarzları, el sanatları ve festivaller vb. Adıyaman iline özgü kültürel değerlerin fazla olması turizm faaliyetleri üzerinde etki olmaktadır. Kutsal alanlar olarak kabul edilen mekânlar, türbeler ve ziyaret yerleri önemli birer turizm inanç merkezidir. İnanç merkezleri dışında yemek kültürleri, el sanatları, halk oyunları ve yöresel halk giysileri yörenin kültürel unsurlarını meydan getirmektedir. Kırsal alanlarda doğada elde edilen ürünlerle yapılan yemekler gastronomi kültürünü de yansıtmaktadır. Adıyaman iline özgü yapılan yemekler, Besni'ye özgü halı ve kilim dokumacılığı önemli unsurlardır. Yapılan yemekler ve lezzetlerinin tanıtım ve pazarlanması için festivaller de yapılmaktadır.

ÜÇÜNÇÜ BÖLÜM

ADIYAMAN İLİNİN KIRSAL TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ

3.1. DOĞAL ÇEKİCİLİKLER

Dağlar, ovalar, vadiler, ormanlar, göller, nehirler, denizler, doğal anıtlar, iklim ve jeolojik koşullara göre farklılaşan manzaralar doğal varlıklar kapsamında olan zenginliklerdir (Arslan, 2005, s.53). Bir ülkenin sahip olduğu doğal varlıklar, bu varlıkların sayısı ve çeşitliliği, sürekli olarak insanların seyahatlerini yönlendiren çekici bir güç aynı zamanda turizm endüstrisinde vazgeçilmez hammadde durumundadır(Usta, 2001, s.52).

Adıyaman ili doğal çekiciler acısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Özellikle oluşum acısında kuzeyinde yer alan Alp-Himalaya Dağı kuşağında bulunan Güneydoğu sıra dağları, kanyonlar, boğazlar, yaylalar, vadiler, göller, nehirler, fauna, flora ve iklim özellikleri acısında kırsal turizm potansiyeli oldukça yüksektir.

3.1.1. Jeolojik-Jeomorfolojik Çekicilikler

3.1.1.1. Dağlar

Dağlar alpinizm, yayla turizmi, kış turizmi, dışında ekoturizm, kırsal turizm ve klimatizem de olanak tanımaktadır. Dağlar çevreye duyarlı, doğaya zarar vermemeyi ilke edinmiş ekoturizm seçen turistlere bitki örtüsü ve yaban hayatı kaynaklarını gerçek doğal ortamında inceleme ve izleme olanağı verir. Macera, heyecan ve değişiklik arayanlara çeşitli rekreasyonel faaliyetler ve yeni spor imkânları sağlamaktadır (Doğaner, 2001, s.451).

Dağ turizmi, dağlık ortamlarda bulunma, dinlenme ve tatil ile dağ sporları yapma alanlarını kapsayan bir turizm hareketi olarak, genellikle orta ve yüksek dağlık yöreler üzerinde planlanır ve uygulanır (Ülker, 1999, s.11).

Kırsal turizm faaliyetlerin başlamasıyla birlikte dağlık sahalarda turizm destinasyonu ön plana çıkmıştır. Dağlık sahalar manzara güzelliği, temiz havası, kamp, trekking, avcılık, kayak turizm, flora ve faunaya dayalı birçok turizm etkinliği yapılacak alanların başında gelmektedir.

Tablo 9: Adıyaman İlinin Başlıca Dağları

Dağlar	Yükseklik
Akdağ	2.551 m.
Dibek	2.549 m.
Ulubaba	2.533 m.
Gördük	2.206 m.
Nemrut	2.150 m.
Borik	2.110 m
Bozdağ	1.200 m.
Karadağ	1.115 m.

Kaynak 9: Adıyaman İl Çevre Rapor (2021)

Adıyaman il topraklarının %52'si dağlıktır. Özellikle kentin kuzeyini kapsayan Tut, Gerger, Sincik ve Çelikhan ilçelerini içine alan dağlık bir alana sahiptir. Yükseltisi 2.550 m ye kadar varan dağlardan en önemlileri, Nemrut, Akdağ, Dibek, Ulubaba, Gördük, Borik ve Bozdağlarıdır. Kuzeyde toplanan dağlar kış turizmi, dağcılık, yamaç paraşütü, trekking, kamp ve manzara turizmi gibi birçok alanda turizm potansiyeli barındırmaktadır.

Akdağlar: Adıyaman ilçe merkezinin kuzeydoğusunda Çelikhan ovasının doğu-batı yönünde uzanan yükseltisi 2.506 m olan bir dağdır. Jeomorfolojik özellikleri dağın üzerinde yayla, ovalık ve düzlük alanların oluşmasını sağlamıştır.

Akdağlar üzerinde Jari Yaylası bulunmaktadır. Kar kalınlığının fazla olması nedeniyle kayak yapımına elverişlidir. Bitki ve hayvan çeşitliliği bakımından, kamp alanları açısından zengin, yürüyüş alanlarına elverişli, mantar toplayıcılığı yapılabilecek kırsal turizme uygun alanlardan biridir.

Dibek Dağı: Toroslar da bulunan Tahtalı Dağının koludur. Seyhan ırmağının Göksu kolunu batıdan, Binboğa Dağını ve Ceyhan Nehri'nin kolları olan Göksun ve Terbüzek Çayını doğudan, Bebek Dağlarını güneyden, Bozcalı Dağlarını kuzeyden sınırlandırır. GB-KD yönünde uzanan dağlar kıvrımlı ve kırıklı yapıdadır. 1750 ile 2549 m yükseklikte yaylalar yer alır (Gürbüz, 1999, s.663). Dağları oluşturan ana unsur kireçtaşıdır.

Dağlık kütlenin doğusunda Göksun ilçesi, batısında Tufanbeyli ilçesi yer alır. Dağın su bölümü çizgisi Adana-Kahramanmaraş il sınırını oluşturur. Kireçtaşı aşırı geçirgen bir kayaç olduğundan yaylacılık faaliyetleri kar kütlelerine bağlı olarak yapılır. Dağ üzerinde akarsu bulunmaz. Dağlık alanlara kışları 3–4 m kadar kar yağmaktadır. Dibek Dağları'nın alt kısımlarında orman örtüsü hakimdir. 2200 m'den sonra orman kuşağı sona erer. Karaçam, sedir, Göknar, Ardıç en yaygın türlerdir. Kışın yağan kar, rüzgârın etkisiyle çukur ve dulda alanlarda birikir. Nisan ayında yaylaya gelen köylüler kar yığınlarının üstünü bitkilerle (saman, geven, ağaç dalları) kapatır. Bu kar yığınları 4–5 m ene, 10–15 m uzunluğa, 3 m yüksekliğe sahiptir. Yaz mevsiminde kaplara konulan karlar eritilerek hayvanlara su temin edilir (Gürbüz, 1999, s.668).

Yaylacılık faaliyetleri açısından oldukça zengindir. Ayrıca endemik bitki çeşitliği fazladır. Ters lale, Adıyaman sümbülü, yabani sarımsak vb. bitki türleri bulunmaktadır. Dibek dağında farklı türde hayvanlar yaşayabilmektedir. Geyik, kurt, domuz, çakal, tilki, tavşan, yılan, kartal vb. gibi hayvanlar bulunmaktadır. Bu da kırsal turizm açısından oldukça zengin bir alan oluşturmaktadır.

Ulubaba Dağı: Adıyaman'ın Güneydoğu Torosları üzerinde yer almaktadır. 2533 m yüksekliğe sahiptir. Ulubaba Dağı'nın güneyinde Adıyaman İl Merkezi, Güneybatısında Adıyaman'ın Tut İlçesi, Kuzeydoğusunda Adıyaman'ın Çelikhan İlçesi, Kuzeybatısında ise Malatya'nın Doğanşehir İlçesi yer almaktadır. Ulubaba dağı Çelikhan İlçesine 20 km, Adıyaman il Merkezine 65 km. Tut İlçesi'ne 105 km ve Malatya'nın Doğanşehir İlçesine 42 km mesafededir. Ulubaba Dağı, Seyit Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi'nin türbesinin zirvede yer almasından dolayı bu ismi almıştır. Ulubaba Dağı'nın kuzey yamacında Sarıkaya (Çig) köyü, güneybatısında Yazıbaşı (Azikan) , Uzun köy (Dilikan), Çamyurdu (Gömükan) köyleri ve güneyinde Akçalı köyü yer almaktadır .(Tel ve Şimşek, 2017, s.51).

Fotoğraf 10: Ulubaba Dağından Bir Görünüm

Ulubaba dağı günlük yürüyüş ve kamp alanı için uygundur. Zengin bitki ve hayvan çeşitliliğine sahiptir özellikle de yılkı atlarını Ulubaba dağında görmek mümkündür bu sebeple ulu baba dağı kırsal turizm açısından zengin bir dağdır.

Gördük Dağı: Adıyaman ilinin başlıca dağları içinde bulunan ve yüksekliği 2206 m. olan bir dağdır (Adıyaman İl Çevre Durum Raporu, 2003). Gördük dağı Adıyaman-Malatya il sınırında yer almaktadır. Gördük dağının diğer adı Girip İran Dağıdır. Adıyaman-Gerger ile Malatya-Pütürge arasında bulunan yoğun dağlık bir alandır. Yamacında Gerger'in; Nakışlı, Koşarlar, Çamiçi, Aşağı dağlıca ve Yeşilyurt köyleri bulunur. Kar yağışının yoğun olduğu dağ ilkbaharla birlikte yaylacılık faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bulunduğu konum itibarı ile hayvan çeşitleri bakımından oldukça zengindir. (Keklik, tavşan, tilki, çakal, yaban domuzu, kurt vs.)

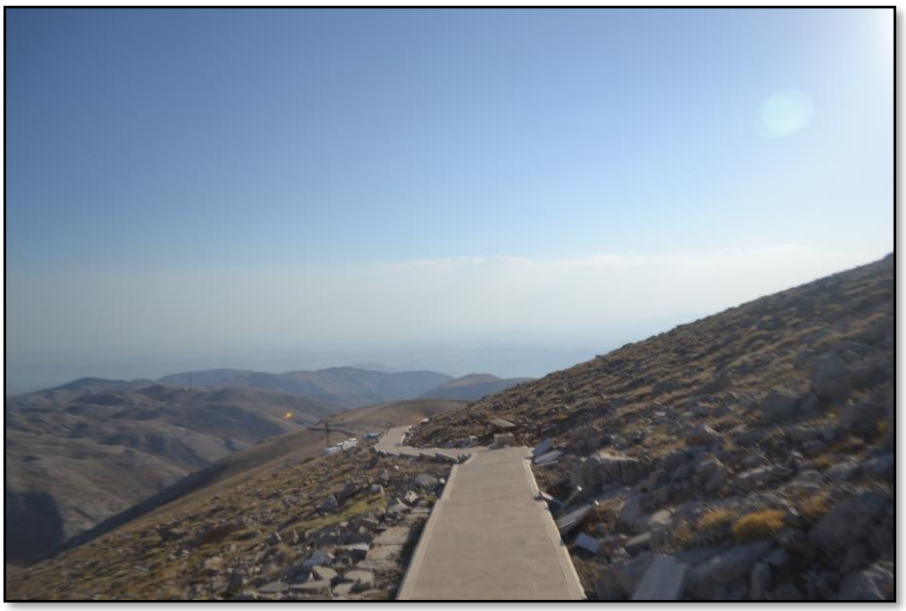
Nemrut Dağı: Adıyaman Kâhta ilçesinde yer almaktadır. Adıyaman-Malatya arasında bulunan Dağın yükseltisi 2.150 metredir. Nemrut Dağ'ı Güneydoğu Toroslarının sıra dağı silsilesinde yer almaktadır. Nemrut Dağı'nın yolu parke taşları ile döşendiğinden belli bir noktaya kadar ulaşımı oldukça kolaydır. Dağın zirvesine araç ile ulaşmak mümkün olmadığından belli bir noktadan sonra yapılan yürüyüş yolları sayesinde zirveye ulaşılmaktadır.

Fotoğraf 11: Nemrut Dağından Bir Görünüm

Dağın en önemli özelliği milli park olmasıdır. Kommagene Krallığı döneminden kalma heykeller ve Antiochos Tümülüs'ünün burada yer alması ayrıca güneşin doğuşu ve batışı gibi eşsiz manzaralar nemrut dağının diğer önemli özelliklerindendir.

Fotoğraf 12: Nemrut Dağının Doğu Terasına Tırmanış Yolundan Görünüm

Nemrut dağı hem volkanik bir dağ hem de insan eliyle yapılması bakımından tarihi eser olma özelliği taşıyor. Nemrut Dağı efsanesi adı altında anlatılan çeşitli hikayeler ziyaretçiler tarafından yoğun ilgi görmesine sebep olurken aynı zamanda merak uyandırıyor. Yalnızca insan eliyle yapılmış olan höyükler ve mezarların içinde neler olduğu hala bilinmezliğini koruyor. Bu özelliklerinden dolayı her yıl yerli ve yabancı binlerce turist dağı ziyaret etmektedir.

Karadağ: Adıyaman ilinin belli başlı dağlarından biri olan Karadağ 1115 m. yüksekliğe sahiptir. Adıyaman'ın 2 km kuzeyinde yer almaktadır. Karadağ'da ormanlık alanlar, mesire ve günübirlik piknik alanları bulunmaktadır. Aynı zamanda yamaç paraşütü yapılmaktadır. Karadağ'ın eteğinde Musa Abdal türbesinin bulunması dini açıdan ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Dağın tepesine (seyir tepesi) kafeleler inşa edilmiştir ve bu kafeler de ziyaretçi çekmektedir

3.1.1.2. Termal Kaynakları (Kaplıcaları)

Kaplıcalar, fay hatlarındaki kırıklar arasında yeryüzündeki suların yer altına sızması sonucunda magmaya yakın alanlarda ısınarak bu suların yeryüzüne çıkmasıyla meydana gelen kaynaklardır bu kaynaklara termal kaynaklar denir. Magma içerisinde yer alan eriyik halde bulunan maddeler sıcak su kaynakları ile temas eder ve bu kayaçların yapısındaki elementler ile birlikte insan sağlığı için şifalı su olmaktadır. Sıcak kaynakların bileşenleri içinde kalsiyum, kükürt, sodyum ve flor elementleri bulunmaktadır. Türkiye 3.ve 4. Jeolojik zamanda oluştuğu için Alp- Himalaya deprem kuşağı içinde yer almaktadır. Tektonizma sonucunda oluşan bu termal kaynaklar, yeryüzüne magmanın etkisi ile sıcaklık kazanarak jeotermal rezervleri oluşturmaktadır (Avşin vd. 2019, s.108).

Adıyaman İli bulunduğu konum içerisinde GAF (Güney Anadolu Fay) hat üzerinde bulunmaktır. Buna bağlı olarak termal kaynaklar ve şifalı içmeler bulunmaktadır. Bunlar Kahta Menzil Köyünün yakınında yer alan Buhara Termal Evleri, Besni ilçesinde Çörmük Kaplıcası, Kuruçay Kaplıcası ve Besni İçmesi, Çelikhan da Korucak Kaplıcası bulunmaktadır. Bu alanları kırsal turizm için ilgi çekici ve sağlık alanıyla beraber farklı bir seçenek oluşturmaktadır.

Buhara Termal Evleri: Adıyaman Kahta İlçesinin Menzil Köyü'nün kuzeyinde Buhara termal evleri yer almaktadır. Adıyaman ilçe merkezine uzaklığı 76 km. iken Kâhta ilçe merkezine uzaklığı 45 km'dir. 2009 ve 2010 yılında Kâhta'nın Güzelsu köyünde yapılan sondaj çalışmaları sonucunda yeni termal kaynaklar bulunmuştur.

Fotoğraf 13: Buhara Evlerinin Proje Planı

Buradaki termal kaynak devri mülk şeklinde planlanmış ve 2019 yılında faaliyete geçmiştir. Toplam 41 blok ve 1004 daireden oluşmaktadır. Bu dairelerin 2+1 876 daire, 3+1 daire, 4+1 daire sayısı ise 8 daire şeklinde tamamlanmıştır. Tesis içinde Akova (Su Dünyası) termal yüzme havuzları yapılmıştır. Akova parklarında erkek ve kadın havuzları olmak üzere 2 havuz hizmet vermektedir. Ayrıca lokanta, fırın ve ihtiyaçları karşılamak için market bulunmaktadır. Kaplıcanın su sıcaklığı 40 °C -50°C arasında değişmektedir. Yıllık ziyaretçi sayıları 2019 yılı nisan ayından itibaren ortalama 60 bin kişi, 2020 yılında 35 bin kişi, 2021 yılında ise 90 bin kişiye ulaşmıştır.

Fotoğraf 14: Buhara Evlerinin Misafir Kabulü

Çörmük Kaplıcası (İçmesi): Adıyaman İlçe merkezine 50 km. Besni İlçesine 6 km. mesafede bulunmaktadır. Soğuk su içmesi olan kaplıca yaz mevsiminde hem şifalı suyundan faydalanmak hem de serinleme ve piknik amacıyla gelen turistlerin akınına uğramaktadır. İçmenin sularının şifalı olduğu ve şu hastalıklara iyi geldiği düşünülmektedir. Böbrek taşları, bağırsak, mide rahatsızlıkları ve kabızlık gibi hastalıklara iyi gelmektedir. Kaplıcanın bulunduğu alanda bir adet 11x6 havuz yer almaktadır. Çevre illerden de ziyaretçiler gelmektedir. Özellikle içme suyunun şifalı olduğu dönemler temmuz ve ağustos aylarıdır.

Kuruçay Kaplıcası (İçmesi): Adıyaman İlçe merkezine 45 km. Besni ilçesine 3 km. mesafede yer alır. Soğuk su kaplıcası olan içme basur ve romatizma hastalıklarına iyi gelmektedir. Nisan ve ekim ayları ziyaretçilerin yoğun geldiği dönemlerdir.

Çelikhane (Korucak) Kaplıcası (İçmesi): Adıyaman'a 50 km. Çelikhan ilçesine 23 km mesafede bulunmaktadır. Esenli Köyü yakınlarındaki Korucak deresinin yamacında çıkan kaynaktır. İstanbul Tıp Fakültesi Ekoloji ve Hidro-Klimotoljisi Kürsüsü tarafından; mide rahatsızlıkları, bağırsak, Böbrek taşı, gastrit gibi hastalıklara iyi geldiği bildirilmiştir. Kaplıcanın bulunduğu alanda sosyal hiçbir tesis bulunmamaktadır.

Fotoğraf 15: Çelikhan İçmesinden Bir Görünüm

Gelen ziyaretçileri dere içerisinde bulunan çınar ağaçlarının dallarında çadırlar, diğer adıyla holler yaparak bu alanlarda konaklamaktadır.

Fotoğraf 16: Çelikhan İçmesinde Kamp Alanından Görünüm

Şeğler (Kotur) İçmesi: Adıyaman merkeze bağlı Kuşakkaya (Şeğler) Köyünde bulunmaktadır. Merkez ilçeye 20 km mesafede yer alır. Ulaşım belli bir noktaya kadar asfalt ve geri kalan 5 km stabilize yoldan oluşmaktadır. Kaplıcanın bulunduğu alanda hiçbir sosyal tesis bulunmamaktadır. Yılda iki defa ziyaretçilerin geldiği kapılıca da şubat ve temmuz aylarında suların daha şifalı olduğu düşünülmektedir. Özellikle mide rahatsızlıkları ve böbrek taşlarına iyi geldiği kanısına varılmıştır.

3.1.1.3. Boğazlar

Boğaz veya kanyon şeklindeki vadiler derine doğru aşındırmayla ortaya çıkan vadi tipleridir. Vadilerin ilk kuruluş evrelerinde ortaya çıkan bu tip vadiler genellikle yarı kurak iklim bölgelerinde meydana gelmektedir. Herhangi bir akarsu vadisinde yamaçların işlenmesi, yağışların yetersizliği, zeminin geçirimli kayaçlardan meydana gelmesi gibi nedenlere bağlı olarak akarsuyun yatağı derinleşir ve sonuçta kanyon şeklinde dar ve derin vadi şekilleri meydana gelmektedir (Hoşgören, 2013, s. 180).

Adıyaman bulunduğu coğrafi konum itibariyle jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerinden dolayı oluşan yeryüzü şekilleri dış kuvvetler tarafından şekillenip direk bugünkü halini almıştır. Özellikle çalışma alanının kuzeyinde yer alan dağlık sahaların bulunduğu yerlerde dar ve derin boğazlar mevcuttur. Bunların başlıcaları şunlardır:

Şemikan Boğazı: Adıyaman merkeze yaklaşık uzaklığı 18,6 km. olan Şemikan boğazı zengin ormanlık alanı bitki çeşitliği ve boğaz çevresindeki yüksek dağlardan dolayı alanında geyik, domuz, çakal, kirpi, kurt, sırtlan gibi hayvan türlerin bulunması ve ayrıca Rezip Deresinin boğaz içinde akması çeşitli alabalık, yılan vb. Türlerin var olması nedeniyle kırsal turizm açısından oldukça zengin bir alandır.

Fotoğraf 17: Şemikan Boğazından Görünüm

Yazın boğazın serin olmasından ve bu alanda çıkarılan mermer madeninden dolayı boğaz içinde oluşmuş küçük göller bulunmaktadır. Ulaşımın da kolay olması dolayısıyla gelen ziyaretçiler piknik, doğada yürüyüş, balık tutma ve yüzme gibi aktiviteler yapabilir.

Karababa Boğazı: Adıyaman ile Şanlıurfa ilinin sınırını oluşturmaktadır. Atatürk Barajının alt kısmında bulunmaktadır. Fırat Nehrinin suları tarafından oluşmuş yarma bir boğazdır. Ulaşıma elverişli bir konumda bulunması oldukça önemlidir. Boğazın içinde akan Fırat Nehri üzerinde balıkçılık faaliyetleri yapılmakla beraber kış mevsiminde ise doğaseverlere eşsiz bir manzara sunmaktadır.

Palanlı Boğazı: Ziyaret Çayı tarafından yarılmış bir boğazdır. Palanlı Boğazı Adıyaman'a yaklaşık 15 km. mesafede bulunmaktadır. Palanlı Boğazında mağaralar bulunmaktadır. Yoğun bir ormanlık alanı bulunması yürüyüş, kamp severlere ve piknik yapmak isteyenlere uygun bir ortam oluşturur.

Fotoğraf 18: Palanlı Boğazından Görünüm

Derinsu Boğazı: Adıyaman'a uzaklığı 28 km'dir. Adıyaman kömür beldesinden Derinsu Köyü üzerinden Derinsu boğazına ulaşılabilir. Boğaz yoğun bir ormanlık alan içerisinde yer almaktadır. Bu boğazın içinde mevsimlik akarsular bulunmaktadır. Özellikle bu ormanlık sahalar Sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinde doğaseverler için eşsiz manzaralar sunmakla birlikte burada kamp alanları yürüyüş ve dağ tırmanışı gibi aktiviteler yapılabilmektedir.

Fotoğraf 19: Derinsu Boğazından Görünüm

Narince Boğazı: Adıyaman ilinin Kâhta ilçesinde bulunmaktadır. Adıyaman merkeze yaklaşık uzaklığı 73 km. olup Adıyaman Diyarbakır yolu üzerinde yer almaktadır. Kan çayı tarafından oluşturulmuş vadi boğazdır. Narince boğazı akan cay nedeniyle; alabalık açısından zengin bir alandır. Bundan dolayı balık avlamak isteyenlerin uğrak mekânlarındandır. Narince boğazında eski dönelmelerden kalmış mağaralarda bulunmaktadır. Mağaralarda rastlanan yaşam kalıntıları tarihi açıdan da bölgenin önemini arttırmaktadır. Boğazın tabanında tarıma uygun alanların bulunması tarımsal faaliyetlerinde yapılmasına elverişli olduğunu gösterir. Bu gibi sahalar Kırsal turizm acısından zengin alanlar olmasının dışında kamp alanı, günübirlik piknik sahaları, balık avlamak isteyen turistlerin gelebileceği bir mekân olup narince boğazının kırsal turizm acısında önemin arttırmaktadır.

Fotoğraf 20: Narince Boğazından Görünüm

Kurt Boğazı: Adıyaman-Gerger yol güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Boğaz sarp ve dik yamaçlarda bulunan eski çağlardan kalma mağaralara ev sahipliği yapmaktadır. Bunun dışında ormanlık bir alanda bulunması kamp ve piknik ortamlarına müsait olması ziyaretçiler tarafından tercih edilmesine sebep olmaktadır.

3.1.1.4. Vadiler

Vadiler; genellikle akarsular tarafından aşındırma sonucu farklı şekillerde oluşan özellikle yerleşme, ulaşım, tarım ve enerji faaliyetlerinin yapıldığı bunun yanı sıra doğal oluşum şekillerine bağlı olarak turizm faaliyetleri açısından da değer arz eden alanlardır. Boğaz veya kanyon şeklindeki vadiler derine doğru aşındırmayla ortaya çıkan vadi tipleridir. Vadilerin ilk kuruluş evrelerinde ortaya çıkan bu tip vadiler genellikle yarı kurak iklim bölgelerinde meydana gelmektedir. Herhangi bir akarsu vadisinde yamaçların işlenmesi, yağışların yetersizliği, zeminin geçirimli kayaçlardan meydana gelmesi gibi nedenlere bağlı olarak akarsuyun yatağı derinleşir ve sonuçta kanyon şeklinde dar ve derin vadi şekilleri meydana gelmektedir (Hoşgören, 2013, s-185).

Fırat Nehir Vadisi: Karasu ve Murat kolların birleşmesiyle meydan gelir. En uzun kol Karasu oluşturmaktadır. Kaynağını Erzurum'dan Dumlu Dağında çıkan Dumlu suyu Fırat'ın doğduğu yer olarak bilinir. Kaynaklarından birleşme alanı kadar uzunluğu 722 km. olan Murat suyu ile 460 km. olan Karasu'nun birleşmesiyle oluşan Fırat Nehir güneybatıdan aktıktan sonra da güney doğuya hareket eder. Elazığ, Malatya'dan geçerek Güneydoğu Toroslar arasındaki dar ve derin boğazdan akan Fırat'ın uzunluğu 50 km. kadar boğazdan Gerger, Samsat ve Atatürk Barajına ulaşır. Toplam yatak uzunluğu 2800 km. olan Fırat Nehir Türkiye sınırları içindeki uzunluğu 971 km'dir. Fırat Nehri Adıyaman sınırları içindeki kalan kısımda oluşturduğu kanyon ve vadi ile doğaüstü manzaraları sunmaktadır. Vadinin dik yamaçları üzerine oyulmuş mağaralar yer almaktadır. Bu mağaralar prehistorik döneme kadar uzanmaktadır. Daha sonra Romaların bölgede hâkim olmasıyla bu mağaraları birleştirilmesiyle koridor ve birden çok odadan oluşan mağaralardan ortaya çıkmıştır. Sonraki dönemlerde Haçlı seferlerine karış Fırat boylarının korunması amacıyla araları açılıp geçitlerle yatay ve merdivenlerle dikey olarak birleştirmişlerdir. Doğaseverler, fotoğraf severler için eşsiz manzaraları sunmaktadır. Fırat nehir kenarı kamp alanı ve piknik severler için oldukça uygun bir yerdir. Kırsal turizm açısından önemli bir yer olup ziyaretçilerini kabul etmektedir.

*Göksu Vadisi***:** Göksu Çayı tarafından oluşturulmuş dar ve derin bir vadi olan Göksu vadidir. Göksu vadisinin yamaçlarının dik olması ve yamaçlarda değişik

dönemlere ait Mağaralar bulunmaktadır. Vadi içerisinde bulunan alanlar kamp, piknik, olta balıkçılığı, yürüyüş, foto safari gibi aktivitelere uygun alanlardır.

Pirin Vadisi: Adıyaman Malatya yolu üzerinde yer alan vadi ziyaret çayı tarafından oluşturulmuş vadidir. Merkeze 3 km uzaklıkta yer alan vadi içeresinde akan ziyaret çayının serin suyu vadi yamaçlarında oluşturulan Kafe, restorant gibi sosyal tesisleri ile vadi içerisinde yapılacak yürüyüş, piknik alanları, kamp aktiviteler dışında Perre antik kentin bu vadi içerisinde yer alması tarih ve doğaseverler için dikkat çekici bir alan sunmaktadır.

Fotoğraf 21: Pirin Vadisi

Ayrıca vadi içeresinde yer alan tarım alanlarında üretilen tarımsal ürünler, turizm faaliyetlerine katılan kişiler tarafından satın alınması bu alanlarda yaşayan ve tarımsal faaliyetleri yapan çiftçilerin ürünlerin pazarlamasına olanak sunmaktadır.

Eğri Çayı Vadisi: Adıyaman batısında yer alan Eğri çayı tarafından oluşturulmuş olan vadidir. Vadi suları yaz mevsiminde su seviyesinin düşülmesine rağmen sürekli akış devam etmektedir. Vadi içerisinde tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. Bu faaliyetler katılmak isteyen ziyaretçilere imkanlar sunmaktadır. Yaz mevsiminde serinlemek için uygun alanları bulunan vadide yürüyüş, kamp, olta balıkçılığı, piknik alanları ve vadi içerisinde oluşturulan bentler foto severler eşsiz manzaralar sunmaktadır. Ayrıca vadinin bir kısmında Millet Bahçesi oluşturulmuştur. Turizm faaliyetleri için uygun mekânları arasında yer almaktadır.

*Kahta Çayı Vadisi***:** Kahta ilçesinde yer alan vadide, Kahta Çayı tarafından oluşturulan bir vadidir. Vadi bulunduğu alan içerisinde Kahta Kalesi, Şeytan Köprüsü, Roma döneminden kalma mağaralar gibi tarihi yapıları dışında tarım alanları, serinleme alanları, kamp, piknik alanları, olta balıkçılığı gibi aktivitelerin yapılacağı alanlara imkân sunmaktadır. Ayrıca Kahta Çayı tarafından oluşturulmuş Küsh Boğaz ve Eski Kale Boğaz foto ve doğa severler eşsiz manzaralar görülmektedir.

3.1.1.5. Kanyonlar

Kanyonlar; jeoturizm değeri olan, doğadaki farklı oluşumlara meraklı doğaseverlerin dikkatini çeken turizm potansiyeline sahip oluşumlardır. Kanyon turizmi, alternatif doğa sporlarına olanak sağlayan ve son zamanlarda turistlerin ilgisini çeken ve çevresinde farklı turizm etkinliklerine imkân sağlayan bir turizm çeşididir. Trekking, paraşüt, bisiklet turu gibi turizm etkinlikleri yapılabilmesi için en uygun alanlardandır. Ayrıca Kanyonlarda doğa yürüyüşleri, yaban hayatı izleme, manzara seyretme, fotoğraf çekme, rafting, kanyoning gibi pek çok aktiviteler yapılmaktadır (İbret, 2006, s.68).

Adıyaman ili, kanyon oluşumu için gerekli olan topografya ve akarsu ağına hakimdir. Birçok keşfedilmiş ve keşfedilmeyi bekleyen kanyonlar mevcuttur. Bu kanyonları kırsal turizm acısında oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Cendere Kanyon: Kahta Çayı'nın bir kolu olan Cendere Çayı üzerinde oluşan kanyon, doğal çekiciliği ile yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekebilecek güzelliktedir. Kuzey de Sincik ilçesine bağlı Çarhanek köyünden başlayan kanyon vadi, Cendere Köprüsü'ne kadar yaklaşık 2 km'lik uzunluğa sahiptir.

Cendere Köprüsü mevkiinde antiklinal kanadı üzerinde açılmış olan kanyon vadi, oluşum yönünden son derece ilginçtir. Burada kireçtaşları üzerindeki genç tortullar üzerinde kurulmuş olan akarsu, yatağını derinleştirerek altta bulunan kireçtaşından oluşmuş temele saplanmıştır (Atalay vd. 2002, s.356).

Fotoğraf 22: Cendere Kanyonundan Görünüm

Kanyona gelen ziyaretçiler piknik yapma, balık tutma ve yüzme aktiviteleri için uygun bir alan sağlamakla birlikte buraya gelenler kanyon üzerinde bulunan ve tarihi çekiciliğe sahip olan Cendere Köprüsü'nü görme olanağını yakalar. Son yıllarda yapılan çalışmalarla birlikte alt yapının gelişmesi ile ulaşım sıkıntısı azalmış olup fakat yeterince konaklama imkânı bulunmaması bir dez avantaj oluşturmaktadır. Ayrıca Nemrut tur güzergâhı üzerinde yer alması ile yoğun bir turist akınının olduğu mekandır.

Fotoğraf 23: Cendere Köprüsü ve Kanyonundan Görünüm

Gerger Kanyon: Gerger ilçesinin sınırları içerisinde, Atatürk Barajı ile Fırat Nehri'nin birleşme noktasında yer almaktadır. Doğal görüntüsüyle turizm potansiyeline sahip olan bu kanyon, keşfedilmeyi bekleyen önemli bir eko turizm alanıdır. Mağaraların ve dik kayaların bulunduğu kanyon zengin bir görselliğe sahiptir. Gerger ilçesine bağlı Budaklı köyü Şahintepe mesire alanı ile kanyon gezisine başlanıp, Nissibi Köprüsü'nün yakınında yer alan Güzelsu köyünde sona erecek tekne gezisiyle, kanyonun sahip olduğu güzellikler görülebilir.

Fotoğraf 24: Gerger Kanyonundan Görünüm (Gerger Kaymakamlığı)

Bu güzellikler doğaseverler ve fotoğraf tutkunları için çekicilik oluşturmaktadır. 2014 yılında kabul edilen 'Gerger Kanyonu Projesi' hayata geçirilmiş olup kanyonun turizme kazandırılmış ve yoğun bir turist akınına uğramıştır. Gerger'in kırsal turizm gelirleri içerisinde önemli bir noktada yer alır.

İndere (Zey) Kanyon: Adıyaman merkez İlçeye 7 km mesafede bulunmaktadır. Yöre halk tarafından Zey ya da Zeg, Zek olarak adlandırılmasının sebebi şeyh Abdurrahman türbesinden dolayıdır. Zey çayı zamanla derine doğru yapmış olduğu aşındırma ve kalkerli yapısından dolayı kanyon vadi özelliği kazanmıştır. Kanyon uzunluğu 5 km civarında olup genişliği yer yer 50 m'den fazla alanlara sahiptir. Korunaklı bir yapıya sahip olup burada bulunan mağaralar Roma döneminden kalma tarihi yapılardır. Kanyonun kalkerli yapısı, korunaklı ve su kaynağına yakın olmasından dolayı yamaçlarında oyma şeklinde mağaraları ve tarımsal amaçlı kaya oyma su kanalları bulunmaktadır. Ayrıca demir kale ya da yöre halkı tarafından zindan

adı verilen katlı mağaraları ve gözetleme kuleleri görülmektedir. Kanyonun çıkışında bugünkü İndere (Zey) yerleşmesi akarsu üzerinde 4. Murat tarafından inşa edilen köprü ve Zey çayı kenarında 4. Murat Camide yer almaktadır.

Fotoğraf 25: İndere (Zey) Kanyondan Görünüm

Kanyonun giriş kısmında su değirmeni bulunması hem tarım açısından hem tarihi açıdan önem arz ederken aynı zamanda bölgede bulunan Şeyh Abdurrahman Erzincan'ı türbesi dini öneme sahip olup 4. Murat zamanında yaşadığı rivayet edilmesi kanyonun tarihi değerini arttırırken gerek yerli halk tarafından gerek turistler tarafından uğrak bir yer olup bölgenin önemini arttırmaktadır. Kanyonun içi kamp alanı, piknik alanları ve doğaseverler için uygun bir yer olup zaman geçirebileceği bir yerdir. Kanyonun tarihi bir bölge olmasının yanı sıra hayvan çeşitliliği bakımından oldukça zengindir (domuz, kurt, geyik vs.).

Kızılin (Göksu) Kanyon: Merkez ilçeye 67 km uzaklıkta bulunan Gümüşkaya köyüne ve Besni'ye 48 km uzaklıktaki Kızılin köyüne yakın bir yerde bulunmaktadır. Kızılin Köprüsü'nün bulunduğu vadi, Fırat Nehri'ne yaklaştıkça derinleşerek kanyon özelliği göstermektedir. Kızılin Köprüsü'nden Fırat Nehri'ne kadar kanyon vadinin uzunluğu yaklaşık 2 ile 3 km devam etmektedir. Vadinin yamaçlarındaki doğal ve beşerî özellikteki mağaralar hem depo hem de barınma ve konaklama amaçlı olarak kullanılmıştır. Köprü başlangıcından itibaren Atatürk Barajı'na kadar yapılacak tekne turları vadinin daha iyi görünmesinde etkili olacaktır. Göksu kanyonu tarihi Roma

köprüsünün, vadinin ve yerleşme noktalarının göz alıcılığıyla önemli turizm değerlerindendir (Cebe, 2016, s.50).

Fotoğraf 26: Kızılin Kanyonundan Görünümü

Fırat ve Göksu'nun birleştiği kanyon 1800 yıllık mağaralara sahip olup buralara teknelerle ulaşım sağlanıyor. Kamp alanları ve yürüyüş yollarının bulunması, eşsiz doğası ve tarihi yapısıyla turistlerin ve yerli halkın en uğrak bölgelerinden olup günümüzde de varlığını korumaya devam ediyor.

Fotoğraf 27: Kızılin Kanyonun İçeresinde Kamp Alanlarından Görünüm

3.1.1.6. Mağaralar

Mağara turizmi, çevrenin tadını çıkarmaya büyük ilgi duyan ve jeolojik manzaraların veya özelliklerin korunmasıyla ilgilenen bireyler tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca mağara turizmi, jeoloji, coğrafya, mineraloji ve antropoloji ile ilgili yeni bilgi edinme arzusu olan bireylerin de dikkatini çekmeye başlamıştır (Kim, Park ve Guo, 2008, s.302).

Jeolojik süreçlerle oluşan mağaraları ilginci yapılarıdır. Adıyaman'daki mağaraları daha çok kireç ve kalkerli yapı üzerine oyularak yapılan yapılardır. Bu yapılara yerleşme amacıyla yapılmış ya da mezar şeklinde kullanarak günümüz kadar doğal özelliklerin kurmuşlarıdır. Mağaraları günümüzde turizm için önemli bir yer tutmaktadır.

Palanlı Mağarası: Adıyaman-Malatya yolu üzerinde bulunan Palanlı Mağaraları Adıyaman 10 km. mesafede bulunmaktadır. Palanlı Mağaralarında MÖ 40.000'li yıllarda yerleşimlere dair izlere rastlanmaktadır. Ayrıca Perre antik kentinde ve Haydaran, Gümüşkaya gibi mağara yerleşmelerinde yapılan araştırmalara göre M.Ö. 3000 yılına kadar tarihî ulaşan yerleşmeler de mevcuttur (Kara ve Doğan, 2012, s.585). Paleolitik Döne'me ait yerleşmelerin tespit edildiği Adıyaman, devrin sonlarına ait olduğu düşünülen Palanlı Mağarası'na ev sahipliği yapmaktadır. M.Ö. 40 bin yılına ait olduğu belirlenen mağarada yapılan incelmeler sonucunda; mağara duvarlarına çizilmiş dağ keçisi resmi, Paleolitik'te yapılan sanatsal faaliyetlerin ilk örneklerindendir (Akurgal, 2000, s.12).

Fotoğraf 28: Palanlı Mağarasından Bir Görünüm

Mağarayı ziyaretimizde bulunduğu yer itibariyle sarp vadi yamacında yer almasından dolayı ulaşımının zor olduğunu gözlemledik. Bu nedenle hem mağaraya giden stabilize yolun asfaltlanması hem de yoldan mağaranın bulunduğu vadi yamacına doğru merdivenlerin yapılması gerekmektedir.

Fotoğraf 29: Palanlı Mağarasının İçinden Bir Görünüm

Zey (Demir Kale) Mağaraları: Adıyaman'ın yaklaşık 7 km. kuzeyinde yer alan tarihi bir yerleşim yeri olan Zey (İndere) Köyünde, mevcut izlerden hareketle ilk iskânın Erken Hristiyanlık dönemine kadar indiği anlaşılmaktadır (Sucu, 1993, s.44).

Fotoğraf 30: Demir Kale Mağarasından Bir Görünüm

Köyün içerisinden geçen derenin yaklaşık 1-1,5 km. kadar yukarısında, oldukça sarp kayalara oyulmuş mağaralar yer almaktadır. İndere Çayı'nın açmış

olduğu kanyon vadinin yamaçlarında bulunan söz konusu mağaraların insanlar tarafından konut olarak yapıldıkları ve kullanıldıkları sanılmaktadır. Bir patika yolla ulaşılan mağaralar belirli bir yükseklikten itibaren dört katlı olarak yapılmıştır. Zey mağaralarına ilaveten bu bölgede Culfa Mağarası ve Kitap Mağarası adıyla iki mağara daha bulunmaktadır. Bölgede bulunan mağaraların çokluğu yine tarihi açıdan zenginliğini gözler önüne sermektedir.

Gümüşkaya (Palaş) Mağaraları: Adıyaman'ın 40 km. kadar güneybatısında, Göksu nehrinin açmış olduğu kanyon vadinin yamaçlarında bulunmaktadır. Bulunduğu köy ile aynı adı alan Gümüşkaya (Palaş) mağaraları, kayaların oyularak çok sayıda tünel yapılması ve bu tünellerin birbirine bağlanmasıyla oluşmuştur. Mağaranın M.Ö. 150 yıllarında yapıldığı düşünülmektedir. Mağaralar barınak olarak kullanılmıştır. Kuyulara, balkonlara ve bölmeli odalara sahip bu mağaralara bir kişinin geçebileceği kadar dar bir yolla ulaşılmaktadır. Mağaralarda sadece bir insanın geçebilecek darlıkta geçitlere bulunmaktadır (adiyamankulturturizm.gov.tr). Binlerce yıl ayakta kalan mağaralar yeterli tanıtımları yapılabildiği takdirde ziyaretçi çekebilecek doğal güzelliklerdendir. Mağaraların barınak olarak kullanıldığı düşünüldüğünde yine ilk çağ insanlarına ev sahipliği yapmış olup asırlarca doğallığını korumuştur.

Fotoğraf 31: Gümüşkaya (Palaş) Mağarasından Bir Görünüm

Kızılin (Göksu) Mağaraları: Göksu ırmağı boyunca yer alan 40-50 m. yükseklikteki sarp kayalıklar üzerinde bulunmaktadır. Doğal teraslardan erişilen çok katlı farklı boyutlardaki bir kısım kaya oyma olan mağaralara yayan da erişmek mümkündür. Besni tarafında Kızılin ve Sarıkaya köyleri ile Adıyaman tarafında Gümüşkaya ve Mal Pınarı köyleri civarında yoğunlaşmıştır.

Fotoğraf 32: Kızılin Mağarasından Bir Görünüm

Bu mağaralar doğal çekiciliği yanında yerleşme yerleri olarak da kullanıldıkları için tarihi ve kültürel çekiciliğe de sahiptir. Yerleşim yeri olması yerli halk tarafından doğal yaşam alanı olarak değerlendirilmesinin dışında eşsiz güzelliklere sahiptir. Gelen ziyaretçilere güzel bir ortam sunup ev sahipliği yapmışlardır.

Akıncılar Kaya Mağaraları: Adıyaman Kahta ilçesinde Akıncılar beldesinde yer almaktadır. Yerleşme ana kayaya oyulmuş dört odadan oluşmaktadır. 3x4 m boyutlarındaki giriş bölümlerinde aynı boyutlardaki ikinci bir odaya geçilmektedir. Bu odada 4 adet sarnıç yer almaktadır. Yine aynı boyutlarda ve 2 adet sarnıca sahip, üçüncü odadan da bir geçit ile dördüncü odaya ulaşılmaktadır.

Fotoğraf 33: Akıncılar Mağaraların İçenden Bir Görünüm

Mağaraların içerisinde depolama amacıyla yapılmış oyuklar bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarla dördüncü odanın gözlem amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Ulaşımın oldukça rahat olduğu bir konumda yer almaktadır. Yeterli tanıtımların yapılması ile birlikte yoğun bir turist akınına uğrayabilir.

Fotoğraf 34: Akıncılar Mağaralarından Uzaktan Görünüm

3.1.1.7. Yaylalar

Yaylalar, göçebe ve yarı göçebelerle, köylerin ekonomik faaliyet alanıdır. Bu ekonomik faaliyetlerde hayvancılık önde gelmekle birlikte, tarımsal faaliyetler de yapılabilmektedir. Bunun yanında yaylalar, kasaba ve şehirlerde yaşayan insanların da sosyal amaçlar için kullandıkları ya da yararlandıkları, çıkılan veya gidilen yerdir (Somuncu, 2005, s.24). Yayla turizmi, konaklama, dinlenme, yeme-içme ve doğal yaşamın içinde olma ve kültürel yaşamın bir parçası olma gibi aktif olarak yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. Yaylalarda; dağ, göl, şelale, orman, yabani hayvan, biyoçeşitlilik gibi doğal kaynaklar ve sivil yaşamı yansıtan yayla evleri, geleneksel yaşam tarzını yansıtan kültürel değerler bulunmaktadır (Somuncu, 2012, s.27)

Yaylalar ilk zamanlarda hayvancılık faaliyetler yapılan kırsal alanları iken, günümüzde daha çok turizm amacıyla kullanmaktadır. Yayla Turizm, Doğa Turizm gibi aktivelerde kullanılmaktadır. Yaylaların Çekici özellikleri temiz hava, doğal manzarası, flora ve faunanın zengin olması, sessiz, sakin ve huzurlu bir atmosferin olması, geleneksel yaşam biçiminin olması ve bozulmamış kültürel değerlerinin bulunması gibi özellikler bulunmaktadır. Yaylacılık faaliyetleri sebebiyle kırsal turizmin önemli ayağını oluşturmaktadır. Yaylalarda yapılan faaliyetler üretilen ürünler kırsal turizmin önemli gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. Özellikle Adıyaman yaylacılık faaliyetlerinin kuzey kesiminde yer alan dağlık alanlar, Gerger, Çelikhan ilçelerindeki yaylalar önemli bir yer tutar.

Adıyaman merkezde Akdağlar üzerindeki yayalar, Ulubaba yaylası, Gerger ilçesinde bulunan yaylalar Çat, Kürdek, Ovacık, Kımıl Dağı ve Beyaz Çeşme kırsal turizm yönünden değerlendirilmeyi beklemektedir. Çelikhan ilçesindeki Jari Yaylası, Koyun pınarı Yaylası turizm potansiyeli açısından önemlidir. Bununla birlikte Bölük Yaylası, Savran Yaylası, Sırıklı Yaylası ve Avacık Yaylası da önemli yaylalardandır. Bunlardan birkaç tanesi aşağıda açıklanmıştır.

Ulubaba Yaylası: Adıyaman merkeze uzaklığı 40 km. mesafededir. Ulaşım stabilize yollarla Yazıbaşı ve Sarıkaya köylerinden sağlanmaktadır. Ulubaba dağının bulunduğu alanda yer almaktadır. Daha çok yaylada hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. İlkbahar mevsimiyle birlikte hayvanlarını yaylaya çıkaran bölge halkı sonbaharın başlamasıyla beraber bölgeyi terk etmektedir. Yaylanın bir diğer özelliği

ise su kaynaklarının bol olması günübirlikçi ziyaretçiler tarafından yoğun ilgiyle karşılanmasıdır. Aynı zamanda yaylada yetişen mantar çeşitleri ve farklı otlar yöre halkı tarafından toplanarak ticari amaçla kullanılmaktadır.

Fotoğraf 35: Ulubaba Yaylası

Jari Yaylası: Çelikhan ilçe merkezinin güneyinde, Akdağ'ın 2550 metre yüksekliğindeki bu yaylada bulunan "Jari Suyu", yörenin en soğuk suyu olarak önem kazanmaktadır. Burası: ilk zamanlarda ilçe halkı tarafından hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı bir yayla iken son yıllarda hayvancılık faaliyetlerindeki azalma ile birlikte burası günübirlik piknik alanı olarak kullanılmaktadır. Ancak burada herhangi bir sosyal tesisin bulunmaması sebebiyle gelen turistlerin bir gece yatılı olarak kalması gerekmektedir. Çünkü, ulaşımın zor olması nedeniyle, günübirlik kullanım nispeten güç olmaktadır. Ancak, yaylaya ulaşım için araba yolu yok, ulaşım ya yaya olarak ya da binek hayvanlarıyla sağlanmaktadır. Jari yaylasında yaz aylarında geleneksel Jari şenlikleri düzenlenmektedir. Son yıllarda yaşanan pandemi sürecinden dolayı festivallerde düzenlenmemektedir. Bu yaylada sosyal tesisler, mesire alanı bulunmamaktadır. Alt yapı, ulaşım yetersizdir. Bu bölgenin iç turizme kazandırılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Fotoğraf 36: Jari Yaylası

Koyunpınar Yaylası: Çelikhan ilçesinin Koruca köyünün Tucak dağının 2000 m. yüksekliğin de bulunur. Bu yaylada hayvancılık faaliyetlerinin dışında daha çok yerleşme amacıyla yaz mevsiminde konaklama amacıyla gelen ziyaretçilerin akınına uğramaktadır. İyi bir dinlenme ve piknik yeridir. Burada yazlıklar yapılmıştır, betonlaşamaya doğru gidilmiştir, bu betonlaşmaya karşı doğal özelliklerini yitirme tehlikesi bulunmakla beraber korunma altına alınmalıdır. Ulaşım yolu olup arabayla gidilmektedir.

Kımıl Yaylası: Şehir merkezine yaklaşık 105 km. uzaklıkta Gerger'in hemen kuzeyinde yer alan Nemrut Tümülüs'ü görüntüsü veren Kımıl Dağı üzerinde yer alan kımıl yaylası ismini uğur böceklerinden alır. Zengin su kaynakları bulunmaktadır. Özellikle yaylada yoğun bir uğur böceği görünmektedir. Uğur böcekleri yer yer kalınlığı 3-5 cm'yi aşan böceklerin kırsal turizm severler için eşsiz bir manzara sunmaktadır. Bunun dışında yaylada Yılkı Atları, Dağ keçileri vb. türleri görmemiz mümkündür. Ulaşım belli bir seviyeye kadar araçla sağlanır geri kalan kısım yürüyerek gidilebilmektedir.

Kürdek Yaylası: Gerger ilçe merkezine 20 km'lik bir mesafede bulunmaktadır. Yaylada soğuk su kaynakları tertemiz havası ve doğal güzellikleri ile eşsiz manzaralar sunmaktadır. Yaz aylarında şenlikler ve festivaller düzenlenmektedir. Kürdek yaylası Gerger ilçesinin en yüksek yaylasıdır. Alt yapı, ulaşım ve yeterli sayıda sosyal tesisin bulunmaması yaylanın doğal özelliklerini korumasına sebep olmuştur.

Avacık Yaylası: Adıyaman ili Gerger ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. İlçe merkezinin kuzeyinde, yaklaşık 8 km. kadar uzaklıkta konumlanmış olan Yayla eskiden beri Yeşilyurt köylüleri tarafından kullanılmaktadır. Avacık Yaylası (halk arasında Ovacık olarak da anılmaktadır), Güneydoğu Torosların bir parçası olan Gördük Dağı üzerinde, denizden 1600-1700 m yükseklikte yer almakta ve adeta küçük bir ova görünümüne sahip bulunmaktadır. Avacık yayla sahası Doğu, Kuzey ve Güney yönlerden keskin yamaçlara sahip tepelik alanlarla çevrelenmiş, merkezi bölümü ise mevsimlik küçük derelerle kısmen aşındırılmak suretiyle dalgalı bir görünüme sahip olmuştur. Yaz aylarında tamamen kuruyan dereler kışın yağış ve ilkbaharda ise kar sularının saha içine akmasıyla dereler hareketlenir . Kayalık alanda meşe topluluklarına rastlanmasına karşın yayla sahasında Ağaç formasyonunda bitkiler çok az yer almakta, ilkbaharla birlikte yüksek boylu otlarla kaplanan yayla, yaz aylarının ortalarına doğru sarı bir renge bürünmektedir. Avacık yaylasının yer aldığı Gerger yöresi, doğal çevre koşulları bakımından potansiyeli düşük olan yörelerden biridir. Denizden ortalama 1000-1200 m. yüksekliğe sahip dağlık ve engebeli bir alandan oluşan yörede, tarımsal araziler son derece dar sahalardan oluşmakta, eğim değerlerinin fazlalığı ise her türlü tarımsal üretimin gerçekleştirilmesine engel teşkil etmektedir. Tarımsal üretime ilişkin kısıtlar hayvancılık faaliyetini öne çıkarmakta, bu durum yakın çevrede bulunan çayırlardan maksimum verimi sağlamayı gerekli kılmaktadır.

Yörede yaylacılık, bu faaliyete katılan köylerin hemen kuzeyinde yer alan ve yükseltisi 1700-1900 m. arasında değişen çayır sahalarında gerçekleştirilmektedir. Geleneksel olarak yayla sahasına mayıs ayı ortalarında (15 Mayıs gibi) çıkılmakta, yayladan dönüş ise en geç Ekim ayı başlarında (5-10 Ekim) gerçekleşmektedir. Geçmişte yaya olarak veya hayvan sırtında ulaşılan yayla sahasına, günümüzde motorlu taşıtlarla erişim imkân dahiline girmiş olsa da yolun niteliğinin son derece düşük olması bu imkânın kullanılmasını oldukça kısıtlamaktadır Türkiye'nin birçok yöresinde giderek azalan geleneksel yaylacılık, Gerger yöresinde de bariz bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Gerger yayla sahalarında hayvancılık eksenli faydalanma yoğunluğu gün geçtikçe gerilemektedir (Tolun ve Denker, 1977, s,911).

1990'lı yıllarda her haneye ait en az 30 küçükbaş (genellikle keçi) ve 5-6 büyükbaş (inek) hayvanın söz konusu olması, toplamda binlerce büyük ve küçükbaş hayvan varlığı anlamına gelmektedir. Geçmişte yaylaya çıkarılan hayvan sayısının çokluğu beraberinde yayladaki otlak sahaların yetersizliğini getirmiş, bu durum sahanın kullanılması yönünde bir takım sosyal kural ve geleneklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Yine özellikle yayla sahalarının kullanımı ve sahipliği yönünde yaylacı köyler arasında sıkça yaşanan ve zaman zaman ölümle sonuçlanan kavgalar da yaylacılık faaliyetinin yöre halkı için ne kadar hayatı önemde olduğuna işaret etmektedir. Günümüzde yaylaya çıkan az sayıda köylünün 5-10 küçükbaş ve birkaç büyükbaş hayvandan oluşan hayvan varlığına sahip olması, Gerger yaylalarında gelinen noktayı göstermektedir. Yayla sahasına daha az sayıda hane ve beraberlerinde hayvanın çıkması, gerek yaylada taze ot sağlama ve gerekse kışlık ot elde etme hususunda eskiye göre daha düşük bir rekabetin olmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum geçmişin düzenleyici birtakım kurallarının da artık uygulanmaması sonucunu doğurmaktadır. Avacık yaylası, 5 km kadar güneyinde yer alan Yeşilyurt (Vank) köylüleri tarafından eskiden beri kullanılmaktadır. Yeşilyurt köyü, yüksek ve eğimli arazinin yamacında Vank deresinin her iki kıyısında 1090 m irtifada yerleşik durumdadır. Toplu bir köy formunda olan Yeşilyurt, daha ziyade yamaç sahasına doğru yerleşim alanına genişletmiş, kısmen ise içinden Yaklaşık 40 civarında meskenin yer aldığı Yeşilyurt köyü, Gerger ilçe merkezinin hemen kuzeyinde, 3 km mesafede yer almaktadır.

3.1.2. Hidroğrafik Çekicilikler

3.1.2.1. Akarsuları

Akarsular doğal bir kaynak olarak; rafting, kano ve nehir kayağı gibi sportif uygulamalar akarsu turizmini şekillendirir. Türkiye'deki akarsu yatakları doğal, tarihi, arkeolojik ve otantik değerleri ile bütünleşerek bir turizm çekiciliğini oluşturmaktadır (Akova, 1995, s.398).

Adıyaman ili, iklim özellikleri ve morfolojinin etkisi ile akarsular bakımından oldukça zengin sayılır. Akarsuların taşıdığı sular beslenme kaynakları yetersiz ve akışları da nispeten düzensizdir.

Tablo 10: Adıyaman İlindeki Akarsuların Başlıca Özellikleri

Akarsuyun Adı	Toplam Uzunluğu (km)	Türkiye içindeki Uzunluğu (km)	Toplam Uzunluğa Oranı	Kolu Olduğu Akarsu
Fırat Nehri	2.800	180	6	
Göksu Çayı	118	90	76	Fırat
Besni-Akdere Çayı	59	59	100	Göksu
Kâhta Çayı	58	45,5	78	Fırat
Sofraz Çayı	51	51	100	Göksu
Keysun Çayı	45	45	100	Göksu
Halya Deresi	41	41	100	Fırat
Çakal Çayı	37,5	37,5	100	Fırat
Birimşe Çayı	35	35	100	Kâhta Çayı
Eğri Çay	32	32	100	Fırat

Kaynak 10: http://www.adiyaman.gov.tr/cografi-yapi

Fırat, Göksu, Akdere, Kâhta, Sofraz, Keysun, Çakal ve Eğriçay önemli akarsulardır. Adıyaman'daki turistik çekicilikler arasında en önemli hidrolojik birimleri akarsular oluşturmaktadır. Akarsulardan Fırat, Kahta ve Göksu çayı en çok turizm faaliyeti yapılan akarsulardır ve turizm faaliyetleri için fırsatlar sunmaktadır. Sofraz, Keysun, Gürlevik ve Eğri çayları gibi akarsular turizm faaliyetleri için aktivitelere imkan tanır. Zengin bir hidrografik coğrafyaya sahip olan Adıyaman, akarsuları, balık tutma yerleri, gölleri, piknik alanları, kamp alanları vb. özellikleriyle kırsal turizm için cazip bir unsur oluşturmaktadır

Fırat Nehir: Türkiye'nin en uzun nehridir. Türkiye topraklarındaki uzunluğu 180 km'dir. Kaynağını Murat ve Karasu Nehirlerinden almaktadır. Murat ve Karasu Nehirleri Elâzığ il sınırlarında birleşerek Fırat Nehri'ni oluşturur. Fırat Nehri Türkiye Topraklarında sırası ile sırası ile Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Adıyaman, Gaziantep, Şanlıurfa il sınırlarını geçtikten sonra Suriye topraklarından geçmektedir. Daha sonra Irak topraklarına geçerek denize dökülmeden önce Dicle Nehir ile birleşerek Şatt'ül-Arab'ı oluşturarak Basra Körfezine dökülür.

Toplam uzunluğu 2800 km. olan Fırat Nehri'nin Türkiye sınırları içinde kalan bölümünün uzunluğu ise 1263 km'dir. 720.000 km² su toplama havzasına sahiptir. Türkiye'nin en geniş havzasına sahip olan Fırat Nehri yılda ortalama 30 milyar m³ su taşımaktadır. Yağmur suları ve kar erimeleri ile birlikte debisi İlkbahar Mevsiminde

yükselmektedir. Su hacmi temmuzdan itibaren azalmaya başlar ve Eylül-Ekim aylarında en düşük seviyeye ulaşır (Yıldırım, 2006, s.39)

Fırat Nehri, Türkiye'deki diğer nehirlere göre daha düzenli bir akışa sahiptir. Mart ile haziran ayları arasında yavaş yavaş kabarır, Temmuz ile ocak ayları arasında su seviyesinde azalma olmasına rağmen yine de su akışı devam eder. Fırat Nehri tekne turları, balıkçılık, kamp alanları için uygundur. Ayrıca su sporları, kano, kürek, rafting ve yüzme sporları açısından elverişli bir alana sahiptir.

Kahta Çayı: Kaynağını Adıyaman Havzası'nın kuzeyinde Güneydoğu Toroslardan alan Kâhta Çayı, Fırat Nehri'nin en önemli kollarından biridir. Kâhta Çayı, batıdan Cendere, doğudan Kâhta Çayı kollarının birleşmesiyle oluşmuş önemli bir akarsudur (Elmastaş, 2008, s.190).

Kahta Çayı Havzası, kıvrılma ve kırılma hareketleri sonucunda oldukça deforme olmuş engebeli bir topografyaya sahiptir. Havzanın kuzey bölümü Doğu Anadolu Fayı, güney bölümü ise Güneydoğu Anadolu Bindirmesi ve Adıyaman Fayı'nın etkisinde dolayı fazla parçalanmıştır. Aşağı havzada en önemli dağlık alanları Yarlıca (Hüseyin Tepe, 1436m), Kızıldağ ve Nemrut Dağı oluşturmaktadır. Yarlıca Dağı kabaca D-B doğrultusunda, Kızıldağ ve Nemrut Dağı KD-GB doğrultusunda uzanmaktadır. Yine Yarlıca Dağı'nın tamamına yakını, Kızıldağ ve Nemrut dağlarının bir bölümü inceleme alanı içerisinde kalmaktadır.

Kahta Çayı piknik alanları, yüzmeye elverişli alanları, çay kenarında yürüyüş yapılabilecek, kamp alanlarının bulunduğu kırsal turizme elverişli bir alandır. Yaz mevsiminde özellikle Kâhta çayı üzerinde yer alan Cendere köprüsünün bulunduğu yerde festivaller ve konserler düzenlenmektedir. Aynı zamanda günübirlikçi turistlerin uğrak yeri olmakla beraber bu çayda balık avcılığı da yapılmaktadır. Ayrıca doğal oluşumlu havuzlar serinleme imkan sunmaktadır.

Göksu Çayı: Kaynağını Nurhak ve Kocadağ'ından almaktadır. Göksu Nehrinin Sürgü Çayı, Göksu çayının bir kolunu oluşturmaktır. Diğer bir kolu Sorfaz Çayıdır. Aksu ve doyuran Dereleri ile birleşerek Kızıline oradan sularını Fırat Nehrine ulaştırmaktadır. Göksu'nun beslenme şekli kar ve yağmur sularından oluşmaktadır.

Yazın su seviyesi ve debisi oldukça düşmektedir. Göksu Çayının kıyısı kamp, piknik, yürüyüş ve mesire alanları vb. etkinlikler kırsal turizm açısından önemli olanak sağlamaktadır. Göksu Çay'ında çeşitli alabalık türleri bulunmaktadır

*Sofraz Çayı***:** Besni ilçesi Toklu köyü civarında çıkar, Hacı Halil köyü yakınlarında Keysun Suyu 'nu alarak Akdere civarında Göksu Çayı'na karışır. İl sınırları içindeki uzunluğu 51 km'dir (Besni Belediyesi, Şehrin Coğrafi Yapısı, erişim: 29 Ocak 2020).

Sofraz Çayı kenarında günübirlik piknik alanları, doğa yürüyüşleri kamp gibi etkinlikler yapılabilir. vadi boyunca sarp kayalık ve yamaçlarda geçmiş dönemlerden kalma mağaralar bulunur.

Çakal Çayı: Kaynağını Adıyaman'ın kuzeyinde yer alan dağlık alanlardan almaktadır. Yaz mevsiminde su seviyesi çok azalmaktadır. Sularını Atatürk Barajı Gölü'ne boşaltmaktadır. Çakal Çayı vadisinde piknik, kamp alanları ve yapılan tarımsal faaliyetler kırsal turizme uygun alanlar içerisinde yer almaktadır.

Recep Çayı: Çelikhan ilçesinin Recep köyün de yer almaktadır. Bu çayın özelliği dağlar arasında olup balık avlanması ve yüzme için ideal bir yer olmasıdır. Ayrıca çevresin de soğuk pınarlar bulunduğundan her yeri piknik yapılmaya elverişlidir.

Kalburcu Çayı: Güneydoğu Toroslar üzerinde Kuyucak bucağının kuzeyinden kaynağını alan Kalburcu Çayı, dar ve derin vadiden akmaktadır. Kahta ilçesinin batısından geçerek Fırat Nehrine suyunu boşaltır. Yaz kuraklığının ve buharlaşmanın neden olduğu olumsuzluklara rağmen tarım alanlarının sulanmasında önemli rol oynar (Karadoğan, 2013, s.182).

Besni Akdere Çayı: Adıyaman ilinin akarsularından olan Besni Akdere Çayı Ağdere diye de anılmaktadır. Akdere ,Şambayat'ın güneyinden Göksu Çayına karışmaktadır. Bu bölge tarıma elverişli olup aynı zamanda piknik ve kamp alanlarına sahiptir. Dar sarp kayalık araziden akan su derin vadiler oluşturmuş oluşan bu vadilerde geçmiş dönemlere ait mağaralar bulunmaktadır.

Keysun Çayı: Kesmetepe beldesi İnce Mahallesi civarında doğar. Keysun Çayı Besni'nin güneyinde bulunan Toklu köyü yakınlarında akan Sofraz Çayı (Değirmen Çayı) ile birlikte yine Göksu Çayına bağlanmaktadır.

Eski dönemlerden kalma kırsal kayalık ve yamaçlarda barınmaya elverişli mağaraların sayısı oldukça fazladır. Vadi tabanında tarım alanlarının bulunması kırsal turizm açısından önemli bir yer edinir.

Yarpuzlu (Birimşe) Çayı: Yarpuzlu (Birimşe) Çayı, Adıyaman Sincik ilçesinde bulunmaktadır. Kâhta çayının bir kolun oluşturmaktadır. Kar sularıyla beslenen yarpuzlu çayı ilkbahar ve yaz mevsiminde debisi yükselmektedir. Birimşe Çayı üzerinde 3 adet baraj ve/veya HES bulunmaktadır. Bunular Şifrin, Sırımtaş ve Adıyaman Çağlayan HES adında Toplam 44 MW kurulu güce sahip bu hidroelektrik santraller ile Türkiye'deki HES'lerden üretilen elektriğin % 0,139 oranı, toplam elektrik tüketiminin ise % 0,041 oranı karşılanır.

Yarpuzlu Çayı üzerindeki bu HES'ler eşsiz doğa manzaraları oluştururken dar ve derin vadide akan suları doğaseverlerin ilgisini çeker. Kırsal turizm açısında uygun alanlardan bir tanesini oluşturmaktadır.

Şekper Çayı: Adıyaman kuzeydoğusunda yer alan Akdağlardan doğan Şekper Çayı Göksu Çayının bir koludur. Özellikle kar ve yağmur sularıyla beslenen çayın su seviyesinde yaz mevsiminde azalmalar meydan gelmektedir. Tarımsal faaliyetler için kullanılmaktadır. Şekper Çay vadisi oldukça zengin doğal özellikleri bulunmaktadır. Vadi ve çevresi bitki örtüsünün yoğun alanlarını oluştururken bununla birlikte yabani hayvan türleri açısından oldukça farklı türleri görmemize olanak tanır bu türler şunlardır: Sırtlan, Yaban domuzu, dağ keçileri, kurt, çakal vb. Şekper Çay tabanında tarımsal faaliyetler yapılır: tütün, sebze yetiştiriciliği yamaçlarda ise kuru tarım; fıstık, üzüm bağları, incir vb. birçok tarımsal ürün yetiştirilmektedir. Kamp, piknik alanları ve yaz mevsiminde serinlemek için yüzme aktiviteleri yapamaya uygundur. Bu da kırsal turizm açısından zengin alanlardan birini oluşturur.

Ziyaret Çayı: Adıyaman ilinin sınırları içerisinden kaynağını almaktadır. Doğduğu yer İndere (Zey) ve Cebel köylerinden sularını alarak İpekli köyü civarında sularını Atatürk Barajına ulaştırmaktadır. Ziyaret Çayı adını Zey köyünde buluna Şeyh

Abdurrahman Erzincan'ı Türbesinden almaktadır. Ziyaret Çayının aktığı vadide tarım alanları bulunmaktadır. Bu alanlarda nar bahçeleri, tütün ve sebze yetiştiriciliği yoğun yapılmaktadır. Ziyaret Çayı'nın kıyısına gelen turistlere piknik, kamp alanı ve yüzme gibi etkinlikler sağlamaktadır.

Çat Deresi: Adıyaman ilinin akarsularından biri olan Çat Deresi 41 km. uzunluğa sahiptir. Kaynağını Akdağları ve Ulubaba dağından alan çat deresi derin ve dar bir vadide akmaktadır. Sularını Göksu Çayına ulaştırmaktadır. Derenin çevresi ormanlık sahalardan oluşmaktadır. Çat Deresi tabanında tarıma uygun alanlar da tütün, fasulye, soğan ve sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu da Çat Deresi'ne kırsal turizm acısında zengin sahalardan biri olma özelliği sağlamaktadır.

Gürlevik Deresi: Adıyaman İlinin akarsularından biri olan Gürlevik Deresi 41 km. uzunluğa sahiptir. Akdağların yamacında yer almaktadır. Bundan dolayı serin, temiz havaya sahiptir. Ayrıca mesire alanı ve yamaçta çıkan soğuk pınarlarının bulunması hafta sonu ziyaretçilerin uğrak mekânı olması özelliği sağlamaktadır.

3.1.2.2. Göller

İster doğal süreçler sonucu oluşmuş doğal göller veya lagünler, isterse insan eliyle meydana getirilmiş baraj gölleri ya da göletler olsun bu doğa parçaları da taşıdıkları peyzaj değerleri, ekolojik zenginlikler ve sundukları rekreatif olanaklarla "Kırsal Turizm" kullanımı açısından çok önemlidir (Kalem, 2001, s.53).

Göller, daha çok sulama, İçme suyu ihtiyacını karışılama, balık avcılığı, kıyısında oluşturmuş sosyal tesisleri ile ekonomik açıdan turizme alternatif olanaklar sunmaktadır. Bunları: foto safari, yüzme, olta balıkçılığı, kamp, kıyıda oluşturulan mesire alanları, su sporları, tekne turları, Kuş gözlemciliği ile çevresindeki bitki türleri ve yabani hayatı ile farklı faklı faaliyetler imkan tanır. Bundan dolayı göller turizm için birer destinasyon konumundadır. Adıyaman'da doğal göllere ulaşım oldukça kolayıdır.

Gölbaşı Gölü: Gölbaşı ilçesinin batısında, kuzeydoğu- güneybatı yönünde ve Gölbaşı- Malatya karayolunun batısında yer almaktadır. Söz konusu göllerin en kuzeyinde olan Gölbaşı Gölü yaklaşık 2.19 km² yüzölçümüne sahip olup rakımı 863 m'dir. Gölbaşı Gölü genel olarak Yemişen, Kırkbayır, Nergis, Ali kayası ve Ağ

dereleri tarafından beslenmekle birlikte yağışlar da (kar ve yağmur ile) su hacminin oluşmasında önemli yer tutar. Derinliği 22 metre olan gölün su seviyesi, iklim şartlarından büyük ölçüde etkilenmektedir. Tatlı karakterinde olan suyu içmeye elverişli olmayıp tarımsal amaçlı olarak kullanılmaktadır (Göksu, 2008, s.664).

Fotoğraf 37: Gölbaşı Tabiat Park Gölünden Görünüm(M. Yüksel).

Gölbaşı Gölü üzerinde üç ana gözlem istasyonunda çalışılmıştır. Birinci istasyon kuş gözetleme kulesinin ve mesire alanın bulunduğu bölgedir. Bu bölge anayola çok yakın bir mesafede bulunduğundan insan faaliyetlerinin fazla olduğu istasyondur. İkinci istasyon Çataltepe köyünün kuzeyinde yer alan yolun alt kısmında bulunmaktadır. Üçüncü istasyon anayolun batısında fıstık ve badem ağaçlarının yoğun olarak bulunduğu bölgede yer almaktadır.

Fotoğraf 38: Gölbaşı Tabiat Parkındaki Gölbaşı Gölünden Görünüm(2)

Kuş gözlemleme meraklılarının tercih edebileceği ilk alan olmakla beraber yerli ve göçmen çok sayıda kuş çeşidine ev sahipliği yapan doğal sit alanı olarak kanıtlanan gölbaşı gölü doğa tutkunlarının vazgeçilmezi. Göllerin yakınında bulunan kuş gözlem evleri yine bölgeye gelen ziyaretçilere eşsiz bir deneyim kazandırıp güzel vakit geçirmelerini sağlıyor. Balık türleri ve su canlılarının da bulunduğu bu bölge yine hayvan çeşitliliği bakımından zengin olup gölün çevresinde yapılan yürüyüş parkları, çocuklar için oyun alanlarının varlığı ziyaretçilerin bölgeyi tercih etmesinde etkilidir.

İnekli Gölü: Gölbaşı ilçesinin en batısındaki göldür. Göl, Yeşilova köyü ile Çelik köyü arasında, yüzey alanı da yaklaşık olarak 1.09 km² olup rakım 870 m dir. Kanallarla birbirine bağlı olan Gölbaşı göllerinin en küçüğü olan İnekli Gölü söz konusu göl sistemini Aksu Çayı'na bağlar. 1986 yılında Gölün güneybatı yönünde Gök yar Boğazı'na doğru bir kanal açılmıştır. Gölün fazla gelen suları bu kanal yoluyla boşaltılmış ve kıyı gerisinde Gölbaşı ve Azaplı Gölü çevresini de içine alacak şekilde geniş bir alan tarımsal alana dönüştürülmüştür (Biricik, 1994, s.67). İnekli Gölü'nün etrafı genel olarak sazlık ve kamışlarla kaplı olup çevresinde çayır ve sığ bataklık alanlar da mevcuttur. Diğer iki göle oranla İnekli Gölü'nün etrafındaki sazlıklar ve bataklıklar daha fazla geniş bir yüzeye sahiptir. İnekli Gölü'ndeki gözlemler iki ana istasyonda gerçekleştirilmiş olup bu istasyonlardan birincisi İnekli Gölü'nün güneyinden geçen tren raylarının batısında bulunan sazlık alanlara yakın olan bölgedir.

İkinci istasyon ise Yeşilova köyüne ulaşımı sağlayan yolun alt kısmında yer almaktadır. Ulaşım bakımından eksiksiz ve doğal ortamıyla tarihi yapısının birleşimi sonucu ortaya çıkan eşsiz manzaralar ziyaretçilere keyifli anlar yaşatıp her zaman tercih edilen bir mekân olma özelliğini korumaktadır.

Azaplı Gölü: Söz konusu Gölbaşı göllerinden ortada yer alan göl olup Gölbaşı ilçesinin batısında ve Gölbaşı- Kahramanmaraş karayolunun batısında yer alır. Gölbaşı göllerinin en büyüğü olan Azaplı Gölü 2,72 km² yüzey alanına sahip olup rakımı 840 m'dir. Gölün ortalama derinliği 23 m. dir ve söz konusu göller içinde en fazla hacme sahip olan göl özelliğini taşır Çevresindeki ana habitatlar tarımsal alanlar, sazlıklar, kamışlıklar, çalılar ve çayır alanlardır. Gölün suyu tatlı olmakla birlikte içmeye elverişli değildir, ancak tarımsal sulama amaçlı olarak yararlanılmaktadır (Biricik, 1994, s.66). Bölgede tarım arazilerinin dışında üzüm bağları, badem ve fıstık ağaçları bulunmaktadır. Gölbaşı Gölü ile Azaplı Gölü arasında Gölbaşı Belediyesi'ne ait kanalizasyon arıtma tesisi bulunmakla beraber tesisin kapasitesinden dolayı atık suların tamamı yeterince arıtılamayarak Azaplı Gölü'ne akıtılmaktadır. Azaplı Gölü'ndeki gözlemler iki ana istasyonda gerçekleştirilmiş olup bu istasyonlardan birincisi gölün batısında ve sazlıkların hemen üst kısmında (Bağlarbaşı Köyü mevkii), ikinci istasyon ise Kömenlik mevkiinde bulunan patika yolun kenarında yer almaktadır.

Fotoğraf 39: Azaplı Gölünden Görünüm

Sulama açısından imkanların elverişli olması tarımsal değerini arttırarak bölgede verimli tarım yapılmasına kaynak sağlamaktadır. Bu imkanlarından dolayı kırsal turizm acısından oldukça zengin bir alana denk gelmektedir.

Abdulharap Gölü: Çelikhan ilçesinin 3 km. kuzeyinde yer alan gölün yüzölçümü 5 km²'dir. Yüzeyi yoğun olarak saz ve otlarla kaplanmış olan bu göl; Çat Barajı'nın tamamlanması ve suların yağmur suları ile yükselmesi sonucu çoğu ailenin arazilerinin sular altında kalmasına ve başka yerlere göç etmesine sebep olmuştur. Ancak son senelerde küresel ısınmanın etkisi Türkiye'nin bütün göllerinde olduğu gibi Abdul harap Gölünde de su seviyesinde gerilemeye yol açtı ve bunun sonucunda başka yerlere göç eden aileler tekrar topraklarını ekip biçmek üzere köylerine geri dönmekteler.

Fotoğraf 40: Abdulharap Gölünden Görünüm

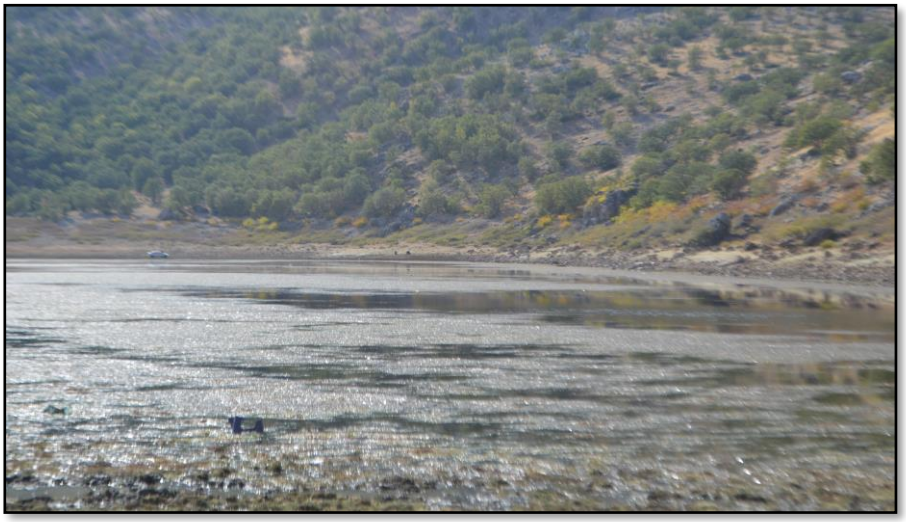

Aynı zamanda yeni Malatya yolunun açılması ve yaklaşık iki km ilerisinde bulunan soğuk içme suyunun çok rağbet görmesi ve köyün yüzen adalar açısından çok iyi bir görüş yeri olmasına ve köyün hem turistler açısından hem de kendi yerlileri açısından iyi bir mesken olmasına sebep olmuştur.

Sülüklü Gölü: Sülüklü Göl Adıyaman ili Gerger sınırları içindedir. Gölün kapladığı alan yaklaşık 63 hektar olup, Gürgenli, Güngörmüş ve Kütüklü köylerinin arasında yer almaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalarla birlikte alt yapı ve ulaşım

gelişmiştir. Sülüklü gölün bulunduğu alan mesire alanı içerisinde yer almaktadır. Son yıllarda yaşanan kuraklıkla birlikte yaz mevsiminde özellikle su seviyesinde aşırı derecede düşüşler meydana gelmektedir.

Fotoğraf 41: Sülüklü Gölünden Görünüm

Göl içerisinde bulunan sülükler birçok hastalığın tedavisi olarak görülmekle beraber sağlık turizmi açısından önemli bir bölge olmuştur. Yürüyüş kamp ve diğer doğa aktivitelerinin yapılmasına uygun olup en ideal rotalardandır. Aynı zamanda bu göl uzun yıllar tabiat koruma alanı içerisinde kaldığı için eşsiz güzelliklerini en iyi şekilde muhafaza edebilmiştir.

Atatürk Barajı Gölü: Güney Doğu Anadolu Projesi'nin (GAP) uygulamaya konulmasıyla oluşan bir gölet olup Adıyaman ve Şanlıurfa illeri arasında geniş bir alanı kaplar. Bölgenin sulama suyu ve balık üretiminin temini açısından son derece önemli bir gölettir. Rezervuar sahası 81.700 hektardır. Adıyaman- Şanlıurfa il sınırları içerisinde yer alan Barajı gölü zengin balık popülasyonu, geniş kıyı alanı ve su sporların uygun bir yapıya sahiptir. Atatürk Barajı kıyısında oluşturacak kıyı alan ve bu alanda yapılacak çalışılmaları ile yaz mevsiminde serinleme, yüzme aktiveler gibi birçok etkinlik yapılabilir. Ayrıca Su Sporlar amacıyla yapılan Gazihan Dede Mesire Alanının da Gazihan Dede Su Sporları Merkezi yapılmıştır. Merkezi kapladığı alanı 175.000 m²'lik merkezde Soyunma odaları, sporcu dinleme odaları, Antrenör odaları ve kano, tekenler için iskeleler yapılmıştır.

Fotoğraf 42: Atatürk Baraj Gölünün Gövdesinden Bir Görünüm

Her yıl kano sporları, kürek yarışları gibi birçok faaliyete ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Kıyıda yapılacak yürüyüş alanları, iskeleler olta balıkçılığı ile bu alanlar geliştirilebilir. Bunların dışında yüzme, dalma gibi aktiviteler ile su altı dünyasındaki biyoçeşitlilik görüntülenebilir. Balık severler acısından oldukça zengin bir alana sahiptir. Burada yapılacak çalışmalar il kırsal turizm potansiyeli tanıtımına katkı sağlayacaktır.

Fotoğraf 43: Atatürk Baraj Gölünün Kıyısındaki Su Sporlarının Merkezi

Çat Barajı: Güney Doğu Anadolu Projesi'nin (GAP) uygulamaya konulmasıyla oluşan gölet olup Adıyaman-Çelikhan Abdulharap Gölü üzerindedir. Sulama amaçlı kullanılan baraj gölü 14.481 hektarlık alanı kaplar. Sulama dışında gölün yüzeyinde yüzün adalar, kıyısında oluşturulan teraslar, mesire alanları, kafe, restoran, halı saha spor tesisleri, yamaç paraşüt alanı, su sporları, gölde alabalık yetiştirme tesissileri vb. birçok özelliği ile kırsal turizm vazgeçilmez mekânlarından birini oluşturmaktadır.

Fotoğraf 44: Çat Barajı Gölünden Görünüm

Çamgazi Barajı Gölü: Adıyaman merkez ilçeye bağlı Atatürk Barajı yolu üzerindedir. Baraj gövdesi zonlu toprak dolgu tipinde yapılmıştır. Sulama amaçlı kullanılmaktadır. Sulama alanı 6536 hektardır. Çamgazi barajından özellikle tarımsal faaliyetlerde yararlanmaktadır. Pamuk, tütün, mısır vb. sulu tarım faaliyetleri kırsal turizmin en büyük kısmını oluşturmaktadır. Bunun dışında Olta balıkçılığı da yapılabilmektedir. Etrafında çeşitli düzenlemeler yapılarak turizme kazandırılabilir.

3.1.2.3. Yüzen Adalar

Çat Barajı; Adıyaman ili Çelikhan ilçesinde bulunmakta olup, eski bir göl çanağı iken 1985 yılında baraj inşaatına başlanmış ve 1996 yılından itibaren baraj gölüne dönüştürülmüştür. Baraj sulama amacıyla yapılmış 1400 ha alana sahiptir. Baraj üzerinde yüzer durumda bulunan yaklaşık 3 m. kalınlığında ve farklı büyüklüklerde 120-130 adacık mevcuttur. Yüzen Adalar; Çat Barajı üzerinde bulunan

ve yüzer durumda olan, tabiat yapısı gereği parçalandığı için sayı ve büyüklüğü değişen, yazın sıcak aylarda göldeki suyun azalması sonucu kıyıya oturan, yüzen torf, toprak karışımı yüzeyi çim ve benzeri örtücü bitkilerle kaplı adacıklar özgün ve tabiat oluşumlar olduğu için Kültür ve Turizm Bakanlığı Şanlıurfa Kültür ve Tabii Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca, 2863 Sayılı Kültür ve Tabii Varlıklarını Koruma Kanunu gereği 23.02.2010-1061 sayılı karar ile Tabii Varlık olarak tescil edilmiştir.

Bölge Müdürlüğünün emri ile 121 ha. alanda Çat Barajının Tabiat Parkı ilan edilmesi için çalışmalar sürmektedir. Adıyaman Çelikhan arası 57 km, Çelikhan Çat Barajı arası 2,5 km mesafede olup, yol tek şeritli ve asfalttır. Ayrıca Adıyaman-Çelikhan-Malatya yolu bulunmakta olup, bu yol Çat Barajı kenarından geçmektedir. Yeni yolun açılması ile birlikte daha da önem kazanmış olan Çat Barajı-Yüzen Adalar ziyaretçi sayısında artış yaşanmıştır. Çat barajı üzerinde su sporları, tekne turları, tekne ve yelken yarışları ayrıca vaziyet paraşütü gibi aktiviteler yapılabilecek potansiyele sahiptir. Çat Barajı çevresinde Çelikhan Kaymakamlığının 17 hektarlık alanda Rekreasyon Alanı çalışmaları devam etmekte olup Kamp Alanları ve Seyir Terasları yapılmaktadır. Yüzen Adalar suların yükselmesi ve şiddetli rüzgâr ile 14 km²'lik (1400 ha) baraj alanında hareket ederek parçalanmakta küçük adacıklar haline gelmektedir (Adıyaman Tabiat Turizmi Master Planı, 2013-2019).

Fotoğraf 45: Yüzen Adalardan Görünüm

Yüzen Adaları doğal oluşumlar olması nedeniyle kırsal turizm içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Doğaseverlere eşsiz manzaralar sunmaktadır. Özellikle Çat Baraj üzerinde yer alan bu oluşmaların kıyısında bulunan restoran, kafe vb. oluşturulmuş sosyal tesislerin varlığı buradaki ziyaretçiler için rahat imkânlar sunmaktadır. Bunun dışında Çelikhan ilçesinde yer alan yüzen adaların yazın serin olması balık avcılığı, fotoğrafçılık, Trekking, kamp, piknik alanları, mesire alanları ve baraj kıyısında yapılan tarım alanları gibi çeşitli faktörleriyle kırsal turizm için vazgeçilmez imkanlar sunmaktadır.

3.1.3. Biyocoğrafik Çekicilikler

3.1.3.1. Milli Parklar

Milli parklarda gerçekleştirilen turizm aktivitelerinin kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya ciddi katkı sağlayabilecek ekonomik aktivitelerin başında yer aldığı söylenebilir. Milli parklarda yapılan bu tarz faaliyetler aracılığıyla birçok işletme ve otorite ile birlikte hareket edilerek sürdürülebilir yerel ekonomiye katkı sağlanabilir. Bu alanlarda gerçekleştirilen turizm aktivitelerinin bölgedeki çevresel değerlerin korunmasına ve gelecek nesillere daha kaliteli bir yaşam alanının aktarılmasına katkı sağlayabileceği de öngörülebilir. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerde koruma altında olan doğal alanların sürdürülebilirliği için eko-turizm ve

kırsal turizm potansiyel çözümler olarak görülmüştür. Milli parklar için, eko-turizm ve doğa turizm kapsamında bireylerin doğanın tadını çıkarılabilecekleri önemli alanlar şeklinde bahsetmektedir (Fennel & Nowaczek, 2010, s. 239).

Nemrut Milli Parkı: UNESCO İnsanlığın Kültür Mirası Listesi'ne 1987 yılında girmiş olan Nemrut Dağı Milli Parkı, Adıyaman merkeze 77 km. mesafede Kâhta ilçesine 43 km. mesafededir. Milli Park Güneydoğu Toros sıradağları üzerinde 2.250 metre yükseklikte bir tepe üzerinde yer almaktadır. Nemrut Dağı 1988 yılında Bakanlar Kurulu'nun aldığı kararla Milli Park ilan edilmiştir. 13.850 ha sahip Milli Park'ın Karadut köyü, Arsemia Ören yeri ve Malatya Belliyayla olmak üzere üç girişi bulunmaktadır (Yelken, 2016, s.75). Nemrut Dağı Milli Parkı alanını inşa eden Kommagene Krallığı, MÖ 69 ve M.S. 72 yılları arasında varlığını sürdürmüş ve arkasında çok sayıda kültürel değer bırakmıştır. Kral I. Antiochos'a ait tümülüs, kırma ve çakıl taşlarının yığılmasıyla oluşturulmuştur. Nemrut Dağı Tümülüsü etrafında bulunan terasların üzerinde ateş sunağı, dev heykeller ve kabartma steller yapılmıştır. Nemrut Dağı Milli Parkı Kral Antiochos Dönemi'nde yapılan veya onun adına yaptırılan tümülüs ve kutsal mekânlar ile heykeller, yazıtlar ve figürlerden teşkildir. Arsemia, Yeni Kale, Cendere Köprüsü ve Karakuş Tümülüsü Milli Park içerisinde kalan önemli kültürel varlıklardır (Elmastaş, 2008, s.181).

Milli park, ziyaretçilerini kendine hayran bırakan kültürel varlıklarının yanı sıra gündoğumu ve günbatımının oluşturduğu manzara ile turistlerin ilgisini çekmekte ve her yıl binlerce yerli ve yabancı turistin kenti ziyaret etmesini sağlamaktadır. Nemrut Dağı Milli Parkı, FİJET tarafından 2004'te turizmde üstün başarı ödülü olarak kabul edilen "Altın Elma Ödülü" ne layık görülmüştür (Cebe, 2016, s.80). Turizm Oscar'ı sayılan bu ödül Adıyaman Müzesi'nde sergilenmektedir. Altın Elma Ödülü Adıyaman-Nemrut'la beraber Türkiye'de Antalya-Kaleiçi, Konya-Çatalhöyük ve Diyarbakır olmak üzere dört turistik alana verilmiştir. Kommagene Uygarlığına ait ihtişamlı tanrı ve kral heykellerinin bulunduğu Nemrut Dağı bir dönem dünyanın ilgi odağı haline gelse de bu popülerliğini fazla sürdürememiştir. Milli park bünyesinde barındırdığı görkemli heykelleri, Tümülüs'ü ve çevresiyle UNESCO listesinde bulunan Türkiye'deki 18 eserden biridir (Cebe, 2016, s.80).

Fotoğraf 46: Nemrut Dağından Görünüm (M.Yüksel)

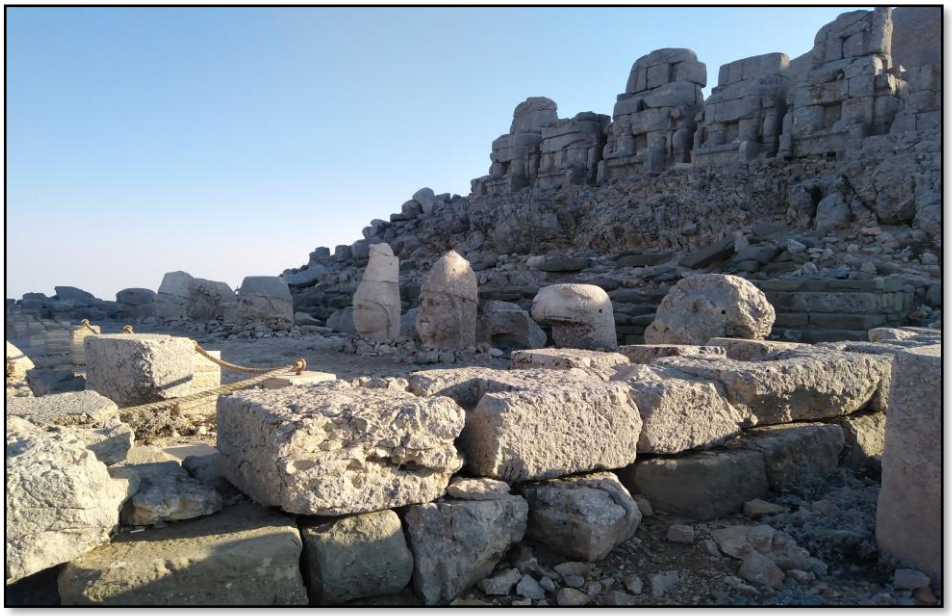

Kommagene Kral I. Antiochos'a yaptırdığı Tümülüs'ün etrafında devasa heykelleri bulunmaktadır. Tümülüs'ün batı ve doğu kısımlarında ayinler için oluşturulmuş zeminler, yamaçlarda batıya ve doğuya yüzünü dönmüş devasa heykeller sıralanırken heykellerin arkasında kitabeler bulunmaktadır. Tümülüs'ün batı terasına Helen atalarının heykellerini yaptıran Kommagene Kralı, doğu terasına Pers atalarının heykellerini yerleştirmiştir (Dörner ve Vural, 1990, s.206). Kral I. Antiochos, yaptırdığı Tümülüs'ün her iki yamacında heykellerin arkasında bulunan platformlardaki kitabelere kendisi için "Dağlık ve Uzak Bir Ülkenin Büyük Kralı" ifadesini yazdırmıştır. Kommagene Kralı I. Antiochos atalarına ve tanrılara gösterdiği saygıyı belirttiği kitabelere şükranlarını yazdırarak sonradan yaşayacak olanların da bu durumu dikkate almasını istemiştir (İKA, 2014, s.12).

Doğu Terası: Dağın zirvesinde yaklaşık 10 m yüksekliğe sahip dev tanrı heykelleri oturmuş halde bulunmaktadır. Doğu terasındaki heykellerin yüzleri gün doğumuna doğrudur. Doğu terasta sırasıyla krallığın gökyüzündeki gücünü temsil eden koruyucu kartal heykeli, yeryüzündeki gücünü temsil eden koruyucu aslan heykeli bulunmaktadır. Ayrıca Kral I. Antiochos'a, Zeus, Apollon ve Herakles'in heykelleri de bulunmaktadır. Tahtların arka bölümünde kitabe, kuzey ve güneyinde ise ailenin diğer fertlerinin resmedildiği steller bulunur. Ayin terasında oturur vaziyette

aslan heykeli de bulunur. Ziyaretçiler bu sunağın üzerine oturarak güneşin doğuşunu izlerler (Yelken, 2016, s.75).

Fotoğraf 47: Nemrut Dağı Doğu Terası Heykelleri

Batı Terası: Dağın zirvesinin batı terasında da devasa heykeller bulunmaktadır. Terasta Kommagene Krallığı'nın en güçlü lideri olarak kabul edilen I. Antiochos'a ait heykel ve steller bulunur. Aslan kabartma horoskopunun olduğu ve astroloji ile ilgilendiklerini gösteren kaya da bu terastadır. I. Antiachous'un krallığının başlangıcı olarak kabul edilen MÖ 62 yılı, aslan kabartması üzerine işlenmiştir. Gün batımının izlendiği terasta heykellerin yüzü de bu yöndedir (Yelken, 2016, s.75).

Fotoğraf 48: Nemrut Dağı Batı Terası Heykelleri ve Günbatımı Seyri

Kuzey Terası: Doğu terası ile batı terasının bağlantısının sağlandığı terastır. İki teras arasındaki törenler kuzey terası üzerinden sağlanmaktadır. 180 m uzunluğa sahip terasın üzerinde steller ve kaideler bulunmaktadır. Nemrut Dağı Milli Parkı'nın 1987 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Miras'ına dâhil edilmesiyle Adıyaman'ı ziyarete gelen turist sayısında bir artış sağlanmış, ancak bu artış istenilen düzeye bir türlü ulaşamamıştır (Tablo 11)

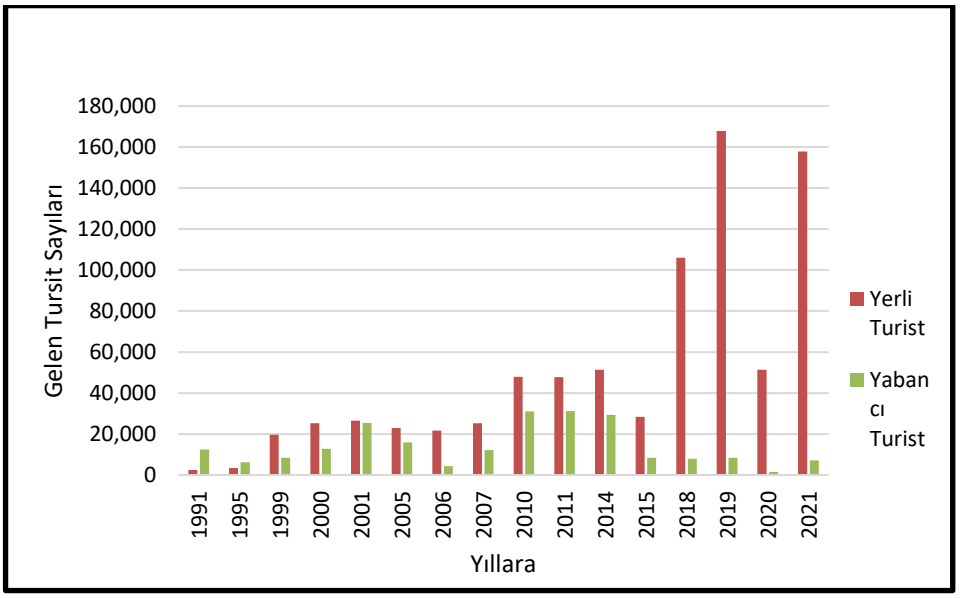
Tablo 11: Nemrut Dağı Milli Parkı'na Gelen Ziyaretçi Sayıları (2002-2021)

Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam	Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam
2002	22.003	27.351	49.354	**2012**	36.848	20.209	57.057
2004	18.117	13.637	31.754	**2013**	47.922	21.949	69.871
2005	36.690	17.475	54.165	**2014**	58.828	21.720	80.548
2006	23.109	15.799	38.908	**2015**	28.398	8.395	36.793
2006	21.692	4.386	26.078	**2016**	Turist sayısı Milli Park ihalesi yapılmadığı için istatistik veri sayıları tutulmamıştır.		
2007	23.789	12.130	35.919	**2017**			
2008	29.696	13.738	43.434	**2018**	106.000	8.000	114.000
2009	48.452	21.606	70.058	**2019**	167.776	8.380	176.156
2010	47.875	31.042	78.917	**2021**	157.791	7.109	164.900
2011	47.825	31.275	79.100	**Toplam**	868.004	253.089	1.121.093

Kaynak 11: Adıyaman İl Turizm Müdürlüğü, 2021

Adıyaman ili Nemrut Dağı Milli Parkı'nı yıllara göre ziyaret eden turist sayısı ile ilgili Adıyaman İl Kültür Turizm Müdürlüğünden alınan veriler şekil 4 haline getirilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde turist sayılarında yıllar arasında dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Ancak son yıllarda Milli Park'ın iyileştirilmesi ve tanıtımının yapılmasıyla ziyaretçi sayılarında bir artış olduğu görülmektedir. 2015 yılında dikkat çeken azalmada bölgede artan terör olaylarının ve Suriye, Irak gibi sınır komşularında yaşanan iç çatışmaların etkisi olduğu düşünülmektedir. 2016 – 2017 yılları arasında istatistik veri sayıları tutulmaması sebebi Milli Parklar İhalesi yapılmaması 2018 yılında 114 bin, 2019 yılında 176 bin 156 kişilik bir artış yaşanmış, 2020 yılında 52 bin 885 kişinin 51 bin 313 kişisini yerli turistler oluşturmuştur. Bunun sebebi dünyada ve ülkemizde yaşanan pandemi sürecidir. 2021 yılına geldiğimizde ise pandeminin etkisinin azalması ile birlikte 164 bin 900 turist ile tekrar bir artış yaşanmıştır. Bu artışın sebebi alt yapı hizmetleri bölgede oluşturulan konaklama tesisleri, ulaşımın belli bir noktaya kadar araçlarla yapılması geri kalan kısmının parke taşlarıyla döşenmesi ile ulaşımın kolaylaşması sebebiyle turist sayısında artış meydana gelmiştir.

Şekil 2: Nemrut Dağına Gelen Yereli ve Yabancı Turist Sayıları (1991-2021)

Kaynak: Adıyaman İl Turizm Müdürlüğü, 2021

Yıllar içeresinde gelen turist sayılarında dalgalanmalar görülmektedir. Ama bu dalgalanmaların sebebi yaşanan terör olayları, savaşlar, ekonomik krizler ve hastalıklar gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Yıllar içeresinde gelen turistlerin çoğu yereli turistlerden oluşmaktadır. Son yıllarda bu fark giderek artmıştır. Ayrıcı yapılan altı yapı yatırımları, sosyal tesis sayısında artış ve güvenlik gibi endişelerinin azalması turist sayısında artış yaşanmıştır.

3.1.3.2. Mesire Alanları

Turizm açısından ilgi çeken alanlardan bir tanesi de mesire alanlarıdır. Adıyaman'ın coğrafi özelliklerinden dolayı iklim ve bitki örtüsü vb. özellikleri kırsal turizme elverişli alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar daha sonra yapılan peyzaj çalışmalarıyla insanların dinlenip, kamp, piknik, konaklama ve yürüyüş yapabildiği alanlara sahiptir. Özellikle bu alanlara yerli ve yabancı ziyaretçiler ilgi göstermektedir.

*Gazhane Dede Mesire Alanı***:** Merkez ilçeye 18 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Atatürk Barajı'na yakın bir konumda yer almaktadır. Bu mesire alanında çocuk parkları, dinlenme alanları ve sosyal tesisler bulunmaktadır.

Fotoğraf 49: Gazihan Dede Mesire Alanı

Ayrıca alan içerisinde Gazihan Dede Türbesi de dini turizm açısından önemli olup ziyaretçilerin akınına neden olmaktadır. Mesire yeri adını bu türbeden almıştır. Şehir merkezine yakın olmasından dolayı özellikle yerli halkın hafta sonlarını burada

piknik, Türbe ziyareti, yürüyüş, olta balıkçılığı gibi aktiviteler yapmak amacıyla gittikleri bir yerdir. Ayrıca mesire alanının yakınında erkekler ve bayanlar için iki adet yüzme havuzu bulunmaktadır. Söz konusu havuzlar sıcak yaz günlerinde serinlemek isteyenler için ayrı bir çekicilik oluşturmaktadır. Baraj gölü kıyısında yeni yapılan Gazihan Dede Su Sporları merkezi faaliyete geçmiştir bu da bölgeye daha fazla ziyaretçi gelmesine sebep olmaktadır.

Kızılin Dede Mesire Alanı: Adıyaman merkeze bağlı Besni ilçesinin tarihi Kızılin beldesine 44 km. uzaklıkta yer almaktadır. Fırat Nehri kıyısındaki Kızılin köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Geçmiş dönemlerde uygun iklim şartları altında yetişen doğal meşe topluluklarından geriye çok bir şey kalmamıştır. Güneydoğu bölgesinde bulunan meşe alanlarından en alçakta kalan bölgedir. Tarihi Kızılin Köprüsü, Kızılin Kanyonu, Göksu ve Fırat Nehrinin birleşme noktasında yer alan bu bölge Foto safari, kamp, piknik, çocuk parkları vb. aktiviteler için uygun bir alandır. Ayrıca yapılacak sosyal tesislerle ziyaretçi sayısında artış sağlanabilir.

Değirmen Baş Mesire Alanı: Kâhta ilçesine 26 km. uzaklıkta bulunan Koçhisar köyünde yer almaktadır. Köyün içerisinden geçilerek yaklaşık 1 km'lik stabilize yolla mesire alanına gidilmektedir. Kâhta Çayı'nın kolunu oluşturan Değirmenbaşı Çayı'nın vadisinde olup doğal açıdan eşsiz manzaralara sahiptir. Dağların ve Kayalıkların arasından akan su, yeşillik alanları, içerisinde bulunan kanyon vadi ve karstik şekilleri ile turizm açısından oldukça önemli olup görülmeye değer bir yerdir. Bu alandan Kâhta'nın içme suyu sağlanır, suyun tadı oldukça tatlı ve soğuktur. Ayrıca alanda bulunan iki adet tarihi Selçuklu köprüsü ve Koçhisar köyündeki Kâhta Yeni Kale buraya ayrı bir çekicilik kazandırmaktadır. Bu Mesire Alanında yapılacak olan çevre düzenlemeleriyle beraber ziyaretçi açısından artış sağlanabilir. Yine bu alan kamp severlerin, günübirlik piknikçilerin uğrak yeri olup özellikle de hafta sonları yerli halk tarafından ziyaret edilmektedir.

Beş Pınar Mesire Alanı: Adıyaman'a 5 km. mesafede, Adıyaman ile Kâhta'yı birbirinden ayıran Ziyaret Çayı vadisinde bulunmaktadır. İl merkezine yakın olması ve işlek bir yol (Adıyaman-Kâhta yolu) üzerinde olmasından dolayı, özellikle hafta sonları yerli halkın daha çok ziyaret ettiği yerlerden biri olmasına sebep olmuştur.

Mesire alanında iki adet restoran, oyun parkları, oturma yerleri ve piknik alanı bulunmaktadır. Alanda ağaçlandırma çalışmaları yapılmıştır. Çayın vadi kenarlarına oturma yerleri ve yürüyüş yolları yapılmıştır. Çevre düzenlemesinin bitmesi ile ziyaretçi sayısında bir artış yaşanmıştır. Mesire alanına yakın olan Ebu-zer Gaffari türbesi buraya ayrı bir çekicilik kazandırmaktadır. İslamiyet'in ilk sahabelerinden olup önemli bir zattır. Adıyaman'da savaşırken düşmanlar tarafından şehit edildiği ve buraya gömüldüğü rivayet edilmektedir. Bu da mesire alanına dini bir çekicilik kazandırmıştır.

Ziyaret Çayı Mesire Alanı: Kâhta yolu üzerinde Adıyaman'a 5 km. uzaklıkta bulunan ziyaret çayı kıyısı çevresinde peyzaj çalışması yapılmış olup, köprübaşında yürüyüş, günlük turlar, piknik alanları, bisiklet yollarının yapılmasıyla birlikte turist sayısında artış gözlemlenmiştir. Ayrıca alanda yapılacak sosyal tesisler ile şehrin sıkıcı havasında bunalan insanlar için güzel konaklama alanı olacaktır.

Değirmen Çayı (Su Gözü) Mesire Alanı: Besni ilçe merkezine yaklaşık 15 km. uzaklıkta Sofraz çayının doğduğu yer olup, akarsu, ağaçlar ve sarp kayalıklardan oluşan güzel bir yerdir. İnsanlar tarafından mesire amaçlı olarak kullanılmaktadır. Çayın oluşturduğu doğal göletlerde yüzme faaliyetleri, piknik, kamp gibi aktiviteler yapılabilmektedir. Adıyaman dışında Gaziantep'e yakın olmasından dolayı özellikle hafta sonları günübirlik ziyaretçi sayılarında artış gözlemlenmiştir.

Gölbaşı Gölü Mesire Alanı: Gölbaşı ilçesi adını bu gölden almış olup ilçe merkezine çok yakındır. Gölün çevresi doğal sit alanı olarak ilan edilmiş olup, Milli Parklar Müdürlüğü tarafından yaptırılan kuş gözlemleme kuleleri ile bir dinlence ve mesire yeridir. Mesire alanları içerisinde yapılan peyzaj çalışmaları ile birlikte dinlenme, yürüyüş yolları, çeşitli büfelerle gelen turistlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması sebebi ile yoğun ilgi görmektedir. Gölde olta balıkçılığı, kıyısında yapılacak kamp ve konaklama amacıyla yapılacak aktivelere uygun bir alandır.

Ali Dağı (Mahmut El Enser-i Türbesi) Mesire Alanı: Adıyaman merkeze 6 km. mesafede yer almaktadır. Ali Dağı üzerinde bulunmaktadır. Ortalama 700 m. yüksekliğinde bulunan mesire alanı, orman, dağ, kırsal alan, kentsel yerleşim alanlarına sahiptir. Ayrıca seyir terasları, piknik alanları, motorkros, yamaç paraşütü,

kamp, Mahmut El Ensari türbesi ve barındırdığı iklim özellikleri ile önemli bir rekreasyonal potansiyele sahiptir. Şehre yakınlığı sebebi ile ilkbahar ve yaz aylarında dinlenme, eğlenme ve piknik yapma amacıyla tercih edilen yerlerdendir.

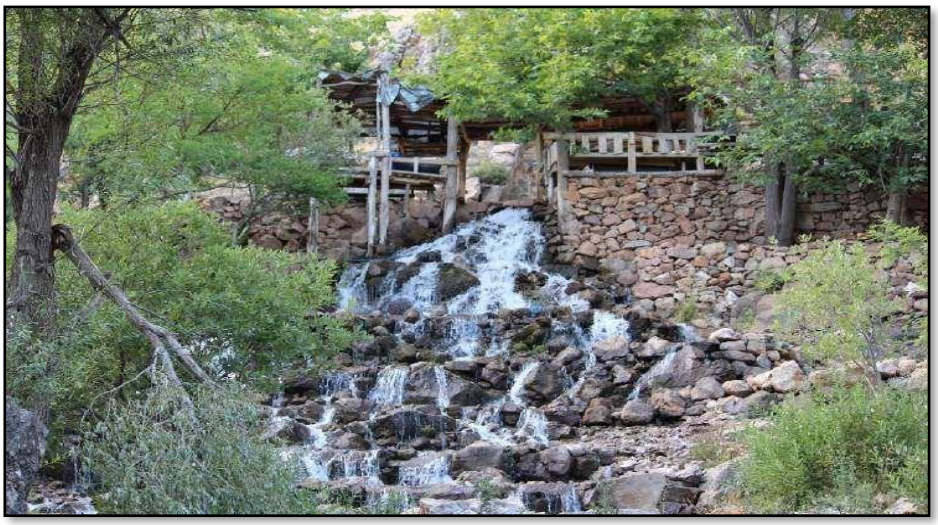
Zerban Mesire Alanı: Çelikhan'a 6 km. uzaklıkta bulunur. Pınarbaşı beldesinde yer almaktadır. Özellikle yaz aylarında sıcaktan bunalan yerli ziyaretçilerin uğrak yerlerinden olan Zerban Mesire Alanı Alevi vatandaşlar için kutsal sayılmaktadır. Burada bulunan türbe çevre il ve ilçelerden gelen Alevi ziyaretçiler için ayrı bir çekicilik oluşturmaktadır. Zerban mesire alanında şenlikler ve konserler düzenlenmektedir.

Fotoğraf 50: Zerban Mesire Alanından Görünüm

Karagöl (Kırkpınar) Mesire Alanı: Adıyaman Gerger ilçesinin Gürgenli köyünde bulunur. Buraya gelen ziyaretçiler hem göl manzarasını görmek burada dinlenmek hem de sülüklü göldeki sülükleri alternatif tıp kapsamında değerlendirmek maksadıyla karagöle gelmektedir. Su kaynaklarının bol olduğu içerisinde şelalelerin bulunduğu doğaseverler için eşsiz manzaralara sahip bir alandır. Mesire alanı meşe, alıç, yabani elma, armut, erik, melengiç, ceviz, akasya ve kavak ağaçlarının bulunduğu bitki örtüsüne sahiptir.

Fotoğraf 51: Kırkpınar Mesire Alanından Bir Görünüm (M.BAKIRCI)

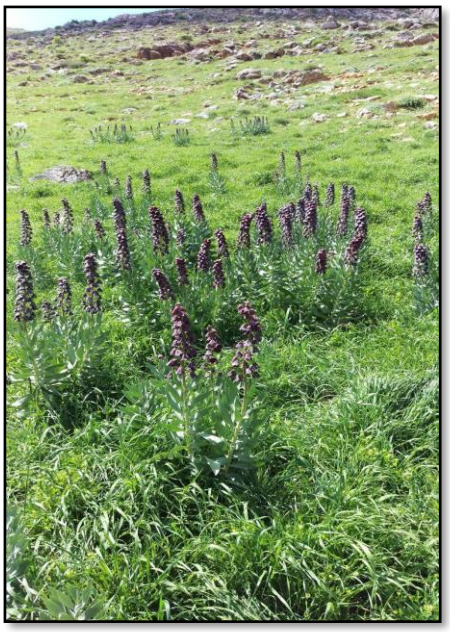

Mesire alanının kuzeyindeki dağın alt tarafından yan yana çok sayıda karstik su kaynağı çıkmaktadır. Yaklaşık kırk adet su kaynağı çıktığı için Kırkpınar adı verilmiştir. Ziyaretçilerin dinlenmesi ve piknik yapması için ahşap masalar bulunmaktadır. Ayrıca alan içerisinde yapılacak sosyal tesisler, parklar ve ulaşım yollarının iyileştirilmesi ile ziyaretçi sayısında artış gözlemlenecektir.

3.1.3.3. Fauna ve Flora

Botanik turizmi, endemik bitki türlerini yerinde görerek, bu bitkiler hakkında bilgi edinmek için yapılan seyahatleri içermektedir. Bununla birlikte, bitki gözlemciliği yapan bireylerin artmasıyla birlikte bitkilerin yaşam alanlarına yapılan ziyaretlerin de çoğalması, bu turizm türüne karşı ilgi uyandırmaktadır (Sayılan, 2008, s. 474). Bunlardan en önemlisi sayılan hem süs bitkisi hem de ilaç sanayisinde kullanılan Adıyaman Lalesidir. Adıyaman Lalesi başta ülkemiz olmak üzere Alp Himalaya kıvrım dağları üzerinde bulunan ülkelerin çoğunda yetişmektedir. Özellikle İran, Afganistan ve Hindistan örnek verilebilir. Türk iyede de yaygın görülen bu tür Hakkâri Tunceli Şanlıurfa ve çalışma alanımızda da özellikle kuzeydeki dağlık sahalarda görülmektedir. İlkbahar mevsiminde karların erimesiyle birlikte yeşeren Nisan ayında çiçeklene ters laleler boyları 1 m. kadar olmakta ve her bitkide 40-45 çiçek bulunmaktadır. Çiçeğin ortalama görülme süresi 30 gündür.

Fotoğraf 52: Adıyaman Lalesi

Fotoğraf 53: Ağlayan Gelin

Fotoğraf 54: Ters Laleden (Ağlayan Gelinden)

Yörenin diğer önemli endemik türü ise Ters Lalesidir (ağlayan gelin). Bu endemik soğanlı bitkide, Adıyaman lalesine benzer doğal yaşam alanına ihtiyaç duyar. Bu bitkinin boyu 50-55 cm kadar uzamakta ve mart ayı ortalarında çiçeklenmeye başlamaktadır. Ters laleyi görmek isteyenler için Ulubaba Dağı, Akdağlar, Gördük Dağı ve Adıyaman'da yer alan yaylalarda görmemiz mümkündür. Bu dağlar yapılacak trekking turları şeklinde değerlendirilebilir.

Bu her iki bitki de hem Adıyaman'ın hem ülkemizin yıllık 3 milyon dolar olan çiçek soğanı ihracatında önemli bir yer tutar. Bu türlerin dışında: gulik (çiriş), mantar, pancar, kenger, ışkın, dağ çayı, kekik gibi bitkiler de yerel halkın gelirine katkı sağlaması bakımından önemlidir. Ekonominin dışında botanik turizm açısında da bu endemik türler önemli bir yere sahiptir. Söz konusu alanlara, botanik turizm meraklıları endemik türleri görmek, fotoğraf çekmek, kamp yapmak ve araştırma yapmak amacıyla turistik ziyaretler yapabilirler. Ayrıca araştırma sahasının sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginliklerin varlığı, botanik turizm meraklıları için ayrı bir çekicilik uyandıracaktır.

Adıyaman Ters Lalesi, Fritillaria imperialis veya Ters lale, genellikle soğuk iklimlerde bulunan bir bitki türü. Türkiye'de doğal bir şekilde Tunceli, Afşin, Şırnak, Erzurum, Adıyaman ve Hakkâri'de yetişmektedir. Dünya genelinde ise Asya ülkelerinde, İran, Afganistan Pakistan ve Himalayalardan Anadolu da yetişmektedir.

Ekstrem soğuk havaya bağlı olarak yaprakları donabilir. Ancak bu yapraklar güneşi görmesiyle birlikte yeniden gelişmeye ve büyümeye devam ederler. Türkiye'de ağlayan gelin olarak da adlandırılan bu bitkinin çiçeği değişik renklerde ve lalenin tersine yere doğru bakarlar. Değişik renk seçeneklerinin bulunması bitkiye estetik bir görünüm katar. Yabani formları ise genellikle turuncu veya kırmızı renklerdedir. Yere doğru bakan çiçeklerin üzerinde, bitkinin taç şeklinde yaprakları bulunur. Doğada yetişen türleri, fare ve köstebek gibi hayvanların bulunduğu, toprağı bol havalandırılmış olan yerlerde daha sıklıkla görülür. Çoğunlukla her dalında altı adet çiçeği bulunmaktadır. Çiçekleri oluşumundan itibaren ters bir şekilde büyüme gösterir. Bitkinin boyu genellikle 60 ila 80 cm. arasında değişiklik göstermektedir. Dayanıklı bir tür olan bitki, çiçeklerinin ters durması nedeniyle ünlenmiştir.

Adıyaman da yabani hayatında önemli bir yeri vardır. Yapılan araştırmalarla 148 hayvan türüne rastlanmıştır. Bu türlerin hepsinin geniş yayılışı olup endemik değillerdir. Endemik olan tek tür kırmızı çizgili sırtlandır. Nesli tükenmekte olup koruma altına alınmıştır. Besni, Gerger, Merkez ilçe, Tut ve Sincik ilçelerinde görülür. Siyah benekli kertenkele vb. böcek türleri de endemik türler arasında yer almaktadır. Yer şekillerinin ve iklimin getirdiği avantaj sebebiyle araştırma sahası av turizmine uygun bir bölge olup av hayvanları açısından zengin sayılabilecek bir potansiyele sahiptir. Özellikle ilin kuzey kesiminde yer alan Toros Dağları'nın uzantısında bulunan Şengil-Hisar Dağı, Bezar Dağı, Hallof (Yarlıca) Dağı, Akdağ, Zivar Dağı, Ulubak Dağı, Çetirge, Koru ve Ulubaba Dağı yaban keçisi avlanma alanları olarak önemli avlak alanlarıdır. Bu alanlarda avlanma kotaları da belirlenmiştir. Av turizmine uygun olan ilde şu anda yaban keçisi ve melez yaban keçisi avı yapılmaktadır. Bunun dışında Güneydoğu Anadolu Bölgesine has çizgili sırtlan, domuz, kurt, tavşan, çakal vb. hayvan türleri yaygın olarak görülmektedir. Ayrıca yerli ve yabancı birçok kuş türünün bulunduğu Gölbaşı Gölleri Tabiat Parkı, kuş gözlemciliği için ayrı bir doğal çekicilik oluşturmaktadır

Gölbaşı Gölleri Tabiat Parkı: Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi sınırlarında bulunan Gölbaşı, İnekli ve Azaplı göllerini kapsayan 1687 ha. 'lık alan 12.05.2008 tarihinde Bakanlar kurulunca Gölbaşı Gölleri Tabiat Parkı' olarak ilan edilmiştir. Bağlarbaşı Köyü, Azaplı Gölünde; Kuş gözlem kulesi, tanıtım ve gözlem evi, İdare Binası ve seyir

terası bulunmaktadır. Gölbaşı Gölünde; seyir yerleri, yürüyüş yolları, oturma yerleri, çocuk oyun alanları ve satış büfesi bulunmaktadır. Sulak alan ekosistem vasfında olup, çok sayıda yerli kuşlar, göçmen kuşlar, su kuşları ve balık türleri bulunmaktadır. Ayrıca sulak alan çevresi sazlık ve otsu bitkilerle kaplıdır. Fırat Nehir'inde Deniz kefali, İnci Kefali, Dikenli Yılan balığı, karaca gibi 13 tür bulunaktadır. Bunun dışında Göksu, Recep ve Kâhta Çayına özgü alabalık türleri dışında Atatürk barajında balık türleri acısında oldukça zengindir. Buradaki türlere: Sazan, Şabut, Alabalık, Yılan balığı, Tahta balığı, karabalık, Tatlısu kefali, bıyıklı balık, Aynalı sazan, Pullu Sazan, Dikenli yılan balığı, Mezopotamya yayını vb. türler acısından oldukça çok zengindir. Çat ve Çamgazi Barajında ise Aynalı Sazan, Pullu Sazan, Karaca Yani Çay balığı ve alabalık türler bulunmaktadır. Göller ve akarsularda yapılan olta ve tekne balıkçılığı yerel halkı için ekonomik getiresi bulunmaktadır. Kısal turizm acısında kıyılarda yapılan kamp, av balıkçılığı gibi aktiviteler ile kırsal turizm potansiyeli artırılabilir.

İlde yapılan turizm etkinliklerinde trekking, kamp kurma, dağcılık gibi faaliyetlerinde bulunulurken yöreye özgü olan yabani hayvanlar ile karşılaşılma imkânı bulunmakta ve meraklı turistler bu hayvanların fotoğraflarını çekmektedir. Bu türlerin korunması sürdürülebilirliği açısından önemli olup aynı zamanda turizm içinde alternatif faaliyet olarak turizm çeşitliliğinin artmasında önemli bir etken olarak görülebilir.

Anıt Ağaçları: Tarihin sessiz tanıkları olarak da adlandırabileceğimiz bu ağaçlar bulundukları yörenin simgesi haline gelmiş, turistik imaj ve lokasyonlar olarak da değerlendirilmektedir. Tarihi olaylarla bağlantı kuran, yörelerinin folklorunda önemli bir değeri olan, bulundukları yöre, kent, köy ya da kasabanın simgesi haline gelerek imajı bütünleyen, nesilleri tükenmekte olan, etkileyici güzelliğe ya da garip, alışılmamış görünümlere sahip olan (örneğin çatal, şamdan, kıvrık, yatay vb.) ağaçlar bu özellikleri nedeniyle özel ilgi ve korumayı gerektiren ağaçlardır (Aslanboğa ve Hepcan, 1995, s.68). Kırsal turizmin bir diğer önemli ayağını da anıt ağaçlar oluşturmaktadır. Adıyaman ilinde 8 adet anıt ağaç bulunmaktadır.

Fotoğraf 55: Doğanlı Çınarı Tabiat Anıtı

Doğanlı Çınarı Tabiat Anıt: Ülkemizde pek çok anıt ağaç bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Çelikhan ilçesinde bulunan Doğanlı köyünde yer alan ve tahmini 550 yaşında olan Doğanlı Çınarı Tabiat Anıtı çınarıdır. Çınar, Adıyaman-Çelikhan karayolu üzerinde yer alıp, Adıyaman'a 40 km. mesafededir. Doğanlı köyü vadisinde kuzeye bakan yamaç üzerindeki sürekli bir su kaynağının yanı başındaki çınar ağacı volkanik kumlu topraklar üzerinde gelişmiştir. Söz konusu anıt ağaç 40 m. uzunluğunda, 3.82 m. çapında olup, 12 m²'lik alan kaplamaktadır.

Çevre ve Orman Bakanlığınca, 2006 yılında Tabiat Anıtı olarak tescil edilmiştir. Özellikle ilkbahar ve yaz aylarında yöre halkının piknik yapmak ve dinlenmek amacıyla ziyaret ettikleri eşsiz doğal zenginliklerdendir. Yeterli tanıtımı yapıldığı takdirde yerli ve yabancı turistlerin ziyaret edeceği yerlerden olacaktır.

3.2. BEŞERÎ ÇEKİCİLİKLER

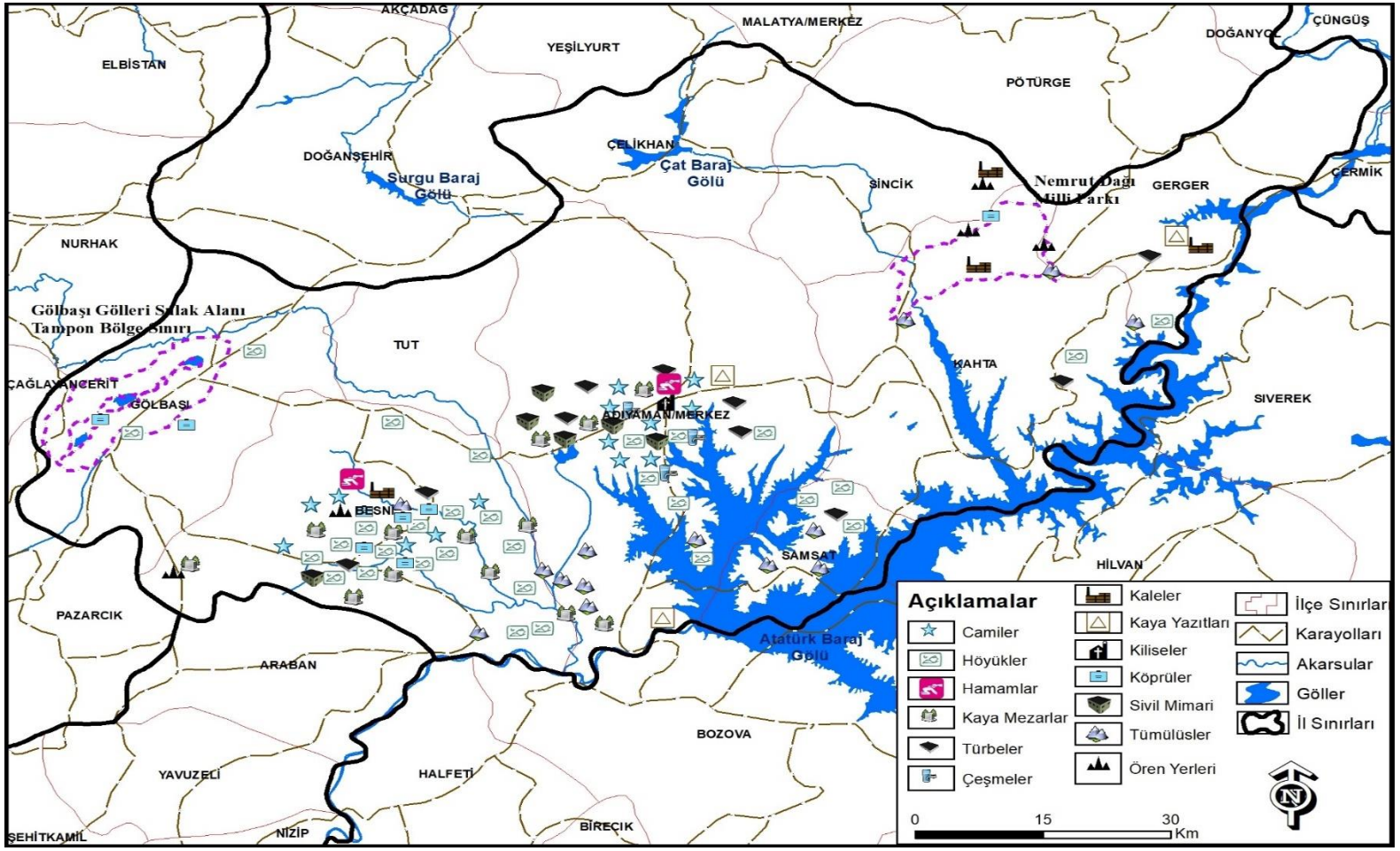
Eski sanat eserlerinin, tarihi yapıların, müzelerin, eski uygarlıklara ait kalıntıların görülmesi amacıyla yapılan seyahatler, araştırma ve inceleme için yapılan yer değiştirmeler kişilerin ufkunu açmakta ve kültür turizmini oluşturmaktadır (Tunç ve Saç,1998, s.32). Kültürel sebeplerle bir festivale katılmak, sit ve anıtları ziyaret etmek ya da daha geniş anlamda kültürel çeşitliliği deneyimlemek, kişinin bir bölgenin kültürünü yaşama isteği gibi özel amaçlarını içerebilecek seyahatleridir. İnsanların; sosyal alışkanlıklar, dini gelenekler ve tanıdık olmayan kültürel mirası yansıtan diğer

insanların değişik yaşam biçimlerini keşfetmesi veya tecrübe etmesini sağlayan aktiviteler olarak tanımlanabilir (Fladmark, J.M., 1994, s.413).

Dünyadaki turizm anlayışının değişmeye başlamasıyla beraber doğa ile bütünleşme, geçmiş kültürün izlerini yerinde görme, kültürel temaslar, yaşam tarzı, inanç sistemleri, el sanatları, alışveriş ortamları, eğlence biçimleri ilgi çeker olmuştur (Emekli, 2006, s.5). Kırsal turizmde değerlendirilebilecek tarihi ve kültürel turizm kaynakları; tarihi yerler, geleneksel mimari yapılar, dini yerler, festivaller, yöreye özgü özel olaylar, geleneksel sanat ve spor etkinlikleri, geleneksel yiyecek ve içeceklerin üretim ve tüketimi gibi faaliyetlerden oluşmaktadır.

Bulunduğu konum itibari ile geçmiş dönemlerden günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bu medeniyetlerden kalma arkeolojik kazılar sonucu elde edilen eserler bölge hakkında bize bilgi vermektedir. Yine aynı dönemden kalma Perre Antik Kentinde, Neolitik dönemden başlayıp Roma ve Osmanlı dönemine varıncaya kadar çeşitli izlere rastlanmaktadır. Ayrıca Kommagene Krallığının da burada yaşadığı bilinmekte ve eserlerine yoğun bir şekilde rastlanmaktadır. Konukseverliği, kültürel zenginliği, kendine has mutfağı, tarımsal faaliyetleri, nüfus özellikleri gibi tarihi ve kültürel özelliklerle kırsal turizm potansiyeli açısından zengin bir alandır. Bu özellikleri aşağıdaki haritada görmek mümkündür.

Harita 14: Adıyaman İlinin Tarihi ve Kültürel Değerleri

Tarihi ve kültürel özellikler özellikle ilçe merkezi, Besni, Kâhta, Gölbaşı gibi ilçelerde yoğun bir şekilde görülmektedir. Bunun sebebi su kaynakları, iklim özellikleri, tarım alanlarının varlığı gibi doğal faktörler geçmiş dönemlerden itibaren yerleşmeler burada görülmektedir. Ören yerleri, höyükler, tümülüsler, dini alanlar, sivil mimari yapılar, gibi birçok özelliği görülmektedir. Bu alanlar kırsal turizm açısından oldukça yüksek kapasiteli alanlardır ve aynı zamanda ziyaretçilerin uğrak merkezleridir.

3.2.1. Ören Yerleri

Ören yerleri, günümüzde daha çok mesire yeri, kırsal eğlence, dinlence yeri ve turizm bölgesi olarak kullanılırken tarih öncesi dönemde kendine has özellikleri olan, aynı zamanda tarihi ve sanatsal özelliklere sahip kısmen ya da tamamen inşa edilmiş taş yapıları ifade etmektedir.

Araştırma alanımızdaki ören yerleri, ilin en çok turist çeken yerleridir. Kültür turizminde önemli çekiciliğe sahip olan bu alanlar, hem ulusal hem de uluslararası turizm değerlerine sahiptir. Bunlardan en önemlisi hiç kuşkusuz, UNESCO'nun Dünya Miras Listesi'nde yer alan Nemrut Dağı Ören Yeri'dir. Alandaki diğer ören yerleri ise Pirin Antik Kenti, Arsameia Ören Yeri, Derik Kutsal Alanı, Eski Besni Ören Yeri ve İkizce Mevkii Ören Yeri'dir (Tablo 12).

Tablo 12: Adıyaman İlinde Bulunan Tescilli Ören Yerleri (2021)

Ören Yeri Adı	Sit Derecesi	Bulunduğu Yer	Tescil Tarihi
Pirin (Perre) Ören Yeri	I.Derece Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Örenli	01.06.1990
Nemrut Dağı Ören Yeri	I.Derece Arkeolojik Sit	Kâhta-Karadut	13.03.1986
Arsameia Ören Yeri	I.Derece Arkeolojik Sit	Kâhta-Kocahisar	13.03.1986
Derik Kutsal Alanı	I.Derece Arkeolojik Sit	Sincik- Kaşgün	09.09.1978
Eski Besni Ören Yeri	I.Derece Arkeolojik Sit	Besni- Merkez	16.04.1987
İkizce Mevkii Ören Yeri	Arkeolojik Sit	Besni- Suvarlı	28.06.2011

Kaynak 12: https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR-61350/kultur-ve-tabiat-varliklari.html

Pirin (Perre) Ören Yeri: Merkez ilçeye 5 km. uzaklıktaki Örenli Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kommagene Krallığı'nın beş büyük kentinden biri olan Antik Perre Kenti, Melitene'yi (Malatya) başkent Samosata'ya (Samsat) bağlayan yol güzergâhı üzerinde olması nedeniyle geçmişte jeopolitik ve dinsel bir öneme sahipti. Çünkü antik kentin İznik'te toplanan İncil konsiline temsilci göndermesi aynı zamanda dini bir merkez olduğunu da göstermektedir. Bugün bile halkın kullandığı çeşmeden akan suyun güzelliği ve lezzetinden dolayı antik dönemde bu güzergâhtan geçen yolcular, kervanlar ve askerlerin mola verdiği Perre Kenti, Roma döneminde de Antik Toros yolları içinde önemini sürdürmüştür. Antik kentin asıl yerleşim kısmı üzerinde bugün Örenli Mahallesi olarak geçen ancak özünde köy görünümüne sahip geç dönem yerleşimi mevcuttur (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:10).

Fotoğraf 56: Perre Ören Yeri

İlin önemli turizm alanlarından olan Pirin Ören Yeri'nin en dikkat çeken kalıntıları, Örenli Mahallesi girişinde yer alan kaya mezarlarıdır. Kayalıklar içine oyularak yapılmış oda mezarlar harika bir görünüm oluşturmaktadır. Ayrıca, 2009 yılında yapılan kazılarda ana kayaya oyularak yapılan tapınak ve 150 m² büyüklüğünde çeşitli figürlerin bulunduğu mozaik bulunmuştur. Roma dönemine ait olduğu tespit edilen mozaikte, evcil hayvan ve yabani hayvan figürlerinin yanı sıra, üzüm gibi meyve figürleri de bulunmaktadır. Mozaiğin bulunduğu yere koruma evi yapılmasından sonra üzerinin açılması ve ziyarete sunulması düşünülmektedir. Söz konusu alandaki çalışmalar devam etmektedir. Çalışmalar sırasında sivil mimari

yapıları ortaya çıkmıştır. Evlerin avlularında kuyular, demir ocakları, depolama, tandır, ocak gibi yapıların bulunması bize o dönemle ilgili bilgi vermektedir. Ören yerini 2021 yılında 15.300 kişi ziyaret etmiştir.

Fotoğraf 57: Pirin Ören Yeri'ndeki (Perre Antik Kenti) Nekropol Alanı

Nemrut Dağı Ören Yeri: Karadut köyü sınırları içerisinde olup, Merkez ilçeye 77 km. Kahta ilçesine ise 43 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Ören yeri, Fırat Nehri geçitlerine ve ovaya hâkim bir tepe üzerinde yer almaktadır. Dünyanın başka hiçbir yerinde görülemeyecek 8-10 metre yükseklikte heykellerini, hala keşfedilmemiş bir kralın mezarını, dünyanın en eski ve dev boyutlu horoskopunu (yıldız falı sistemini), eski Grek ve Pers sanatı stili karışımı yapıtlarını bünyesinde barındıran Nemrut Dağı Ören Yeri, dünyanın sekizinci harikası olarak da değerlendirilmektedir (Adıyaman İl Çevre Durum Raporu, 2003: 95).

1987 yılında UNESCO tarafından insanlığın kültür mirası listesine alınmış olan ören yeri, görkemli mezar tepesi ve çevresi ile ülkemizde söz konusu listeye dâhil edilen 15 eserden biridir.

Tablo 13: Türkiye'de UNESCO Tarafından Dünya Miras Listesi'ne Alınan Kültürel ve Doğal Varlıkları (2021)

Kategori	Adı	Bulunduğu Yer	Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi
Kültürel	İstanbul'un Tarihi Alanları	İstanbul	1985
	Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	Sivas	1985
	Hattuşaş-Hitit Başkenti	Çorum	1986
	Nemrut Dağı	Adıyaman- Kâhta	1987
	Xanthos-Letoon	Antalya- Muğla	1988
	Safranbolu Şehri	Karabük	1994
	Truva Antik Kenti	Çanakkale	1998
	Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi	Edirne	2011
	Çatalhöyük Neolitik Kenti Bergama Çok Katmanlı	Konya	2012
	Kültürel Peyzaj Alanı	İzmir	2014
	Bursa ve Cumalıkızık:	Bursa	2014
	Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu	Bursa	2014
	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri	Diyarbakır	2015
	Efes	İzmir	2015
	Ani Arkeolojik Alanı	Kars	2016
	Afrodisias Antik Kenti	Aydın	2017
	Göbeklitepe Arkeolojik Alanı	Şanlıurfa	2018
	Arslantepe Arkeolojik Alanı	Malatya	2021

Kaynak 13: https://dosim.ktb.gov.tr/TR-218145/unesco-dunya-miras-listesinde-turkiye.html

İki bin yıldır güneşin doğuşu ve batışının en güzel seyredildiği yerlerden birisi olan Nemrut Dağı Ören Yeri'ndeki dev heykellerin sırrının çözülmesi için Kommagene'nin keşfine gitmek gerekir. Kommagene Krallığı, Güneydoğu Toros'larla Fırat Nehri arasında kalan; batıdan Kilikia, kuzeyden Kappodokia ile sınırlı bir bölgede kurulmuştur. Bu alan günümüzde Adıyaman, Gaziantep, Kahramanmaraş illerini kapsamaktadır. Asur ve Hitit egemenliklerini yaşayan krallığın Asur kaynaklarında, Geç Hitit Dönemi'nde "Kummuh" olarak adı

geçmektedir. Büyük İskender'den sonra Selefkiler'in egemenliğinde kalmıştır. M.Ö. 162 yılında Mithridathes Kalinikos tarafından bağımsız bir devlet olarak kurulmuştur. Mithridathes, ataları olan Persleri, Makedonları ve bölgedeki diğer toplulukları bir araya getirerek kurduğu bu güçlü devlete Grekçe "Genler Topluluğu" anlamına gelen Kommagene adını vermiştir. Krallığın ilk merkezi Arsameia olup, başkenti Samosata (Samsat)'tır. Mithridathes'ten sonra başa gelen Kral I. Antiochos döneminde Kommagene Krallığı en görkemli devrini yaşamıştır (M.Ö. 69-36).

Nemrut Dağı'nın 2150 m.'lik doruğunda, gizemini hala koruyan tümülüsü yaptırmıştır. Bu dönemden günümüze gelebilen eserlerin büyük bir bölümü, I. Antiochos dönemine aittir. III. Antiochos'un ölümünden sonra, Tiberius zamanında bölge Romalıların eline geçerek Roma eyaleti haline getirilir (M.Ö. 17). Roma İmparatoru Caligula, daha sonra kral olan Antiochos IV. Epiphanes'e Kommagene'yi geri verir (M.S. 38). Antiochos IV'ün ölümünden sonra, Vespasianus döneminde (M.S. 72) Kommagene Krallığı yeniden Roma İmparatorluğu'na bağlanır ve Suriye eyaletinin bir parçası olur (Adıyaman İl Çevre Durum Raporu, 2003:95-96).

Antiochos yeni düzenini kurmaya ilkin babası Mithradates Kallinikos için Nymphos Irmağı (Kâhta Çayı) kıyısındaki Arsameia (Eski Kâhta yakınındaki Eski Kale) kentinde tapınaksal bir mezar (Hierothesion) yaptırmakla başlamış, burayı Yunanca kült yazıları ve dinsel içerikli kabartma resimlerle donatmıştır. Daha sonra kendisi için, bölgenin 2150 m. ile en yüksek noktası olan Nemrut-Dağ zirvesinde tapınaksal bir mezar yaptırmış ve burayı kendi adına kurduğu teokratik düzenin kült merkezi ilan etmiştir. Dağın tam zirvesine kayaya oydurarak yaptırdığı mezar odasını 150 m. çapında ve 50 m. yüksekliğinde bir tümülüs ile örttürmüştür. Tümülüs, doğudan, batıdan ve kuzeyden üç terasla çevrilmiştir (Şahin, 2006, s.33).

Doğu terasında yaklaşık 10 m yüksekliğindeki tahtlar üzerinde sıralar halinde oturmuş dev tanrı heykelleri mevcuttur. Ancak günümüzde bu heykellerin baş kısımları teras alanına düştüğü için burada sergilenmektedir. Heykellerin yüzleri güneşe doğru bakmaktadır. Bu terasta sırasıyla Kommagene Krallığı'nın gökyüzü hâkimiyetini temsil eden koruyucu kartal, krallığın yeryüzü hâkimiyetini temsil eden koruyucu aslan, Kommagene Kralı I. Antiochos, Kommagene (Tyche), Zeus, Apollon ve Herakles heykelleri yer alır. Tahtların arkasında 237 satırdan oluşan Kral

Antiochos'un dini ve sosyal içerikli vasiyeti (Nomos) bulunmaktadır. Terasın kuzey ve güneyinde Kommagene kraliyet ailesi bireylerinin kabartma stelleri bulunmaktadır. Yine bu terasta heykellerin önünde ateş sunağı (Altar) ve onun yanında oturur biçimde bir aslan heykeli bulunmaktadır. Nemrut'ta güneşin doğuşu bu terastan izlenmektedir.

Fotoğraf 58: Doğu Terası Güneşin Doğuşunun Seyri Alanı

Batı terasında ise doğu terasında olduğu gibi tahtlarında oturan dev tanrı heykelleri ile birlikte Kommagene Kralı I. Antiochos'un heykeli ve tanrılarla tokalaşma kabartmaları yer alır. Ayrıca burada astroloji ile ilgili bir aslan horoskop kabartması da bulunmaktadır. Aslan kabartması üzerinde yer alan ay ve yıldızlardan M.Ö. 7 Temmuz 62 tarihi okunmaktadır. Bu tarih Kral I. Antiochos'un tahta çıkış tarihidir. Nemrut'ta güneşin batımı bu terastan izlenmektedir.

Fotoğraf 59: Batı Terası Güneşin Batışı Seyir Terası

Teraslardaki yüzleri doğuya ve batıya çevrili bu beş büyük Pers ve Yunan tanrısı kuşkusuz Antiochos'un Doğu ve Batı kültürlerini birleştirme ideali ile ilişki içinde anlaşılmalıdır. Antiochos, tanrı heykellerinin oturduğu tahtların arka yüzüne 200 satır uzunluğunda Hellenistik üslupta bir kült yazıtı kazıtmıştır. Bu yazıtta tümülüsün içinde kendi kutsal mezarı bulunduğunu açıkça belirtmiştir. Kutsal dağın çevresini atalarının resimleriyle süslediğini yazıtta söylemekle birlikte, bu iş için hazırlanmış olan 85'e yakın taş stel 'kuzey terası' olarak adlandırılan sahada bugün boş olarak durmaktadır. Kendinden sonra gelecek kraliyet ailesi mensuplarını tapınağı güzelleştirmek, saygınlığını korumakla görevlendirmiştir. Tapınak sahasında sık sık dini törenler yapılmasını, bu amaçla gelen halka görevli rahiplerin kutsal masalar üzerinde bol yiyecek ve içecek ikram etmelerini buyurmuştur. Taştan yapılmış olması gereken bu kutsal masalardan da keza bugün iz yoktur. Aynı törenlerin,ülkenin çeşitli yerlerinde inşa ettirdiği kült merkezlerinde de yapılmasını emretmiştir. Tapınak kölelerini törenler sırasında müzik yaparak halkı eğlendirmeklegörevlendirmiştir. Kral Antiochos, eserini tamamlayamadan ölmüştür. Yerine geçen oğlu her ne kadar babasını onun vasiyetine ve törelere uygun olarak tümülüs içindekimezar odasına gömmüş ise de inşaata devam etmemiştir. Doğu terasında henüz tamamlanmadan ve ait olduğu heykel üzerine konmadan bırakılmış olan Kral Antiochos'un başı bunun en kesin delillerinden biridir. Öte yandan, kuzey terasındaki 85 stelin işlenmeden

bırakılmış olması ve yazıtlarda geçen, 'kutsal' taş masalardan en küçük bir iz bulunmaması, eserin inşaat halinde bırakıldığını göstermektedir (Şahin, 2006, s.34).

Nemrut Dağı, üzerinde barındırdığı dev heykellerin ve anıt mezarın yanı sıra, dünyanın en muhteşem gün doğumu ve gün batışının seyredilebildiği yer olmasıyla da ilgi çekmekte ve her yıl ağırladığı konukları ile ülke turizmine renk katmaktadır. Ayrıca, "Dünya Turizm Yazarları ve Gazetecileri Federasyonu" (FİJET) tarafından 2004 yılında Nemrut Dağı Ören Yeri'ne dünyadaki en büyük üstün başarı ödüllerinden birisi olan ve ''Turizm Oscar'ı'' sayılan "Altın Elma Ödülü" verilmiştir. Turizmin kalitesini artırdığı ve geliştirdiği için verilen bu ödül halen Adıyaman Müzesi'nde sergilenmektedir.

Nemrut Tümülüsü ve Kommagene Krallığı'na ait eserlerle birlikte, farklı dönemlere ait birçok kültür varlığı bulunan ilde, kültür turizmi odaklı potansiyel yeterince kullanılamamaktadır. Ayrıca Geç Hellenistik dönemden kalan bu mezar anıtının ve çevresindeki benzer anıtların bugünkü durumu, bu mirasa gerekli özenin gösterilmediğini anlatmaktadır. Sert iklim şartlarının oluşturduğu doğal tahribatlar, insanların bilinçli ya da bilinçsiz yaptığı tahribatlarla birleşince anıtların modern yöntemlerle korunması acil hale gelmiştir. Bu sorundan hareketle ODTÜ tarafından geliştirilen 'Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı' (KNKGP), Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunulmuştur. Bir dizi alt projeyi içeren programın başlatılması için iki kurum arasında 2006 yılında bir protokol imzalanmıştır (Güçhan, 2008, s.1).

Bu protokol çerçevesinde çalışmalarını sürdüren ODTÜ ekibince hazırlanan rapora göre Nemrut ve yakın çevresinde görülen sorunların tespiti şu şekildedir:

- Doğal faktörler (İklim, Sıcaklık vb.) ve Beşerî faktörlerin etkisiyle esrelerde bozulmaları olması,
- Türkiye'de Nemrut Dağı Tümülüsü hakkında yeterli bir arşivin olmaması,
- Tümülüs'le ilgili yeterli bilimsel çalışmanın yapılmamış,
- Kırsal alanda bulunan bu eserler yeterli tanıtım ve sunumu konusunda yetersizliğin olduğu tespit edilmiştir. (Güçhan, 2008, s.7).

Ören yerinde yer alan Tümülüs 1987 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Adıyaman ilinin turizm açısından önemli bir turizm merkezine dönüşmesinde büyük payı bulunmaktadır. Kırsal alanların yeterince gelişmediği ilde bu tür tarih alanların kırsal turizme kazandırılması ile birlikte Adıyaman ilinde gelişmişlik düzeyinde artış yaşanmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalar ile ören yerinin misafir kabul alanların yapılması, misafir kabul alanında yapılan sosyal tesisiler, otopark alanların oluşturulması, belli bir alandan sonra patika yolların yapılması patika yolları üzerinde dinlenme alanların oluşturulması gibi altı yapı ve koruma hizmetlerin gelişmesi, yapılan tanıtımılar ile ören yerine gelen ziyaretçi sayılarında artışlar yaşanmıştır. Bu tür tanıtım ve sunumları ile kırsal alanlarındaki kırsal turizm alanlar canlandıracaktır.

Yerel yönetimler ile kamu kurum ve kuruluşları özellikle Kahta Kaymakamlığı, Kahta Belediyesi gibi kurumlar tarafından başlatılan Uluslararası Kahta Kommagene Festivali yapılmaktadır. Festival her yıl 20-21-22 Eylül tarihlerinde yapılmaktadır. Festival kapsamında sergiler, müzik dinletileri, panel, sempozyum ve sunumlar yapılmaktadır. Amacı Nemrut Dağı Ören Yeri'nin tanıtmak, turizm cazibe merkezine dönüştürmek hedeflenmektedir. Yapılan bu etkinliklerle kırsal turizm alanların il, bölge ve ülke tanıtımında büyük payı bulunmaktadır. İlin en çok ziyaretçi çeken önemli tarihi çekicilik alanlarından olan Nemrut Dağı Ören Yeri'ne, 2021 yılında 157.791 yerli, 7.109 yabancı olmak üzere toplam 164.900 ziyaretçi gelmiştir (Tablo 4). Nemrut Dağı'nın 2150 m. rakıma sahip olması nedeniyle ziyaretçiler Nisan ve Ekim ayları arasını tercih etmektedir. Nemrut Dağı Ören Yeri'ne yapılan rota planlaması dahilinde yapılan turlar; büyük tur, normal ve küçük tur şeklinde üç tur düzenlenmektedir.

- Büyük tur: Güneşin doğuş ya da batışın izlemek için yapılan turdur. Bundan dolayı Güneşin doğuşun görmek isteyenler gece saat 01: 00 veya 02:00'de yola çıkmaktadır. Nemrut Dağı'nda Güneş'in doğuşu ve eserler görüldükten sonra, Arsameia, Yeni Kale, Cendere Köprüsü ve Karakuş Tümülüs'ü şekillinde tur yapılarak geri dönülmektedir. Batış ise 13:30 ve 14:30 arasında yola çıkılmaktadır. İlk önce Karakuş Tümülüsü, Cendere Köprüsü, Yeni Kale, Arsameia, Nemrut Dağı'ndaki eserler ve Güneş'in batışı izlenerek geri dönüş yapılmaktadır.

- Küçük tur: Sadece Nemrut Dağı'nın kapsayan güneşin doğuş ve batışını kapsamaktadır. Kommagene Krallığı'nın diğer eserleri ziyaret edilmediği için 3 ile 5 saat arasında değişmektedir.

- Normal tur: Kommagene Krallığına ait Tümülüsteki eserler için yapılan ziyaret kapsamaktadır. Güneşin doğuşu ve batışı bu tur kapsamında yer almamaktadır. Günün her saati yapılmaya uygundur. Genellikle yaz mevsiminde sıcaklık faktöründen dolayı erken saatlerde yapılmaktadır.

Arsameia Ören Yeri: Adıyaman merkez ilçeye yaklaşık 65 km. mesafede yer almaktadır. Kommagene Krallığı'nın yazlık başkenti olarak kullanıldığı tarihçiler tarafından ifade edilmektedir. Kahta Çayı'nın doğusunda ve Yeni Kahta Kalesi'nin karışında yer almaktadır. Damlacık ve Kocahisar köylerinin arasında kalmaktadır. Nemrut Milli Park sınırları arasında yer alan ören yeri misafir kabulü alanında yapılan sosyal tesisler kafe, dinlenme alanları diğer sosyal alanların dışında ulaşım alanları yapılan çalışımalar ile parke taşları döşenmiş patika yolları yapılarak rahat bir şekilde ulaşılmaktadır.

Fotoğraf 60: Kral Antiochs ile Tanrı Herakles Tokalaşması

Arsemeia Ören Yerindeki eserler ulaşmak için Milli Park'ın 157 m. uzunluktaki oyma yolda ilerlenerek oyma odasına, kaya kitabe ve sitelere ulaşılmaktadır. Ören yerinin güneyde ise tören yolundan Kral Antiochos ile Tanrı

Herakles'in tokalaşma steli ve kabartma heykelinin önünden Grekçe yazılı kitabe bulunmaktadır (Bozdağ, 2015, s.89).

Derik Kutsal Alanı: Sincik ilçesine bağlı, Fatih Mahallesi'nde (Yukarı Kaşgün) yer almaktadır. Kâhta-Sincik yolu üzerinde bulunan kutsal alana 3 km.'lik stabilize yol ile ulaşılmaktadır. Derik Kalesi olarak da bilinen kutsal alan iki tepe arasındaki düz bir alan üzerine yapılmıştır. Üç parça halinde bulunan kalenin M.S. 70'lerde Romalılar tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. Kalenin içerisinde büyük bir mabet bulunduğu için burası kutsal alan olarak kabul edilmiş ve çevresinde yaşayan insanlarca ziyaret edilmiştir. Ayrıca alanda kutsal yapıların yanında sivil yapıların da bulunması buranın bir kültür merkezi olduğunu göstermektedir.

Ören yerinde bulunan tapınak kalıntısı, bütün muhteşemliğiyle ilgi beklemektedir. Yivli sütunlarla yapılmış olan bu Roma tapınağı bütün parçaları ile dağılmamışken acilen toparlanıp restorasyonunun yapılması gerekmektedir. Restorasyon ve kazı çalışmaları ile kolayca ayağa kalkacak olan kutsal alandaki kale ve tapınak, kültür varlıklarına önemli bir kazanım sağlayarak yörenin turizm çekiciliğini artıracaktır.

İkizce Mevkii Ören Yeri: Adıyaman ili Besni ilçesinin Suvarlı beldesi İkizce mevkiinde yer almaktadır. Burada mozaik zemine sahip yerleşim kalıntıları ve sarnıç bulunmaktadır. Dağlık bir alanın ortasında düz bir yerleşim biçimindedir. Birinci derecede arkeolojik sit alanı olarak tescilli ikizce ören yerinde yapılan kazı sonucu ortaya çıkan taban mozaikler müzeye taşınmıştır. Sarnıç halen kullanılmaktadır.

3.2.2. Höyükler

Araştırma sahamız bu anlamda önemli potansiyele sahiptir. Sevin'e göre höyükler; ''İnsan topluluklarına ait yerleşmelerin aynı alanda uzun zaman boyunca üst üste kurulup yıkılmasıyla oluşan yapay tepelerdir.'' İnsanların inşa ettikleri yapıların, yangın, istila, doğal vb. çeşitli nedenlerle yıkılmasının ardından, yıkılan kalıntıların üzerine yeni yapılar inşa edilmektedir. Yerleşme taban seviyesinin zamanla yükselmesine neden olan kültür katları, üstten alta doğru, geç dönemlerden erken dönemlere dek tabakalaşmayı (stratigrafi) temsil eder (Sevin, 1999'dan aktaran Kortanoğlu, 2012, s.5). Höyükler de yerleşmenin bir öncekiyle aynı alanda

kurulmasının en önemli nedenleri; su kaynaklarına yakınlık, uygun iklim, stratejik konum gibi unsurlarınyanı sıra yapı malzemesini taşımak yerine var olan eskiyi değerlendirmektir (Kortanoğlu, 2012, s.6). Adıyaman'ın merkezinde 12, Besni İlçesinde 12, Kâhta ilçesinde 3, Gölbaşı'nda 3 ve Samsat ilçesinde 2 olmak üzere toplamada 39 tane höyük yer almaktadır.

Levzin Höyük: Besni ilçesine 24 km. uzaklıkta yer almaktadır. Adıyaman Müze Müdürlüğü'nce 1991 ve 1992 yıllarında Levzin Höyük'te gerçekleştirilen kurtarma kazılarında, M.Ö.'ye ait Neolitik dönem özelliklerini taşıyan tabaklara rastlanmıştır. Cilalı taş baltaları ve çakmak taşları ve birçok araç gereç bulunmakla birlikte hayvan elleri ve taş kap parçaları yoğun miktarda bulunmuştur. Fazla miktarda hayvan kemiği ve boynuz kalıntılarına rastlanmıştır Höyükte arkeolojik çalışmalar sonucunda sikkeler, bronz kalıntılar. Orta Çağ'a ait bir hac vb. buluntulara rastlanmıştır. Çıkarılan buluntular Adıyaman Müzesi'nde sergilenmektedir.

Hayaz Höyük: Samsat ilçesine 17 km. uzaklıkta bulunan Hayaz Höyük'te ilk olarak 1977 yılında yüzey çalışması yapılmış, 1979-1983 yılları arasında ise kazı çalışmaları yapılmıştır. Geçmiş dönemlerden kalma yapılan arkeolojik kazılar sonucunda Neolitik ve Kalkolitik dönemden kalma ok uçları, orak, bıçak ve delici aletlerin yanı sıra Tunç Çağı'na ait ise çanak, çömlek, su mataraları, bilezik, iğne, mühür ve kolye gibi eserlere rastlanmıştır. Bu eserler Adıyaman Müzesi'nde sergilenmektedir. Höyük, günümüzde Atatürk Baraj Gölü suları altında kalmıştır.

Gritelle Höyük: Hayaz Höyük'ü gibi Samsat ilçesinde yer alan Gritelle Höyük'ü Atatürk Barajı'nın sularını yükselmesi ile birlikte sular altında kalmıştır. Höyükte yapılan ilk kazı çalışmaları 1980'li yılların başında başlamış yapılan dört kazı çalışmasında dört ana yerleşme tabakası bulunmuş bu tabakalar Neolitik, İlk Tunç, Helenistik ve Orta Çağ dönemlerine ait izlere rastlanmıştır. Önemli ticaret yolları üzerinde yer alan Höyük o dönem yol güvenliğini sağlayarak kervanların rahat bir şekilde ticari faaliyetlerini sürdürmelerini sağlayacak bir konumda bulunmaktaydı. Bulunduğu konum itibari ile askeri geçişlerin güvenliğini sağlamak amacıyla bölgenin yüksek yerinde kale kalıntılarına da rastlanmıştır.

Tille Höyük: Adıyaman Kâhta ilçesinin Akıncılar beldesine bağlı Geldibuldu köyünde yer almaktadır. İlçeye uzaklığı 30 km.'dir. Ayrıca Fırat höyüğün batısından geçmektedir. Bu höyüğümüz de Samsat'taki höyüklerimiz gibi günümüzde sular altında kalmıştır. Tille Höyüğünde 1980'li yılların başından 1992 yılına kadar çeşitli kurtarma çalışmaları yapılmasına rağmen kurtarılamamıştır. Tille Höyüğü Neolitik Dönem'den başlayarak Orta Çağ'a kadar olan tarihi sürecin izleri görülmüştür.

Samsat Höyük: Samsat Höyük'ü, Atatürk Barajı'nın sularının yükselmesi ile birlikte sular altında kalmış bir diğer höyüğümüzdür. İlk arkeolojik çalışmalar 1964 yılından başlayıp 1987 yılına kadar geniş çaplı olarak devam etmiştir. Şehri çevreleyen surlar dâhil, yedi alanda arkeolojik çalışmalar yapılmıştır. Bu kazılarda elde edilen eserler Adıyaman Müzesi'nde sergilenmektedir

Adıyaman Höyük: İlçe merkezinde yer alan Hüsnü Mansur kalesinin bulunduğu alanın yerden 25 m. yükseklikte yer almaktadır. Kale Bizans saldırılarından korunmak amacıyla 7. yy. 'da Emevî komutanı Mansur İbn-i Cavana tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde kalenin yapı taşlarının renklerinden bahsedilmiştir. Bu günkü Adıyaman ilçe merkezi kalenin etrafında gelişerek şehir burada yapılanmaya devam etmiştir. Son yıllarda kale etrafında peyzaj çalışmaları ve çevre düzenlemesiyle beraber kalenin üst kısmında ve çevresinde çeşitli eşya, kafeterya gibi oturma alanlarının bulunması ile yoğun bir ziyaretçi akımına uğramıştır.

3.2.3. Tümülüsler

İnsanların geçmişten günümüze kadar gelen yeraltı ve yer üstünde bulunan en eski eserlerdir. Tümülüsler daha çok dönemin önemli şahsiyetleri ya da kral ve ailesine ait mezarlardır. Çalışma alanımızda da Kommagene dönemine ait ve başka medeniyetlere ait tümülüslere rastlanmaktadır. Son yıllarda kıyı turizmi dışında tarihi ve kültürel kalıntıların bulunduğu alanları görmek isteyen yerli ve yabancı ziyaretçilerin ilgi odağı olmuştur. Adıyaman ili tarihi ve arkeolojik eserleri acısından zengin bir alana sahiptir. Adıyaman ili kırsal alanı içeresinde 86 tane arkeolojik sit alanı bulunmaktadır. Bu sit alanları; Tümülüsler, kaya mezarları, höyükler ve ören yerlerinden oluşmaktadır.

Tümülüs, Latince ’de (çoğulu Tümüli), mezarlık veya mezar alanı üstüne toprak veya taş yığılarak meydana gelmiş tepe ya da tepecik olarak adlandırılmaktadır. Tümülüsler kültürel ve tarihi turizm açısından çekici merkezlerin başında gelmektedir. Merkezde 7 tane, Besni’de 3, Kahta’da 3, Samsat ilçesinde 3, olmak üzere toplamda 16 tane Tümülüs yer almaktadır (Tablo 14).

Tablo 14: Adıyaman İlinde Bulunan Tescilli Tümülüsler

Tümülüs Adı	**Sit Derecesi**	**Bulunduğu Yer**	**Tescil Tarihi**
1. no’lu Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Fırlaz	01.06.1990
2. no’lu Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Fırlaz	01.06.1990
3. no’lu Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Fırlaz	01.06.1990
4. no’lu Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Fırlaz	01.06.1990
5. no’lu Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Fırlaz	01.06.1990
6. no’lu Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Fırlaz	01.06.1990
Bağpınar Tümülüsü	Arkeolojik Sit	Merkez İlçe-Bağpınar	01.06.1990
Dikilitaş (Sesönk)Tümülüsü	Arkeolojik Sit	Besni-Yeniköy	01.06.1990
Sofraz Büyük Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Besni-Sofraz	01.06.1990
Sofraz Küçük Tümülüs	I. Derece Arkeolojik Sit	Besni-Sofraz	01.06.1990
Nemrut Dağı Tümülüsü	I. Derece Arkeolojik Sit	Kâhta-Karadut	13.03.1986
Akıncılar Tümülüsü	I. Derece Arkeolojik Sit	Kâhta-Akıncılar	16.09.2010
Karakuş Tümülüsü	Arkeolojik Sit	Kâhta-Çukurtaş	12.02.1977
Girişan Tepe Tümülüsü	Arkeolojik Sit	Samsat-Bağcılar	23.01.1990
Ramus Tepe Tümülüsü	Arkeolojik Sit	Samsat-Kumluca	23.01.1990
Girimeme Tepe Tümülüsü	Arkeolojik Sit	Samsat-Bağcılar	23.01.1990

Kaynak 14: http://www.adiyaman.gov.tr/hoyukler-ve-tumulusler

Nemrut Dağı Tümülüsü: Yukarı Fırat Vadisi'nin önemli kesişme noktalarından biri üzerinde yer alan Nemrut Dağı; batıda Kahramanmaraş, kuzeyde Malatya ve Toros Dağları ile çevrelenen Kommagene Krallığı'nın (M.Ö 1073 ile M.S 72) en parlak döneminde hükümdar olan Kral I. Antiachous (M.Ö 69-32) tarafından inşa edilmiştir. Adıyaman ili Kâhta ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Konik bir Tümülüstür. Doğu, batı ve kuzey yönlerini çevreleyen üç terasla birlikte kuzeydoğu ve güneybatı kutsal tören yolları bulunmaktadır. Tümülüsün yüksekliği 2206 m.'dir. Çapı 145 m.'dir. Tümülüsün batı ve doğu teraslarında Tümülüs'e sırtları dönük tanrı heykelleri bulunmaktadır. Beş tanrı heykeli iki yanında aslan ve kartaldan oluşan çift koruyucu heykellerden oluşmuştur. Günümüzde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda kralın mezarının yeri tespit edilememiştir. Günümüzde yoğun bir ziyaretçi akınına uğramaktadır. 2021 yılında 157.791 yerli turist, 7.109 yabancı turist olmak üzere toplamda 164.900 kişi ziyaret etmiştir. Son yıllarda yapılan yol çalışmaları ile araçlar belli bir noktadan sonra patika yolların yapılması doğu ve batı terasına rahat bir şekilde ulaşılmaktadır. Bundan dolayı ziyaretçi sayıları her yıl artış göstermiştir.

Fotoğraf 61: Nemrut Dağı Tümülüs'ü

Karakuş Tümülüsü: Adıyaman'a 34 km. uzaklıkta bulunan Karakuş Tümülüs'ü Kommagene Krallığı'nın soylu kadınlarının gömülü olduğu bir Tümülüstür. Kadınlar Anıt Mezarı da denilen ve M.Ö. 1. yy. 'da yapılan bu anıt mezar Kral Antiochos'un eşi İsias, kızı Antiochos'a, Laodike ve torunu Aka'ya ait olduğu

düşünülmektedir. Tümülüsün doğu tarafında ise iki adet sütun yer alır; biri üzerinde aslan heykeli, diğerinin üzerinde boğa heykeli olduğu bilinmekle birlikte günümüze boğa heykelinin vücut kısmına ulaşabilmiş 20 m. yüksekliğindeki bu Tümülüsün güneyinde yer alan dikili sütun üzerinde ise kartal heykeli bulunuyor. Bundan dolayı yöre halkı tarafından kartal heykeline Karakuş adı verilmiş ve günümüze bu isimle ulaşmıştır. Tümülüsün batısında bulunan sütun üzerinde Kommagene Krallığı 1. Antiochos'un oğlu Kral Mithridates'in (M.Ö. 36-20) kız kardeşi Leodika ile tokalaşma kabartması bulunmaktadır.

Nemrut Dağı Milli Parkı'nın girişinde yer alan tümülüs, yol güzergâhı üzerinde yer alması nedeniyle Nemrut Dağı'na gelen hemen hemen her ziyaretçi tarafından görülmektedir.

Fotoğraf 62: Karakuş Tümülüs'ü

Sesönk (Dikilitaş) Tümülüsü: 1882 yılında yapılan antik araştırmalar sonucunda, o dönem mezar odasına giriş yıkık durumda olduğundan kuzey tarafında bulunan mezar odasına ulaşılmamış olsalar da Tümülüsün planını çıkarıp Tümülüsle ilgili çizimler hazırlanmıştır. Sesönk Tümülüsü üç çift sütun ve geçitle ulaşan mezar odasıyla Karakuş Tümülüsü 'ne benzemektedir. Geç Helen olarak değerlendirilen heykel gurubunda yer almaktadır. Heykellerde oturur durumda olan biri kadın iki insan figürü olup, kadın heykelinin elinde Kommagene 'de tanrı ve kralların taşıdığı bir ritüel bitki demeti bulunur. Bu iki figürün yanında ise bir kartal heykeli de

bulunmaktadır. Bu Tümülüs'ün ve heykellerin yapımında Kommagene Kralı I. Antiochos'un görev aldığı bilinmektedir. Tümülüs'ün üzerinde çakıl taşları ile örtülmüş bir tepe çapı 36 m.'dir. Dikdörtgen bir plan şeklinde planlanmıştır. Besni'nin yeni köy mezrasının güneydoğusunda yer almaktadır. Adıyaman ilçe merkezine 67 km. uzaklıkta olup ulaşımın çok rahat bir şekilde sağlanacağı bir alandır.

Sofraz Büyük Tümülüs: Adıyaman Besni ilçesinin Üçgöz (Sofraz) köyünün güneybatısında yer almaktadır. Büyük, Nekropol alanı ve Küçük Tümülüs olmak üzere üç kaya mezardan oluşmaktadır. Elips formundaki Büyük Tümülüs kısa kenar 52,5 m., uzun kenar 62 m.; yüksekliği yaklaşık 15 m. olup çevreden rahat bir şekilde görülmektedir. Derinliği 3,87 m. olan bir kaçak kazı çukuru da vardır. Yapay olarak oluşturulan tepenin içindeki mezar, kuzey-güney doğrultuda uzanan Dromos, geçici koridor ve mezar odası olmak üzere üç bölümden meydana gelir. Koridor üstü tonozla örtülü kesme taş bir mekândır. Mezar odasının doğu ve batı duvarlarının önünde iki adet lahit de bulunmaktadır.

Fotoğraf 63: Tümülüsün Giriş Kapısı

Fotoğraf 64: Tümülüsdeki Lahit Mezar

İlk arkeolojik kazılar Adıyaman Müzesi tarafından 1992 yılında başlamıştır. Yapılan kazılar sonucunda çıkan eserler bu Tümülüs'ün Roma dönemine ait olduğuna dair bulgular içerir.

Tablo 15: Sofraz Ören Yeri'ne Gelen Ziyaretçi Sayıları (2012-2021)

Yıl	Sofraz Ören Yeri
2012	11.878
2013	9.874
2014	5.168
2015	1.867
2016	1.242
2017	2.002
2018	2.126
2019	1.637
2020	1.199
2021	2.145
Toplam	39.138

Kaynak 15: Adıyaman İl Turizm Müdürlüğü(2021)

Sofraz ören yeri içerisinde kalan tümülüs ve diğer alanlar yıllar içerisinde gelen ziyaretçi sayıları 2012 yılında 11.878 kişiyle ziyaret etmiştir. 2013 yılında 9.874

ziyaretçi ören yerine gelmiştir. Verilen yıllarda sayılarda sürekli bir azalış yaşanmıştır. Bunun nedenleri arasında buradaki ulaşım yetersizliği, altı yapı eksikliği, gibi sebeplerden dolayı gelen ziyaretçi sayılarında azalmalar meydan gelmiştir. 2021 yılında gelen ziyaretçi sayısı 2.145 kişi alanı ziyaret etmiştir. Kırsal alandaki bu turizm potansiyeli bulunan yerlerde yapılacak planlama, tanıtım ve altı yapı projeleri ile kırsal kalkınma ve kırsal turizm potansiyeli artırılabilir.

Sofraz Küçük Tümülüs: Büyük Tümülüs gibi Besni'nin Üçgöz köyünde yer almaktadır. 1973 yılında yapılan arkeolojik kazılar sonucunda yazıtlı ve kabartmalı bir stele dayanarak Sofraz'da bir kütle alanının olabileceği düşünülmüştür. Küçük Tümülüs, Büyük Tümülüs'ün 1 km. güneyinde yer almaktadır. Düz bir alanda yer almasından dolayı güney kısmı yarısı hafriyatlarla yok edilmiştir. Tümülüse giriş güneyde yer alan kaya oymalı merdivenden yapılmaktadır. Kuzeyinde üçlü mezar odaları ve onlara bakan orta avludan oluşmaktadır. Giriş zeminin yaklaşık 7 m. altında bulunur. Tümülüsün toprak dolgulu kuzey yarısı görülmektedir. Kaya oyma mezar nişleri yer alır. Nişlerin içinde mevcut olduğu düşünülen lahit kapakları da günümüzde kayıptır.

Fotoğraf 65: Küçük Tümülüsün Giriş Kapısı

Fotoğraf 66: Tümülüsteki Lahit Mezar

Akıncılar Tümülüsü: Adıyaman ilçe merkezine 87 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Adıyaman'ın Kâhta ilçesinde yer almaktadır. Tümülüsün belediye tarafından yapılmak istenilen otopark kazı çalışmaları sonucunda lahit parçaları bulunmuştur. Adıyaman il turizm müdürlüğü tarafından çeşitli çalışmalar yapılarak turizme kazandırılmak istenmektedir. Hangi dönemde yapıldığı tam olarak bilinmemektedir.

Fırlaz Köyü Tümülüs'leri: Eski adı Fırlaz yeni adı Ilıcak köyü olarak bilinen köyde arkeolojik kazılar sonucunda tümülüslere rastlanmıştır. Köyde 6 tane tümülüs yer almaktadır. Yükseklikleri 3-5 m. arasında olan, yığma çakıl taşlardan yapılmış tepecikler bulunmaktadır. Bu tümülüslerden çıkan kalıntılar Roma dönemine ait olduğu ve bu tümülüslerde bulunan kişilerin Roma dönemine ait soylu kişiler olduğu sanılmaktadır. Alanda yapılacak çalışmalar ile kırsal turizme kazandırılacak mekânlardan biri olacaktır.

3.2.5. Kaya Mezarılar

İnsanlar ölümden sonraki yaşam inançları uyarınca kendileri ve aile fertleri için mezarlar yaptırmışlardır. Bunlar; mezarı yaptıranın ait olduğu sosyal statüye, ekonomik güce ve dönemin gelenek-göreneklerine göre çeşitlilik göstermektedir. Yapım maliyeti yüksek olan yeraltına oyulmuş bulunan mezar odaları ve kaya yamaçlarında bulunan oda mezarlar lüksü göstermektedir. Kommagene bölgesinin genelinde en parlak sürecin Geç Helenistik ve Roma dönemlerinde yaşandığı düşünüldüğünde, bu mezarların ilk olarak Geç Helenistik-Erken Roma dönemlerinde kullanıldığı tahmin edilmektedir. Form açısından birbirine benzerlik gösteren bu tip mezarlar toplumun sosyal statüsü yüksek ailelerince kullanılmışolmalıdır (Zeyrek vd. 2006, s.179). Araştırma alanımızda Merkez ilçede 5 adet, Besni ilçesinde 11 adet olmak üzere toplam 9 adet kaya mezarı, 2 adet dolmen ve 5 adet denekropol alanı bulunmaktadır.

Araştırma alanımızdaki mezar alanlarından 2'si Bronz Çağı'ndan diğerleri ise Roman Dönemi'nden kalmıştır. Özellikle Besni yöresinde, Romalılardan bu kadar çok kaya mezarı, dolmen ve nekropol kalmasını, yörenin uzun yıllar Roma hâkimiyetinde kalmasına ve ölü gömme geleneğine bağlayabiliriz. Zira Roma Dönemi'ne tarihlenen coğrafya belgelerinde Samsat ve Zeugma kentlerinde bulunan iki legion kalesi ve bunların arasında yardımcı askeri birliklerin karakol kaleleri işaretlenmiştir. Söz konusu iki legion kalesini birbirine bağlayan askeri yol güzergâhı üzerinde Besni'nin ve Keysun'un bulundukları bölgede yer almaktadır (Zeyrek vd. 2006, s.32).

Araştırma alanımızda yerleşim alanlarının etrafında gelişen nekropoller, arazinin topografik yapısından kaynaklanan farklı tip ve karaktere sahiptir. Fırat Nehri ve Göksu Çayı ile bunlara bağlanan akarsu kollarının etrafındaki verimli tarım arazileri, birbirine yakın çok sayıda küçük yerleşmelerin kurulmasında etkili olmuştur. Düzlükteki tarım alanlarını mezarlara ayırmak yerine, yerleşim yerlerinin yakın çevresinde bulunan ve gömü yapmak için elverişli her yer nekropol alanı olarak kullanılmıştır. Ayrıca akarsuların sarp yamaçları, ovalardaki höyüklerin yakınında bulunan kayalık yamaçlar, yerleşmeyi kuşatan sırt ve tepelerin yamaçları kaya mezarları için değerlendirilmiştir (Zeyrek vd. 2006, s.157). Söz konusu kaya mezarlarının bazılarının kaya konutu veya barınağı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bunlar arasında kaya mezarı olup da sonradan pencere açılan ve göçebe halk tarafından geçici barınak fonksiyonlu kullanılan örnekler mevcuttur.

Turuş Kaya Mezarları: Merkeze 40 km. mesafededir. Roma döneminde 'Tharse' olarak bilinen antik kent mezarlık alanıdır. Ana kaya oyularak yapılan yaklaşık 60 kadar mezarlık bulunmuştur. Mezarların içinde küçük odacıklar bulunmakla beraber bireylerinin sayısına ve statüsüne göre lahitler bulunmaktadır. 1999 yılında yapılan kazı çalışmalarıyla 25 tane mezar gün yüzüne çıkarılıp ziyaretçilere sunulmuştur.

Fotoğraf 67: Turuş Kaya Mezarları

İki çeşit mezar bulunmaktadır. Kartal Kabartmalı mezarlarda, oda mezara on basamaktan oluşan bir koridordan giriş yapılır. Giriş kapısının dış cephesi yuvarlak kemerlidir. Ön odanın iki yanında boğa başı kabartması bulunmaktadır. Mezar odası girişinde kupa ve geyik başı kabartması bulunmaktadır. Diğer mezar odası girişinde ise kartal kabartması ve mitolojik bir varlık yer almaktadır. Mitolojik varlığın ayağı altında başını kaldırmış bir yılan kabartması betimlenmiştir. Diğer mezarlarda ise her oda mezarda üç adet kemerli mezar bulunmaktadır. Kapı bordürünün üst kısmında kupa ve insan kabartmaları yer alır. Kupanın üs kısmında çelenk ve çelengin iki ucunda da boğa başı kabartmaları bulunmaktadır. Giriş odasında bulunan kemerler, sütun başlıkları ile birbirlerine bağlanmıştır.

Palanlı Kaya Mezarları: Merkez Palanlı Köyü sınırları içindedir. Köy yerleşiminin güney batısında ve Palanlı Mağarası'nın batısındadır. Dağ yamacına konuşlandırılmış olan kaya mezarları geniş bir alana yayılmıştır. Hipoje biçimindeki mezarlar anakaya oyularak yapılmıştır (Kültür Envanteri Adıyaman Tanıtma Vakfı (ATAV, 2014).

Fotoğraf 68: Palanlı Kaya Mezarları

Haydar Kaya Mezarları: İl merkezinin 17 km. kuzeyinde yer alan Taşgedik (Haydaran) köyünde yer alan kaya mezarları geniş bir alana yayılmıştır. Aynı zamanda burada Güneş Tanrısı Helios ile Kommagene Kralı Antiachous'un tokalaşma kabartmaları da bulunmaktadır. Anakayaya oyulmuş mezarlar içinde lahitler yer almaktadır. Kommagene Krallığının dini inanışları, yaşantı şekilleri yapıları hakkında bize bilgiler vermektedir.

Karakuş Tümülüs (Anıt) Mezarları: Adıyaman ilinin Kahta ilçesi Çukurtaş Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Kahta–Sincik Kocahisar yolu üzerindedir. Tümülüs Kommagene Krallık ailesine ait bir anıt mezardır. Tümülüs'ün üzeri çay taşlarının yığılmasıyla oluşturulmuştur. Yaklaşık 20 metre yüksekliğindeki Tümülüs'ün güneyinde dikili bulunan sütun üzerindeki kartal heykelinden dolayı yöre halkı tarafından Karakuş olarak anılmış ve bu isimle kültür literatürüne girmiştir. Tümülüs'ün doğusunda iki adet yaklaşık 10 metre yüksekliğinde sütun bulunmaktadır. Bir sütun üzerinde boğa ve diğer sütun üzerinde ise aslan heykeli yer almaktadır.

Bugün sadece boğa heykeli sütun üzerinde yer almaktadır. Tümülüs'ün batısında ise Kommagene Kralı I. Antiachous'un (MÖ 69- 36) oğlu Kral II. Mithridates'in (MÖ. 36- 20) kız kardeşi Laodike ile tokalaşma kabartması yer alır. Sütun üzerindeki yazıttan, anıt mezarın Kral Antiachous'un eşi İsias kızı Antiochis ve torunu Aka'ya ait olduğu anlaşılmaktadır.

Atmalı Kaya Mezarları: Besni ilçesi Atmalı Köyünde bulunmaktadır. Besni-Şambayat karayolu üzerinde ve yolun hemen yanında yer alır. Ana kaya oyularak toprak altında yapılmış mezarlardır. Mezarlar geniş alana yayılmıştır.

Suvarlı Kaya Mezarları: Besni ilçesi Suvarlı bölgesinde bulunmaktadır. Köyün doğusunda bulunan kayalık bir alan içinde yer almaktadır. Ana kaya oyularak yapılmıştır. Mezarlara merdivenle inilmektedir. Mezar odası içinde arcosoliumlu lahitler bulunmaktadır

Üçgöz Kaya Mezarları: Besni ilçesi Üçgöz (Sofraz) bölgesinde yer almaktadır. Köy yerleşiminin batısında bulunmaktadır. Ana kayaya oyulmuş hipoje biçiminde mezardır. Eğimli bir arazi üzerinde yer alan mezar odası ikisi yan yana olmak üzere dört lahit bulunmaktadır

Beşir Kaya Mezarları: Besni ilçesi Tekağaç Köyü Beşir Mezrasında yer almaktadır. Köy yerleşiminin 50 metre kadar güneyinde yer alan mezarlar ana kayaya oyulmuş hipoje biçiminde mezardır (Kültür Envanteri Adıyaman Tanıtma Vakfı (ATAV, 2014).

Kargarlı Dolmen Mezarları: Besni ilçesi Kargalı Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Köy yerleşiminin kuzeybatı tarafında geniş bir alanda dağınık biçimde yer alır. Dolmen mezarlar büyük doğal blok taşların birbirine çatılmasıyla oluşturulmuştur. En üst kısım bir blok taş ile kapatılmaktadır. Anadolu'da tarih öncesi ölü gömme geleneğini göstermesi açısında önemlidir (Kültür Envanteri Adıyaman Tanıtma Vakfı (ATAV, 2014).

3.2.6. Dini Yapılar ve Dini Merkezler

Alternatif turizm çeşitlerinden biri olan inanç turizmi önemli bir yere ve değere sahiptir. İnsanların dini inançlarını tatmin etmek amacıyla inanç ile ilgili olan

merkezlere yaptıkları seyahatler kapsamında turizm işletmeleri tarafından sunulan mal ve hizmetlerin talep edilmesi ve kısa süreli konaklamalardan doğan ilişkiler bütününe inanç turizmi denilmektedir (Eşitti ve Kıngır, 2015, s.175). Anadolu'da yıllarca süregelen yaşam biçimleri, ilgili oldukları dönemlere ait izleri taşımalarından dolayı turizm için önemli kaynaklar oluşturmaktadır (Kozak, vd., 2011, s.23). Henderson'a (2002) göre, erken dönemlerden bu zamana kadar inancın seyahat üzerindeki etkisi oldukça fazla olmuştur (Aktaran Okuyucu ve Somuncu, 2013, s.628). Toplumda din olgusunun etkisi çok büyük olduğundan şehirlerin kurulmasında dini yapılar ve tapınaklar görülmektedir (Kaynak ve Sezgin, 2008, s.351). İnanç olgusunu içermesinden dolayı inanç turizminin, en eski turizm türlerinden biri olduğu söylenebilir (Güzel, 2010, s.90). Alternatif turizmlerden biri olan inanç turizminin ortaya çıkmasındaki etkenlerin; kutsal kentleri, dini yerleri, dini hatıraları ziyaret etme isteği ve din kapsamında yapılan törenlere katılma isteği olduğu görülmektedir (Kaynak ve Sezgin, 2008, s.350). Pek çok insan inançları doğrultusunda kutsal sayılan yerleri ziyaret etmektedir (Kaynak ve Karabulut, 2016, s.188).

Tarihte dinler arası saygı gösteren ve dinler arası diyalog sağlayan liderler çok sevilmiştir. Farklı dinlerde kutsal mekânlara saygının her zaman uzlaştırıcı bir yanı bulunmaktadır. İnanç turizmi bu amaçla kullanıldığında savaş ortamında barış sağlayabilir. İnanç turizminin en önemli katkısı dinler arasındaki kalın çizgileri ortadan kaldırması olacaktır. İnanç turizmi, katılanlara farklı inanç ve dinleri öğrenme olanağı verir. Aynı mekânda farklı dinlere ait yapıların aynı mekânda ve yapıda üst üste yapılması dinler arasındaki saygının göstergesidir. Kiliseler cami olmuş, camiler kilise olmuş, güneş tapınakları üzerine manastırlar kurulmuştur. Yaşayan dinlerde yaşamayan ilk inançların izleri bulunmaktadır. Bu kültür alışverişiyle oluşan dinlerin aynı ortak amaca hizmet ettiği gerçeği, dinsel şiddeti ortadan kaldırabilir. Adıyaman ili dini yapıları, türbeleri, eski dönemlerden kalma tapınak ve kiliseler gibi inanç mekânları dışında Menzil gibi insanların gelip tövbe edip doğru yola girdiği inanç merkezlerinin bulunması sebebi ile yoğun bir turist ziyaretçisi bulunmaktadır.

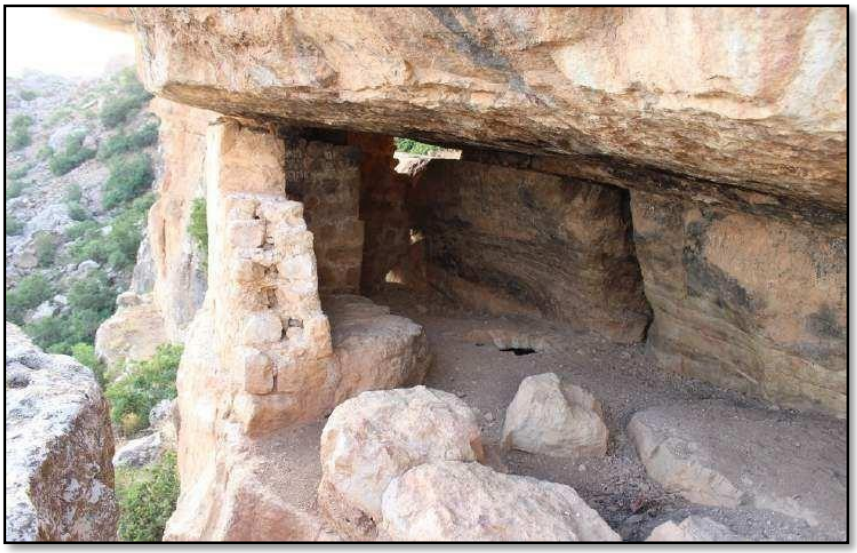
Kiliseler: Anadolu, tarih boyunca birçok medeniyetin kuruluşuna ev sahipliği yapmıştır. Farklı medeniyetlerin bir arada yaşaması sonucunda farklı inanç merkezlerine ait izleri bir arada görmek mümkündür. Farklı dini yapıların bir arada bulunduğu ve değişik kültür yapılarına ait olan merkezler günümüze kadar varlığını

sürdürmektedir. Günümüzde bu ibadet merkezleri tarihi ve kültürel özellikleri ile turizm çekiciliği oluşturan mekânlardır. Zengin bir tarihi geçmişi olan farklı kültür izlerini bünyesinde bulunduran ilde, farklı dini özelliklere sahip olan yapılar bir arada bulunmaktadır. Hristiyan dininin ibadethanesi olarak kabul edilen kiliseler, ayinlerin ve farklı dini törenlerin yapıldığı ibadet merkezleridir.

Mimari yapısındaki özelliklerinden ve üzerlerinde yer alan kitabelerinden Erken Bizans ve Ermeni dönemlerine ait olduklarını ifade edebileceğimiz; kilise, manastır ve kaya kiliseleri ilde tespit edilen Hristiyan dini yapılardır (Harman, 2013, s.30).

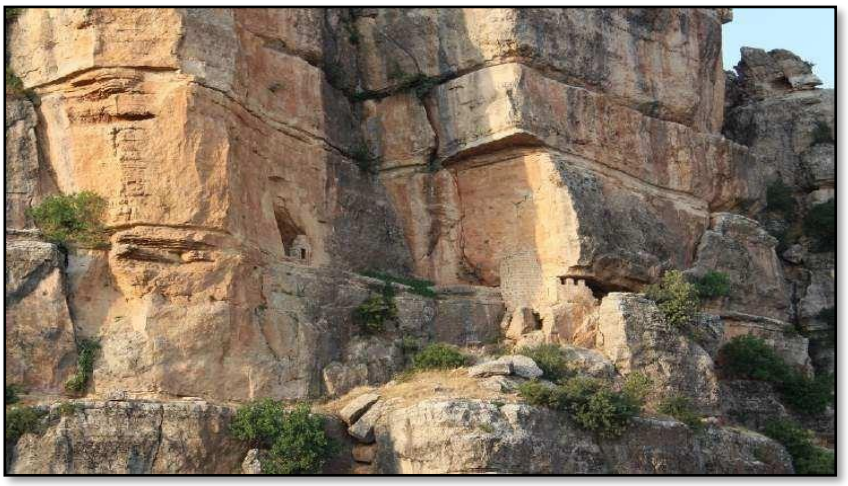
Murfa (Köklüce) Kaya Kilisesi: Adıyaman Gerger ilçesinin Köklüce (Holbiş) köyünde bulunmaktadır. Murfa adı ile adlandırılan bir yapı ise Eskikent Murfasıdır. Kilise, sarp dik yamaçlardan oluşan dağlık alanda korunaklı bir kaya oyularak yapılmıştır. Kilise günümüze kadar ulaşmamıştır. Üst kısmında çökmeler meydan gelmiştir.

Fotoğraf 69: Eskikent Murfa'dan Görünüm (M.BAKIRCI)

Adıyla anıldığı üzere Eskikent köyünün kuzeyinde, sarp yamaçlardan oluşan dağlık alanda yer alan bu manastıra, aynı köye bağı Kula mahallesinden gidilmektedir. Araçla gitmenin mümkün olmadığı manastıra patika bir yoldan yaya olarak ulaşma imkânı bulunmaktadır.

Fotoğraf 70: Eskikent Murfa Girişi Kapısı (M. BAKIRCI)

Anadolu'nun başka bölgelerinde bulunan manastırlarla ortak bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlardan biri; topografya üzerinde doğal olarak oluşmuş mağaraların yeniden organize edilerek kullanılması, diğer ise erişiminin pek de kolay olmadığı sarp topografyaların tercih edilmesidir. Bunun güvenlik amacıyla özellikle tercih edildiğini tahmin etmek güç değildir. Günümüzde büyük bölümü tahrip edilmiş manastır yan yana iki bölmeden ve küçük odalardan oluşmaktadır. Bu odalara ulaşmak için merdivenler kullanılmaktadır. Ayrıca manastırın duvarlarında dönemin izlerini taşıyan bazı figürler görülmektedir.

Küçük Kilisesi: Adıyaman Kâhta ilçesinin Eski Kâhta'da bulunan Koca Hisar Köyü'nün güneybatısında bulunmaktadır. Tek mekandan oluşmaktadır. Kilisenin doğu kısmında bir apsis bulunmaktadır. Kilise duvarında nişler bulunmaktadır. Bazı nişler sonradan kapatılmıştır. Üst örtü tonoz olup moloz taş kullanılarak yapılmıştır. Kilise günümüze kadar gelmiştir.

Camiler: İslam akınlarının başlaması ile birlikte, İslam kültürünün yayılma alanı bulduğu Adıyaman ve çevresi, kısa sürede bu kültürün de önemli bir beşiği konumuna gelmiştir. Daha sonra sırasıyla Emevîler, Abbasiler, Hamdaniler, Selçuklular, Artuklular, Zengiler, Eyyubiler, Memluklular, Dulkadiroğulları, Timur İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında kalan Adıyaman ili ve çevresi, özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait zengin tarihi kültür varlıkları ile dikkat çekmektedir.

Dini inançlarını gerçekleştirmek için, inanç çekim merkezlerini görmek amacı ile yapılan turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu olarak değerlendirilmesi inanç turizmi olarak tanımlanmaktadır (Kaynak ve Sezgin, 2014, s.359).

Dini ibadethanelerin yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilmesi, hem bu turizm çekiciliklerinin korunmasını hem de bu kültürel değerlerin yaşatılmasını sağlamaktadır. Merkez ilçede 1 adet, Besni ilçesinde 5 adet olmak üzere toplam 6 adet tarihi camii bulunmaktadır (Tablo 16).

Tablo 16: Adıyaman İlinde Bulunan Tescilli ve Tescilsiz Camiler

Bulunduğu Yer	**Caminin Adı**	**Yapım Tarihi**	**Tescil Tarihi**
Adıyaman Merkez İlçesi	İndere (Zey) Köyü Camii	1640	21.12.2010
Besni İlçesi	Kızılcaoba Camii	15.yy	16.04.1987
	Kurşunlu (Külhanönü) Camii	18.yy	16.04.1987
	Tahtaoba (Ali Paşa) Camii	15.yy	16.04.1987
	Besni Ulu Camii	15.yy	16.04.1987
	Üçgöz (Sofraz) Mustafa Paşa Camii	17.yy	24.03.2005

Kaynak 16: Adıyaman Kültür Envanteri (2014)

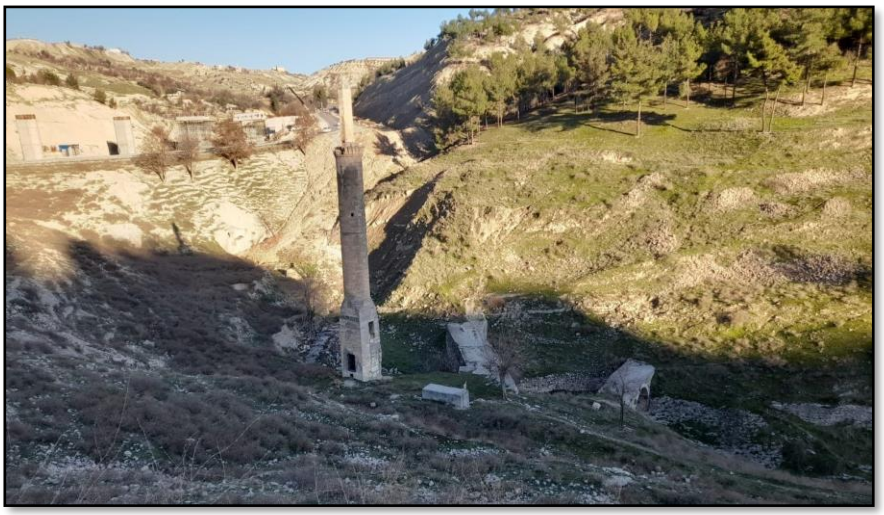
İndere (IV. Murat) Cami: Merkeze yaklaşık 7 km. uzaklıkta olan İndere köyündeki caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Cami geçmiş dönemlerde restore edilmiştir. Yapı malzemesinde düzgün kesme taş bulunur, minaresi yaklaşık 7 m. uzunluğundadır. Güney cephesinde mağara içinde akan su kaynağı bulunmaktadır. Burada abdest alınmaktadır. Ayrıca ramazan ayının sıcak dönemlerinde yörede yaşayan insanlar tarafından suyunun soğuk olması nedeniyle serinleme amacıyla kullanılmaktadır.

Fotoğraf 71: Zey (IV. Murat) Cami

Kızılca Oba Cami: Eski Besni Ören Yeri'nde, Toktamış Tepesi'nin güneybatı kesiminde yer alan Kızılcaoba Camii'nin kitabesi ve tarihçesi belli değildir. Ancak mimari özellikleri bakımından camii, Dulkadirli Oymağı olan Kızılcaoba Beyleri tarafından 5.yüzyılın sonlarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Caminin doğu ve kuzey duvar kısmı ile minaresi yarı yüksekliğine kadar ayakta kalmıştır. Minarenin kaidesi kare kesitli olup gövde silindirik formludur (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014: 122). Bu caminin de Eski Besni Ören Yeri'ndeki diğer camiler gibi restorasyon ile ayağa kalkması ve turizme açılması gerekmektedir.

Fotoğraf 72: Kızılca Oba Cami

Kurşunlu Cami: Eski Besni Ören Yeri'nin kuzeyinde, Aşağı Oba Mahallesi'nde yer alan caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Fakat eserde kullanılmış olan yapı malzemesi ve mimari üslup itibariyle 18. yüzyılda yapıldığı anlaşılmaktadır. Tamamen düzgün kesme taştan yapılmıştır. Kare planlı mekânın önceden tek kubbe ile örtülü olduğu tahmin edilmektedir.

Fotoğraf 73: Kurşunlu Cami

Ancak sonradan yan duvarlardaki payandalara dayandırılmış yatay iki sivri kemerle kıble duvarına paralel üç nefli bir plana dönüştürülmüştür. İki kemerli bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minaresi kare kaide üzerinde çokgen gövdeli ve tek şerefelidir (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:123). Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce, 2005-2006 yılları arasında restore edilen cami, ibadete açık olarak yerli ve yabancı ziyaretçilerini beklemektedir.

Ulu Cami (Eski Besni): Besni Ören Yeri'nde bulunan bu caminin Dulkadiroğulları ya da Memlükler tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Cami birçok kez onarım görmüştür. 1565 yılında mimar Numan el- Osmani tarafından yapıldığı bilinmektedir. Yalnızca minaresi ayakta kalan cami; zaman, doğal şartlar, terk edilmişlik, kontrolsüzlük ve koruma bilincinin olmayışından dolayı büyük bir tahribat yaşamıştır.

Fotoğraf 74: Besni Ören Yeri Ulucami (M. YÜKSEL)

Mustafa Paşa Cami: Besni ilçesinin Üçgöz (Sofraz) beldesinde yer alan cami yenilenmiş, ancak minaresi eskidir (Sucu, 1993, s.63). Caminin bazı bölümleri kaba yontma taş malzemeden yapılmışken bazı bölümleri de betonarmedir. Camiye bitişik olarak güneybatı köşeye kare kaideye oturtulmuş silindirik gövdeli ve tek şerefeli minaresi bulunmaktadır (Adıyaman KültürEnvanteri, 2014:128).

Fotoğraf 75: Mustafa Paşa Cami

Hasan Paşa Cami: Besni ilçesinin Üçgöz (Sofraz) beldesinde bulunmaktadır. Minaresi orijinal olup camii kısmı sonradan yenilenmiştir. Taş malzeme ile inşa edilmiştir; fakat günümüzde beton sıva ile sıvandığı için orijinal görüntüsünü

yitirmiştir. Üst örtüsü de yine betonarme ve düz damdır. Minaresi kare kaide üzerine oturan tek şerefeli, mukarnaslı ve çokgen gövdeli biçimindedir (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:129).

Semerkant Vakfı: 1971 yılında Abdulhakim El-Hüseyni Hazretleri Siirt'ten Menzil Köyü'ne gelip köyü satın almıştır. Bir cami inşa etmeye başlamış ve burada bulunan mevcut camii de tadilat yaptırmıştır. İnsanlar bu camiye tövbe etmeye gelmektedirler. Şeyh hazretlerinin kendisi 1972 yılında ebediyete irtihal etmiştir. Oğlu Seyit Muhammet Raşit Hazretleri burada görev yapmaktadır. 1993 yılına kadar cami inşaatı devam etmektedir. Muhammet Raşit Hazretleri da vefat ettikten sonra Seyit Abdul Baki El Hüseyni hazretleri devam hizmetleri ettirmektedir. Menzil genel olarak geçmişten günümüze insanların tövbe edip Allah yoluna döndüğü, doğru yola ulaştığı, kötü alışkanlıklarını bıraktığı, topluma yeniden kazandırıldığı bir yer olmuştur. Sosyolojik açıdan da bütün insanların her yöreden gelip farklı kültürlerin kaynaştığı bir yer olmuştur. Bu açıdan topluma çok büyük bir faydası vardır.

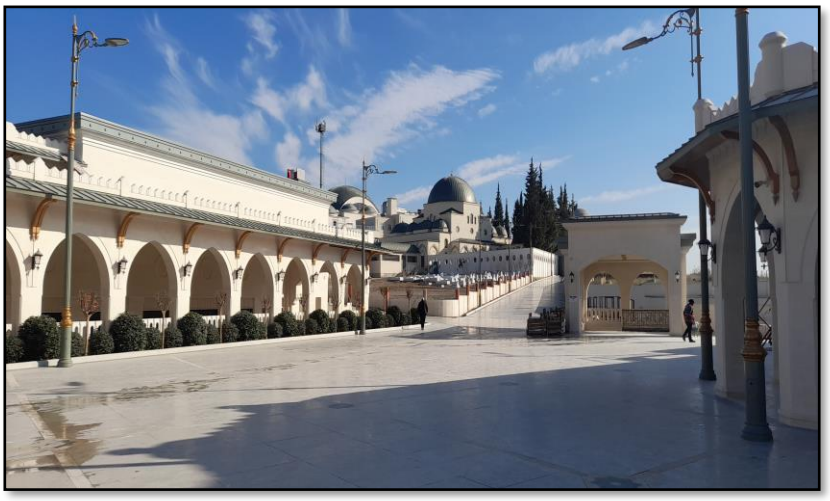
Fotoğraf 76: Menzil Cami

Genel olarak ziyaretçiler gelip 3 gün konaklayabiliyorlar. Sabah ve ikindi namazından sonra çorba ve ekmek ikramı bulunmaktadır. Caminin altında battaniye ve yastık dağıtılarak yatılı kalmak isteyenlere imkân sağlanmaktadır. Ziyaretçilerin

bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ortam bulunmaktadır. Normal zamanda 1-1,5 milyon ziyaretçi akını olduğu söylenmekle beraber resmi bir kayıt tutulmamıştır. Pandemi sürecinde ziyaretçi sayısında azalma olmuştur ve tadilattan sonra tekrar hizmet vermeye başlamıştır. Köy halkı arasında işsiz kimse yoktur, herkes çalışmaktadır. Okul, PTT, Çarşı, lokantalar, marketler ve aile sağlığı merkezi bulunmaktadır. Çevre köylerden yaklaşık 250 kişi de gelip burada çalışmaktadır.

Fotoğraf 77: Menzil Çorba Evi ve Medresesi

Türbeler: Adıyaman ili için yükselen bir değer olan inanç turizminde önemli bir yere sahip olan türbeler Merkez ilçe, Besni, Kâhta, Gerger ve Samsat ilçelerinde bulunmaktadır. Türbeler, daha çok yöre ve bölge halkı tarafından çeşitli dileklerde bulunmak, adak adamak ve hastalıklardan şifa bulmak amacıyla ziyaret edilmektedir. Türbelerin, çevre düzenlemeleri ve tanıtımları yapılabildiği takdirde ülke içi ve dışından daha fazla ziyaretçi çekecektir. Kimi türbe kimi makam olan bu alanlar yalnızca ziyaret edilen kutsal mekânlar değil; aynı zamanda kültürümüzün, efsanelerimizin ve menkıbelerimizin süslediği dini ve kültürel miras alanlarıdır.

Abuzer Gaffari Türbesi: Adıyaman şehir merkezine 5 km. mesafede, Adıyaman-Kâhta karayolu üzerindeki Ziyaret köyü civarında bulunan türbenin IV. Murat'ın Bağdat Seferi dönüşünde, onun emriyle yapıldığı ve 1725 tarihinde de yenilendiği sanılmaktadır (Sucu, 1993, s.48). Yörede en çok ziyaret edilen türbelerdendir. Kapısındaki yazıt Hicrî 1136 tarihlidir. Bir iddiaya göre 1939-1940

yıllarında türbede bulunan sancak, yetkililer tarafından Malatya müzesine götürülmüştür. Çocuğunun olmasını, çocuklarının evlenmesini isteyenler veya başka dileği olanlar buraya gelip adak adamaktadır. Dileği gerçekleşenler kurbanlarını keserek burada pişirip burada bulunanlara ya da eşine dostuna dağıtır. Çocuğunun olmasını isteyip de oğlu olanlar oğullarına bu zatın adını verirler. Bu sebepten Adıyaman'da "Abuzer" ismi çoktur. Ayrıca sünnet olan çocuklar veya evlenen çiftler düğün günü bu ziyarete getirilir ve burada dualar okunur (Özcamus, 2007, s.25).

Mahmut el-Ensari Türbesi: Adıyaman merkeze yaklaşık 7 km. mesafede, Adıyaman-Kâhta yolu üzerinde bulunmaktadır. Ali (Ensar) Dağı'nın tepesinde yer alan türbe, rivayetlere göre Bağdat Seferi dönüşünde IV. Murat'ın emriyle yaptırılmıştır. Kapıdaki kitabede H.1126/M.1715 tarihi vardır (Sucu, 1993, s.48). Bu tarihin, türbenin tamir edildiği tarih olabileceği düşünülmektedir. Sahabeden olduğu ve Medine'den buraya İslamiyet'i yaymak için geldiği sanılmaktadır (Özcamus, 2007, s.25).

Çevre düzenlemesi yapılan türbe, aynı zamanda mesire yeri olarak da kullanılmaktadır. Adıyaman çevresinde halkın ziyaret ettiği önemli mekânlardan olan türbeye genellikle çeşitli dileklerde bulunmak ve adak adamak için gidilmektedir. Dilekleri gerçekleşenler ise cuma veya pazar günleri gelip adaklarını gerçekleştirirler.

Fotoğraf 78: Mahmut El Ensari Türbesi

Zeynal Abdin Türbesi: Adıyaman-Kâhta karayolu güzergâhında, Adıyaman'a 15 km uzaklıkta küçük bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Hz. Ali'nin torunu Zeynel Abidin'in ya da İmam Hüseyin'in 16. göbekten torunu Zeynel Abidin'in türbesi olduğuna inanılmaktadır (Özcamus, 2007, s.25). Rivayetlere göre Bağdat Seferi dönüşünde IV. Murat'ın emriyle yaptırılmıştır (Sucu, 1993, s.49). Türbenin çevresinde dinlenme ve piknik amaçlı çam ağaçları ve meyve ağaçlarından oluşan mesire alanı bulunmaktadır. Halk arasındaki inanışa göre; dilekte bulunup adak adamaya gelenlerin türbenin etrafındaki ağaçlardan meyve yiyebilecekleri, ancak hiçbir şekilde yanlarına alıp evlerine götürmemeleri gerekmektedir.

Gazihan (Kazgan Baba) Dede Türbesi: Şehir merkezine 18 km. uzaklıkta Kuyucak köyü Gazihan Dede (Kazgan Baba) mesire alanında bulunmaktadır. Türbenin mesire alanında bulunması ziyaretleri artırmaktadır. Gazihan Dede Türbesi, Osmanlı arşivlerinden anlaşıldığı üzere bir dönem zaviye olarak kullanılmıştır. Kazgan (Gazihan) Baba'nın ermiş bir yönetici veya kadı olduğu sanılmaktadır.

Fotoğraf 79: Kazgan Baba Türbesi

Türbeye ziyaretler genellikle cuma, cumartesi ve pazar günleri yapılmaktadır. Halk arasındaki inanışa göre; çocuk sahibi olmak isteyenler türbeyi ziyaret eder, türbeden bir kaşık alır giderler. Kız veya erkek çocukları olduğunda da bir takım kaşık getirip türbeye bağışlarlar. Ayrıca türbeye çocuk sahibi olmak için gelenlerden erkek çocuğu olanlar, bebeğin adını "Gazi Han ya da Gazi" koymaktadır (Adıyaman İnanç Turizmi Raporu, 2014:20).

Hacı Ali Bey Türbesi: Besni ilçesi Üçgöz (Sofraz) beldesinde bulunmaktadır. Türbe bir avlu içerisinde yer almaktadır. Türbe betonarme olup küçük bir odadan oluşmaktadır. Önde iki kare ayağa oturan dörtgen bir eyvanı (sundurma) vardır. Sanduka mermerden yapılmıştır. Türbenin hemen bitişiğinde mutfak ve kiler olarak kullanılan küçük bir odası da bulunmaktadır (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:130). Türbeye felçli hastalar üç defa getirilir. Türbe ziyaretinden sonra şifa bulanlar adaklarını türbeye getirir (Özcamus, 2007, s.34).

Fotoğraf 80: Hacı Ali Bey Türbesi

Cüneyid Dede Türbesi: Besni ilçesi, Süphane köyünde bulunmaktadır. Köy yerleşiminin dışında bulunan türbeye, patika bir yoldan ulaşılmaktadır. Etrafı biriket duvarla örülmüş olan mezarlık içinde yer almaktadır (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:131). Cüneyid-i Bağdadi'nin savaş sırasında burada yaralandığı veya konakladığı rivayet edilir. Daha ziyade yöre halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Zeyva Türbesi: Eski Besni Ören Yeri'nde bulunmaktadır. Türbe, "Ah Ali Baba" olarak da bilinir. Cuma günlerinin yanı sıra pazar günleri de gidilmektedir. Hastalıklardan şifa bulmak ve çeşitli dileklerin gerçekleşmesi için ziyaret edilmektedir. Dilekler gerçekleşince adaklar getirilir ve burada kesilir. Özellikle felçli hastalar için gelinmektedir. Çarşı Zeyvası'nın üç kardeş olduğu söylenmektedir. Birisi mezarlıkların içinde, Gaziantep-Adıyaman karayolunun karşısında bulunan yamaçtaki türbede yatan zat ile diğer kardeşi Üçgöz (Sofraz) köyündeki Haceli Baba'dır (Yaşar, 2010, s.61).

Hacı Zeyrek Türbesi: Besni ilçesine 4 km. uzaklıkta bulunan Eski Besni Ören Yeri'nde bulunmaktadır. Betonarme olan türbe, eğimli bir arazi üzerine yer almaktadır. Çeşitli dileklerde bulunmak ve dua etmek için ziyaret edilir (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:131). Türbenin içerisinde ziyaretçilerin yatmaları için döşenmiş halı ve minderler bulunmaktadır. Türbede duaların kabul olması için duvarlara yazılan dilekler dikkat çekmektedir (Yaşar, 2010, s.61).

Geçimini köşkerlik yaparak sağlarmış. Türbeye gelenler dilekleri kabul olsun diye ağaçlara bez bağlarmış. Dilekleri olunca bağladıkları bezi bulup sökerlermiş. Türbe şu an üstü kapalı özensiz bir yapıdadır.

Halil Baba Türbesi: Besni ilçesinde bulunan mezarlıkta medfundur. Yöre halkı tarafından "Hallo Baba" olarak isimlendirilmektedir. 1873 yılında Besni'dedoğmuş, 1946 yılında vefat etmiştir. Aslen Türkmen olup, Ormankıran aşiretindendir. Kadiri şeyhlerinden olup, Adıyamanlı Sarı Şehzade Mustafa Efendi'nin mürididir. Türbesinin üstü açıktır ve değişik dileklerde bulunmak için ziyaret edilir (Yaşar, 2010, s.63).

Halil Baba'nın birçok kerameti olduğu söylenmektedir. Bunlardan biri Malatya'da yanan ateşin içine girmesi ve kendisine hiçbir şey olmamasıdır.

Üzeyir Peygamber Türbesi: Adıyaman'a yaklaşık 60 km. mesafede, Nemrut Dağı-Gerger yol ayrımından yaklaşık 1 km. sonra Gerger yolu üzerinde bulunmaktadır. İsmi Kur'an-ı Kerim'de geçen Hz. Üzeyir (s.a.v.)'in peygamber olup olmadığı konusu da net değildir. Günümüzde hala arpa şeklinde görülen ve hiç tükenmeyen taşların varlığı bu zatın bir kerameti olarak görülmektedir. Ölüp tekrar dirildiği Bakara Suresi'nde geçmektedir.

Fotoğraf 81: Üzeyir Peygamber Türbesi ve Camiden Görünüm

Safvan (Safvan Bin Muttal) Türbesi: Samsat Taşkuyu köyünde bulunan türbe, bir tepenin üzerine inşa edilmiştir. Yöre halkının "Sahabe-i Baki" olarak adlandırdığı Safvan Bin Muattal, Ben-i Süleyman Kabilesinde doğmuş, Hz. Peygamberin

hicretinden yaklaşık 4 yıl sonra Medine'ye gelerek Müslüman olmuş bir sahabedir. Zor zamanlarda Müslüman olan Safvan Bin Muattal, Hz. Peygamber tarafından "Sâkatu'l-Ceyş"(ordu artçısı) olarak görevlendirilmiştir.

Fotoğraf 82: Safvan Bin Muttal Türbesi

Ayrıca İslam tarihinde "İfk Olayı" olarak bilinen olaya adı karışmış ve bu olayda adı ayetlerle temize çıkarılmıştır. İslam ordusu ile birlikte Şam, Irak ve Cezire çevresine yapılan sefere katılarak, Urfa civarına gelmiştir. Ordunun bir kısmı doğuya, Diyarbakır bölgesine; bir kısmı da kuzeye, Adıyaman bölgesine yönelmiştir. 640 tarihinde Adıyaman bölgesine yönelen ordunun başında, Hz. Safvan Bin Muattal bulunuyordu. Bölgenin fethedilmesinden sonra, buraya yerleşmeye karar vermiştir. Emevîler döneminde yöreye vali olarak görevlendirilen büyük sahabe, ömrünün kırk yılını burada geçirmiş ve İslamiyet'in yayılması sırasında, Bizanslılarla yapılan savaşta yara almış ve bu topraklarda 679 tarihinde şehit düşmüştür (Azimli, 2008, s.22).

Anadolu coğrafyasında sahabe mezarlarının bir kısmı konusunda şüpheler bulunmasına rağmen, Adıyaman'da bulunan Hz. Safvan b. Muattal'ın kabri konusunda hiçbir ihtilaf bulunmamaktadır. Bütün İslam Tarihi kaynakları Hz. Safvan Bin Muattalın Adıyaman'da vefat ettiği konusunda mutabıktır (Adıyaman İnanç Turizmi Raporu, 2014:17).

2011 yılında türbesi yenilenen ve çevre düzenlenmesi yapılan alanda "Hazret-i Safvan Bin Muattal Türbesi ve Cami Külliyesi ile Çevre Düzenleme Projesi" kapsamında donanımlı bir külliye yapılması hedeflenmektedir. Her yıl binlerce ziyaretçi alan türbe, projenin gerçekleşmesi ile daha fazla ziyaretçi çekecektir.

Abdurrahman Erzincani Türbesi: Adıyaman ilçe merkezine bağlı Zey (İndere) Köyünde yer almaktadır. Türbe köyün yüksek bir tepesi üzerinde bulunmaktadır. Şeyh Abdurrahman Erzincani kaynaklarına göre Safiyüddin Erdebil'inin müridi ve halifesidir. Türbenin yapımı 1639-1649 tarihinde IV. Murat tarafından Bağdat seferi dönüşü yapıldığı bilinmektedir. Türbede 4 adet sanduka bulunmaktadır. Bunlardan en büyük olan Şey Abdurrahman Erzincani' ye ait diğerleri eşi ve kızlarına aittir.

Türbe 6x6 m. ölçülerde kare planlı, pandantiflerle geçilen kubbe şeklindedir. Yöre halkı tarafından oldukça yoğun bir şekilde ziyaret edilen türbede konuşamayan çocukların dilinin çözüldüğü için cuma günleri çocukları buraya getirip türbe anahtarın çocukların ağzına vurmaktadırlar. İki cuma üst üste gelmeleri gerekmektedir. Ayrıca adakları olanlar adaklarını türbede kesmekte ve burada yemek yapıp dağıtmaktadır. Ayrıca bekçilik görevi Zey'li köylüler tarafından dönüşümlü olarak yapılmaktadır.

Fotoğraf 83: Abdurrahman Erzincan-i Türbesi

Şeyh Hamza Türbesi: Adıyaman ili Samsat İlçesi'ne 7 km. uzaklıktaki Kırmacık (Hayik) Köyü'nde türbesi bulunmaktadır. Sahabe Küçük Hasan'ın kardeşi olduğu rivayet edilmektedir.

Şeyh Hasan Türbesi: Adıyaman ili Samsat İlçesi'ne 2 km. uzaklıktaki Uzuntepe (Selik) Köyü'nde bulunmaktadır. Türbede babası Molla Eyüp'ün mezarı da bulunmaktadır. Türbe bir caminin bahçesindedir. Türbelerin üzerleri açıktır. Dilekler ve hastalıklara şifa niyetiyle türbe ziyaret edilmektedir. Dilekleri kabul olanlar türbede kurban kesmektedir.

Ulubaba Türbesi: Adıyaman Çelikhan İlçesi Ulubaba Dağı'nın zirvesinde bulunmaktadır. Adıyaman'a yaklaşık 40 km. mesafede yer almaktadır. Ulaşım Adıyaman Merkeze bağlı Azikan ve Çelikhan ilçesinin Sarıkaya Köyü'nden sağlanmaktadır. Ulu Baba'nın Seyit Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi olduğu söylenmektedir. Türbenin yapımı 1990 yılların başında ulaşım olmadığı için at, katır ve eşeklerin yardımıyla yapı malzemesini Azikan ve Sarıkaya köylerinden getirilerek yöre halkı tarafından yapılmıştır.

Fotoğraf 84: Ulubaba Türbesi

Ulubaba Türbesine ancak yaz mevsiminde ziyaretçiler gelmektedir. Sebebi yoğun kar yağışı ve yüksek bir zirvede yer almasıdır. Haziran ayında yolların açılmasıyla ulaşım sağlanabilmektedir. Buraya gelen ziyaretçiler, adaklarını Ulubaba Yaylası'nda bulunan göçerlerden satın alarak yöre halkına ekonomik katkıda bulunmaktadır. Buraya gelen ziyaretçiler adaklarını kurban keserek gerçekleştirir. Kesilen kurbanın etinden kavurma yapılır ve gelen ziyaretçilere dağıtılır. Yanında yapılan bulgur pilavıyla birlikte geleneksel bir hal almıştır.

Azizdede Türbesi (Apaziz): Adıyaman il Merkezine bağlı Yedioluk Köyü yakınında bir tepe üzerinde yer alır. Adıyaman-Malatya yolu üzerinde 15 km. mesafede bulunmaktadır. Yedioluk Köyü, Alevi-Bektaşi inancına sahip bir köydür. Aziz Dede; Ağuçan sülalesinden, Ağuçanlı Hasan Efendin oğludur. Ehli Beyt soyundandır. Keramet sahibi bir şeyh olup övgüyü sevmezmiş bu yüzden doğduğu yeri (Çelikhan-Bulam) terk edip köy köy dolaşmış en son Yedioluk Köyü'nde vefat etmiştir. Hem zahiri hem de batını yönü gelişmiş bir zattır. Yöre halkı Apaziz türbesinin etrafındaki toprağın yılanları, akrepleri ve zehirli böcekleri uzaklaştırdığına inanır ve buradaki toprağı alıp evlerin çevresine serperler. Değişik dilekler için ziyaret edilen Aziz Dede adına her yıl 11 Mayıs tarihinde Apaziz anma etkinliği düzenlenmektedir. Türbe genellikle cuma günü ziyaret edilmeye çalışılır, romatizma hastalığı olanlar, çocuğu olmayan kadınlar daha sıklıkla ziyaret eder.

3.2.7. Kaleler

Kale "Eskiden güvenliği sağlamak, ticari yolların kontrolünü yapmak, şehirleri savunmak, dar boğazların ve geçitlerin güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan sur, burç, kalın duvarlı, mazgallı, gözetleme kuleli yapılar "kale anlamına gelmektedir (https://sozluk.gov.tr/). Geçmişten günümüze kadar kimi zaman bir dik yamaca yapılan oyma yapı, kimi zaman sarp kayalıklı bir yapı olarak görmekteyiz. Geçmişte kaleler güvenlik ve savunma amacıyla kullanılmaktaydı. Bu yapıları günümüzde tarihi ve kültürel değerler arasında bulunmaktadır. Adıyaman ilinin bulunduğu coğrafi konum itibariyle tarihi ve kültürel miras bakımından oldukça zengin değerler bulunmaktadır. Adıyaman ilinde savunma, geçiş yollarının güvenliğini sağlamak amacıyla birçok kale bulunmaktadır. Kahta, Besni, Gerger ve Samsat ve Merkez ilçede kaleler yer almaktadır. Bu kaleler kırsal turizm için uygun mekanlar arasında yer almaktadır.

Kahta (Yeni) Kalesi: Adıyaman merkeze 60, Kahta ilçesine 26 km. uzaklıkta bulunan kale Kocahisar köyü yakınındadır. Dik kayalıklar üzerine inşa edilen kale Kahta Çayı kenarında bulunur. Kommagene Krallığı tarafından yapılan kalenin son halinin Memlükler tarafından verildiği düşünülmektedir. Kaledeki kitabelerden, kalenin Roma (1279-1341), Selçuklu (1290-1293) ve Memlükler (1290-1293) tarafından onarıma aldığı anlaşılmaktadır (Bakırcı, 2012, s.179). Kahta Çayı'na gizli

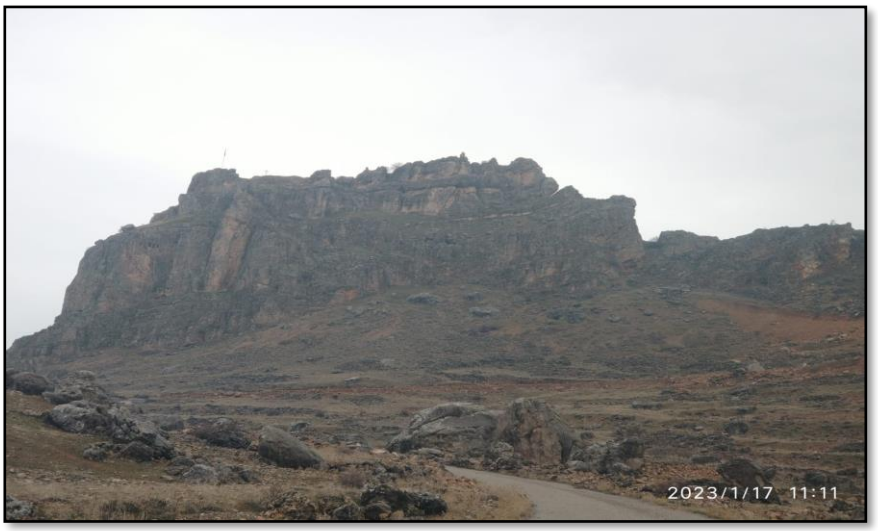
bir yolla da ulaşımı olan kalenin içerisinde cami, hamam, sarnıçların olduğu sosyal yaşam alanların yanı sıra zindanlar da bulunmaktadır. Kalede Paganizm, Hristiyanlık ve İslami öğretilerin kalıntılarına rastlanmaktadır. Üstün bir savunma mimarîsine sahip kale, eşine az rastlanır bir şekilde tek parça ana kaya üzerine inşa edilmiştir ve 300-350 m. yüksekliğe sahip bir konumdadır. Kale, aynı zamanda Arsemia ile arasında gizli bir yola sahiptir. Bu yol kraliyet ailesinin tehlike anında sığınağa ulaşması için inşa edilmiştir (Ukav, 2012, s.80).

Fotoğraf 85: Eski Kahta Kalesi (Yeni Kale)

Gerger Kalesi: Gerger İlçesine bağlı Oymaklı köyünde bulunmaktadır. Tarihi Geç Hitit dönemine kadar dayanır. Ancak Eski Gerger kentinin M.Ö. 3. yüzyılda Arsames adında Seleukos Kralı zamanında kurulduğu bilinmektedir. M.Ö. II. Yüzyılda ise burası Fırat (Euphrat) Arsameiası olarak adlandırılmaktaydı. Kale sarp bir kayalık üzerinde bulunmakta ve sağlam duvarlarla çevrilmiştir. Büyük bir kaya yüzeyinde Kommagene Kralı Mithridates Kallinichos'un babası ve Antik Kommagene krallığının başkenti Somosata'nın (Samsat) kurucusu Kral Samos'un (M.Ö 140-100) devasa büyüklükteki bir kabartması ve Grekçe yazıtlar yer almaktadır.

Fotoğraf 86: Gerger Kalesi

Daha sonraki dönemlerde Memlüklerin Gerger kalesinde uzun bir süre hüküm sürdüklerini imar çalışmalarında bulundukları bilinmektedir. Geç dönemde de kullanılan kalenin içerisinde; cami, dükkân, su sarnıçları ve benzeri sosyal yapıların kalıntılarını görmek mümkündür. Kale bugün Atatürk Barajı göl alanı manzarası ile görülmesi gereken yer olmuştur (Kültür Envanteri Adıyaman Tanıtma Vakfı (ATAV, 2014).

Besni Kalesi: Besni ilçesinin 4 km. güneyinde yer alan kale, askerî amaçlı olarak yüksek ve sarp bir tepenin üzerinde ulaşılması zor bir şekilde konumlandırılmıştır. Kalenin yapım tarihinin Geç Hitit Dönemi'ne kadar gittiği tahmin edilmektedir (Güneydoğu Anadolu Rehberi – Adıyaman, 2007). Kitabesinde XIII. yüzyılda ve Osmanlı Dönemi'nde çeşitli ekleme ve onarımlarının yapıldığı yazmaktadır. Kale içinde yapılan kazılarda kemer, sütun ve kubbeli mekânlar ortaya çıkarılmıştır. Bu kalıntıların, çarşı ve hamam kalıntıları olabileceği düşünülmektedir (Güneydoğu Anadolu Rehberi – Adıyaman, 2007).

3.2.8. Köprüler

Köprüler iki ayrı noktayı birleştirmek ya da ulaşım olmayan noktaların bağlamak amacıyla yapılan yapılardır. Adıyaman bulunduğu konum ve birçok kültür etkileri görülmektedir. Bu medeniyetten kalma köprüler görmek mümkündür. Roma,

Bizans, Selçuklu, Osmanlı döneminden kalma eserler günümüzde hala varlıklarını korumaktadır.

Göksu (Kızılin) Köprüsü: Besni ilçesinin Gümüşkaya köyü ile Kızılin köyü arasında bulunmaktadır. Yaklaşık 1800 yıl önce Romalılar tarafından yapılmıştır. Adıyaman'a 90, Besni ilçesine 45 km. uzaklıkta olan köprü Antik Dönem'de Samosata (Samsat) ile Ostacuscum (Besni) kentlerini birbirine bağlamıştır. Toplam üç kemerden oluşur. Orta Çağ Arapları dünyanın harikalarından biri olarak gösterdikleri köprünün iki yakasındaki köylüler arasında 200 yıl önce çıkan kavga sonrası köprünün orta kemeri dinamitle patlatılmıştır (İKA, 2014: 16). Karayolları Elâzığ Bölge Müdürlüğü tarafından 06.03.2017 tarihînde restorasyonu başlayan köprü, 13.07.2020 tarihî itibarıyla tekrar ulaşıma açılmıştır. Böylelikle kültür rotası üzerindeki parkurlardan biri olan Kızılin Köprüsü'nün restore edilmiş hali ziyaretçiler tarafından görülecektir.

Fotoğraf 87: Kızılin Köprüsü

Cendere Köprüsü: Karakuş Tümülüsü 'nün kuzeydoğusunda bulunan köprü, Adıyaman'a 55, Kâhta'ya 20 km. uzaklıktadır. Cendere (Cabinas) Çayı'nın en dar noktasında kurulan köprünün kemer yanakları 92 devasa kesme taştan yapılmıştır. Cendere Köprüsü, Septimius Severus veya Roma Köprüsü olarak da bilinir. Roma mühendisliğinin bir şaheseri olarak kabul edilen Cendere Köprüsü, 198 – 200 yılları arasında XVI. Roma Lejyonunun Samsat karargâhına ulaşımının sağlanması için inşa edilmiştir (Ukav, 2012, s.77) Köprüyü Roma İmparatoru Septimius Severus; eşi Julia

Donma, oğulları Carcala ile Geta onuruna M.S 2. yy. sonlarında yaptırmıştır. Cendere Köprüsü'nün 4 sütunu aile üyelerinin adına dikilmiştir. Köprü üzerinde bulunan sütunlardan biri dönemin Roma İmparatoru Septimius Severus adına, yanındaki sütun eşi Julia Domna adına, karşıdaki iki sütun ise oğulları Caracalla ve Geta adına yaptırılmıştır. Severus'un ölümünden sonra tahta geçen Caracalla, kardeşi Geta'yı öldürmüş ve adına dikilen sütunu yıktırmıştır. Bu yüzden üç sütunlu bir köprü konumundadır (Şahinbaş, 2000, s.42). Gerekli düzenlemeler yapılmadığı için köprü piknik alanı vb. gibi gelişigüzel kullanılmaktadır.

Fotoğraf 88: Cendere Köprüsü

Antik Roma mimarîsinin mükemmel bir anıtsal örneğini teşkil eden Cendere Köprüsü günümüzde dahi kullanılan nadir Roma köprülerindendir (Yelken, 2016, s. 183). Yakın zamana kadar taşıtların da üzerinden geçebildiği ve Kâhta ilçesiyle Sincik ilçesini birbirine bağlayan köprü, yeni köprünün yapılmasıyla artık turistik bir alan olarak kullanılmaktadır.

Şeytan ve Değirmenbaşı Köprüsü: Şeytan ve Değirmenbaşı Köprüleri, Kocahisar köyünün sınırları içerisinde ve Kâhta Yeni Kale'nin güney tarafında bulunmaktadır. Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yapılan köprülerde olduğu gibi bu köprülerde de çoğunlukla kalker taşı kullanılmıştır.

Fotoğraf 89: Şeytan Köprüsü

Kâhta Çayı üzerinde yer alan ve halk arasında ‘Selçuklu Köprüleri’ olarak isimlendirilen köprüler iki gözlüdür. Çayın memba ve mansap yönünde bulunan her iki köprünün de ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Selçuklular, Yukarı Köprü‘ye “Değirmenbaşı Köprüsü”, Aşağı Köprü‘ye ise “Şeytan Köprüsü” adını vermiştir. Muhtemelen Eski Kâhta-Malatya kervan yolu üzerinde 13. yy’dan kalma bir Anadolu Selçuklu eseridir (Beyhan vd. 2014, s.37).

Vijne Köprüsü: Göksu Çayı üzerinde bulunun köprü, eski zamanlarda kervan yolları üzerinde yer almaktadır. Günümüzde de halen kullanılmaktadır. Yaya yolu ile ulaşım sağlanır. Köprü Tut ilçesine geçişi sağlamaktadır. Eski zamanlarda ticaret kervanlarına geçiş sağladığı bilinmektedir. Köprünün üstü yıkıktır bu sebepten geçiş halatlarla sağlanmaktadır. Köprünün en kısa zamanda restore edilerek turizme kazandırılması gerekmektedir.

Fotoğraf 90: Vijne Köprüsü

Altınlı Köprüsü: Gölbaşı ilçesi sınırları içerisinde yer alan köprü Göksu Çayı üzerinde yer almaktadır. Dört kemerli olan köprü, Selçuklu Dönemi'ne aittir. Taşları harç kullanılmadan cendere adı verilen sıkıştırma tekniğiyle birleştirilen köprü, günümüzde halen kullanılmaktadır (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

Fotoğraf 91: Altınlı Köprüsü

Celladın Köprüsü: Eski Besni Ören Yeri'nde yer alan köprü, Besni Deresi'nin iki yakasını birbirine bağlamaktadır. Tek kemerlidir ve kaba yontma taş malzemeden

yapılmıştır. Kemer ayakları doğrudan iki yakada da ana kayaya oturtulmuştur (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:138)

Fotoğraf 92: Celladın Köprüsünden Görünüm

Nazhutan Köprüsü: Eski Besni Ören Yeri'nde yer almaktadır. Köprü, Besni Deresinin iki yakasını doğu-batı yönlü birbirine bağlamaktadır. Tek kemerlidir ve kemer kısımları düzgün kesme taş malzeme ile diğer kısımlar ise kaba yontma taş malzeme ile yapılmıştır. Kemer ayakları doğrudan iki yakada da ana kayaya oturtulmuştur (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:140).

Fotoğraf 93: Nazhutan Köprüsü

Tabakhane Köprüsü: Eski Besni Ören Yeri'nde yer almaktadır. Köprü tek kemerlidir ve kemer kısımları düzgün kesme taş malzeme ile diğer kısımlar ise kaba

yontma taş malzeme ile yapılmıştır. Kemer ayakları doğrudan iki yakada da ana kayaya oturtulmuştur (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:141).

Fotoğraf 94: Mağara Önü ve Tabakhane Köprüsünden Görünüm

Mağara Önü Köprüsü: Eski Besni Ören Yeri'ndeki köprünün inşa tarihi, yapanı ve yaptıranı tam olarak bilinmemekle birlikte mimarisinden hareketle köprünün 17. yy. 'da yapıldığı sanılmaktadır. Köprünün kemer kısmı düzgün kesme taş, diğer yerler ise moloz taş malzemeden yapılmıştır (Bayhan ve Salman, 2010, s.115).

Zey (İndere) Köprüsü: Adıyaman Merkez ilçeye Bağlı Zey Köyünde yer almaktadır. Zey Çayı üzerine inşa edilen köprü 17. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir. Kim tarafından inşa edildiği bilinmeyen köprü bir kemer ve kesme taşlarla inşa edilmiş günümüze doğru restore edilerek tekrara hizmet açılmıştır.

Fotoğraf 95: Zey (İndere) Köyü Köprüsü

3.2.9. Çeşmeler

Roma Çeşmesi: Adıyaman'ın Örenli (Pirin) Mahallesinde (Pirin Ören Yeri-Perre Antik Kenti) bulunmaktadır. Düzgün kesme taş malzemeden yapılmış olup kemerli yapıya sahiptir. Antik dönemde asker, kervan ve yolcuların geçiş güzergâhında yer alan çeşmenin suyunun lezzetinden antik kaynaklarda bahsetmektedir. İç kısımda geniş bir su deposu bulunmaktadır. Çeşme günümüzde hala kullanılmaktadır.

Fotoğraf 96: Roma Çeşmesi

Çeşme geçmişte kervanların da mola yeri olarak kullanılmıştır. Bölgeye gelen ziyaretçilerin de dikkatini çeken yazın soğuk kışın ise ılık suyun akması farklı bir özellik göstermektedir. Etrafında yapılan son çalışmalarla birlikte yeni su kanalları bulunmuştur. Dehliz gibi yapılar keşfedilmiştir.

Hacıhalil Çeşmesi: Merkez Hacıhalil Köyünde bulunmaktadır. Düzgün kesme taştan yapılmıştır. Orta kısım tonozlu eyvan biçimindedir. Duvarda dörtgen bir niş bulunmaktadır (Adıyaman Kültür Envanteri, 2014:109).

Elmas Hatun Çeşmesi: Adıyaman şehir merkezine 3 km. mesafede, güney tarafında, çimen yolu üzerinde yer almaktadır. Tarihi bir yapıya sahip olduğu düşünülen çeşme, kitabesine göre H.1284/M.1867 tarihinde Elmas Hatun tarafından tamir ettirilmiştir. Arka ve yan yüzleri betonla sıvanmış olan çeşme, müstakil çeşme tipini yansıtmaktadır (Bayhan ve Salman, 2010, s.98). Günümüzde yol yapım çalışmaları nedeniyle çeşme tahrip edilmiştir.

Bağpınar Çeşmesi: Adıyaman'ın Merkez Bağpınar Köyü içerisinde bulunmaktadır. Çeşme kare planlı ve tek eyvanlıdır. İçerden ahşap tavanlı olan yapı, dıştan düz damlı ve betonarme bir örtüye sahiptir. Güney ve batı cepheler düzgün kesme taş malzemeyle yapılmıştır. Doğu ve batı cepheler ise moloz taş malzemeyle yapılmıştır. Çeşme tek kemerli olup derin bir eyvanı bulunmaktadır. Eyvanın üst kısmında iki tarafta kabartma yıldız motifi yer alıyor.

3.2.10. Kaya Yazıtları

Mal pınar Kaya Yazıtları: Adıyaman kent merkezine 35 km. uzaklıkta Malpınar mezrasında bulunan anıt, doğal kaya üzerine kazılmış hiyeroglif bir yazıttan oluşmaktadır. Genişliği 2 metre, uzunluğu 1 metre olan yazıt, çevredeki yerleşim birimleri hakkında bilgiler içermektedir (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

Haydaran Kaya Kabartması, Adıyaman'ın 17 km. kuzeyinde Taşgedik Köyü'nde yer almaktadır. Kaya üzerine Kommagene Kralı I. Antiachous'un Güneş Tanrısı Helios 'la tokalaşma sahnesinin işlendiği ve kralın tanrılarla aynı düzeyde olduğu mesajını halka iletmek amacıyla yapılmış bir kabartmadır. Ayrıca, eserin

bulunduğu alanda kaya mezarları da yer almaktadır (Güneydoğu Anadolu Rehberi – Adıyaman, 2007).

3.2.11. Hamamlar

Tarih boyunca toplumlar sosyal hayatta ihtiyaçlarını karşılamak için ibadethane, kervansaray, okul, çeşme, köprü, han ve hamam gibi binalar yapmışlardır. Arapça 'da ısıtmak, sıcak anlamındaki hamam kökünden türeyen hamam kelimesi sözlük olarak ısıtan yer anlamına gelmektedir (Kaplan, 2010, s. 131). Hamamlar temizlenme, rahatlama ve arınma merkezleri olarak kullanılmaktaydı. Türk toplumları için bir önem olan hamamları tarih boyunca kurulmuş olan birçok devletleri tarafında yapılmış önemli eserler arasında yer almaktadır. Günümüzde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Turizm acısında önemli bir yer tutan hamamları Adıyaman'da örnekler çok bulunmaktadır. Bu hamamların en önemlileri aşağıda verilmiştir.

Bekir Bey Hamamı: Adıyaman'ın Besni İlçesi Eski Besni Ören yerinde bulunmaktadır. Kalenin hemen karşısında ve Ulu caminin bitişiğinde yer almaktadır. Soyunmalık bölümü yuvarlak planlıdır. Mekânın ortasında soğuk su havuzu bulunmaktadır. Soyunmalıktan bir kapı ile dörtgen planlı olan ılıklık bölümüne geçilmektedir. Külhanın önünde bulunan Sıcaklık bölümü dörtgen planlı olup üzeri kubbe ile örtülüdür. Bekir Bey Hamam bakımsızlıktan dolayı üst tavan kısım tamam çökmüş durumdadır. Duvarlar sağlama durumda olan hamamının tekrara restorasyonu edilerek turizm kazandır alabilir.

Fotoğraf 97: Bekir Bey Hamamından Görünüm

Meydan Hamamı: Adıyaman'ın Besni İlçesi Eski Besni Ören yerinde bulunmaktadır. Ören yeri girişinde ve Kurşunlu Camii karşısında yer almaktadır. Hamamın yapı olarak 17 veya 18. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Soyunmalık kısmı tamamen yıkık durumdadır. Doğu kısımda yer alan bir kapı ile ılıklığa geçilmektedir. Ilıklık doğu- batı istikametinde bir alandan ibarettir.

Fotoğraf 98: Meydana Hamamı

Alanın güneybatı köşesindeki kapıdan sıcaklık kısmına geçilir. Kubbeli sıcaklığın üç tarafında eyvanlar ile diğer köşelerinde halvet hücreleri bulunmaktadır. Tekrara kırsal turizm kazandırılması için restorasyonu çalışmaların yapılarak hizmet kazandırılabilir.

Doluca Hamamı: Adıyaman'ın Kahta ilçesinin Doluca Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Kahta- Kocahisar yolu üzerindedir. Tonozlu bir yapıya sahiptir. Hamam duvarları moloz duvar örgüsü ile yapılmıştır

3.2.12. Geleneksel Yapılar

Sivil mimarı yapıları yapı ve inşa şekilleri oluşum dönemleri turizm için önemli bir yeri bulunmaktadır. Özellikle kırsal turizm potansiyeli yüksek olan Adıyaman ilinin bu tür mekanları yenileme edilerek turizm kazandırılarak bu mekanları turizm için kullanılarak kırsal kalkınma önemli bir yeri bulunmaktadır. Osmanlı Dönemi'nde yapıldığı düşünülen 5 adet sivil mimari yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan sadece Değirmenli Ev'in (Şaziye Keleş Evi) restorasyonu tamamlanmıştır. Sahip olduğu tarihi dokuları ile kültür turizminde önemli yeri olan bu yapıların, acilen onarılması ve turizme açılmaları gerekmektedir (Tablo 17).

Tablo 17: Adıyaman İlinde Bulunan Sivil Mimari Yapılar

Bulundu yer	Sivil Mimarı Yapılar	Sivil Mimarı Yapılar
Merkez -Durukaynak Köyü	İsmet (Ali) Tanrıverdi Evi	Osmanlı Dönemi
Dönemi Besni- Kargalı Köyü	Vakkas Emiroğlu Konağı	Osmanlı Dönemi

Kaynak 17: Adıyaman Kültür Envanteri (2020)

Çalışma alanımız coğrafi özellikleri, iklim ve anakaya yapısından dolayı yapıları ve mimarı özellikleri değişiklik göstermektedir. Bu yapıların çoğu kerpiç, anakaya yapısı kalkerin kolay işlenmesinden dolayı kesme taşlar ve taş yapılar görmekteyiz. Bu yapılarda taş, ahşap ve çamur kullanılarak yapılan yapılar yörede yaygın olarak görülmektedir. Bu yapılar genellikle iki 2 katlı olup üst kat oturma amacıyla kullanılırken alt katlar ise hayvancılık ve ambar şeklinde kullanılmaktadır. Günümüze doğru ekonomik şartların değişmesiyle yapılar daha betonarme evler yörede yaygınlaşmaya başlamıştır.

Fotoğraf 99: Kırsal Alanlarda Yer Alan Yapılardan (Taş, Çamur ve Ahşap) Görünüm(1)

Yörede yer alan yapılar doğal özelliklerini bozmadan turizme kazandırılması, turizm faaliyetlerine katılan kişiler bu yapılarda dinlenme, yörenin tarihi özellikleri yaşaması kırsal alanların otantik özelliklerini yaşayarak kentlerin bunaltıcı havasından kırsal alanların doğal özellikleri ile rahatlama olanakları bulmalarına imkân oluşturmaktır. Kırsal turizm faaliyetlerine katılan kişilerin barınma sorunlarını önlemek, turizm faaliyetlerine katılacak kişilerin barınma, kalacakları yerler düzenleme yapılarak yöre halkına bu yerleri işleterek ek gelir katısı sağlayacaktır.

Fotoğraf 100: Kırsal Alanlarda Yer Alan Yapılardan Bir Görünüm(2)

İsmet (Ali) Tanrıverdi Evi: Adıyaman Merkez ilçeye bağlı Durukaynak (Pişinik) köyünde yer almaktadır. Şehir merkezin 12 km uzaklıkta yer almaktadır. Önünde büyük bir bahçesi olan konak farklı tarihlerdeyapılmış olan iki bölümden oluşmaktadır. Sol taraftaki bölüm, kitabesinde göre İsmet Tanrıverdi'nin amcası Kahraman Ağa tarafından 1909 tarihinde yaptırılmış, sağdaki ikinci kısım ise kendisi tarafından 1953'te yaptırılmıştır (Bayhan ve Salman,2010, s.124). Restorasyon çalışmaları ile turizme açılması gerekmektedir.

*Vakkas Emiroğlu Konağı***:** Adıyaman-Besni ilçesine bağlı Kargalı köyünde Yer almaktadır. Köyün ileri gelenlerinin verdiği bilgilere göre yaklaşık 19 yüz yıldan inşa edilmiştir. İki katlı konağın alt katı dikdörtgen şekilli bir mekândan ibarettir. Dışarıya kemerlerle açılan ortadaki sofanın iki yanındaki mutfak, oda, tuvalet ve banyodan ibaret olan üst katın altında, giriş bölümü ve yan mekânlardan oluşan bir düzenleme bulunmaktadır (Bayhan ve Salman, 2002, s.58). Konağı büyük bölüm bakımsızlıktan çökmüş ve koruma altın alınması gerekmektedir. Konağın turizme açılması için restorasyon çalışmaları ile yenilenmesi gerekmektedir. Kırsal turizm konaklama alanları içeresinde değerlendirilebilir

Fotoğraf 101: Kırsal Alanlarda Yer Alan Yapılarda kullanılan Malzeme (Taş, Çamur ve Ahşap) Görünüm (3)

Burç Anıtsal Yapı: Merkez Burç Köyü içindedir. Roma dönemi askeri kontrol noktası olarak inşa edilen yapı kesme taşlar arasında hiçbir derz malzemesi kullanılmamasına rağmen tam 1700 yıldır varlığını koruyor. İçeride üç odası bulunan yapıdaki odalarda kiriş delikleri bulunuyor. Yapıda ayrıca ok pencereleri bulunuyor. Bölge halkı bu anıtı koruduklarını tarihi bir yapı olarak görüp zarar görmesini engelliklerini dile getirmişlerdir.

Fotoğraf 102: Burç Anıtsal Yapı

3.2.13. Yemek Kültürü (Gastronomi)

Gastronomi, her ne kadar kültürlerin yemeklerle olan ilişkisini ele alan bir mutfak sanatları alanı olsa da turizmi de ilgilendirmektedir. Yeme-içmenin bilime ve sanata dönüştürülmesi olarak değerlendirilen gastronomi artık turizmle bütünleşmeye ve ülke tanıtımlarında aktif bir rol üstlenmeye başlamıştır (Küçükaltan, 2009, s.13).

Yapılan Ekonomik faaliyetin tarım ve hayvancılığa dayalı olması yemek kültür üzerinde etkili olmuştur. Bundan dolayı yapılan yemekleri temelini de yörede yapılan tarımsal ürünler ve hayvansal ürünler ağrılıkta olmaktadır. Yemeklerin çoğunda et, buğday, bakliyatları ve sebzelerden oluşturulur. Yemekler tat vermesi için sarımsak, soğan, salça, biber, kuru nane ve diğer baharatlar kullanılmaktadır. Bağcılığı, fıstık, dut, badem ve cevizin yapıldığı alanlarda ürünlerinde çeşitlenmektedir. Şire, pekmez, fıstık ya da ceviz ile yapılan ürünlerde kullanılmaktadır. Masuk, pestil, orcik, şire ve ceviz ya da fıstık kullanılarak yapılmaktadır. Döğme buğday ile yapılan yoğurt çorbası, bulgur pilav, çiğ köfte, mercimek çorbası, Dövmeç, içli köfte, Mercimekli köfte, meyir çorbası, Adıyaman Tavası, Besni tavası, yarpuzlu mancısı, pirpirim Cacığı, vb. yemeklere Adıyaman mutfağının önemli kendine has zengin yöresel tatlardır. Bunun dışındakiler tabloda belirlemiştir (Tablo 18).

Tablo 18: Adıyaman İlinde Yapılan Yemek ve Tatlı Çeşitleri

Çorbalar	Sebze Yemekleri	Pilavlar	Köfteler	Pideler	Mancalar (Salatalar)	Cacıklar	Tatlılar
Meyir Çorbası	Adıyaman Tavası	Karıştırmalı Pilav	Kavurmalı Sıcak Köfte	Kavurmalı Hıtap	Yarpız (Yarpuz) Mancası)	Pirpirim Cacığı	Tene (Tane) Helvası
Alaca Çorbası	Besni Tavası	Kavurmalı Pilav	Kel Köfte	Ot Hitabı (Körnıen, Nanecük, Hardal v.s)	Pirpirim Salatası	Kabak Cacığı	Top Helvası
Malhute Çorbası	Parmak Kebap	Mercimekli Pilav (Bütün mercimekle yapılmaktadır.)	Yarpızlı (Yarpuzlu) Köfte	Peynirli Ekmek	Patates Salatası	Marul Cacığı	Nişe Bulamacı
Tarhana Çorbası	Dolma-Sarma	Şahreli (Şehriyeli) Pilav	Ekşili Köfte	Tava Kılloru		Yarpız (Yarpuz) Cacığı	Şilik (Şilki)
Mercimek Çorbası	Yeşil Fasulye Sulusu	Tavuklu Pilav	Çiğ Köfte (Etsiz)	Semsek			Heside
Yoğurtlu Çorba	Dövmeç	Meyhane Pilavı	Mercimekli Köfte	Besmet (Peksimet)			Aşure
Un Çorbası		Domatesli Pilav	Soğuk Köfte	Bazlama			Kesme
Dövme Çorbası		Ciğerli Pilav		Taplama			Peynirli İrmik Helvası
Pıtpıtı Çorbası		İç Pilavı		Katmer			Kaşık Tatlısı
							Burma Tatlısı

Kaynak 17: https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR-61353/adiyaman-mutfagi.html

3.3. EKONOMİK ÇEKİCİLİKLER

Kırsal kalkınma strateji ve politikalarının esas amacı, kırsalda yaşayan toplumların ekonomik, sosyokültürel imkanlarını artırmak ve aktif bir şekilde yöre insanının katılımını sağlamak olmalıdır. Kırsal alanlara yönelik sürdürülebilir kalkınma politikaları içinde bu çerçevede kırsal turizmin payı ve önemi giderek artmaktadır. Kırsal alanların sahip olduğu tarihi değerleri, flora ve fauna çeşitliliği, yöreye özgü el sanatları ve geleneksel ürünleri koruyarak sürdürülebilirliğinin garanti altına alınarak kalkınma politikaları amacına uygun kullanımı, gelecek nesillere kaynakların aktarımı için önem arz etmektedir (Akova, 2011,s. 339).

Kırsal turizmin gerçekleştiği yörelere yönelik turizm talebinin artması, turistik yatırımların da artmasına sebep olmaktadır. Yatırımlara yönelik bu artışlar sayesinde kırsalın ekonomisi de canlanmaktadır. Turizmin gelişmesi ile birlikte fiziksel alt yapının güçlenmesi dolayısıyla yerel halkın hayat standartları yükselmektedir. Kentlerde kazanılmış olan gelirlerin kırsalda harcanması, kırsalın gelir düzeyini artırarak aradaki gelir düzeyi farkını azaltmaktadır. Kırsal turizmin gelişmesi ile birlikte yörede turizme doğrudan ve dolaylı mal ve hizmet üreten diğer sektörlere de talep artmaktadır (Çeken vd., 2012, s.14).

Doğal ortam özelliklerinin sunduğu yeraltı ve yerüstünde bulunan kaynakların beşeri faaliyetlerin etkisi ile etkin bir şekilde kazanç sağlamak amacıyla kullanılması ekonomik faaliyetler olarak bilinmektedir. Doğal ortam özelliklerinin etkisi beşeri faaliyetleri sınırlandırmakta ekonomik faaliyetlerin verimli şekilde kullanılmasını kısıtlamaktadır. Adıyaman ilinin bulunduğu topografya ve iklim özellikleri yapılan ekonomik faaliyetler üzerinde etkin olmaktadır. İlde ekonomi faaliyetler tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Ekonomik faaliyetlerin tarım ve hayvancılığa dayandığı ilde sanayi tesisleri ve madencilik faaliyetleri de yapılmaktadır. Ekonomik faaliyetin hayvancılığa dayalı olması geleneksel el sanatları arasında dokumacılığın yaygın olmasını sağlamıştır.

3.3.1. Festivaller ve Yerel Etkinlikler

Festival olgusu, kalkınma anlamında geride kalmış bir-çok bölge için önemli bir araçtır. Festival faaliyetleri, yapıldıkları yöreye yerli ve yabancı ziyaretçi çeken, bölgelere sıcak para girişi sağlayan, yörenin varlığını kamuoyuna hatırlatan ve başta konaklama işletmeleri olmak üzere birçok işyeri ve tesisin, belirli dönemlerde ekstra kazanç sağlamasında katkıda bulunan önemli etkinlikler olarak dikkat çekmektedir (Chabra, 2001). Festivaller, birlikte eğlenme kültürü aracılığıyla yaşlı ve genç kuşakları bir araya getirerek sosyalleşmeyi sağlamakta ve bu etkinlikler kuşaktan kuşağa aktarılarak kültürel sürdürülebilirliğe katkı yapmaktadır. Kırsal turizmin bütünleşebileceği turizm türlerinden biride kültürel turizmdir. Kültürel turizmde genel olarak, turist kendisininkinden farklı, olağandışı olan bir kültürü kendi turizm deneyiminin önemli bir parçası olarak görür; onun için önemli olan kültürel uygulamalara gösterilecek özel ilgi değil, yerel renkler, festivaller ve giysilerdir

(Özgüç, 2007, s.150). Dünyada ve ülkemizde yıl içerisinde düzenlenen ve düzenlendiği yörenin geleneğini, göreneğini, kültürünü, yaşantısını ve ticari hayatını yansıtan yerel etkinlikler, önemli bir turistik potansiyel olarak görülmektedir. Söz konusu yerel etkinlikler, sanayinin ve ticari faaliyetlerin fazla gelişmediği bölgelerde, gelenek, görenek ve toplumsal boyuttaki kültürel etkinliklerin, gelişmiş bölgelere göre daha fazla korunarak, yaşatılmaya çalışılması ve belirli bir ekonomik beklentinin karşılanması için yapılmaktadır (Orhan, 2010, s.244). Yöresel topluluklar veya yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen etkinliklerdir. Söz konusu yöreye ait, yöreyle özdeşleşen ve özel varlıkların veya değerlerin ismiyle anılan ve yörenin gelişimine oldukça önemli katkıları olan faaliyetler olarak nitelendirilmektedir. Yörenin bilinirliğinin ve farkındalığının artırılması adına sürekli tekrar ettirilmesinde fayda görülmektedir. Günümüzde birçok bölgemizin kendine ait yöresiyle özdeşleşmiş festivalleri olduğu bilinmektedir (Taş, 2012, s.84). Adıyaman'ın kültürel ve sosyal yapısın tanınmasına aynı zamanda yöre halkının ürünlerin tanıtacağı ve ekonomik acıdan gelir sağlayacak etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler aynı zamanda kırsal alanda kalan turizm değerleri tanınması için festivaller yapılmaktadır. Bu da turizm faaliyetini oluşturmaktadır.

Adıyaman Uluslararası Müzik Festivali: 5'cisi düzenlen festivali 18 Mart ve 26 tarihleri arasında yapılmaktadır. Adıyaman Filarmoni Orkestrasının Konseriyle başlamıştır. Kültürel festival sanatseverlere çeşitli konserler verilmektedir. Festival bitiminde gelen ziyaretçiler yöresel ikramlar yapılmaktadır. Adıyaman Çiğ köftesi ve lokum ikram yapılarak yöresel lezzetlerin tanıtım yapılmaktadır.

Adıyaman Çiğ Köfte Festivali: Adıyaman yöresel lezzetlerin tanıtmak amacıyla 12 ve 14 Ekim tarihlerinde yapılan festivali Adıyaman Belediyesi tarafından düzenlenmektedir. Amacı Adıyaman Çiğ köftesin coğrafi işaret olarak tescil edilmesi ile birlikte yöresel ürünü tanıtmak ve pazarlamak amacıyla yapılan gastronomi festivalidir. Buraya gelen turistler yöresel lezzeti tanıtmak ve kısada olsa şehirde ekonomik canlılık kazandırmaktır.

Jari Yaylası Şenlikleri: Adıyaman Çelikhan ilçesinde yer alan Akdağlarda bulunan yaylada yapılan şenlikler her yıl ağustos ayında gerçekleşir. Amacı Akdağlarda akan birçok hastalığa şifa olduğu inanılan soğuk suyun ve burada yapılan yaylacılık faaliyetlerinde üretilen hayvansal ürünlerin tanıtılması ve pazarlanması

kırsal turizm faaliyetine katılan turistler için organik olan bu ürünlerin satılmasını sağlamaktır.

Bal Kültür ve Turizm Festivali: Adıyaman Çelikhan ilçesinde yöresel lezzetleri tanıtmak ve pazarlamak amacıyla yapılan ve yörenin kırsal turizm alanların için Çelikhan Belediyesi tarafından düzenlenmektedir.13 ile 16 Ağustos tarihlerinde yapılmaktadır. İlk gün bal yarışmaları yapılmaktadır. İkinci gün çat barajında yer alanı yüzün adaları geziler yapılmaktadır. Yöresel halk oyunları gösterileri ve çeşitli konserler düzenlenmektedir. Üçüncü ve dördüncü günlerde harf hane, dengbej konserleri ile Çelikhane Halk tiyatrosu gösterileri yapılmaktadır.

Gölfest: Adıyaman Gölbaşı ilçesinde Eylül ayı içerisinde gerçekleşmektedir. Gölbaşı Belediyesi tarafında düzenlenmektedir. Gölfest amacı: kültür, eğitim, sanat, tarım, spor ve yardımlaşmak amacıyla yapılmaktadır. Asıl amacı yörede bulunan Peygamber Üzümünün tanıtımın yapmak kırsal alandaki çiftçileri desteklemek ürettikleri ürün satmak ve pazarlamak amacıyla yapılmaktadır.

Zerban Şenlikleri: Adıyaman Çelikhan ilçesinin Pınarbaşı beldesinde yapılmaktadır. Pınarbaşı Belediyesi tarafında her yıl temmuz ve ağustos ayında yapılmaktadır. Zerban anıtı ve kutsal sayılan zerban suyu çevresinde Alevi inancına sahip vatandaşları tarafında yapılan çeşitli adak ve hazırlanın yemeklerle birlikte düzenlen şenliklerde çeşitli konser ve halk oyunları gösterileri yapılmaktadır. Zerban, Siyah elbiseli, mavi gözlü, sarı saçlı ve uzun boylu bir kızdır. Efsaneye göre adın verdiği kaynağın yanında arada sırada görür, eskiden kasaba halkı ile Kav Aşireti saldırılarına karış bulam halkın koruduğu anlatılmaktır

Tut Yamaç Paraşütü Festivali: Her yıl 31 Mayıs ile 1 Haziran tarihleri arasında düzenlenmektedir. Adıyaman Valiliği, Tut Kaynaklığı, Tut Belediyesi ve Tut Spor Kulüpleri tarafından yapılmaktadır. Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen sporcuları ile Tut ilçesinde yamaç paraşütün olan ilgiyi artırmak ve Tut ilçesin turizm gelirlerin artırmak amacıyla yapılmaktadır.

Fotoğraf 103: Tut Yamaç Paraşütünden Görünüm (Tut Kaymakamlığı)

Tut 'ta Dut Festivali: Adıyaman Tut ilçesinde Tut kaymakamlığı ve Tut Belediyesi tarafında temmuz ayında yapılan festivalidir. Festivalde konserler, sergi, söyleşi ve yamaç paraşütü gibi faaliyetler yapılmaktadır. Amacı dut meyvesinin işleyerek pazarlama, satışını gerçekleştirmek kırsal alanda yaşayan çiftçilerin daha iyi gelir elde etmelerin sağlamaktır. Festivalde dut pekmez yarışmaları yapılmaktadır. Ayrıcı taş üzerinde tokmakla badem. Ceviz ve dut dövülme etkinlikleri yapılmaktadır.

Uluslararası Nemrut Kommagene Festivali: Her yıl haziran ayında Kâhta'da düzenlenmektedir. Ayrıcı Kâhta Kaymakamlığı ve Kâhta Belediyesi tarafında eylül ayı içerisinde Uluslararası Nemrut Kommagene festivali düzenlenmektedir. Amacı Dünya kültür listesinde yer alan nemrut dağın tanıtmaktır. Bu amaçla cendere köprüsünün bulunduğu alanda çeşitli konser, müzik dinletisi gibi aktiviteler yapılmıştır. Ve kırsal turizm potansiyeli yurt iç ve yurt dışında tanıtımın yaparak turist sayısın artırmaktır.

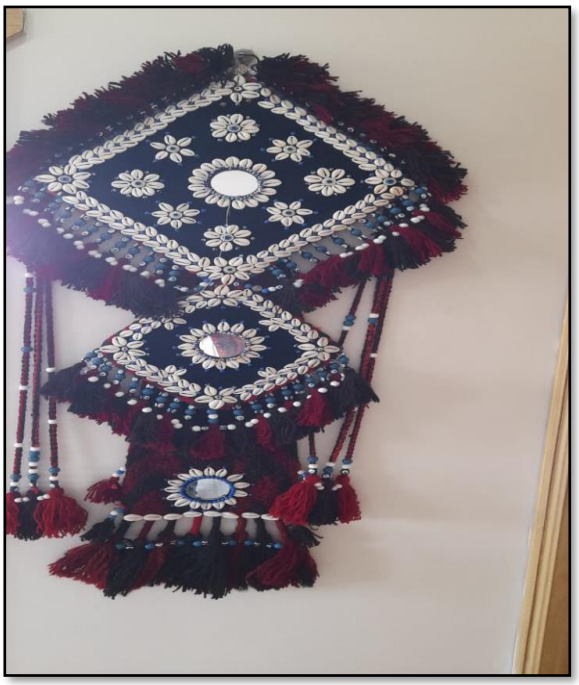
Adıyaman Arsemia Müzik Festivali: Her yıl haziran ayında yapılmaktadır. Festival Adıyaman Belediyesi ve Adıyaman Filarmoni Orkestrası Derneği tarafından düzenlenmektedir. Kültürel tanıtım yaparak Adıyaman turizm özellikleri tanıtmak amacıyla çeşitli kültürel aktiviteler, konserler düzenlenmektedir.

3.3.2. El Sanatları

Adıyaman'da geleneksel bir yaşama biçimi egemendir. Kent merkezinde bile görülebilen bu durum, kırsal yerleşim yörelerinde iyice belirgindir. Başka kentlere akan kırsal nüfus, son yıllarda, ayrı bir sorun yaratmıştır. Yalnız tarımla uğraşan yaz aylarından sonra kalan zaman ekonomik toplumsal ya da kültürel bir etkinlikle değerlendirilememektedir. İşsizlik kent merkezinde de göze çarpar. Kahve, yörede bir kültür ocağı niteliği kazanmıştır. Adıyaman'da, öbür kentlerde olduğu gibi yaşam giderek geleneksellikten uzaklaşmaktadır. Haberleşme, ulaşım, eğitim gibi toplumsal hizmetlerin yöreye- ulaşması, çağdaş değerlerin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Böylece, iki yaşam biçimi yan yana, bazen de iç içedir. Bu olgu, beslenme, giyim-kuşam, geleneksel el sanatları, mimari gibi tüm yaşam biçimlerine yansımıştır (Özbay, 2000, s.44).

Yöresel Halk Giysileri ve Halk Oyunları, yapılan ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılık olduğu için dokumacılık gelişmiştir. Ancak gelişen Teknoloji ile birlikte kullan ürün ve yöresel giyişlerde yöresel üretimi 1960'lı yıllara kadar gelebilmiştir. Günümüzde daha çok geleneksel giysiler yerine modaya uygun giyim tarzı kumaşları almıştır. Kadınları; yazma, ipek başörtüler, çarşaf dışında başörtüsü veya şalvar tarzı giysiler kullanılmaktadır. Erkekler daha çok şalvar, gömlek, yelek ve ceket, altı köşeli şapka ya da bol şalvar, yakasız gömlek ve teke kullanılmaktadır. Özel günlerde, bayramlarda ve düğünlerde yöreye özgü birçok oyun bulunmaktadır. Bu oyunlar şunlardır: Kımıl oyunu (Süne) kımıl böceğinin ekinlere zarar vermesini anlatan oyundur. O dönemde meydana gelen kıtlığı ve halkın kımılla olan mücadelesini anlatır. Sal Oyunu Fırat Nehirin de düğün alaylarının salda geçmelerini anlatır. Hasat oyunu ise ekin biçme ve hasattan döneminden sonra yakınlarının ziyaret esnasında yapılan şöleni anlatır. Düz oyunu Fırat kenarındaki yaşayan adamın kızına âşık olur, ancak kızı alamayan sevdasından hastalanan gencin konusun anlatır. Bunun dışında oyuna davet, göçer oyun, helle can, ağırlama, hallaç, Türkan, dıng, barış ve kaynana oyunları önemli halk oyunlarıdır. Yörede yaşanan olayları anlatmakladır. Ölen kişiler arkasında ağıt yakma geleneği Adıyaman yöresinde oldukça yaygındır. Eskide hasta ve ölen genç akrabaların para karşılığı Den bejlerden ağıt yapmasını ve bunun seslendirilmesi yapılmaktaydı. Günümüz bu Den bejlerin yapmış olduğu bu ağıtları yöre halkının geçmişini anlatmaktadır.

Fotoğraf 104: Geleneksel El Sanatları

Fotoğraf 105: Geleneksel El Sanatları 2

Geleneksel El Sanatları, El sanatları, insanoğlunun var olduğu günden bugüne kadar doğanın koşullarına bağlı olarak insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla

ortaya çıkmıştır. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişim gösteren el sanatları, toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtarak geleneksel hale gelmiştir. Aynı zamanda üretildiği çağa tanıklık eden belgeler olarak geleceğe ışık tutan ve geçmişle bağlantı kurmamızı sağlayan turizm değerleri olması açısından da önemli kültürel çekiciliklerdendir. Özellikle kültür turizmi kapsamında korunarak pazarlanabilecek kültürel miras konumundaki yöresel el sanatları bir yörenin kalkınabilmesi için değerli bir araçtır (Bayazit vd., 2012, s.899).

Halı, kilim, cicim, zili, Keçecilik, tülü, oya, dantel, sepet örücülüğü, ağaç oymacılığı, yemenicilik, bakırcılık, semercilik yapılmaktadır. Son yıllarda bakırcılık ve semercilik giderek yok olmaya yüz tutmuştur. Günümüzde turistik amaçlı nemrut heykelcikleri ile birçok dokuma ve süsleme unsurlarının bir arada kullanıldığı dekoratif duvar süslemeleri yapılmaktadır. Dekoratif süslemelerde heybeler ön plana çıkmaktadır. Eskiden ihtiyaç gereği dokunan heybeler, günümüzde süsleme amaçlı üretilmektedir. Yöreye özgü bu eserler şehir merkezinde bulunan oturakça pazarında bulunmaktadır. Dolayısıyla hem turistik yöre ve hem de turist için önemli olan hatıra eşya üretim ve satışı, turizmin önemli bir sektörü haline gelmiştir.

Adıyaman'da el sanatları uygulamaları olarak günümüzde; halı, kilim 19. yüzyıldan günümüze, el dokumacılığı üretiminin en yoğun olduğu bölge Pişinik (Durukaynak) köyüdür. Ancak köyde halı tezgâhı yapmayı bilen birkaç usta kalmış ve dokuma yapan ailelerin sayısı oldukça azalmıştır. Dokuma yapanlarda ev içinde dokunması kolay olan halı yastıkları üretmektedir (Yıldız, 2012, s.146). Pişinik köyünde Güneydoğu Torosların güneye bakan etekleri üzerinde otlak alanların bol olduğu bir sahada olduğundan dolayı hayvancılık gelişmiştir. Hayvanların kılları birçok amaçla kullanılmasına ek olarak heybe, kilim ve yastık yüzü yapımında da kullanılır. Halı ve kilim arası bir dokuma türü olarak tanımlanan tülüler, ilde ve köylerde 'haladerik, hala, kızılheşi, bermal, eşkebermal, carcım (cicim)' isimleriyle tanınır. Yer tezgâhları yok denecek kadar azalmış olup, yerlerini dikey tezgâhlara bırakmışlardır. Tülü dokumaların kullanım şekli geçmişte kullanımdan fazla farklılık göstermemektedir. Tülüler çoğunlukla; beşik örtüsü, divan örtüsü, minder örtüsü, yatak (yüklük) örtüsü, günlük yaygı, seccade, yolluk, gelin perdesi, süslemeler (halılar) olarak kullanılmaktadır (Özkan, 1998, s.468).

Ayrıca, Merkez ilçe, Çelikhan, Besni, Kâhta, Gerger, Tut, Samsat ve Gölbaşı

ilçelerinde çeşitli kaynaklar kullanılarak, Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde usta öğreticiler nezaretinde halıcılık faaliyetleri yapılmaktadır. Geleneksel el sanatları, yöreyi ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekebilecek önemli kültürel değerlerdir. Söz konusu kültürel değerleri satın alacak turistlerin, yöre ekonomisine katkı sağlayacağı şüphesizdir. Ayrıca, turistlerin turizm yöresinden almış oldukları eşyaları evlerine götürdüklerinde o turizm yöresini anmaları aynı yerin tekrar ziyaret edilmesini sağlayabilmektedir. Adıyaman da turizme yönelik üretim ve pazarlama sorunları çözülebildiği takdirde yöresel el sanatlarının kültürel çekiciliğe etkisi artacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADIYAMAN İLİNİN KIRSAL TURİZM ROTA PLANLAMASI

Planlama, amaçların ya da hedeflerin tanımlanması bu amaç ve hedeflere ulaşmak için genel stratejilerin belirlenmesi, faaliyetlerin koordine edilmesi ve bütünleştirilmesi için kapsamlı bir planlar hiyerarşisi geliştirilmesinden oluşur (Robbins, 1994, s.187). Planlama birden fazla aktiviteden meydana gelmektedir. Bundan dolay yapılacak planlama, ilk baştan bitime kadar meydana gelecek değişimler uyum gösteren bir süreçtir (Stoner ve Freeman, 1992, s.186).

Turizm planlaması, turizm sisteminin var olan özeliklerinin uygulanması ile genel planlama kavramlarının uygulanmasıdır. (Inskeep, 1991, s.25). Turizm planlama süreci turizm faaliyetlerine yön verme ve faaliyetlerin verilen yönün süreç içinde alınan kararlarnı ve uygulama sırasında oluşacak sorunların ortadan kaldırılmasında bilimsel araştırmalara dayalı devamlı döngü sürecidir (İçöz vd, 2019, s.84) Turizm planlama süreci tüm aşamaları araştırmaya dayanmaktadır. Araştırma sonuçları değerlendirme yapılmadan turizm planlaması yapılmaz. Turizm planlamasının geçerli, güvenli ve uygun bilgilerin elde edilmesi, çözümlenmesi, yorumlanması ve somut öğlelerin ortaya konulmasıdır.

Bir bölgenin ya da yörenin turizm hedefleri ve amaçlarına ulaşmak için hedeflerin ortaya konulması gerekmektedir. Bir yere ulaşmak, bir noktaya varmak bir alanda seyahat etmek için yollar en önemli unsurlardan birisini oluşturmaktadır. Fiziki ve beşeri coğrafya unsurlarından etkilenerek meydana gelen yollar, oluşturuldukları amaçlara göre belirli yolları takip edilmektedir. Turizm aktivitelerine katılmak ve seyahat etmek geçmiş dönemlerden günümüze yapılan yoluculukların temelini oluşturmaktadır. Geçmişte insanların seyahatlerinde belli noktaları takip ederek yolculuk etmişlerdir. Günümüze gelindiğinde geçmiş dönemlerden elde ettikleri deneyimlerin turizm değerlerine seyahatlerde bir yol olarak kullanmışlardır. Böylece turizm rotaları oluşturuldu. Deneyimler sonucu elde edilen rotalar ile planlama ve tasarım unsurlarını oluşturdu. Turizm çekiciliklerinin belirlenmesi ile bir bölgede ya da yörede yapılacak turizm seyahatlerinde rota planlaması sayesinde turistlerin istedikleri noktalara rahat ulaşmalarına imkân sağlandı. Rotalar, doğal ortam ve tarihi

özelliklerinin ortak birlikteliklerinden yeni anlamlar kazanan bir sistemdir. Teknoloji, iletişim ve gelişen ulaşım ağları ile birlikte bir yöreye ya da bölgeye ait olan doğal, tarihi ve kültürel değerler turizme yeni rotalar oluşturmaktadır(Akbulut, 2018, s.2174). Rotalar; anıta, tarihi bir alana ya da doğal bir mekâna daha geniş fiziksel bir karakterle ifade edilmektedir. Başka bir ifade ise rota birden fazla doğal ortam ile tarihi, kültürel birliktelikle meydana gelen sistemdir. (Görmüş vd., 2016, s.23).

- ✓ Turizm rotalarının oluşturulmasının faydaları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:
- ✓ Turizm rotaları bir rota üzerinde bir bölgede doğal, tarihi ve kültürel değerler oluşturarak birden çok aktiviteyi tek bir rotada birleştirerek turistik çekicilikleri birleştirir.
- ✓ Köylerde, kasabalarda çekicilik açısından yetersiz kalan alanların pazarlamasına yardımcı olur
- ✓ Bölgelerde ya da yörelerde girişimcilerin ürettiği ürünlerin yanında yan ürün ve hizmetlerin geliştirilmasine teşvik eder.
- ✓ Bölgede ya da yörelerde kalma süresini uzatacak, ziyaretçilerin harcamalarını arttıracak aktiviteler, yemek yeme alanları; kafe, lokanta, restorant ve üretilen ürünlerin satıldığı market gibi yöresel ürünlerin bulunduğu alanlarda rota planlaması yapılmalıdır.
- ✓ Turizm ürünlerinin devamlığını sağlamaktadır.
- ✓ Bölgelerde ve yörelerde dikkat çekmeyen ve az bilinen turizm değerlerinin tanıtım ve pazarlanmasında önemli rol oynar.
- ✓ Turizm bölgelerinde turizm kimliği kazanması ve imaj oluşturmasını sağlamaktadır.
- ✓ Kırsal yerlerde yörelerin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan yörenin kalkınması ile birlikte yöre halkının yaşam kalitesini artırmaktadır.
- ✓ Bölgelerde ya da yörede doğrudan ve dolaylı olarak istihdam imkanı sağlamaktadır. **(**Kervankıran ve Çuhadar 2014: 579'dan Naklen: Meyer 2004 ve Lourens 2007).

Dünyada Kırsal alanlara yönelik ilk rota, 1925'te Amerika'nın yöresel el sanatlarını görme imkânı sağlayan Appalaş (Dağları) Rotasıdır (Hayes ve MacLeod, 2008, s.58). İngiltere'nin Kuzeyin de bulunan 80 mil uzaklıktaki Hadrian Duvarı

Rotası Roma İmparatorluğu döneminden kalma arkeolojik eserler kapsamaktadır. 2003 yılında yaz mevsiminde 776 bin ziyaretçi alana çekmiştir. Toplam gelir ise 3,5 milyon sterlindir. Bu gelirin yanında bölgede yer alan küçük ve orta ölçekli işletmeler 6 bin kişiye iş imkân sağlamıştır(Lourens, 2007, s. 56).

Türkiye'de Saint Paul yolu, Likya yolu gibi Kültürel rotalar bulunmaktadır. Rotaların uzunluğu 500'er km dağ yürüyüşü rotası şekillindedir. St. Paul yolu 2004'te Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan rota, Likya yolu ise 1999'da açılmıştır.

Adıyaman ilinin kırsal turizm potansiyeli olarak görülen önemli unsurları:

- ✓ Jeolojik ve Jeomorfolojik oluşumlar sonucunda oluşan dağlık alanlar, kanyonlar, boğazlar, şifalı içmelerdir.
- ✓ Hidrografik özelliklere bağlı olarak oluşan: akarsular, göller ve yapay olarak oluşturulan barajı gölleridir.
- ✓ İklim özelliklerine bağlı olarak oluşan bitki örtüsü ve bunun sonucunda meydan gelene endemik bitki türleri ve ormanlık sahalardır.
- ✓ Geçmiş dönemde kurulan medeniyetlerden kalma eserlerdir.

Adıyaman ilinin kırsal turizm rota planlaması yapılırken ilk olarak Adıyaman ili ve benzer çalışmaları ile ilgili verilerin toplanmasıyla başlanmıştır. Daha sonraki aşamalarda arazi gezileri sırasında oluşturulacak rotalar belirlenmiştir. Rota planlamaları doğal, tarihi ve kültürel turizm değerlerinin bulunduğu konum ve konuma ulaşım, mesafe, yapılacak turizm aktiviteleri gibi faktörler göz önünde bulundurulmuştur.

Rotalar planlanırken ulaşım ağları göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle Karayolunun bulunmadığı alanlarda yürüyüş ile ulaşım sağlanır. Rotalar doğal, tarihi ve kültürel izlere göre turizm çekiciliklerinin değerlerine göre planlanmıştır. Rotaların başlangıç noktası, Adıyaman merkez kabul edilmiştir.

4.1. DOĞAL DEĞERLERE GÖRE ROTA PLANI

Adıyaman ilinin doğal peyzaj dokusu rota planlanmasında en önemli ayağını oluşturmaktadır. Bulunduğu konum itibariyle jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlardan dolayı turizm potansiyelinin ortaya konmasındaki önemi ortaya koymaktadır. Dağlık

alan arazinin %52'sini oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak doğa yürüyüşleri, tırmanma, fotoğraf severler ve kampçılık gibi aktivitelerine olanak sağlamaktadır. Dağlık sahalar turizm acısından önemli jeomorfolojik birimlerdir. Doğal rota turizm aktiviteleri beraberinde birçok olanak sağlamaktadır. Adıyaman ilinin iklim özellikleri ve jeomorfolojik birimleri kırsal turizm faaliyetlerini etkilemektedir. Özellikle endemik bitkileri görme, yaylacılık, yürüyüş, kamp, akarsuları görme, kanyon-boğazları görme, yaban hayatını yerinde görme vb. faaliyetleri görmeye imkan oluşturmaktadır. Özellikle Adıyaman-; Malatya arasında yer alan dağlık sahalarda Akdağ, Ulubaba, Gördük, Kımıl, Kürdek ve Nemrut Dağları içine alan rota planlamasını kapsamaktadır. Bu rotada yürüyüş, kamp, endemik türlerin keşfi, tırmanma, yabani hayat görme gibi etkinlikler yapılmaktadır. Ayrıca Gölbaşı ilçesinde yer alan Gölbaşı Tabiat Parkı, Azaplı ve inekli göllerini kapsamaktadır.

Kahta, Sincik ve Gerger ilçeleri içinde bulunduğu alanlar arasında yer alan yaylalarda yürüyüş, kamp, dağcılık, fotoğrafçılık, endemik türler ve yaban hayvanlarının gözlenmesi gibi birçok turizm etkinliği görülmektedir. Adıyaman Merkez İlçe, Kahta, Samsat, Gerger kapsayan Atatürk Barajı Gölünün kıyısında plaj, kamp, mesire alanları, su sporları, fotoğrafçılık, tekne turlar şeklinde turizm aktiviteleri görülmektedir.

Çelikhan İlçesinde yer alan Recep Çayı, Havşeri Suyu, Zerban Suyu, Çat Barajı Gölü, Yüzen Adalar, Jari Yaylası, Koyunpınar Yaylasını kapsıyan rotada yürüyüş, tırmanış, doğaseverler, kamp, endemik türlerin görülmesi, yaban hayatın izlenmesi, turizm etkinlikleri görülür.

4.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Kırsal Turizm Rota Planlaması

Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar kırsal turizme ilgi ve merak uyandıran doğal oluşumlardır. Bu oluşumlar; vadiler, kanyonlar, boğazlar, dağlık sahalar ve yaylalardır. Bu oluşumlar kırsal turizm potansiyelini oluşturmaktadır.

Dağlık alanlarını rota planlaması: Akdağlar, Ulubaba Dağı, Gördük Dağı, Kımıl Dağı ve Nemrut dağıları oluşturmaktadır. Bu rotları şunlarıdır:

Akdağların rota planlamasında ulaşım; Yeşilyayla köyüne kadar minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir. Akdağlar rotası ortalama 85 km'dir, bu

rotanın 66 km'si araçla ve 21 km'sine ise yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları doğal izler, Akdağlar, jari suyu ve jari yaylası üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada durak noktasına ulaşım zor bir doğa yürüyüşü ile gerçekleşmektedir ve bu yürüyüş esnasında endemik bitkilerden olan ters laleler ve farklı kuş türleri ile karşılaşılmaktadır. Bitki keşfi ile fotoğraf çekimi gibi turizm aktivitelerine imkan sağlamaktadır. Bu rota üzerinde yer alan Doğanlı, Bağlıca ve Çatalağaç gibi köylerde kırsal doku deneyimi kazanılabilir.

Kımıl Dağı'ın rota planlamasında ulaşım; Konucuk köyüne kadar minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir. Kımıl Dağı'nın rotası ortalama 153 km'dir, bu rotanın 133 km'si araçla, 20 km'sine ise yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları doğal izler, Kımıl Dağı ve Kımıl yaylası üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada durak noktasına ulaşım zor bir doğa yürüyüşü ile gerçekleşmektedir ve bu yürüyüş esnasında endemik bitkilerden olan ters laleler ve farklı kuş türleri ile karşılaşılmaktadır. Bitki keşfi ile fotoğraf çekimi gibi turizm aktivitelerine imkan sağlamaktadır. Bu rota üzerinde yer alan Onevler ve Kaşyazı gibi köylerde kırsal doku deneyimi kazanılabilir.

Adıyaman şehrinden Akdağlar ve Jari Yaylasına uzanan rotada doğal izlerin peşinden uzun mesafede araçla ulaşım sağlanamamaktadır. Kımıl dağına, Kımıl Yaylasına ulaşmak için uzun süren bir doğa yürüyüşü gerçekleştirilmektedir. Akdağlar boyunca yapılan doğa yürüyüşünde birçok yabani hayat ve endemik bitki türleri ile karşılaşılmaktadır. Kımıl Dağı ve Akdağları rotasına katılan turistler, birkaç günlük ya da haftalık kamp kurabilirler. Bu rota planında gerçekleştirilen yürüyüş derecesi zordur ve rotaya katılımlar daha uygun şartlar sağladığından yaz döneminde olması önerilmektedir.

Yaylalarını rota planlması; Jari, Koyunpınar, Ulubaba, Kürdek ve Kımıl yaylaları oluşturmaktadır. Bu rotalarını planlamaları şu şeklidedir:

Koyupınar Yaylası'nın rota planlamasında ulaşım; Çelikhan ilçesine bağlı Korucak köyüne kadar minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir. Koyunpınar Yaylası'nın rotası ortalama 90 km'dir, bu rotanın 78 km'si araçla, 12 km'sine ise yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları

doğal izler, Tutcak Dağı, Çat barajı gölü ve Koyunpınar yaylası üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada durak noktasına ulaşım zor bir doğa yürüyüşü ile gerçekleşmektedir ve bu yürüyüş esnasında endemik bitkiler ve farklı kuş türleri ile karşılaşılmaktadır. Bitki keşfi ile fotoğraf çekimi gibi turizm aktivitelerine imkan sağlamaktadır.

Kürdek Yaylası'nın rota planlamasında ulaşım; Gerger ilçesinde Kürdek Dağının beli bir noktasına kadar ulaşım minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir. Kürdek yaylasının rotası ortalama 120 km'dir, bu rotanın 110 km'si araçla, 10 km'sine ise yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları doğal izler, Kürdek Dağı ve Kürdek yaylası üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada durak noktasına ulaşım zor bir doğa yürüyüşü ile gerçekleşmektedir ve bu yürüyüş esnasında endemik bitkiler ters laleler ve yabani dağ keçileri ile karşılaşılmaktadır. Bitki keşfi ile fotoğraf çekimi gibi turizm aktivitelerine imkan sağlamaktadır.

Ulubaba Yaylası'nın rota planlamasında ulaşım; Adıyaman Yazıbaşı köyünden Ulubaba yaylasına kadar ulaşım; minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir. Ulubaba yaylası'nın rotası ortalama 50 km'dir, bu rotanın tamamına araçla ulaşılmaktadır. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları doğal izler, Akçalı barajı göletleri, Ulubaba Dağı ve yaylası üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada durak noktasına ulaşım rahat bir doğa yürüyüşü ile gerçekleşmektedir ve bu yürüyüş esnasında endemik bitkiler ters laleler, endemik bitki türleri yabani dağ keçileri, yılkı atlaları ile karşılaşılmaktadır. Ulubaba Yaylası'nda yaylacılık faaliyetleri görülür, burada göçer diye nitelendirilen aileler hayvancılık faaliyetini yürümektedir. Bitki keşfi, kamp, yaylacılık faaliyetlerine katılım ile fotoğraf çekimi gibi turizm aktivitelerine imkan sağlamaktadır.

Adıyaman şehrinden Koyunpınar, Kürdek ve Ulubaba Yaylasına uzanan rotada doğal izlerin peşinden uzun mesafede araçla ulaşım sağlanamamaktadır. Koyunpınar ve Kürdek Yaylalarına ulaşmak için uzun süren bir doğa yürüyüşü gerçekleştirilmektedir. Ulubaba yaylasına yol boyunca yapılan doğa yürüyüşünde birçok yabani hayvan ve endemik bitki türleri ile karşılaşılmaktadır. Koyunpınar, Avcık ve Ulubaba yaylalarının rotasına katılan turistler, birkaç günlük ya da haftalık

kamp kurabilirler. Bu yaylalarda yapılan hayvancılık faaliyetlerin deneyimleyebilirler. Bu rota planında gerçekleştirilen yürüyüş derecesi zordur ve rotaya katılımlar daha uygun şartlar sağladığından yaz döneminde olması önerilmektedir.

4.1.2. Hidrografik Kırsal Turizm Rota Planlaması

Hidroğrafik rotaların planlaması; Akarsular, nehirler ve göller oluşturmaktadır. Bu rotaların planlamaları şu şeklidedir:

Fırat Nehir rota planlamsında ulaşım; Güzelsu Köyüne kadar minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir. Fırat Nehir rotası ortalama 110 km'dir, bu rota 90 km'sine araçla, 20 km'sine tekne turuyla ulaşılmaktadır. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları, kültürel izler Roma döneminde kalma Gözetleme Kulesi ve oyma mağaraları oluşturmaktadır. Doğal izler, Fırat Nehri Vadisi boyunca doğa yürüyüşleri, kamp-plaj, fotoğrafçılık, balık tutma, su sporları gibi turizm aktivitelerine olanak sağlamaktadır.

Kahta Çayı rotasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir ve rotanın ortalama toplam uzunluğu 90 km'dir. Kahta rota planlamasında kültürel izler; Karakuş Tümülüs'ü, Cendere Köprüsüdür. Doğal izler Kahta Çayı Vadisi üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada doğa yürüyüşleri, balık tutma etkinlikleri, endemik bitki keşfi ile kamp-plaj faaliyetleri yapılabilir.

Göksu Çayı rotasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araç veya bisikletle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 136 km'dir. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktalarını kültürel izleri olarak Kızılin Köprüsü, Göksün (Palaşlı) ve Kızılin Mağaraları oluşturmaktadır. Doğal izler, Kızılin Kanyonu boyunca tekne turu, rafting, yürüyüş, kamp-plaj, balıkçılık, fotoğrafçılık vadi kanyonunun seyri gibi birçok faaliyete imkân sağlamaktadır.

Adıyaman şehrinden Fırat Nehri, Kahta ve Göksu Çayları'na uzanan rotada doğal izlerin peşinden uzun mesafede araçla ulaşım sağlanmaktadır. Fırat Nehri, Kahta ve Göksu Çayı boyunca doğal ve kültür izlerini görmemiz mümkündür. Bu rotalarda doğa yürüyüşleri, kamp-plaj, fotoğrafçılık, balık tutma, su sporları gibi turizm aktivitelerine olanak sağlamaktadır. Fırat Nehri, Kahta ve Göksu Çayı rotasına katılan turistler, bir günlük ya da haftalık kamp kurabilirler.

Gölbaşı Gölleri rota planlamasında ulaşım; Gölbaşı Gölüne kadar minibüs, otobüs, özel araçla ve biskiletle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 115 km'dir, bu rotanın 115 km'sine araçla ulaşılmaktadır. Gölbaşı Göller rota planlamasında kültürel izler; Altınlı Köprüsü ve Vijne Köprüsüdür. Doğal izler Gölbaşı Tabiat Parkı üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada kuş gözlemeciliği, doğa yürüyüşleri, balık tutma etkinlikleri, endemik bitki keşfi ile kamp-plaj faaliyetleri yapılabilir. Bu rotada Çataltepe, Akçakaya, Ozan ve Aktoprak gibi köylerde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilir.

1.Durak Noktası: Azaplı Gölü kıyısı boyunca kamp, plaj, yürüyüş, olta balıkçılığı, fotoğrafçılık, dinlenme, su sporları gibi birçok aktiviteye imkân sunmaktadır.

2.Durak Noktası: Bu rota planı, İnekli Gölü durak noktası ile son bulmaktadır. Göle kavuşan turistler doğa ile iç içe kalmanın vermiş olduğu huzuru yaşamakta, sıcak yaz günlerinde göl çevresinde serinliğin keyfini çıkarmaktadırlar.

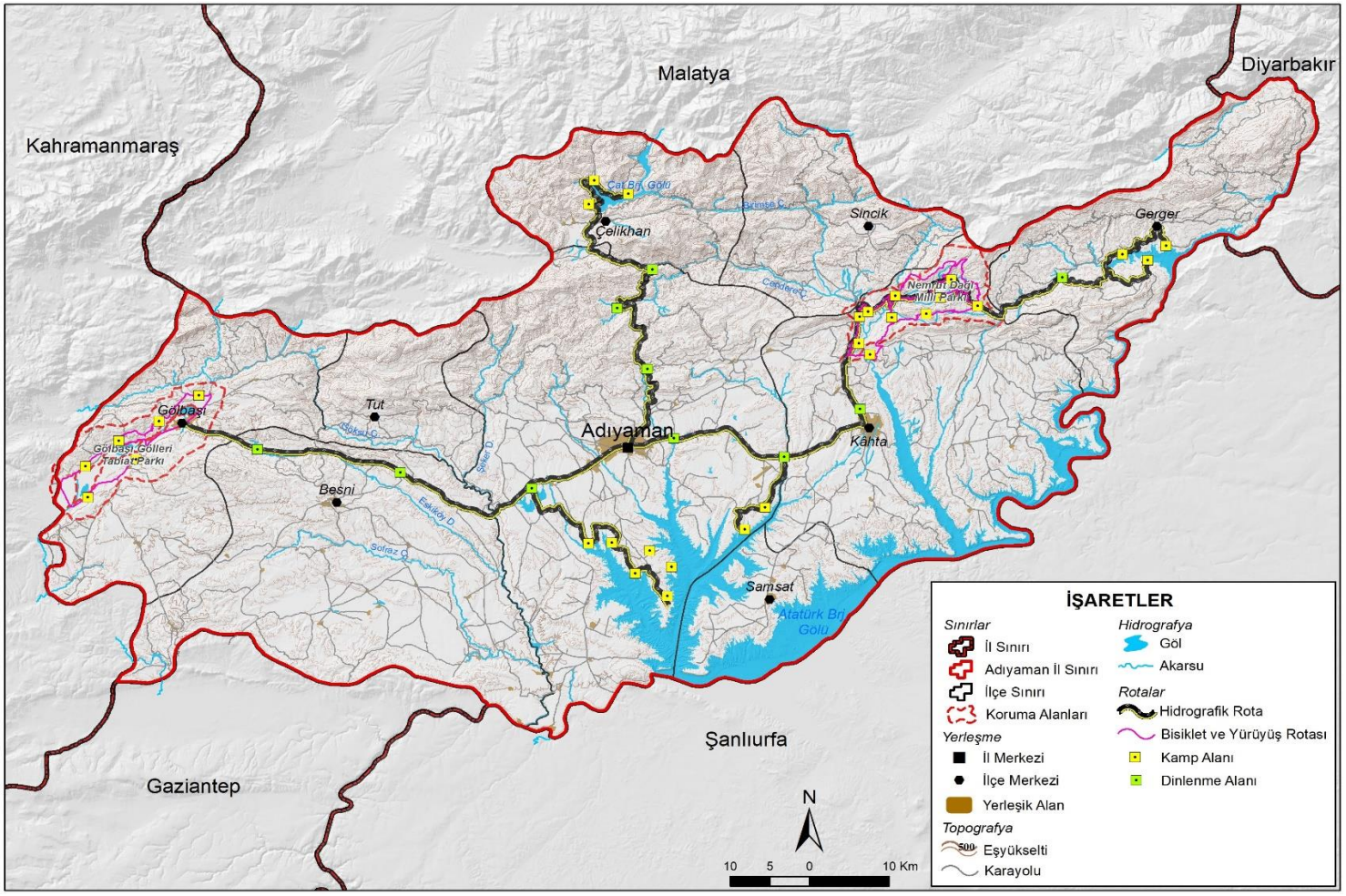
Atatürk Barajı Gölü Rota Planlamasında ulaşım, Atatürk Baraj Gölü kısıyına kadar minibüs, otobüs, özel araçla ve biskletle sağlanabilir. Rotanın uzunluğu 19 km'dir, bu rotanın tamamına araçla ulaşılmaktadır. Kültürel izler Gazihan Dede Mesire alanı ve Su Sporları Merkezidir. Doğal izler Atatürk Baraj Gölü Kıyısı üzerinde durak noktası olarak kullanlabilir ve burada Fırat Nehri kıyısında yer almaktadır. Kafa dinlemek ve doğa ile iç içe olmak isteyenler için uygun bir alandır. Bir yürüyüş parkuru da olan bölgede kampçıların doğa yürüyüşü yapması için de olanak sağlanmıştır. Olta balıkçılığı, fotoğrafçılık, dinlenme, su sporları gibi birçok aktiviteye imkân sunmaktadır. Ayrıca bu rotada Yazlık Köyler, Kuyucuk, Büyükkavaklı, Taşpınar, Güzelyurt ve Hacıhalil gibi köylerde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilir

Sülüklü gölü rota planlamasında ulaşım; Gerger İlçesinin Gürgenli köyü yakınlarından ayrılan daha düşük nitelikli bir yol ile ulaşılmaktadır. Ana yola 11 km uzaklıkta bulunmaktadır. Göle ulaşım minibüs, otobüs, özel araçla sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 85 km'dir, bu rotanın 80 km'sine araçla ulaşılırken Sülüklü Göl'üne beli bir noktadan sonra yaklaşık 3 km'sine yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rotada yer alan turizm noktaları, kültürel izler olarak Kırkpınar Mesire alanıdır. Yine

kültürel iz olarak tarihi değeri olan Camiler ve Kalelerde bu rota da bulunmaktadır. Doğal izler Gerger Sülüklü üzerinde durak noktası olarak kullanılabilir ve burada sağlık turizm, fotoğrafçılık, kamp, doğaseverlere eşsiz manzaralar sunmaktadır. Ayrıca Kırkpınar mesire alanı içinde yer alan şelale turizmi etkinlikleri gerçekleştirilebilir. Bu rotada Sutepe, Kütüklü ve Gürgenli köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilir.

Adıyaman şehrinden Gölbaşı Gölleri, Atatürk baraj gölü ve Göksu Sülüklü gölü rotlarına uzanan yolculukta rotada doğal ve kültürel izlerin peşinden uzun mesafede araçla ulaşım sağlanmaktadır. Gölbaşı Gölleri rotası boyunca doğal ve kültürel izleri görmemiz mümkündür. Bu rotada kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşleri, balık tutma etkinlikleri, endemik bitki keşfi ile kamp-plaj gibi turizm aktivitelerine olanak sağlamaktadır. Gölbaşı Gölleri rotasına katılan turistler, bir günlük ya da haftalık kamp kurabilirler. Atatürk baraj gölü rotası boyunca kamp-plaj, olta balıkçılığı, fotoğrafçılık, dinlenme, su sporları gibi birçok aktiviteye imkân sunması katılan turistleri bir veya iki günlük kamp kurabilir. Sülüklü rotası boyunca sağlık turizm, fotoğrafçılık, kamp, doğa yürüyüşler gibi birçok akitvitye imkan sunmaktadır. Sülüklü gölü rotasının uzun olması sebepiyle günübirlik değilde konaklama yapmaları daha uygundur. Konaklama yapılacak yer Gerger ilçesidir.

Harita 15: Hidrografik Rotaları

4.1.3. Biyocoğrafik Rota Planı

Biyocoğrafik rotalarını planlaması; Nemrut Dağı Milli Parkı ve Gölbaşı Gölleri Tabiat Parkı oluşturmaktadır. Bu rotalarının planlamaları şu şeklidedir:

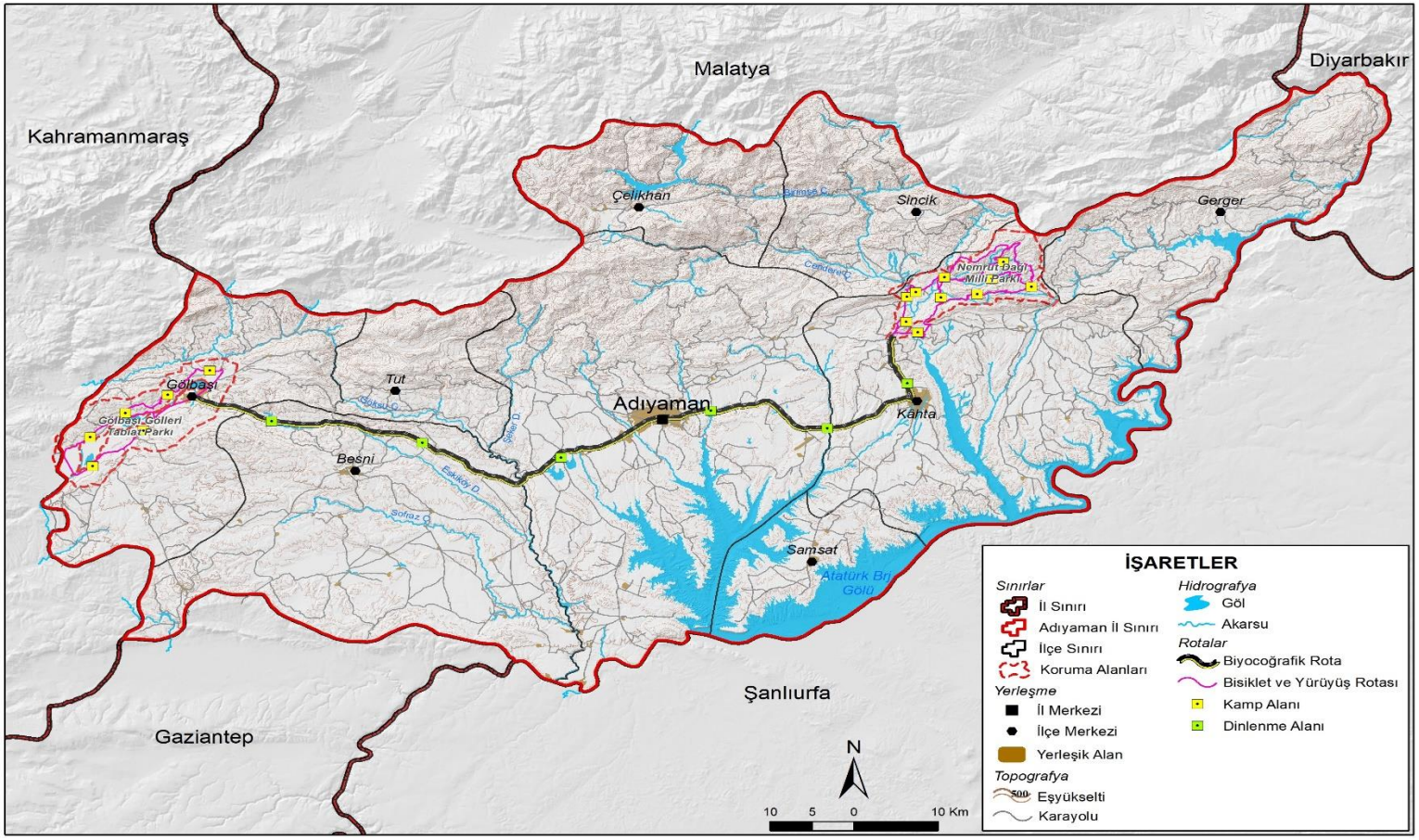
Nemrut Dağı Milli Park planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla, bisiklet ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 70 km'dir, bu rotanın 65 km'sine araçla ulaşılırken yaklaşık 5 km'sine yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Doğal izler ve kültürel izlerin birlikte görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Nemrut dağına ulaşmak için ortalama 5 km doğa yürüyüşü yapılmaktadır. Bu rota planında yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Karakuş Tümlüs'ü, Cendere Köprüsü ve Kahta Kalesi, Arsemia ve Nemrut Dağ Heykleridir. Doğal izler; Kahta çayı, güneşin doğuş ve batışıdır. Doğal izler birçok turizm etkinliğine imkan sağlamaktadır. Kahta Çayında balık tutma, doğa yürüyüşleri ve su sporları gibi aktiviteler yapılabilir. Ayrıca güneşin doğuşu ve batışını görme imkan sunmaktadır (Harita 16).

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü Nemrut Dağı Milli Park turunda doğal iz olarak en önemli durak noktasını Kahta çayı, güneşin doğuşu ve batışı oluşturmaktadır. Bu turda birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması önerilmektedir. İlk gün Kahta çayı, Karakuş Tümülüs'ü, Kahta Kalesi ve Arsemia Ören Yeri noktasına kadar gezilebilir çünkü Nemrut Dağın'ın ziyareti uzun bir yürüyüş etkinliğinde gerçekleştirilmektedir. İkinci gün Nemrut Dağı, güneşin doğuş ve batış seyri etkinliği şeklinde yapabilir. Konaklama yerleri Nemrut Dağı, Kahta İlçesi ya da Adıyaman şehri olabilir.

Gölbaşı Gölleri Tabiat Park planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla, bisiklet ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 65 km'dir, bu rotanın tamamına araçla ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Doğal izlerin görüldüğü bu rota üzerinde doğal izlerin yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planında yer alan turizm noktaları doğal izler birçok turizm etkinliğine imkan sağlamaktadır. Gölbaşı Gölleri Tabiat Parkında balık tutma, doğa yürüyüşleri, kamp-plaj, kuş gözlemciliğ ve su sporları gibi aktiviteler yapılabilir.

Doğal izlerin yoğun olarak görüldüğü Gölbaşı Gölleri Tabiat Park turunda doğal iz olarak en önemli durak noktasını Gölbaşı Gölleri Tabiat Park ve kuş gözlemciliğ oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklamalar Tabiat Parkında kamp, Gölbaşı İlçesi ya da Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür.

Harita 16: Biyocografik Rotaları

4.2. BEŞERİ VE EKONOMİK ÖZELLİKLERE GÖRE KIRSAL TURİZM ROTA PLANLAMASI

Adıyaman İlinin bulunduğu coğrafi konum Güneydoğu Anadolu Bölge ‘sinin Orta Fırat Bölümümünde bulunmaktadır. Adıyaman İli birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Medeniyetlere ait farklı dönemlerden kalma eserlere rastlanmaktadır. M.Ö dönemlerde avcılık ve toplayıcılık bu dönemden başlayıp, Hittiler, Asurlular, Frigler, Persler, Kommagene Krallığı, Roma, Bizans'ı, Emeviler, Abbasiler, Anadolu Selçuklular, Memluklular, Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bunlara ait kültürel varlıkların bulunduğu alanlar rota planlamaları ile turizmde önemli bir yer tutmaktadır.

Adıyaman İlinin Kırsal alanlarının ekonomik faaliyetleri daha çok tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerine dayanmaktadır. Yapılan ekonomik faaliyetlere bağlı olarak el sanatları: halı, kilim, yastık, yöresel kıyafetler gibi gelişim göstermektedir. Kırsal alanlarda yapılan bu ekonomik faaliyetlere katılma isteği ve üretilen ürünlerin satın alınması kırsal turizm değerleri için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Kırsal alanlarda yapılacak rota planlamalar sayesinde Adıyaman ilini kırsal turizm potansiyelini artıracaktır.

4.2.1. Tarihi Alanlar Kırsal Turizm Rota Planlaması

Tümülüsler, türbeler, antik kentler, kaya mezarlar, çeşmeler, höyükler, kaleler, ilk çağlardan kalma mağaralar ve eski yerleşim yerleri gibi Adıyaman ilinde kültürel izler görülmektedir. Kültürel değerleri turizm aktiviteleri planlaması rotalarında farklılık göstermektedir (Harita 17).

Tarihi alanların rotalarının planlaması; Adıyaman çevresi, Kahta, Besni, Gölbaşı, Tut, Gerger İlçelerindeki tarihi alanlar oluşturmaktadır. Bu rotalarının planlamaları şu şeklidedir:

Adıyaman çevresinde rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 75 km'dir, bu rotanın 75 km'sine araçla ulaşılırken yaklaşık 5 km'sine yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman merkezi olarak belirlenmiştir. Doğal izler ve kültürel izlerin birlikte görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu

görülmektedir. Palanlı Mağarası, Perre Antik Kent, Roma Çeşmesi Abuzer Gaffarı Türbesi, Şeyh Abdurrahman Erzincan Türbesi, Mahmut El Ensari Türbesi, Gazi Han Dede Türbesi ve İndere (IV. Murat) Cami'sidir. Bu alanlara ulaşmak için yürüyüşler yapılmaktadır. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Palanlı Mağarası, Perre Antik Kent, Roma Çeşmesi Abuzer Gaffarı Türbesi, Şeyh Abdurrahman Erzincan Türbesi, Mahmut El Ensari Türbesi, Karadağ Tümülüs'ü, İndere (IV. Murat) Cami ve Roma çeşmesidir. Doğal izler olarak Atatürk baraj gölü kıyısı, Beş Pınar Mesire alanı, Gazihan Dede Mesire alanı, Ali Dağ Mesire Alanı ve Ziyaret çayıdır. Atatürk baraj gölü ve Ziyaret çayında doğa yürüyüşleri ile balık tutma ve bitki keşifleri gibi etkinlikler yapılabilir. Turistler yabani hayvanlardan dağ keçileri ile karşılaşma imkanını yakalayabilirler ve Palanlı köyünde endemik türler ile karşılaşabilirler. Bu rotada Pirrin ve İndere köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilir.

1. Durak Noktası: Palanlı köyünde yer alan Palanlı mağarası diğer durak noktasını oluşturmaktadır. Palanlı vadisinin doğusuda bulunan mağaraya zorlu bir tırmanış ile ulaşılmaktadır. Kültürel izden oluşan bu Palanlı mağarası ilk yerleşmelerin olduğu ve hayvan figürlerinin mağara duvarında görülüdüğü için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler.

2. Durak Noktası: İndere köyünde yer alan Şeyh Abdurrahman Türbesi ve IV. Murat Cami diğer durak noktasını oluşturmaktadır. Kültürel izden oluşan bu türbe kutsal olarak kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler.

3. Durak Noktası: Ali Dağı Mesire alanı, Beşpınar Mesire alanı ve Abuzer Gaffari ve Mahmut El Ensari Türbeleri diğer durak noktasını oluşturmaktadır. Kültürel izden oluşan bu türbeler kutsal olarak kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Ayrıca Doğal izden oluşan mesire alanları dinlenme, kamp, piknik alanları kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktalarında turistler kültürel ve doğal değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler.

4. Durak Noktası: Perre Antik Kenti ve Roma Çeşmesi durak noktasını oluşturmaktadır. Kültürel izden oluşan tarihi alanlar olarak kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Me'arath gazze Pörön, Mezopotamya'da ise Pirin ve Perin olarak bilinen Kommagene Krallığı'nın beş büyük kentinden biri olan Perre Antik Kenti, Melitene'yi (Malatya) başkent Samosata'ya (Samsat) bağlayan yol güzergahı üzerinde olması nedeniyle geçmişte jeopolitik bir öneme sahiptir. Bundan dolayı kültürel izden oluşan alanlar kabul edelidiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Ayrıca Roma Çeşmesi, Roma döneminde kalması ve aktif olması sebebiyle önemli kültür alandır. Bu durak noktalarında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler.

Kültürel izlerin görüldüğü Adıyaman çevresinde tarihi ve kültürel rota planı günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Ancak rotada birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması daha uygun olacaktır. Konaklamalar, Adıyaman şehrinde yapılabilir.

Besni rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 70 km'dir. Kültürel izlerden oluşan bu rotada Besni ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Besni Ören Yerinde yer alan Ulu Cami, Kurşunlu Cami, Kızılcaoba camisi, Bekirbey ve Meydan Hamamları, Tahta oba Köprüsü, Calladın Köprüsü, Su Gözü Mesire Alanı, Kızılin Köprüsü, Dolmen Mezarları, Dikilitaş (Sesönk) Üçgöz bulunmaktadır. Bu rotada Sofraz, Dikilitaş, Üçgöz, Sayören ve Kızılin köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

1. Durak Noktası: Besni Ören Yerinde yer alan Ulu Cami, Kurşunlu Cami, Kızılcaoba camisi, Bekirbey ve Meydan Hamamları, Tahta oba Köprüsü, Celladın Köprüsü, Kültürel izden oluşan alanları kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

2. Durak Noktası: Su Gözü Mesire Alanı, Kızılin Köprüsü, Dolmen Mezarları, Dikilitaş (Sesönk) Üçgöz, Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak

noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

Kültürel izlerin görüldüğü Besni tarihi ve kültürel rota planı günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Ancak rotada birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması daha uygun olacaktır. Konaklamalar, Besni ilçesinde ya da Adıyaman şehrinde yapılabilir.

Gölbaşı rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 67 km'dir. Kültürel izlerden oluşan bu rotada Gölbaşı ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Altınlı Köprüsü, Vijne Köprüsü, Uzun mağara, Paşa Köprüsü, Kavkutlu Höyüğü, Mendede Höyüğü, Keykubat Kalesi, Kara Mağarası bulunmaktadır. Bu rotada Yaylacık, Aşağıçöplü, Güneykaş ve Meryemuşağı köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

1. Durak Noktası: Altınlı ve Vijne Köprüleri, Kültürel izden oluşan alanları kabul edelidiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

2. Durak Noktası: Uzun mağara, Paşa Köprüsü, Kavkutlu Höyüğü, Mendede Höyüğü, Keykubat Kalesi, Kara Mağarası, Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

Kültürel izlerin görüldüğü Gölbaşı tarihi ve kültürel rota planı günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Ancak rotada birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması daha uygun olacaktır. Konaklamalar, Gölbaşı ilçesinde ya da Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür. 1. durak noktası olan Vijne köprüsü'nü görmek için Yaylacık köyünde kısa bir yürüyüş gerçekleştirilmektedir.

Tut İlçesinde rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 55 km'dir. Kültürel izlerden oluşan bu rotada Tut ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Tut İlçesinde Kaşılca Kalesi, Malkıyısı, Memekli Mağarası, Geyik Mağarası, Tum Tumu Mağarası, Şovak Köprüsü ve ayrıca yörede yapılan dut festivali ve yamaç paraşütü bulunmaktadır. Bu rotada Durukaynak, Şerefli, Tepecik, Kaşılca ve Yaylakonak köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

1. Durak Noktası: İlçesinde Kaşılca Kalesi, Malkıyısı, Memekli Mağarası, Geyik Mağarası, Tum Tumu Mağarası, Şovak Köprüsü, Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

2. Durak Noktası: Dut festivali ve yamaç paraşütü oluşmaktadır. Dut üretimi ile ünlü olan Tut ilçesinde dut festivalleri yapılmaktadır. Bu durak noktasına yapılan turlar dut festivalinin yapıldığı dönemlerde olabilir ve böylelikle turistler Tut İlçesi ve çevresini daha iyi tanıma fırsatını yakalarlar ve kırsal deneyim kazanırlar. Bu durak noktası Tut İlçesinde yer alan tarihi ve kültürel diğer noktaları oluşturmaktadır. Tut İlçesinde dut festivalleri ürüne dayalı rota olması ve tarihi kültürel deneyim kazandırması nedeniyle durak noktası olarak önerilmektedir.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü Tut rotasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını Dut festivali ve yamaç paraşütü oluşturmaktadır. Rota, günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Ancak birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması daha uygun olacaktır. Konaklama Tut veya Adıyaman şehrinde yapılabilir.

Kahta İlçesinde rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla, bisiklet ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 95 km'dir. Kültürel izlerden oluşan bu rotada Kahta ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Kahta İlçesinde Zeynel Abidin Türbesi, Hacı Yusuf Türbesi, Menzil Köyü, Akıncılar

Mağarası, Nemrut Dağı(Antiochs'un Anıt Mezar-Heykeller) Kahta Kalesi, Arsemia, Cendere Köprüsü, Karakuş Tümülüs'ü, Şeytan Köprüsü, Kıran Köprüsü bulunmaktadır. Bu rotada Pınarbaşı, Subaşı, Büyüköz, Damlacık ve Menzil köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

1. Durak Noktası: Zeynel Abidin türbesi, Hacı Yusuf türbesi, Menzil köyü, Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Uludam köyünde yer alan Zeynal Abidin türbesi, Bozmiş köyünde bulunan hacı Yusuf türbesi ve Menzil köyünde bulunan Semarkand vakfı'dır. Kutsal olarak kabul edilen ve çok kişi tarafından ziyaret edilen türbeler ve Semarkand vakfı durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler inançlarının gereğini yerine getirebilirler ve aynı kültüre mensup olmayan katılımcılar ise kültürel etkileşim deneyimi kazanabilirler.

2. Durak Noktası: Nemrut Dağı(Antiochs'un Anıt Mezar-Heykeller) Kahta Kalesi, Arsemia, Cendere Köprüsü, Karakuş Tümülüs'ü, Şeytan Köprüsü, Kıran Köprüsü Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü Kahta rota planlamasında en önemli durak noktası Nemrut Dağı Milli Parkı'dır. Adıyaman ili için önemli bir kültürel değere sahip olan bu durak noktasına birçok yerden katılımlar olmaktadır. Bu rota planlamasında gerçekleştirilen yürüyüş derecesi Nemrut Dağı orta zorluktadır. Turistler için bu rotaya mesafe ve doğa yürüyüşü zorluğu düşünüldüğünde konaklamalı katılımlar yapılması önerilmektedir. Çünkü Nemrut dağına günübirlik yürüyüşlerin yapılması zor olacaktır. Rota üzerindeki durak noktalarının ilk üçüne 1 gün içerisinde ulaşılabilir ve diğer durak noktalarına da 2. günde ulaşılabilir bu rotaya katılımlar en az iki gün olacak şeklinde gerçekleştirilmelidir. Konaklamalar Kahta veya Adıyaman'da yapılabilir.

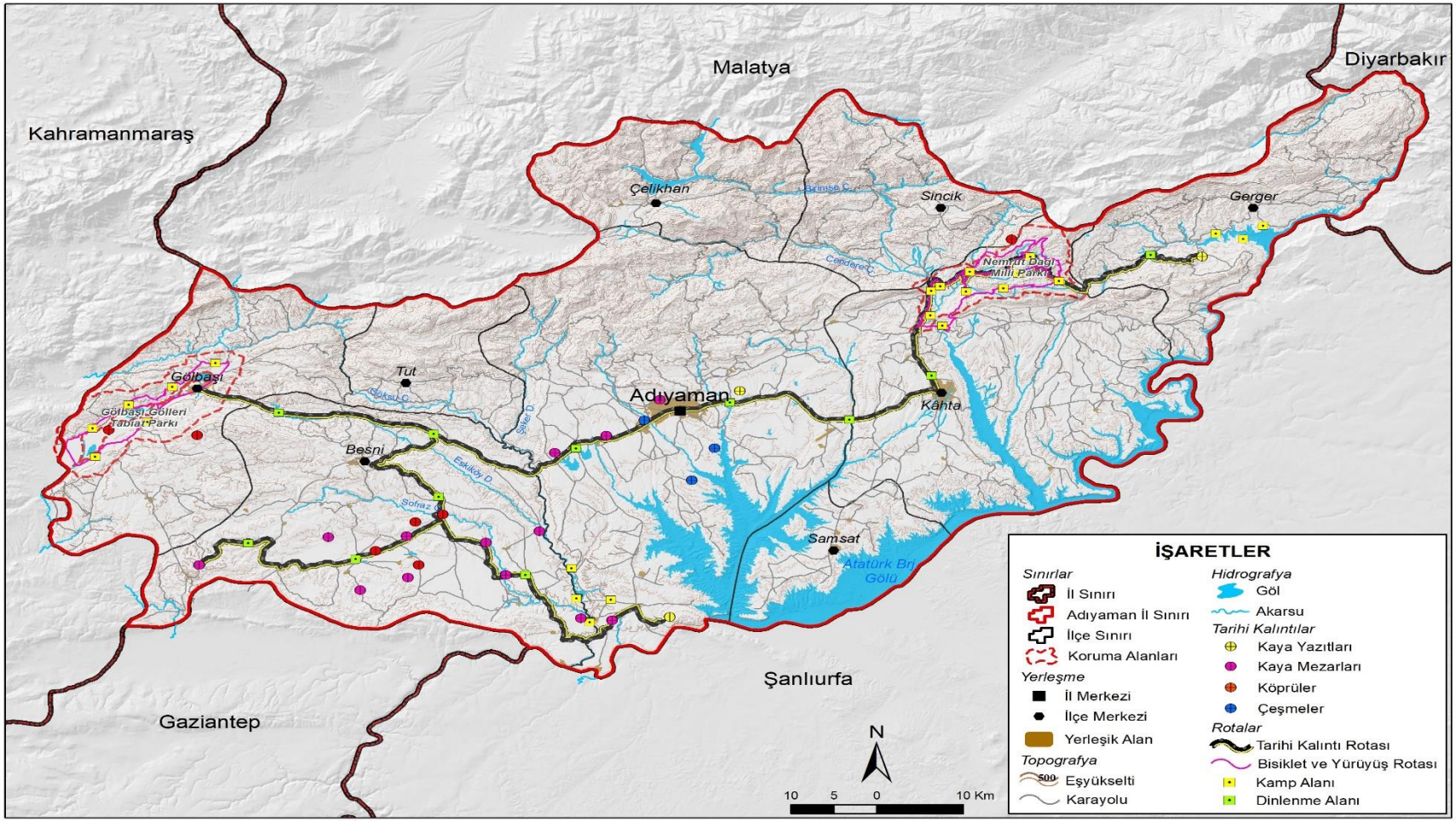
Gerger İlçesinde rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla, bisiklet ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 125 km'dir. Kültürel

izlerden oluşan bu rotada Gerger ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Gerger İlçesinde Üzeyir Peygamber, Gerger Kalesi, Gözetleme Kulesi, Eskikent Murfe (Kilisesi) bulunmaktadır. Bu rotada Karadut, Güngörmüş, Ağaçlı ve Eskikent köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

1. Durak Noktası: Üzeyir Peygamber, Gerger Kalesi, Gözetleme Kulesi, Eskikent Murfe (Kilisesi) Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler.

Kültürel izlerin görüldüğü Gerger rotasında Kültürel iz olarak en önemli durak noktasını Üzeyir Peygamber ve Gerger Kalesi oluşturmaktadır. Rota, günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Eskikent kilisesine araçla ulaşmak zordur ancak kiliseye yürüyüş kolaydır ve diğer tüm durak noktalarına araçla ulaşılabilir.

Harita 17: Tarihi Kalıntı Rotaları

4.2.2. Eski Yerleşmeler Rota Planlaması

Adıyaman ili birçok medeniyetin kuruluğu ve bu dönemlerden günümüze kadar gelmiş medeniyetlerin izlerine rastlanmaktadır. Bunun nedeni ise ulaşım yolları ve topografik özellikleri ve su kaynakları acısından önemli bir coğrafi konuma sahip olmasıdır. Adıyaman ilinde Tümülüs, Ören yerleri ve höyükleri acısından oldukça zengin bir tarihi bulunmaktadır. Özellikle Tümülüs, ören yerleri Adıyaman Merkez ilçesi ve Besni ören yerindeki kırsal alanlarda izlerine rastlanmaktadır (Harita 18).

Eski yerleşmeler rota planlaması; Adıyaman, Besni ve Kahta çevresinde tümülüs, ören yerleri ve höyükler oluşturmaktadır. Bu rotalarının planlamaları şu şeklidedir:

Adıyaman çevresinde rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 120 km'dir. Kültürel izlerden oluşan bu rotada Adıyaman ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Karadağ Tümülüs'ü, Demirkale Roma Yerleşim Alanı, Palanlı Kaya Mezarları, Pirin (Perre) Ören yeri, Turuş Kaya Mezarları, Malpınar Kaya Yazıtları, Antik yürüyüş yolu ve kutsal alanlar bulunmaktadır. Bu rotada Turuş, Taşgedik, İndere, Palanlı ve Pirin köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilir.

1. Durak Noktası: Karadağ Tümülüs'ü, Demirkale Roma Yerleşim Alanı, Palanlı Kaya Mezarları, Pirin (Perre) Ören yeri, Antik yürüyüş yolu ve kutsal Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler.

2. Durak Noktası: Turuş Kaya Mezarları ve Malpınar Kaya Yazıtları Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

Kültürel izlerin görüldüğü Adıyaman çevresi rotasında Kültürel iz olarak en önemli durak noktasını Demirkale Roma Yerleşim Alanı, Palanlı Kaya Mezarları, Pirin (Perre) Ören yeri oluşturmaktadır. Rota, günübirlik veya konaklama şeklinde

yapılabilir. Adıyaman şehrinde konaklama yapılabilir ve diğer tüm durak noktalarına araçla ulaşılabilir.

Besni çevresinde rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 80 km'dir. Kültürel izlerden oluşan bu rotada Besni ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Eski Besni Ören Yerleri, Sofraz (Büyük) Tümülüs, Sofras (Küçük) Tümülüs, Dikilitaş (Sesönk) Tümülüs'leri bulunmaktadır. Bu durak noktasında turistler tarihi kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler.

1. Durak Noktası: Besni Ören Yerleri, Sofraz (Büyük) Tümülüs, Sofras (Küçük) Tümülüs, Dikilitaş (Sesönk) Tümülüs'leri Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

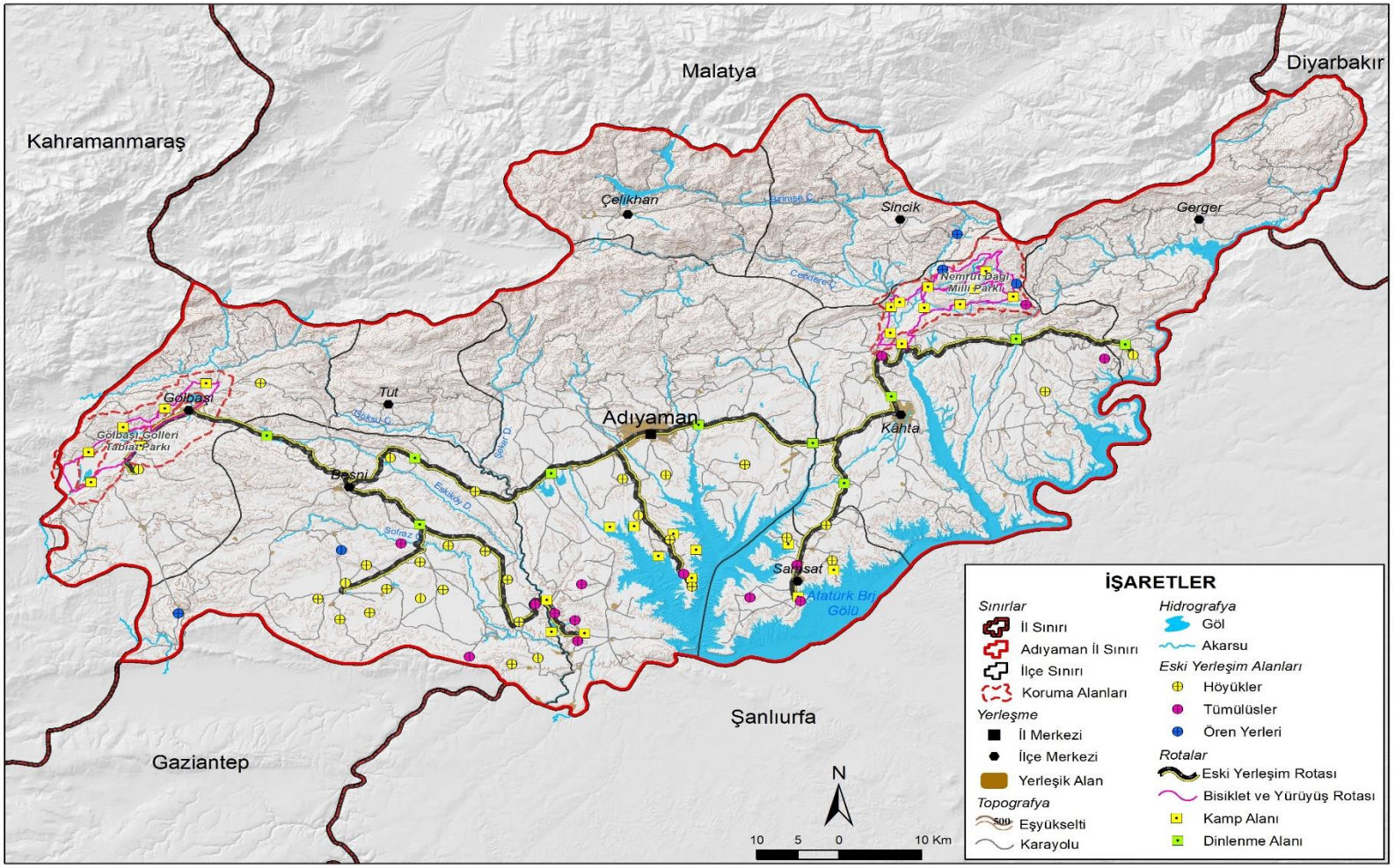
Kültürel izlerin görüldüğü Besni çevresinin rotasında Kültürel iz olarak en önemli durak noktasını Besni Ören Yerleri ve Sofraz (Büyük) Tümülüs'ü oluşturmaktadır. Rota, günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Konaklama daha çok Besni İlçesi ve Adıyaman Şehirinde yapalabilir.

Kahta çevresinde rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 95 km'dir. Kültürel izlerden oluşan bu rotada Kahta ve çevresindeki turizm değerleri durak noktası olarak önerilmektedir. Bu planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Karakuş Tümülüs'ü ve Nemrut Dağında yer alan Tümülüs bulunmaktadır. Bu durak noktasında turistler kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilirler. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel miras değerlerini tanıma deneyimi kazanabilirler.

1. Durak Noktası: Karakuş Tümülüs'ü ve Nemrut Dağında yer alan Tümülüs Kültürel izden oluşan alanlar kabul edildiği için durak noktası olarak önerilmektedir. Bu durak noktasında turistler tarihi kültürel değerleri tanıma deneyimini elde edebilir.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü bu rota planlamasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını: Karakuş Tümülüs'ü ve Nemrut Dağında yer alan Tümülüs oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklamalar Kahta İlçesi ve Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür.

Harita 18: Eski Yerleşmeler Rotaları

4.2.3. Tarihi Kalıntıların Rota Planlaması

Tarihi kalıntıların rota planlaması; Cendere Köprsü, Kızılin Köprüsü, Roma Çeşmesi ve İndere Tarih alanları oluşturmaktadır. Bu rotalarının planlamaları şu şeklidedir.

Cendere Köprüsü rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 55 km'dir. Tarihi ve kültürel izler ile doğal izlerin birlikte görüldüğü Kahta çevresinde rota planlaması önerisinde bulunulmaktadır. Bu rotada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Cendere Köprüsü, Şeytan Köprüsü ve Kahta kalesidir. Doğal iz ise Cendere Kanyonu ve boğazıdır. Cendere kanyonuda doğa yürüyüşleri, kamp-plaj, balık tutma, festivaller, fotoğrafcılık etkinlikleri yapılabilir.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü bu rota planlamasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını Cendere Köprüsü oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklamalar Kahta İlçesinde ya da Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür. Şeytan köprüsü, Kahta kalesi ve Kanyonu görmek için kısa bir yürüyüş gerçekleştirilmektedir.

Kızılin Köprüsü rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 60 km'dir. Tarihi ve kültürel izler ile doğal izlerin birlikte görüldüğü Besni çevresinde rota planlaması önerisinde bulunulmaktadır. Bu rotada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Kızılin köyünde yer alan tarihi Köprü, Besni Ören yerinde bulunan Celladın Köprüsü, Tahtaoba Köprüsü, Nazhatun Köprüsü, Tabakhane Köprüsü, Mağaraönü Köprüsüdür. Doğal iz ise Kızılin Kanyonudur. Kızlin kanyonuda tekne turları, doğa yürüyüşleri, kamp-plaj, balık tutma, festivaller, fotoğrafcılık etkinlikleri yapılabilir.

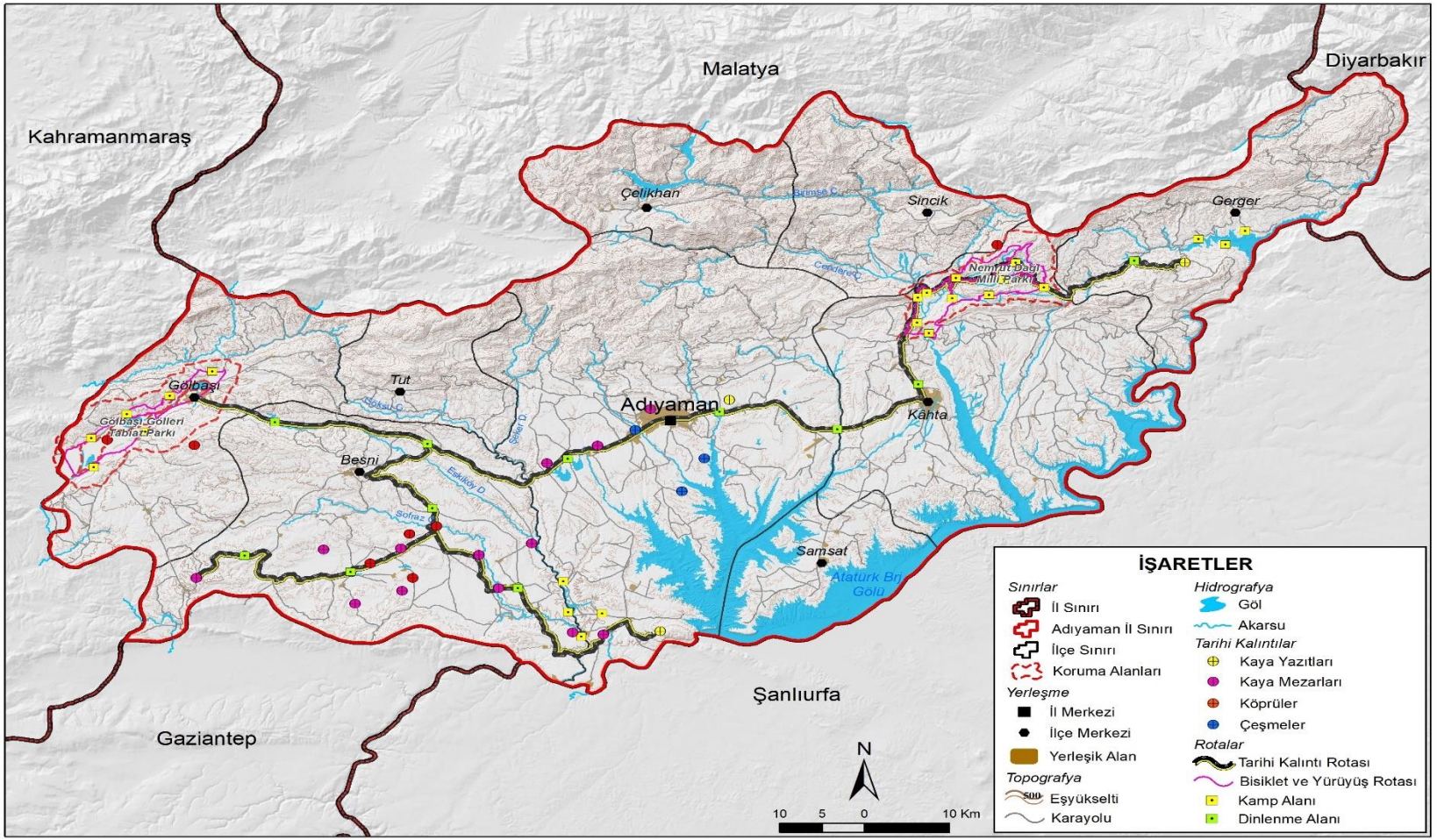
Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü Kızılin Köprüsü rotasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını Kızılin Kanyonu oluşturmaktadır. Rota, günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Ancak birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması daha uygun olacaktır. Konaklama Kızılin köyü, Besni veya Adıyaman şehrinde yapılabilir.

Adıyaman merkezde bulunan Roma Çeşmesi ve İndereyi kapsayacak geniş bir alan rota planlamasıyla tarihi alanları görme, yürüyüş, bisiklet, kamp gibi turizm aktiviteleri yapılabilir.

Roma Çeşmesi ve İndere Tarihi alanların rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 20 km'dir. Tarihi ve kültürel izler ile doğal izlerin birlikte görüldüğü Adıyaman çevresinde rota planlaması önerisinde bulunulmaktadır. Bu rotada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Roma Çeşmesi, İndere Köprüsü, Şeyh Abdurrahman Erzincan Türbesi, Demir Kale mağaraları ve IV. Murat Camisidir. Doğal iz ise İndere Kanyonudur. İndere kanyonuda doğa yürüyüşleri, kamp, fotoğrafcılık etkinlikleri yapılabilir.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü bu rota planlamasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını İndere Kanyonu oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklamalar Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür. İndere köprüsü, Şeyh Abdurrahman Erzincan Türbesi ve IV. Murat Camisini görmek için İndere köyünde kısa bir yürüyüş gerçekleştirilmektedir.

Harita 19: Tarihi Kalıntı Rotaları

4.2.4. Kalelerin Rota Planlaması

Kalelerin rota planlaması; Kahta kalesi, Gerger ve Besni kaleleri oluşturmaktadır. Bu rotalarının planlamaları şu şeklidedir.

Kahta Kalesi rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 53 km'dir, bu rotanın 51 km'sine araçla ulaşılırken yaklaşık 2 km'sine yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Doğal izler ve kültürel izlerin birlikte görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planında yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Şeytan Köprüsü, Arsemia Ören yeri ve Cendere Köprüsü, Karakuş Tümülüs'üdür. Doğal izler; Kahta Çayıdır. Doğal izler birçok turizm etkinliğine imkan sağlamaktadır. Kahta Çayı kıyısında balık tutma, doğa yürüyüşleri ve su sporları gibi aktiviteler yapılabilir. Bu rotada Boğazözü, Kömür, Artan, Burmapınar, Kozağaç ve Koçhisar köylerinde kırsal dokuların yaşam deneyimi kazanılabilir (Harita 20).

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü Kahta Kalesi rotasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını Kahta Çayı oluşturmaktadır. Rota, günübirlik veya konaklama şeklinde yapılabilir. Ancak birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması daha uygun olacaktır. Konaklama Kahta veya Adıyaman şehrinde yapılabilir

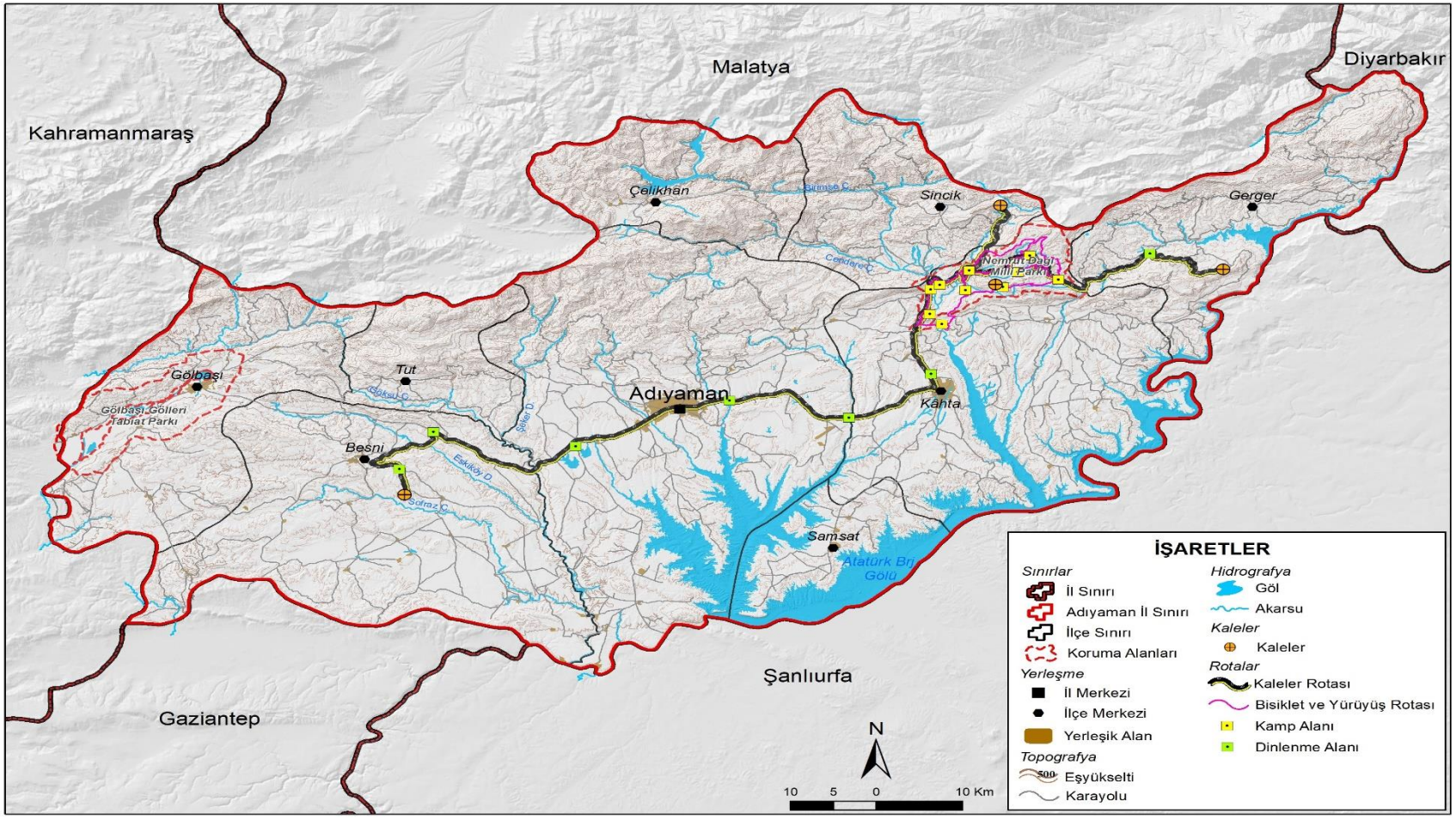
Gerger Kalesi rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 102 km'dir, bu rotanın 97 km'sine araçla ulaşılırken yaklaşık 5 km'sine yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Doğal izler ve kültürel izlerin birlikte görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planında yer alan turizm noktaları kültürel iz olarak Gözletme kulesi ve Üzeyir Peygamber Türbesidir. Doğal izler; Gerger Kanyonu ve Fırat Nehir Kıyısı'dır. Doğal izler birçok turizm etkinliğine imkan sağlamaktadır. Fırat Nehir kıyısında balık tutma, doğa yürüyüşleri ve su sporları gibi aktiviteler yapılabilir. Bu rotada Budaklı, Acıma, Çifthisar, Gündoğdu, Üçkaya ve Oymaklı köylerinde kırsal dokuların yaşam deneyimi kazanılabilir.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü bu rota planlamasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını Fırat Nehriv ve Gerger Kanyonu oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklamalar Gerger ilçesinde ya da Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür. Sadece Gerger kalesine beli bir noktadan sonra kısa bir yürüyüş gerçekleştirilmektedir.

Besni kalesi rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 45 km'dir, bu rotanın 42 km'sine araçla ulaşılırken yaklaşık 3 km'sine yürüyüşle ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Kültürel izlerin görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planında yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Besni kalesi bulunduğu alan içeresinde tarihi camiler, hamamlar ve köprüleri türbelerdir. Besni kalesi tarihi miras olması sebebiyle durak noktası olarak belirlenmiştir ve bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel deneyim elde edebilirler.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü bu rota planlamasında tarihi ve kültürel iz olarak en önemli durak noktasını Besni kalesi oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklamalar Besni ilçesinde ya da Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür. Sadece Besni kalesine beli bir noktadan sonra kısa bir yürüyüş gerçekleştirilmektedir

Harita 20: Kaleler Rotası

4.2.5. Dini Alanlar Rota Planlaması

Dini alanalar rota planlaması; Şeyh Abdurrahman Erzincan, Abuzer Gaffarı, Mahmut El Ensari, Ulubaba Türebeleri, Semarkanda vakıf, Sahabe Safvan Bin Muattal türbesi oluşturmaktadır. Bu rotalarının planlamaları şu şeklidedir.

Şeyh Abdurrahman Erzincan, Abuzer Gaffarı ve Mahmut El Ensari Türbelerinin rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 10 km'dir. Kültürel izlerin görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota üzerinde İnanç merkezlerinde dua, ibadet ve adakların yapıldığı inanç turizmine imkân bulunmaktadır ve noktalar rota planlamasında durak noktası olarak önerilmektedir.

1. Durak Noktası: İndere köyünde bulunan Şeyh Abdurrahman Erzincan türbesi birinci durak noktası olarak önerilmektedir. Osmanlı hükümdarı Sultanı IV. Murat tarafından yaptırılan bir türbedir. Bu türbede dualar edilir adaklar kesilir. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel doku deneyimi elde edebilir.

2. Durak Noktası: Ziyaret köyünde bulunan Abuzer Gaffari türbesi ikinci durak noktası olarak önerilmektedir. Osmanlı hükümdarı Sultanı IV. Murat tarafından yaptırılan bir türbedir. Bu türbede dualar edilir adaklar kesilir. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel doku deneyimi elde edebilir.

3. Durak Noktası: Ali Dağı Mesire alanında bulunan Mahmut El Ensari türbesi üçüncü durak noktası olarak önerilmektedir. Bu türbede dualar edilir adaklar kesilir. Ayrıca Ali Dağının zirve olması nedeniyle seyir özelliğide bulunmaktadır. Gelen ziyaretçilere güzel manzarlar sunmaktadır. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel doku deneyimi elde edebilir.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü bu rota planlamasında tarihi ve kültürel iz olarak en önemli durak noktasını Türbeler oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklamalar Adıyaman şehrinde yapılabilir. Tüm durak noktalarına araçla ulaşmak mümkündür.

Ulubaba Türbesinin rota planlamasında ulaşım; özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 66 km'dir. Kültürel izlerin görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota üzerinde İnanç merkezlerinde dua, ibadet ve adakların yapıldığı inanç turizmine imkân bulunmaktadır ve noktalar rota planlamasında durak noktası olarak önerilmektedir.

1. Durak Noktası: Ulubaba Dağı Güneydoğu Torosların devamında olan, yükseltisi 2550 m'den fazla olan Çelikhan sınırları içerisinde bulunan Ulubaba dağı, doğal ve kültürel izleri süren karma rota özelliğine sahiptir. Hem dağcılık imkanına fırsat sağladığı için doğal hem de kutsal olarak kabul edildiği için ziyaret yerinin de olması nedeniyle kültürel bir özelliği ile turistlerin ilgisini çekmektedir. Bu dağa ulaşmak için Sarıkaya Köy'ünden itibaren 6 saatlik bir yürüyüş gerekmektedir. Bu durak noktasında turistler doğal ve kültürel yaşam deneyimi elde edebilirler. Ayrıca türbenin yanında yer alan bir mutfak, gelen ziyaretçiler için konaklama imkânı sunmaktadır.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü Ulubaba türbesi rotasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını Ulubaba Dağı oluşturmaktadır. Bu planlamada birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması önerilmektedir; çünkü Ulubaba dağı ziyareti uzun bir yürüyüş etkinliğinde gerçekleştirilmektedir. Konaklama yerleri Ulubaba Türbesi veya Sarıkaya köyü olabilir. Ulubaba dağı rota planlamasında gerçekleştirilen yürüyüş derecesi orta zorluktadır.

Semarkanda vakıf rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 80 km'dir. Doğal izlerin görüldüğü rotada Buhara termal evleri birlikte kültürel izlerin görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota üzerinde İnanç merkezlerinde dua namaz ibadeti yapıldığı için inanç turizmine imkân bulunmaktadır ve noktalar rota planlamasında durak noktası olarak önerilmektedir.

1. Durak Noktası: Menzil köyünde bulunan Semarkand vakfı, doğal ve kültürel izleri süren karma rota özelliğe sahiptir. Hem jeotermal sıcak su imkanına fırsat sağladığı için doğal hem de inanç turizmin de olması nedeniyle kültürel bir özelliği ile

turistlerin ilgisini çekmektedir. Konaklama, yeme içme sosyal alanları bulunmaktadır. Ayrıca köye gelen ziyaretçiler tarımsal faaliyetler katılım imkân sunmaktadır. Menzil köyünde inanç turizm ve kırsal turizm faaliyetlerine uygun rota alanları sunmaktadır.

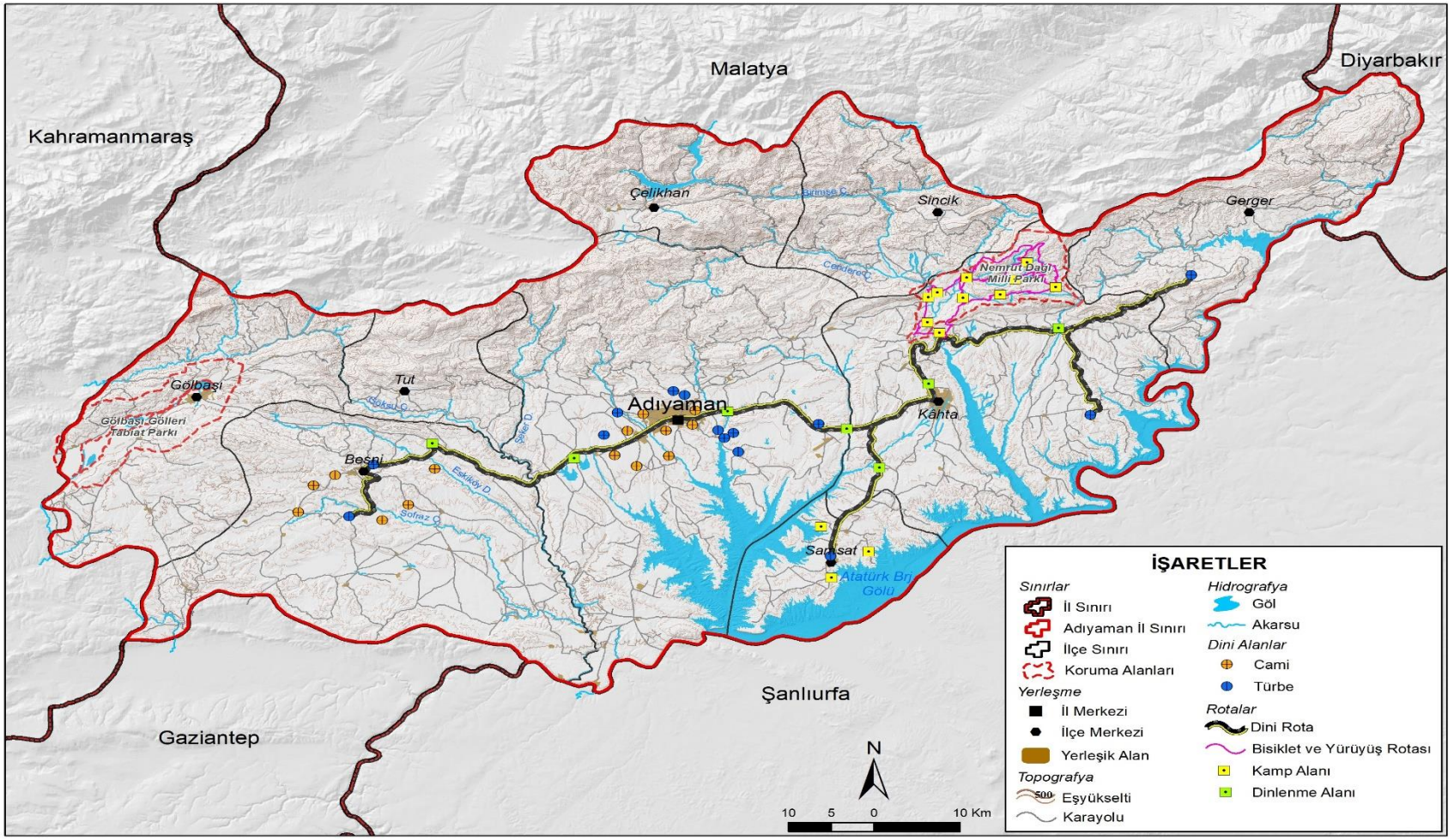
Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü Semarkand vakfı rotasında doğal iz olarak en önemli durak noktasını Buhara Termal Evleri oluşturmaktadır. Bu planlamada birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması önerilmektedir. Menzil köyünde İnanç faaliyetleri gerçekleştirmek isteyenler burada 3 gün konaklama imkan sunmaktadır. Konaklamalar Buhara evleri ve Menzil köylerinde yapalabilir.

Sahabe Safvan Bin Muattal türbesi rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir ve rotanın ortalama uzunluğu 42 km'dir. Kültürel izlerin görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota üzerinde İnanç merkezlerinde dua, ibadet ve adakların yapıldığı inanç turizmine imkân bulunmaktadır ve noktalar rota planlamasında durak noktası olarak önerilmektedir.

1. Durak Noktası: Samsat Taşkuyu köyünde bulunan Sahabe Safvan Bin Muattal türbesi birinci durak noktası olarak önerilmektedir. Bu türbede dualar edilir adaklar kesilir. Bu durak noktasında turistler tarihi ve kültürel doku deneyimi elde edebilir.

Kültürel izlerin yoğun olarak görüldüğü bu rota planlamasında tarihi ve kültürel iz olarak en önemli durak noktasını Safvan Bin Muattal türbesi oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde olabilir ve konaklama Samsat ilçesinde ya da Adıyaman şehrinde yapılabilir.

Harita 21: Dini Alan Rotaları

4.2.6. Sivil Mimari Kırsal Turizm Rota Planlaması

Sivil Mimari alanların rota planlaması; İsmet Tanırverdi'nin Evi ve Vakkas Emiroğlu Konağı oluşturmaktadır. Bu rotalarının planlamaları şu şeklidedir.

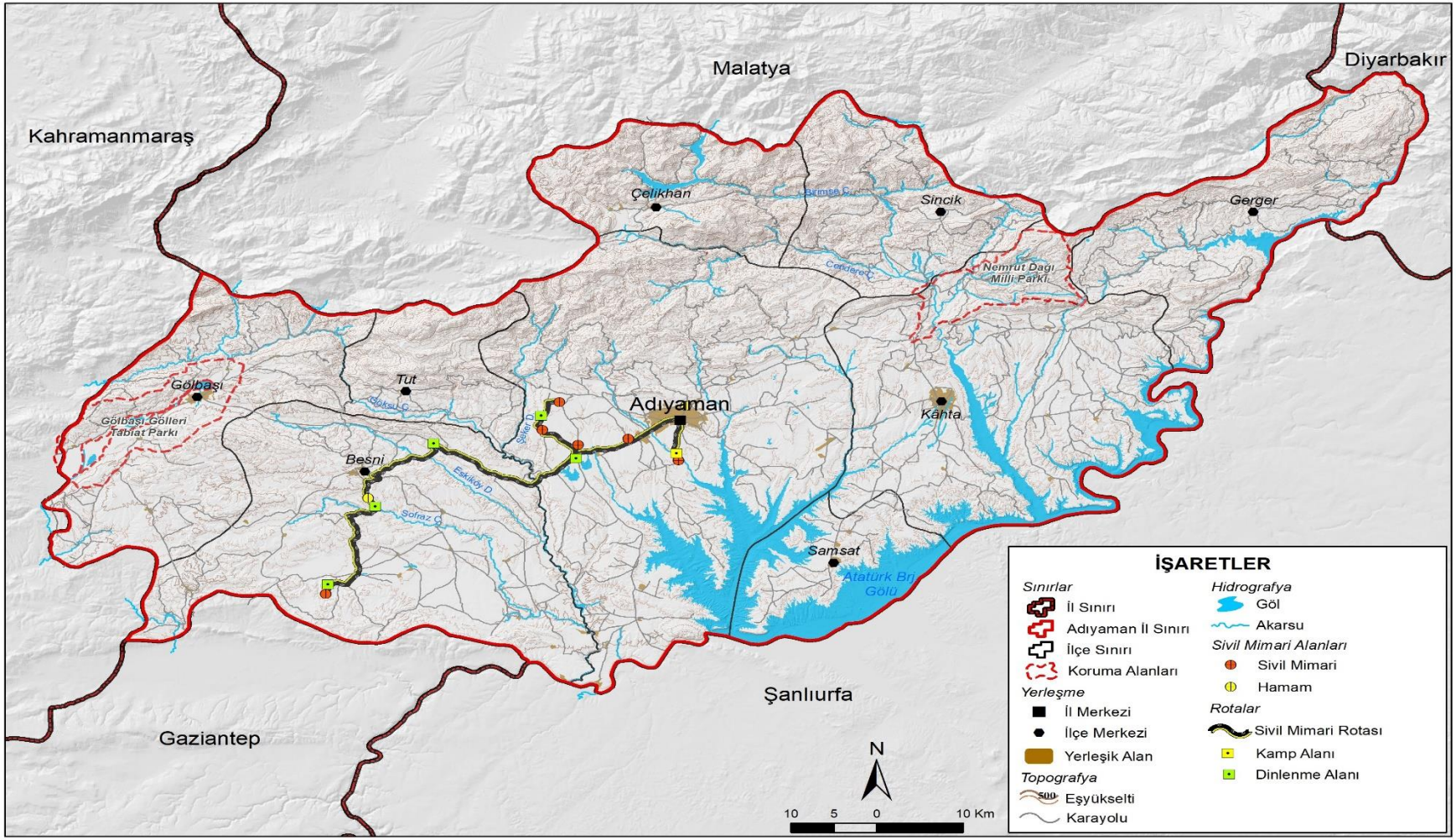
İsmet Tanırverdi'nin Evinin rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 12 km'dir, bu rotanın tamamı araçla ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Kültürel izlerin görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak İsmet Tanırverdi'nin evini ve Durukaynak köyünde meşur olan halılarını, el yapımı yastıkları bu rotada görme imkan sunmaktadır. Bu rotada Ataköy, Ulubaba ve Tekpınar köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

Kültürel izlerin görüldüğü bu rota planlamasında tarihi ve kültürel iz olarak en önemli durak noktasını İsmet Tanırverdi'nin evi oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde yapalabilir.

Vakkas Emiroğlu Konağı rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 74 km'dir, bu rotanın tamamı araçla ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Kültürel izlerin görüldüğü bu rota üzerinde kültürel izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planlamada yer alan turizm noktaları kültürel izler olarak Vakkas Emrioğlu çeşmesi, Sorfaz Anıt Tümülüs'ü ve Üçgöz köyünde bulunan tarihi ve kültürel deneyim kazandırması nedeniyle durak noktası olarak önerilmektedir. Bu rotada Başlı, Dörtyolu, Üçgöz, Konuklu, Yoldüzü ve Çakırhöyük köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

Kültürel izlerin görüldüğü bu rota planlamasında tarihi ve kültürel iz olarak en önemli durak noktasını Vakkas Emiroğlu Konağı oluşturmaktadır. Rota günübirlik veya konaklama şeklinde yapalabilir.

Harita 22: Sivil Mimari Alanların Rotası

4.2.7. Ekonomik Kırsal Turizm Rota Planlaması

Adıyaman İlinin kırsal alanlarında ekonomik faaliyetler daha çok tarım, hayvancılık ve el sanatlarının yanında tarımsal ve hayvancılığı bağlı yapılan yan ürünler ile geçimlerini sağlamaktadır. Günümüzde el sanatları yok olma derecesine gelmiştir. Bunun sebepleri ekonomik gelir ve usta bulunmaması el sanatlarını yok olma derecesine getirmiştir.

Adıyaman ilinde yapılan tarımsal faaliyetler çeşitlilik göstermektedir. Özellikle yörede tütün, badem, fıstık, nar, dut, üzüm vb. tarımsal faaliyetler çeşitlilik göstermektedir. Oluşturulacak rotalar şu şekildedir:

Kuzeydeki tütün tarım faaliyetlerinin rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 200 km'dir, bu rotanın tamamı araçla ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Ekonomik izlerin görüldüğü bu rota üzerinde ekonomik izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları ekonomik izler olarak tütün tarımının dikim, çapalanması, hasatı, kurutulması ve doğranması gibi bu rotada görme imkan sunmaktadır. Bu rotada Adıyaman merkez bağlı Yazıbaşı, Ormaniçi, Rezip, Doğanlı Köyleridir. Çelikhan İlçesine bağlı Sarıkaya, Balıkburun, Bulam ve Recep köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

Doğudaki nar ve badem tarım faaliyetlerinin rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 150 km'dir, bu rotanın tamamı araçla ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Ekonomik izlerin görüldüğü bu rota üzerinde ekonomik izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları ekonomik izler olarak badem ve nar hasatı, narlardan nar suyu elde etme gibi bu rotada görme imkan sunmaktadır. Bu rotada Kahta ve Samsat İlçelerine bağlı köylerinde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

Ekonomik izlerin yoğun olarak görüldüğü Kuzey, batı ve doğu rotasında ekonomik iz olarak en önemli durak noktasını tütün, badem, fıstık ve üzüm tarım faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu planlamada birçok turizm değerinin olması ve birçok

durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması önerilmektedir. Besni, Tut ve Gölbaşı İlçelerinde ağustos ve eylül aylarında fıstık hasatı ve bağ bozum dönemlerine denk gelmektedir. Bu dönemlerde konaklama şeklinde yapılması önerilmektedir. Kahta ve Samsat İlçelerinde aynı şekilde ağustos ve eylül aylarında badem ve nar hasatıları yapılmaktadır. Hasatı döneminin bir iki ayılık süreçte gerçekleşmesinden dolayı konaklama şeklinde yapılması önerilmektedir. Adıyama merkez ve Çelikhan İlçesinde tütün mevsim nisan ayıla birlikte başları ekim sonlarına kadar devam etmektedir. Bunudan dolayı konaklama şekilinde yapılaması önerilmektedir. Konaklamalar Besni, Tut, Gölbaşı, Kahta, Samsat Çelikhan İlçeleri ve Adıyaman şehrinde yapalabilir.

Çiftiliklerini rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 70 km'dir, bu rotanın tamamı araçla ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Ekonomik izlerin görüldüğü bu rota üzerinde ekonomik izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları ekonomik izler olarak hayvancılık faaliyetleri gibi bu rotada görme imkan sunmaktadır. Bu rotada Kahta İlçesinde yer bulunan çiftiliklerde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

Arıcılık faaliyetlerinin rota planlamasında ulaşım; minibüs, otobüs, özel araçla ve yürüyüşlerle sağlanabilir. Rotanın ortalama uzunluğu 90 km'dir, bu rotanın tamamı araçla ulaşılmaktadır. Bu rotanın başlangıç noktası Adıyaman şehri olarak belirlenmiştir. Ekonomik izlerin görüldüğü bu rota üzerinde ekonomik izlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu rota planlamasında yer alan turizm noktaları ekonomik izler olarak balı sağım ve arı bakım gibi bu rotada görme imkan sunmaktadır. Bu rotada Sincik İlçesinde yer bulunan köylerde kırsal dokuların deneyimi kazanılabilirler.

Ekonomik izlerin yoğun olarak görüldüğü Kahta ve Sincik rotasında ekonomik iz olarak en önemli durak noktasını çiftilikler ve arıcılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu planlamada birçok turizm değerinin olması ve birçok durak noktasının bulunması nedeniyle konaklamalı şeklinde yapılması önerilmektedir. Si İlçelerinde ağustos ve

eylül aylarında fıstık hasatı ve bağ bozum dönemlerine denk gelmektedir. Konaklamalar Kahta ve Sincik İlçelerinde yapalabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada turizm faaliyetleri ilk olarak sanayi devriminden sonra, çalışanların işlerinde daha verimli olmalarını sağlamak amacıyla yılın belirli dönemlerinde ücretli izinli sayılmaları sonucunda dinlenmek amacıyla yaptıkları seyahatlerle başlamıştır. Sonrasında toplumların refah düzeyinin artması, turizm yatırımlarının artması, nitelikli personel sayesinde iyi hizmetin sunulması, çeşitli altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve cazibe merkezlerinin çeşitlendirilmesi turizmin önemini daha da artırmış ve turizmin bir araç haline gelmesine neden olmuştur. Dumansız sanayi toplumların gelir düzeyindeki artış, çalışma koşullarındaki iyileşmeler, teknolojideki gelişmelerin insan yaşamına sağladığı kolaylıklar vb. turizm talebine olumlu yansımıştır. Gelişmiş ülkelerde ve büyük şehirlerde yaşayan insanların doğa ile iç içe kırsal alanlardaki yaşamın yorgunluğunu atma ihtiyacı kırsal turizme olan talebin artmasına neden olmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak turizm sektörü günümüzde yaklaşık bir trilyon dolar düzeyine ulaşmıştır. Turizm sektörü, özellikle sanayisi az gelişmiş ve ağırlıklı olarak tarıma sahip ülke ve bölgelerde gelişmişlik düzeyine ulaşmada önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Turizm sektörünün arz çeşitliliği açısından kırsal turizm, az gelişmiş tarım bölgelerinin gelişmesinde önemli bir rol oynayabilir. Kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte ilgili bölgede hem istihdam artışı hem de gelir düzeyi yükselecektir. Kırsal turizm, kırsal alanlarda kaynakların kullanımına dayalı geleneksel turizmin egemenliğinden turizmi kurtarmak, kırsal alanların rahatlatıcı atmosferinden faydalanmak ve tarıma ek gelir sağlamak açısından büyük önem taşıyan bir turizm türüdür. Düşük gelirli üreticiler.

Ülkemizde kırsal turizm, yılın belirli aylarında turizm yoğunluğunun azaltılmasına ve turizmin ülke coğrafyasındaki eşitsiz dağılımının ortadan kaldırılmasına katkı sağlarken, bilinçli turist gruplarından talep oluşturarak turizm pazarının büyümesini sağlamaktadır. Ayrıca kırsal turizm, doğal ve kültürel mirasımızın korunmasında ve dünyaya tanıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kırsal turizm ile bölgedeki tarihi, doğal, kültürel ve tarımsal kaynaklar daha verimli kullanılmaktadır. Kırsal turizme dayalı kalkınma, kırsal alanlarda yaşayan insanlara ikincil bir gelir kaynağı sağlamaktadır. Ayrıca turistlere kırsal alanların kültürel ve kendine has doğal ve kültürel özellikleriyle kırsal turizm faaliyetlerine olanak sağlamaktadır. Turistler ilgi ve isteklerine cevap verecek mekânları sahiptir.

Adıyaman İli; doğası, kültür, tarihi, inanç özellikleri ile kırsal turizm potansiyeli yüksek olan illerden biridir. Doğal güzellikleri arasında Fırat Nehir Vadisi, Kahta Çayı, Recep Çayı, Göksu Çayı ve dağları, Atatürk ve Çat Barajı Gölleri, endemik türler ve yabani doğası ile meraklılar için keşfedilecek kırsal turizm mekanları bulunmaktadır. Tarihi dokusu birçok medeniyetin kurulduğu ve bunlara ait eserlerden dolayı turizm potansiyeli oluşturmaktadır. İnanç özelliklerininde yörede yaygın olduğu görülmektedir. Özellikle türbeler, din merkezlerinin yörede yaygın olması inanç turizm potansiyelini oluşturmaktadır.

Adıyaman ilinde doğal alanları kırsal turizm üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde; jeolojik oluşmalara bağlı olarak kanyonları, boğazları, kayalıklar, jeotermal kaynakları, şifalı içmeler, mağaraları, su kaynaklar gibi farklı yapıları kırsal turizm potansiyelini oluşturmaktadır. Jeomorfolojik birimler sonucunda oluşan dağlar, vadiler, yaylaları gibi oluşları kırsal faaliyetlere olanak sağlamaktadır. İklim özelliklerine bağlı olarak yapılan aktiviteleri de belirlemektedir. Yaz mevsiminde plaj, yürüyüş, kamp turizm faaliyetleri görülürken kış turizmi faaliyetleri acısından manzara, foto severler ve kayak turizm imkân sunmaktadır. Hidrografi özellikleri acısından Adıyaman ili kırsal turizm potansiyeli yüksek bir konumdadır. Atatürk Barajı Gölü, Çat barajı, Gölbaşında bulunan Tabiat park, İnekli ve Azaplı, Sülüklü Gölü ve vadiler ile turizm potansiyeli sunmaktadır. Bitki örtüsü varlığı, orman alanların dağılış bu alanlarda kamp, dinlenme, piknik ve eğlenme alanları olarak tercih edilmektedir. Bitki türleri içindeki endemik türleri görme isteği ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Yaban hayatı ve türleri görme isteği turistlerin ilgisini çekmektedir.

Adıyaman ilinde beşeri özellikleri kırsal turizm üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde; kültürel, tarihi, ulaşım, nüfus, yerleşme özellikleri kırsal turizm faaliyetlerini etkilemektedir. Özellikle Nemrut Dağı Milli Park ve yörede yer alan tarihi yapıları, mağaralar, Tümülüs'üler, kaleler, Kiliseler, höyükler, antik kentler, yazıtları oluşturmaktadır. İslamiyet'le birlikte cami, çeşme, hamamlar, köprüler gibi yapıları oluşturmaktadır.

Ulaşım sistemi olarak demiryolu ağı Gölbaşı ilçesine kadar gelmektedir. Ayrıca karayolu ağı yeryüzü şekillerine bağlı olarak gelişmiştir. Karayolları turizm noktalarına ulaşın yolları kimi noktada eğimli, dar ya da yetersiz olduğundan dolayı

turizm faaliyetlerini etkilemektedir. Havayolu ile ulaşımınında mümkün olması turizm faaliyetlerini etkilemektedir.

Kültürel özellikler ve festivallerin yörede yaygın olarak yapılması ile yöresel ürünleri tanıtılması, pazarlanması ve turizme kazandırma imkânı sunmaktadır. Yörede yapılan yöresel yemekler gastronomi turizmi acısından turizm potansiyeli oluşturmaktadır. Yörede yapılan el sanatları; halı, kilim ve yöresel kıyafetler turizm potansiyeli sunmaktadır.

Adıyaman ili nüfus özellikleri belli dönemler göç veren bir ili olan yöreden kırsal nüfusa oranı ve yoğunluğu azdır. Kırsal alanlarda nüfusun azlığı kırsal turizm potansiyelini olumsuz etkilemektedir. Kırsal alanlardaki yaşayanları yörede tutuma imkânı kırsal turizm potansiyeli gelişimine fırsat sunmaktadır.

Doğal, tarihi ve kültürel özellikleri kırsal turizm çekiciliği olan ilin bu özelliklerini turizme kazandırılması kırsal alınların gelişmesine katkı sunmaktadır. Yörede yapılacak Doğal ve beşeri alınları yapılacak rota planlamaları kırsal turizm potansiyelini artıracaktır.

Bu çalışmada Adıyaman'ın kırsal turizm potansiyeli incelenmiştir. Adıyaman'ın birçok olumsuz sosyo-ekonomik özelliği kırsal turizmden yararlanmayı zorunlu kılmaktadır. Gelişmişlik sıralamasındaki yeri, sanayi sektörü ve istihdam düzeyi açısından yetersiz olması gibi olumsuzluklara rağmen turizm potansiyeli kırsal turizmden önemli avantajlar elde edilebileceğini göstermektedir. Adıyaman'ın kırsal yerleşimleri, doğal özellikleri ve elverişli koşulları ile kırsal turizme büyük avantaj sağlamaktadır. Köylerin kuruluş yeri olarak Atatürk Baraj Gölü kenarlarında ve ovalarda yamaç köyü, orman köyü, dağ ve yayla köyü gibi özellikler göstermesi ilginç manzara güzellikleri yaratmaktadır. Fırat vadisi başta olmak üzere bölgedeki göl ve nehirlerin vadilerine bakan yamaçlarda yer alan köyler hem ulaşımı kolay hem de aşağıdaki ovalara hâkim, panoramik manzaraların izlenmesine olanak sağlıyor. Bölgenin su kaynakları, ormanları, dağları ve yaylaları kırsal turizm kapsamında çeşitli spor olanakları için yeterli kapasiteye sahiptir. İklim özellikleri açısından yılın hemen her ayında kırsal turizm yapılabilmektedir.

Kırsal turizmin yeni gelişen ve çok boyutlu, ekonomik olarak kırsal alanların kalkınması açısında önemli bir konumdadır. Bundan dolayı kırsal turizm

geliştirilebilir bir sektör olması ve bunun için çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmaların en temel öğesi planlı bir şekilde kırsal turizm ve kırsal turizm alanları ile ilgili sorunların ve önceliklerin belirlenmesidir.

Çalışma alanımızın bazı sorunları şununlardır:

- ✓ Planlama yetersizliği
- ✓ Tanıtım yetersizliğine Dair soruları
- ✓ Eğitim yetersizliğine Dair Soruları
- ✓ Konaklama Yetersizliği
- ✓ Alt ve Üst Yapı Yetersizliği
- ✓ Ulaşım Yetersizliği
- ✓ Koruma Yetersizliğine Dair Sorunlar
- ✓ Güvenlik Yetersizliğine Dair Sorunları
- ✓ Pazarlama Yetersizliğine Dair Sorunları

Adıyaman ilinde yapılan turizm çalışmaları ve diğer çalışmaların taranması ve kırsal alanlarda yapılan geziler sonucunda kırsal alanlarda sorunları tespit edilmiştir. Özellikle doğal, tarihi ve kültürel yapılarda gerekli önemin verilmediği ve alanlarda tarihi yapıların zarar görüldüğü bunun nedeni ise yöre halkında turizm bilincinin yeterince gelişmediği bunun sonucu yöre halkıyla, kamu kurum ve yerel yöneticilerin iş birliği ile turizm anlayışının gelişmesi sağlanmalıdır. Adıyaman ilinin doğal özellikleri dağlık sahaları, yaylalar, vadiler, akarsuları, boğazlar, kanyonlar gibi doğal değerleri kırsal turizm alanları sunmaktadır. Ayrıca tarihi ve kültürel dokusunun zengin olması ve bu alanlarda yapılacak turizm çalışmaları ile Adıyaman ilinin kırsal turizm geliştirilerek turizm acısından daha iyi konuma gelecektir. Kırsal turizm geliştirilmesi akılcı, bilimsel ve sürdürülebilir planlama ile kırsal turizmde istenilen yerlere ulaşılacaktır. Adıyaman'da kırsal turizmin geliştirilmesi için çalışımalar bu şekilde sıralanabilir.

Planlama Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Besni Ören yerinin Kuzeyinde yer alan yüksek alanda seyir alanı oluşturulmalıdır. Kâhta Kalesinin bulunduğu yüksek sahadan seyir terasları oluşturulmalıdır. Kâhta çayı vadisi eşsiz manzaralar sunmaktadır. Gerger ve Samsat ilçesinde geçen Fırat Nehrinin yüksek yamacılarından seyir alanları oluşturmalıdır.

Gaziantep ’den Diyarbakır’a geçmek isteyen turistler için turizm rotaları oluşturulmalıdır. Örneğin Eski Besni ören yeri, Kızılin Kanyonu, Kızılin köprüsü, Borç Anıtları, Turuş Kaya Mezarları, Perre Antik Kent, Roma Çeşmesi, Beşpınar Mesir Alan, Abuzer Gaffari Türbesi, Ali Dağ Mesir Alanı, Karakuş Tepesi, Cendere Köprüsü, Kâhta Kalesi, Narince Kanyonu, Menzil, Buhara Evleri, Nisbi Köprüsü şeklinde rota planlaması yapılmalıdır.

Malatya’dan Şanlıurfa üzerinden seyahat etmek isteyenler için şu şekilde rota oluşturulmalıdır. Çat Barajı Gölü, Yüzen Adaları, Zerban Mesire Alanı, Recep Çayı Vadisi, Doğanlı Tabiat Anıt, Palanlı Vadisi, Palanlı Mağarası, Roma Çeşmesi, Perre Antik Kenti, Borç Anıtlar, Turuş Kaya Mezarları, Atatürk Baraj Göl şekillinde rota planlamalıdır.

Diyarbakır’dan Kahramanmaraş seyahat edenler için şu şekilde rota planlaması yapılmalıdır. Nissibi Köprüsü, Menzil, Narince Boğaz, Kâhta Çayı, Kâhta Kalesi, Cendere Kanyon, Cendere Köprüsü, Karakuş Tümülüs, Zeynel Abidin Türbesi, Mahmut El Ensari Türbesi, Abuzer El Gafir Türbesi, Perre Antik Kent, Gölbaşı Tabiat Park, Gölbaşı Gölleri Şekillinde rota planlamalıdır.

Adıyaman ilinin kırsal yerleşimleri, yapılan tarımsal faaliyet ve tarım ürün çeşitliği ve uygun ortam ile kırsal turizmde önemli bir yer sağlamaktadır. Adıyaman Kırsal Alanları geleneksel yapıları, taş, kerpiç ve ahşap evler özel bir yapıya sahiptir. Bu alanlar turizm açısından önemli alanları oluşturmaktadır. Bu yapılarda kırsal mekânlarda deneyimle ve konaklama için gerekli altı yapı ve iç mekânlar gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Köylerin kuruluş yeri ve bulunduğu alanları Atatürk Baraj Gölü, Gölbaşı Gölleri, Çat Baraj Gölü, Çamgazi Baraj Gölü, Dağ eteği, yamaç köyü, ova kenar, orman, yayla ve dağ köyü gibi özellikleri göstermeleri hem konaklama hem de manzara güzellikleri oluşturması kırsal turizm potansiyeli yüksek olan Adıyaman ilinde gerekli planlama yapılmalıdır. Bu alanlar doğaseverler, foto severler için uygun mekânların başında yer almaktadır.

Kırsal alanlarda yapılan hayvancılık ve tarımsal ürünler acısından oldukça zengindir. Örneğin; tarımsal ürünler, Antep Fıstığı, üzüm, nar, badem, tütün, zeytin vb. ile bu ürünlerin yetiştirildiği kırsal alanlara bir kimlik kazandırılarak turizm acısından değerlendirilebilir. Ayrıca bu ürünlerin yetiştirildiği alanlarda yöresel

pazarlar kurularak satışları yapılmalıdır. Kırsal alanların kalkınması ile ek bir gelir sağlanacaktır. Özellikle yörede yaygın olarak yetiştirilen badem, fıstık, nar, üzüm, tütün gibi ürünlerin marka özelliği kazandırılarak pazarlanması için yöresel lezzetlerin yapıldığı kır lokantası, restoranda gibi mekânlar belli köylerde kırsal turizm potansiyeli arttırılabilir. Özellikle Kâhta ilçesinde yapılan badem yetiştiriciliği ve hasat döneminde festivaller yapılarak yörede yapılacak tarımsal faaliyetlere turistlerin katılımı sağlanarak ürünün pazarlanması yöre halkına ek gelir sağlanması yöredeki kırsal turizm potansiyelini artıracaktır. Ayrıca Tut ilçesinde dut, fıstık ve bağ bozumu bunlara bağlı yapılan orojik, pestil gibi yan ürünlerin tanıtılması ve pazarlaması, hasat dönemlerinde turistleri bu faaliyetlere katılarak deneyimlemesi kırsal turizm faaliyetlerine katılım artıracaktır. Gölbaşı İlçesinde bağ bozumu, ceviz, fıstık gibi tarımsal ürünlerin hasat ve buna bağlı olarak yapılan ürünlerin tanıtım ve festivaller tanıtımı yapılmalıdır. Çelikhan ve merkez bağlı kırsal alanlarda yapılan tütün dikim ve hasat, kurutma dönemlerinde turistlerin bu faaliyetleri deneyimlemesi için gerekli planlamaların yapılmalıdır.

Kırsal alanlarda yer alan dağlık sahalara yapılacak tırmanış, yürüyüş veya foto safari gibi günübirlik turlar düzenlenebilir. Örneğin Ulubaba dağında bulunan yaylalarda konaklamak, burada yapılan hayvancılık faaliyetlerine katılım sağlanması, burada üretilen ürünleri deneyimlemek gibi aktiveleri için 3 günlük turlar düzenlenebilir. Ayrıca Avcık, Jari, Kurdek, Kımıl Dağı Yaylasında aynı şekilde planlama ve tanıtım turları düzlenebilir.

Avcık, Kurdek ve Jari yaylalarında yapılacak tırmanış, kayak, doğaseverler uygun manzaraları sunmaktadır. Bu yaylaları tur planlamaları yapılmalıdır. Ayrıcı bu yaylarda daha önce yapılan şenlikleri tekrarlanması gerekmektedir.

Gölbaşı ilçesinde yer alan Aşağı Azaplı ve Bağlarbaşı yakınında yer Erince Dağının zirvesinde seyir terasları oluşturularak tüm vadi ve göl doğal güzellikler, foto severler için uygun manzara görünümüne imkân sunacaktır. Ayrıca Azaplı gölü içinde Çatalağaç Köyünün yakındaki tepede seyir teraslarının oluşturulması mümkündür. Akdağlar, Ulubaba Dağı, Borak Dağı, Kımıl Dağı, Kürdek Dağlarında yaban yaşamının gözlenmesi, bitki çeşitleri, foto safari, yürüyüş, tırmanış gibi aktiveler planlamalıdır.

Menzil, Safvan Bin Muttalla ve diğer türbelerin bulunduğu alanlarda inanç turizi destinasyon imaj alaları oluşturulmalıdır.

Kırsal alanlarda yer alan turizm alanlarında arkeolojik kazıların yetersizliği görülmektedir. Özellikle Perre Antik kentinde, Turuş Mağaralarında kazıları bitirilmemiştir. Bu eksikleri Kültür ve Turizm bakanlığı, Adıyaman Valiliği ve Adıyaman Belediyesi iş birliği ile tamamlanabilir.

Tanıtımı Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Kırsal alanları tanıtmak yörede yapılacak festivallerle, reklam vb. kırsal turizm faaliyetlerine katılan kişileri tanıtmak ayrıca çalışma alanının merak değerini yükseltmek için gerekli çalışmaların yapılması lazımdır. Bunun için yörede bulunan Nemrut Dağı Milli Park içerisinde ve dışında kalan eserlerin tanıtımı yapılmaktadır. Ayrıca yöredeki doğal alanların tanıtımında eksiklikler bulunmaktadır. Sadece Karakuş Tümülüs'ü, Cendere Köprüsü, Yeni Kale Arsemia ve Nemrut Dağının dışında diğer doğal mağaraların, köprülerin, vadiler, kanyonların, boğazların, fauna, flora ve dağlık alanların tanıtımı yapılarak kırsal turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve bu faaliyetlere katılan kişilerin yörede daha uzun süreli kalmalarına imkanlar oluşturmaktadır. Bu amaçla son yıllarda yörede birçok festivaller ve tanıtım etkinlikleri yapılmalıdır. Buda ilin kırsal turizm potansiyelini arttıracaktır.

Adıyaman kırsal alanların dışında kalan beşeri, kültürel ve doğal alanlarına giden yollarda yeterince tabela bulunmamaktadır. Örneğin Gerger'de yer alan Sülüklü Gölü, Mesire Alanları Yaylaları Gösteren tabela bulunmamaktadır. Bu alanları gösteren tabelalar yollarda ve yolun dışında Google uygulamalarında, Akıllı telefon ve tablet yazılımları ile geliştirilerek kırsal turizm alanlarına ulaşımın hem kolay hem de tanıtımı artırılabilir.

Kırsal alanlarda bulunan turizm alanları için kısa film, video, reklam broşürü, tanıtım dergileri, Sempozyum, çalıştay, seminer, festival sayısının artışı gibi etkinliklerle tanıtım yapılabilir. Örneğin Nemrut film günleri, Tut yamaç paraşütü, Karadağ ve Ali dağında yapılacak yamaç paraşütü etkinlik günleri, Kâhta ilçesinde nar ve badem festivali, Çelikhan ilçesinde tütün dikim ya da tütün hasadı festivali, Adıyaman yemek günleri veya Adıyaman gastronomi günleri gibi vb. tanıtım etkinlikleri ile kırsal turizm alanlarının tanıtımı yapılabilir.

Adıyaman Gölbaşı ilçesinde bulunun Azaplı, İnekli ve Gölbaşı tabiat göllerinin bulunduğu alanlarında şiir, müzik, film günleri, yöreye özgü üzüm, fıstık, badem ve cevizli yapılan ürünlerin tanıtım günleri yapılabilir. Adıyaman İlinde bulunan inanç alanlarını anma günleri ile tanıtılabilir.

Adıyaman'da bulun doğal ve kültürel özellikleri tanıtan alanları birkaç dilde tanıtan film, reklam, kitap, el broşürleri ve sanal ortamlar ile tanıtım yapılmalıdır.

Samsat ve Gerger ilçesinde bulunan Fırat ve Atatürk Barajı Gölünün kıyılarında kıyı alanları, yürüyüş yolları, restoranlar yapılmadır. Ayrıca Tekne turular düzenlemelidir.

Eğitim Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Adıyaman ilinde kırsal alanlarda yaşayan insanların kırsal alanlarda yer alan doğal, kültürel ve tarihi değerlerinin turizm potansiyeli acısından oldukça önemli olduğu bilincinin yetersiz olduğu ve bu konuda eğitim çalışmaları turizm bilinci ile turizm değerlerinin önemi anlatılmalıdır. Yöreye gelen ziyaretçilere kötü muamele yapılması ve ülkelerine dönüklerinde bu kötü muamele sonucu gelecek turistler üzerinde olumsuz etkilerin önlenmesi gereklidir.

Kırsal alanlarda yaşayan halkın kırsal turizm faaliyetlerine katılması sağlanmalıdır. Çünkü kırsal turizm faaliyetleri kırsal alanlardaki mekânlarda ya da tarımsal faaliyetler, hayvancılık ve Çiftlik evlerinde yapılmaktadır. Eğer yöre halkı bu faaliyetlere izin vermesi için yöreye gelecek ziyaretçileri kabul etmeleri gerekmektedir. Aksi taktirde kırsal turizm faaliyeti yapılamaz. Buna bağlı olarak turizm işletmeleri ve diğer kırsal turizm faaliyetlerinden etkilenen yöre halkına Adıyaman Valiliği, İl Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü ve Adıyaman Üniversitesi tarafından eğitimler, seminerler yapılarak kırsal turizm bilinci geliştirilmelidir. Ayrıca İlde kırsal turizmin geliştirilmesi için kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, muhtarlıklar, il özel idaresi tarafından oluşturulacak bir komisyon ile kırsal turizm alanları için gerekli yatırım, finansal destek ekibinin oluşturulması, kırsal alanların gerektiğinde finansal planlama ile yatırımlar yapabilmelidir. Çünkü kırsal alanlardaki turizm faaliyetleri lokal ölçekli gelişim kırsal alandaki yaşayan halkın oluşturulduğu sivil toplum örgütleri tarafında yapılmaktadır. Gerekli eğitimler

verilerek kırsal turizm bilincinin verilmesi ve gerekli örgütlemeyi kırsal turizm gelişim planları ve ulusal planlar dahilinde sürdürülebilir bir gelişme gerçekleşir

Adıyaman ilinin kırsal turizm alanlarını tanıyan yeterli rehberinin az olması veya yetersiz olmasından dolayı kısa ve uzun dönemde bir sıkıntı oluşturmaktadır. Bunun için Kültür ve turizm bakanlığı, Adıyaman Valiliği, Adıyaman Üniversitesi ve diğer kurumlarla birlikte rehber yetiştirmede birlikte çalışmaları yapılmalıdır.

Ulaşım Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Kırsal alanlardaki mekânlar için uygun ulaşım yolları tabelaları ve ulaşılacak mekânlar için uygulamaları geliştirilerek kırsal turizm faaliyetlerine katılacak kişilerin rahat bir şekilde alanlara ulaşımlarına imkân sağlamaktadır. Kırsal alanlardaki dağlık sahaları, yaylaları, vadilere ulaşım oldukça zordur. Buradaki alanlar için gerekli yol çalışmaları yapılmalıdır. Nemrut Dağı ve çevresindeki alanlara ulaşım sağlamak için yollar, park taşı, patika yolları ile ulaşım rahat bir şekilde sağlanmaktadır. Ayrıca engelli ziyaretçiler için uygun yollar, raylı sistemler, otoparkları, teleferik vb. sistemlerin kurulması gereklidir. Bunun dışında yollar boyunca mobil bilgilendirme ofisleri, dinlenme alanları, seyir noktaları, turizm rotaları oluşturulması gerekmektedir.

Adıyaman – Malatya dağ yolunun genişletilmesi kaya düşmesini önlemek amacıyla taraçalar yapılmalıdır. Bu yolun güzergâh üzerinde yer alan Palanlı Mağarasına ulaşım olmadığı için ziyaretçilerin alana ulaşımı zordur. Bu alana yapılacak yol ve patikalar sayesinde alana kolay bir şekilde ulaşılabilir. Ayrıca bu güzergâh üzerinde yer alan Doğanlı Tabiat Çınar ve Recep Çayı vadisinde çevresinde yapılacak yollarla bu alanlarda ulaşım rahat bir şekilde sağlanacaktır. Adıyaman Kuşakkaya ya da Kotor içmesine ulaşım bulunmamaktadır. Burada yapılacak stabilize ya da asfaltlama sayesinde ziyaretçilerin alana rahat bir şekilde ulaşım olanağı sağlayacaktır.

Yaylalara genellikle ulaşım zordur. Özellikle bazı yaylalara ulaşım yürüyerek ya da yük hayvanları ile ulaşım sağlanmaktadır. Yapılacak yolların yayların doğal özelliklerini bozmayacak seklide stabilize ya da parke taş döşenerek yapılmalıdır. Kürdek yaylasının beli bir noktasına kadar ulaşım araçlarla zor sağlanmaktadır. Araçların büyük bölümü traktörlerle yapılmaktadır. Kürdek yaylasında yolların büyük

bir kısmı bozuk ve belli bir noktadan sonra yol bulunmamaktadır. Bunun için yolların yaylaya ulaşım sağlanması için yolların açılması alt yapı özelliklerine uygun olarak mucuru ya da taş döşemesi yapılmalıdır. Ulubaba Dağında yer alan Ulubaba Türbesi ve yaylasına ulaşım araçlarla sağlanmaktadır. Yolların büyük bölümü bozuktur. Bu yolların parke taş döşenerek ulaşımı rahat bir şekilde sağlanabilir. Bunun dışında yer alan yaylalarda genellikle aynı sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bu yaylalar için yolların açılması, stabilize yollara mucur ya da parke taş döşenmemelidir. Sebebi ise yoğun kar yağış ve dondan dolayı asfaltlı yollarda buzlanmaların yaşanmasıdır.

Gerger ilçesinde yer alan sülük göl ve Kırkpınar mesire alanının ulaşımda belli bir alan kadar asfaltlama bulunurken belli bir alandan sonra göle ulaşım bulunmamaktadır. Bu kalan kısımda gerekli yolun açılması ve asfaltlama tamamlanarak rahat bir şekilde ulaşım sağlanabilir.

Gerger ilçesinde bulunan Eskikent Murfasına bulunan eski yapıya ulaşım oldukça zordur. Yapı ulaşmak için Eskikent Köyüne bağlı Kula Mezarsından patika yolla sağlanmaktadır. Bunun dışında alana ulaşım bulunmamaktadır. Bu alana ulaşım gösterecek herhangi bir tabela bulunmaktadır. Ayrıca yol bilen bir rehberde bulunmamaktadır.

Gerger Kalesine ulaşım belli bir noktaya kadar yol bulunmaktadır. Belli bir noktadan sonra yolun olmadığı görülmektedir. Kaleye gidecek yolun dışında herhangi bir tabela, yön işaret gösteren herhangi bir levhanın olmadığı görülmektedir. Bunun için patika ya da basamaklı yollar ile kaleye ulaşım yolları yapılmalıdır.

Adıyaman merkezde yer alan İndere köyünde yer alan İndere kanyonun giriş kısmında köyler tarafından tarımsal alan olarak kullanmaktadır. Buradaki alan giriş kısmı tel örgü ile çevrilmesinden dolayı kanyona girişte sıkıntı yaşanmaktadır. Kapalı olmasından dolayı gelen ziyaretçiler rahat bir şekilde ulaşım sağlanmamaktadır. Kanyonun giriş kısmında tel örgülerin kaldırılması ve patika yolların açılması gerekmektedir. Ayrıca kanyon içinde yer alan Demirkale mağaraları dik bir yamaçta bulunmaktadır. Bu mağaralara ulaşmak için patika yolların yapılması ya da basamaklı bir yolun yapılması gerekmektedir.

Adıyaman Kâhta İlçesinde yer alan Akıncılar beledisinde bulunan Tokaris ya da Akıncılar mağaralarına ulaşım yollarının açılması ve mağaraya ulaşılması için basamak ve patika yolların yapılması ve parke taşları döşenmelidir.

Gölbaşı İlçesinde yer alan Vijne köprüsüne ulaşım belli bir noktaya kadar araçlarla sağlanırken geri kalan kısımda yolların olmadığı görülmektedir bu alan yapılacak yollarla köprüye rahat bir şekilde ulaşım sağlanabilir.

Dağlık Sahalarda yer alan Akdağlar, Ulubaba Dağı, Borak Dağı, Kürdek Dağı vb. yüksek alanlara ulaşım sağlanması için yolların açılması ve yol güzergâhları üzerinde dinlenme istasyonları yapılmalıdır. Bölgedeki ulaşım ve alt yapı yetersizliğini yerel yöntemler, kamu kurum kuruluşları ile çözülebilir.

Konaklama Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Adıyaman ilinin kırsal alanlarda yeterli konaklama alanlar bulunmamaktadır. Ayrıca bu yörelerde konaklama alanlarının oluşturması köy evlerinden faydalanılarak doğal otantik havasından uzaklaşmayarak, kırsal mekânlar değerlendirilebilir. Bunun dışında yörede yapılan hayvancılık faaliyetleri katılma isteği hayvansal ürünlerden faydalanma gibi birçok faaliyetle kırsal potansiyelinden değerlendirmemelidir. Adıyaman potansiyeline sahip köylerin tespiti yapılarak buradaki köyleri kırsal turizmin geliştiği ülkelere gönderip buradaki tecrübe kazanmaları için yılın belli döneminde uygulamalı eğitimlerle yöredeki insanların çeşitli eğitimler almaları sağlanarak kırsal turizm geliştirilebilir. Bu alanları için köy evlerinin doğal yapıları korunarak özellikle kerpiç, taş ve ahşap evlerin restore edilerek otel ve pansiyon şeklinde düzenlenmesi için gerekli yatırımlarının hayata geçirilmesi, mevcut konaklama alanlarının fiziksel ve hizmet kalitelerinin iyileştirilmesi gelecek ziyaretçiler için düzenlemeler yapılmalıdır. Kırsal alanlarda yer alan yerleşme merkezlerin tarih ve doğal alanlara yakınlığa dikkat edilerek yerleşme merkezlerinde yapılacak konaklamalar doğal özellikleri gözünün aldığımız kırsal turizm merkezlerinin daha çok ziyaretçi alması anlaman gelmektedir. Ayrıca yörede yaşayan insanların bu alanları işletmesi ürettikleri ürünleri pazarlama imkân sağılacaktır.

Adıyaman'ın kırsal alanları içinde yerleşimleri, coğrafi özellikleri, iklim koşulları, kayacı ve toprak özellikler kırsal yerleşmeleri belirlemiştir. Kırsal alanlardaki bu mekânlar kırsal turizm faaliyetlerini etkilemektedir. Yerleşmelerdeki

yapı malzemesi, kuruluş yerleri, manzaraları gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Kırsal alanların yerleşme yeri olarak, Sulak alanları Atatürk Barajı göl, orman köyü, dağ köyü, yayla köyü, ova yamacı köyler gibi özellikler kırsal turizm için ilgi çekiciler arasında yer almaktadır. Başta Göksu ve Fırat vadileri, göl ve ırmak vadileri, boğaz içindeki köylerin hem doğal güzellikleri hem de bulunduğu mevsim itibariyle eşsiz manzaralar sunmaktadır. Adıyaman'da bulunan sulak alanları, dağları, ormanlık sahaları yaylaları çeşitli aktivitelere ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar kamp, dağcılık, tırmanış, yürüyüş, fauna ve flora gibi alanlarda hayvan gözlemciliği, endemik türleri foto safari gibi birçok etkinlik yapılabilir. Özellikle kuzeyde bulunan, Akdağ, Ulubaba, Gördük, Dibek ve Nemrut dağları ve burada yer alan yaylalar, Jari, Ulubaba, Kımıl, Koyunpınar gibi alanları yapılacak kamp alanları, yöresel yerleşmeler konaklama imkan sunacaktır.

Adıyaman ilinin kırsal alanlarında dinlenecek mekân sayısı oldukça çoktur. Bu alanlarda yapılacak çevre düzenlemesi, sosyal tesisler ve kırsal turizm rotaları ile kırsal turizme kazandırılabilir. Sulak alanları: Doğal göller, mesire alanlar, ormanlık sahalar, yaylalar, Dağlık sahalar çeşitli düzenlemelerle kamp alanları yapılarak bu alanların kırsal turizm potansiyelini arttıracaktır

Adıyaman merkezde yer alan İndere köyü, Orman İçi, Çam yurt, Akçalı, Yazıbaşı, Uzunköyü, Kuşakkaya, Pişnik (Durukaynak), Boyalı Köyü, Turuş, Palanlı, Kuyucak, Rezip Köyleri seçilerek bu kırsal alanlarda yerleşmelerdeki tarihi yerleşmeler restore edilerek konaklama amacıyla değerlendirilebilir.

Adıyaman Kâhta ilçesinde yer alan Narince beldesi, Akıncıları beldesi Menzil köyü ve Buhara evleri gibi alanlarda yer alan mekânların pilot uygulamaları kırsal turizm konaklama amacıyla değerlendirmelidir.

Adıyaman Besni ilçesinde Kızılin beldesinde yer alan Kızılin kanyonun ve köprüsünün yörede bulunmasından dolayı buradaki kırsal yerleşmelerin konaklama amacıyla geçmiş dönemde yapılmış yapıları ve yeni konutları konaklama amacıyla kullanabilir. Ayrıca Besni ören yerinde bulunan eski ev kalıntılarının restore edilerek konaklama için kullanılabilir. Bu alanların dışında Sofraz köyü, Üçgöz köylerinde bulunan kırsal alandaki eserler dışında yörede yapılan hayvancılık ve tarımsal

faaliyetlerine katılan ziyaretçiler konaklama amacıyla geleneksel köy evlerini kullanması gerekmektedir.

Adıyaman Gölbaşı ilçesinde bağ evleri genellikle huğ ve hayme adıyla bilen geçici yerleşmelerin ömürleri genellikle kısadır. Hayme ve huğların daha dayanıklı ve uzun ömürlü yapılarak kırsal turizm faaliyetlerin katılan ziyaretçileri konaklamaları için tasarlanabilir. Ayrıca Aşağı Azaplı ve Bağlarbaşı yakınında yer Erince Dağının göle bakan yamacında yazlık otel ve yazlık evler yapılarak konaklama amacıyla kullanabilir.

Bölgedeki konaklama yetersizliği görülmektedir. Bu eksikliği devlet tarafındaki kredi, teşvikler ve iş adamları tarafında yapılacak kırsal konutlarla giderilebilir.

Alt ve Üst Yapı Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Kırsal alanlardaki turizm mekânları için gerekli çevre düzenlenmesi yapılmalıdır. Özellikle Tülümsülerde yerleşmelerin önlenmesi bu alanlarda atılan çöplerin ya da tarım alanları içinde kalan alaların korunması gereklidir. Çevre düzenlemesi yapılarak turizme kazandırılması gerekmektedir. Son yıllarda ören yerlerinin girişleri ve çevre düzlenmesi yapılarak bu alanlarda çeşitli sosyal tesisler yapılmaktadır. Besni ören yeri girişine misafir kabul kurulmalıdır. Ören yerinin etrafına koruma bant ya da çitle kapatılmalıdır. Çevre düzenlemesi, yürüyüş yolları yapılarak ziyaretçiler rahat bir şekilde ulaşmaları sağlanmalıdır.

Akıncılar, Sofraz, Sorfas(Küçük Tümülüs'ü), Sesönk, Karadağı Beştepeler Tümülüs'üler üzerindeki ve çevresindeki yerleşmeleri kaldırılmalıdır. Ayrıca tülümsülerin üst ve çevresinde yoğun çöp bulunmaktadır. Tümülüs'ü ve çevresine koruma çitleri çekilerek yöre halkına önemi anlatmalıdır.

Abuzer Gaffari Türbesi, Zeynel Abidin Türbesi, Mahmut El Ensari Türbesi vb. Diğer Türbelerinin bulunduğu alanlar adak kesim alanları, adakların pişirme için ocakları, yemeklerin yemeleri için mutfak tarız alanları, oturma bankları, lavaboları, otoparklar yapılarak gelen ziyaretçilerin rahat bir şekilde ihtiyaçlılarını gidermeleri sağlanmalıdır.

Adıyaman- Malatya yolu üzerinde yer alan doğal çeşmeler ve tabiat ağaçlarının bulunduğu alanlarında çevre düzenlemeleri yapılarak gelen ziyaretçilerin rahat bir şekilde ihtiyaçlarını görecek şekilde düzenlemeler yapılmalıdır. Bu alanların otopark, banklar, piknik alanları ile birlikte çöp kovaları konulması gereklidir.

Kırsal alanların en büyük sıkıntısı çevre temizliği ve yörede yapılan ziyaretler sırasında çevreye atılan çöpler oluşturmaktadır. Buna karşı yerel yönetimler ve yöre halkının eğitimleri ile buna karış önlem alınmasıdır.

Koruma Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Projeler ile kırsal alanlardaki doğal ve tarihi kültürel özelliklerin korunması, tahrip edilmesi ya da doğal özelliklere uygun şekilde restorasyon yapılması için çağdaş, bilimsel ve mevzuatlara uygun projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle kırsal alanlarda yer alan Tümülüsler, kaya mezarları, mağaralar, vadiler, boğazların tarım amacıyla, yerleşme ya da kaçak kazılarla zarar verilmektedir. Bunun için öncelikle korumaya yönelik projeler ivedilikle hayata geçirilmelidir.

Kral Antiochis ve Herkulesi'in rölyefti, Karakuş Heykeli, Kâhta Kalesi, Besni Ören Yerinde yer alan camiler, eğik olarak ayakta kalmaktadır. Adıyaman 1. Bölge deprem kuşağında bulunduğu için bu tür yapıların korunması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Yazıtların, Heykellerin korunması için koruma bantları yapılmalıdır.

Palanlı, Demirkale, Akıncıları, Fırat, Göksu Nehirlerinde bulunan Mağaralarının ve Kaya mezarların içine ışıklandırma ve havalandırma sistemleri yapılmalıdır. Kaçak kazılara karışı jandarma ve köylerin muhtarlık tarih yapıların bulunduğu alanlarda koruma amacıyla tedbirler alınabilir. Adıyaman karasal iklim koşullarından dolay fiziksel çözülmeler yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Özellikle Nemrut Dağının yüksek kesimlerinde bulunan Kommagene Krallığına ait yapıları doğal özelliklerinin bozulmadan fiziksel olarak güçlendirme yapılmalıdır. Besni Kalesinde kalan kalıntıları koruma altına alınarak restorasyon yapılmalıdır. Tarih yapıların bulunduğu alanda maden sahası, kum ocağı, mermer ocağı gibi faaliyet gösteren tesislerin yapılara zarar vermemesi için belli bir uzaklıkta olamasına dikkat edilmelidir.

Besni Ören yeri, Kahta Kalesi, Gerger Kalesi, diğer tarih ve doğal alanların bulunduğu alanlara güvenlik görevlileri tarafından korunması ve girişlerinin kontrolü sağlanmalıdır.

Cendere Köprüsü, Şeytan Köprüsü, Vijen ve diğer köprülerin koruma altın alınması gereklidir. Ayrıca ziyaretçilerin köprülerin üzerine çıkmaları sınırlandırılmalıdır. Çıkan ziyaretçileri için belli kuralların belirlenmesi ve süre şartı konulmalıdır.

Atatürk Baraj Göl, Çat Baraj Gölü, Sülüklü Göl ve Gölbaşında bulunan göllerin etrafında kaçak avlanma, aşrı çevre kirliliği ve alanda bulunan doğal fauna-flora özelliklerin korunması için güvenlik önlemlerinin alınması gereklidir.

Kürdek, Kımıl yayalarında betonlaşmaya karış önlem alınması gereklidir. Yayaların doğal yapı özelliklerine uygun Kıl Çadır ve Hayma gibi geçici dışında kalıcı konutlara izin verilmemesi gereklidir.

Bölgedeki yaban hayvan çeşitliğinin korunması ve zarar görmemesi için koruma tedbirlerinin alınması gereklidir. Ayrıca yörede nesli tükenmekte olan kırmızı çizgili sırtlanın koruma altına alınarak neslinin artırılması gereklidir.

Pazarlama Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Adıyaman ilinin kırsal turizm alanlarında üretilen ürünleri pazarlamak ve satmak için çeşitli pazarlar, çarşılar kırsal alanlarda yapılmalıdır. Kırsal alanlarda üretilen ürünlerin bu pazarlara gelen ziyaretçiler tarafından satın alınmasına uygun alanların oluşturulması gerekmektedir. Kırsal alanlarda üretilen ürünlerin şehir merkezinde bulunan Oturacak Pazar ve Şire pazarında satılmaktadır. Bunun dışında bu alanların eksiliği hissedilmektedir. Bu alanlar için gerekli çalışmalar yaparak bu yörelerde üretilen el sanatı, tarımsal ürünler, hayvansal ürünler vb. ürünleri üreten kişilerin satması kırsal alanların kalkınması ve kırsal alanlardaki göç önlenmiş olacaktır.

Kırsal alanlarda yapılacak kır lokantaları, restoranlar ile yörede üretilen tarımsal, doğal ve hayvansal ürünlerin yapılan yemeklerin pazarlanmasına imkân sağlayacaktır.

Besni ve Gölbaşı ilçelerinde üzüm, pekmez, fıstık, ceviz ve el sanatlarının satılacağı Şire pazarları, kır marketleri oluşturularak kırsal turizm faaliyetler katılan ziyaretçilerin bu alanlarda alışverişi ve yöresel ürünlerden faydalanması sağlanmalıdır.

İklim özellikleri uygun koşullara sahip çalışma alanı ve kırsal turizmin sadece bir mevsim ile sınırlı olmaması tüm yıl yapılan bir aktivitedir. Bütün bu özellikler kırsal turizm potansiyelinin önemli bir kısmını oluşturmakta ayrıca iklim özellikleri yapılan ekonomik faaliyetler ve hayvancılık faaliyetleri üzerinde etkili olmaktadır. Orta Fırat bölümünde yer alan çalışma alanı iklim çeşitliği ve GAP projesi ile tarımsal çeşitlilik göstermektedir. Badem yetiştirmede 1. İli, Antep Fıstığında 3. Sırada, Tütün üretiminde 4. Sırada ayarcı nar, Trabzon hurması, Besni üzümü, bağbozumu, Tut ilçesinde dut gibi ürünler için festivaller yapılmaktadır. Buradaki ürünlerin hasatına katılmak, üretilen doğal ve organik ürünlerin satın alınması ayrıca yöredeki çiftçilerin ürünlerini satma imkânı, kırsal alanların kalkınması, kırsal turizm potansiyelinin geliştirilmesine bağlıdır.

Güvenlik Yetersizliğine Dair Çözüm Önerileri

Kırsal turizm faaliyetler özellikle kırsal alanlarda yapılan bir faaliyettir. Yörede son yıllarda yaşanan çatışmalardan dolayı Adıyamana gelen turistler güvenlik kaygılarından dolayı bölge ziyaretlerinde kaygı yaşamaktadır. Bu kaygıları en aza indirmek için terör olaylarının en aza indirerek ortadan kaldırılması gereklidir. Yöreye gelen ziyaretçiler kırsal alanlarda rahat bir şekilde seyahat etmelerine olanak sağlanmalıdır. Güvenlik sorunu şu şekilde aşılabilir: Kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarının ortak iş birliğiyle aşılabilir.

Sonuç olarak Adıyaman'ın kırsal turizm açısından önemli bir arz potansiyeline sahip olduğu görülmüştür. Kırsal yerleşmelerde farklı turizm gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile bu bölgelerin sorunlarının orta veya uzun vadede çözümünde ve geliştirilmesinde önemli adımlar atılmış olacaktır. Önemli olan turizme açılan bu bölgelerde var olan bitkisel üretim, hayvancılık ve ormancılık gibi tarımsal faaliyetlerin terk edilmemesi ve o bölgeye özgü el sanatlarının, mimari üslubun ve kültürel yapının korunmasıdır.

KAYNAKÇA

Adıyaman Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, (2003). *Adıyaman İl Çevre Durum Raporu*, Adıyaman,.

Ahipaşaoğlu, S. ve Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*, Ankara: Gazi Kitapevi.

Ayhan, G. (2021). *Tunceli İli'nde kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi*(Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Elazığ

Akova, İ.(1995). *Akarsu Turizm,* Türkiye Coğrafya Dergisi, Sayı 30, s.393-407.

Akova, İ. (2011). *Kırsal turizm*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Önlisans Ders Notu.

Akurgal Ekrem, *Anadolu Uygarlıkları,* Net Turistik Yayınları, İstanbul, 2000, s. 21.

Anonim, 2011'a. *Adıyaman Çevre Durum Raporu*, Adıyaman

Arslan, Y., (2005). *Erdek ve Çevrenin Ekoturizm Açıdan Değerlendirilen-mesi.* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8,Sayı:13, 29-53.

Aslanboğa, İ. Hepcan, Ş. (1995). *Anıt Ağaçlar*. Bilim ve Teknik Dergisi, 333, 68-73.
Atalay, İ., Günek, H., Karadoğan, (2002). S., *Nemrut Dağı'nın Doğal Ortam Özellikleri ve Turizm Potansiyeli.* Türkiye Dağları I. Sempozyumu. Bolu, Türkiye, 25-27 Haziran.

Avcıkurt, C. & Köroğlu, Ö., (2008). *Kırsal Turizm*. Necdet Hacıoğlu ve Cevdet Avcıkurt (Editör). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım ss. 61-82, Ankara.

Azimli, M., (2008). *Hz. Safvan Bin Muattal ve Adıyaman Bölgesinin İslamlaşması,* İstanbul: Step Matbaacılık.

Bakırcı, M. (2012). *Bir Cumhuriyet Dönemi Şehri Kahta* .İstanbul:ÇantayYayınları.

Başgelen, N. (1998). *Tanrılar Dağı Nemrut,* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Bayazit, M., Ceylan, U., Saylan, U., (2012). *''Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'',* Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 1.

Bayhan, A.A., Salman, F., (2010). *Adıyaman Yüzey Araştırması (2000-2004),* Adıyaman İl Özel İdare, 1.Baskı, Adıyaman.

Beyhan, Y., Korkmaz, K. ve Olgunoğlu, M. P. (2014). *Adıyaman İli Balıkçılığının Mevcut Durumu ve Sorunları.* Adıyaman: Yunus Araştırma Bülteni, 4, 37- 46.

Biricik A, (1994). *Gölbaş Depresyon Adıyaman*, Türkiye Coğrafya Dergisi, Sayı 29, s. 53-81, İstanbul.

Bozdağ E. (2015). *Nemrut Dağı (Adıyaman) ve Çevresinin, Jeopark Olma Potansiyelinin Araştırılması,* Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmış Tez), Şanlıurfa, s. 69.

Ceballos-Lascurain, *H.* (1996). *Tourism, Ecotourism, and Protected Areas.* Gland, Switzerland: IUCN.

Cebe A. (2016). *adıyaman ilinin turizm coğrafyası*, Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmış Tez), Şanlıurfa.

Chhabra, D. (2001). *Heritage Tourism: An Analysis of Perceived Authenticity and Economic Impact of the Scottish Highland Games in North Caroline*. (Doctorate Thesis: Umı.3030030). Department Of Forestry, North Caroline State University.

Çevre ve Orman Bakanlığı, *Adıyaman İl Müdürlüğü Kayıtları,* 2010.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, *Adıyaman 2012 Yılı İl Çevre Durum Raporu,* Adıyaman, 2013.

Çorbacı, H., (2015). *Adıyaman'ın Arkeolojik Değerleri, Fırat'tan Volga'ya Medeniyetler Köprüsü,* Editör: Ramilya Yarullina Yıldırım, S: 23-46, Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Yayınları.

Çukur, T., Kızılaslan, N., Çukur. F., (2019). Contribution of the cooperation between agriculture and tourism for rural development. Rural development 2019: research and innovation for bioeconomy (RD2019): proceedings of the 9th international scientific conference, September 26-28, 2019, Agriculture Academy of Vytautas Magnus University, p. 371-375

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara. DPT Yayınları.

Doğanay, Hayati, (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası,* Çizgi Yayınevi: Konya.

Doğaner, S., (2019). *Türkiye Turizm Coğrafyası Literatür incelemesi,* Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 17, Sayı 34, s. 441-476.

Doğaner, Suna, (2003). *"Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması",* Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, Ege Üniversitesi Coğrafya Bölüm Sempozyumları 2., ss.1-8, İzmir.

Doğaner, Suna, *Türkiye Turizm Coğrafyası,* Çantay Kitabevi: İstanbul, 2003.

Döner, F.K., Naumann, R., (1939). Forschungen in Kommagene, İstanbulen Forschungen 10.

Dörner K. F. (1999). *Nemrut Dağının Zirvesinde Tanrıların Tahtları,* Çev: Vural Ülkü, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Durusoy, G., İzmir, Mart 2005, http://www.inst.at/berge/virtualitaet/durusoy.htm

Ellis, R.S., 1985, Gritille 1984, XII. Kazı Sonuçları Toplantısı , Ankara, s.261-270

Elmastaş, N., (2008). ‘‘*Kâhta Çayı Havzası’nda Arazi Kullanımı’’*, Coğrafi Bilimler Dergisi, 6 (2), 159-190.

Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, *Elektrik İşletmesi ve Etüt İdaresi Genel Direktörlüğü,* Ankara, 1964.

Eraslan, F. (2001). *Adıyaman / Besni Sofraz Küçük Tümülüs Kurtarma Kazıları, 13. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, S:121-129, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 2949.

Esengün, K., Akça H. Ve Sayılı M. (1999). *GAP Bölgesinde Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Yeni Bir Yaklaşım: Kırsal Turizm*, GAP 1. Tarım Kongresi, ss.389-396. 26-28 Mayıs, Şanlıurfa.

Eşitti, B., & Kıngır, S. (2015). *Konya İli Örneğinde Kalkınma ve İnanç Turizmi*. Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(12), 175-190. Bartın

Gaziantep Ticaret Odası ve GAP İdaresi, *Güneydoğu Anadolu Tanıtım Projesi - Adıyaman, Gaziantep ve Kilis Kent Rehberleri,* http://www.guneydogumirasi.org/ 2007.

Göksu, C. (2008). Adıyaman ili Gölbaşı İlçesi'nin tarihi, sosyo-ekonomik, kültürel yapısı. Yüksek Lisans tezi, Niğde Üniversitesi s. 664, Niğde.

Gübrüz, M. (1999). *Dibek Dağları'nda (Göksun) Kar Suyuna Bağlı Olarak Yapılan Yaylacılık*, Türkiye Coğrafya Dergisi, Sayı 34, s.661-667, İstanbul.

Güçhan, Ş, N., *Adıyaman'daki Kültür Varlıklarının Nemrut Dağı Odaklı Değerlendirilmesi: Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı (KNKGP),* II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, Adıyaman, 2008.

Gülcan, B,. (1999). "*Türkiye'de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı ürün Farklılaştırma İhtiyacı",* İşletme Araştırmaları Dergisi S:2/1 s.99-120.

Gümüş, E., (2008). *Yeni Bir Doğa Koruma Kavramı: UNESCO Jeoparklar Çerçevesinde Çamlıdere (Ankara) Fosil Ormanı Fizibilite Çalışması,* Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

Haberal, H,. (2015). *Turizmde Alternatif: Ekolojik Turizm, Doğa Turizmi, Kırsal Turizm, Yayla Turizmi,* Detay Yayıncılık: Ankara.

Harmankaya, S. - B. Erdoğu, (2002). *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri: İlk Tunç Çağı,* TASK Vakfı Yayınları, ISBN 975-6637-09- 9, İstanbul.

Harmankaya, S. - O. Tanındı - M. Özbaşaran,. (1997). *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-2: Neolitik,* Ege Yayınları, ISBN 975-807- 010-X, İstanbul.

Harmankaya, S. ve Tanındı O., (1996). *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-1: Paleolitik/Epipaleolitik,* Ege Yayınları, Cilt ISBN 975- 807-004-5, İstanbul.

Harmankaya, S., Tanındı O,- Özbaşaran, M., (1998). *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-3: Kalkolitik,* Ege Yayınları, ISBN 975- 807-019-3, İstanbul.

Hoşgören, Y. (2013). *Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri I.* Çantay Kitapevi. İstanbul

İbret, B. Ü. (2006). *Ilgaz Dağlarında kış turizmi*. Türk Coğrafya Dergisi, 44, s.61-78.

İKA. *Adıyaman İnanç Turizm Raporu.* Adıyaman: İpekyolu Kalkınma Ajansı, 2014.

İpekyolu Kalkınma Ajansı, *Trc1 Bölge Planı 2010-2013.* http://www.ika.org.tr/NewsDownload/trc1_bolge_planı.pdf (Erişim Tarihi: 08.09.2011). 2011.

İzmirligil, Ü., *Samasota (Samsat) Su Yolu Araştırması,* 1982, I. Araştırma Sonuçları Toplantısı, İstanbul, s.21-23.

Kalem, S., (2001). Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunabilmesi İçin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesinde Bir Yöntem Yaklaşımı ve Kastamonu Kıyı Bölgesi ve Yakın Çevresinde Uygulanması, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Kan E,. (2013). *Gölbaşı-Adıyaman-Kahta Devlet Yolu Üzerinde Yapılacak Olan Köprülerin Mühendislik Jeolojisi Açısından Değerlendirilmesi,* T.C Niğde Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Mühendisliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmış Tez), Haziran.

Kara, B., ve Doğan, H. (2012). *Adıyaman Tarihi ve Kültürü Üzerine.* Konya: Kömen Yayıncılık.

Karadoğan, S. (2005) *Adıyaman Havzasının Genel ve Uygulamalı Jeomorfolojisi,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Elazığ.

Kortanoğlu, M. S., (2012). *Türkiye'de Höyük Yerleşmelerinin Korunması, Değerlendirilmesi ve Devamlılığın Sağlanması Sorunu: Tilmen Höyük Arkeolojik Park Örneği,* Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükaltan, D. (2002). *Tarım Turizm ve Türkiye'de Tarım Turizm İşletmeciliği. II. Turizm Şurası Bildirileri.* Ankara: Turizm Bakanlığı Yayını. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Türkiye Turizm Stratejisi (2023),* Ankara, 2007.

Lourens, M. (2007). Route tourism: a roadmap for successful destinations and local economic development. Development Southern Africa, 24 (3): 475-489.

Leslie, D., (2001).“*Urban Regeneration and Glasgow's Galleries with Particular Reference to the Burrell Collection",* Edited by RICHARDS, Greg, Cultural Attractions and European Tourism, CAB International, UK, pp. 112-133.

MTA, (Maden Tetkik Arama Enstitüsü), (2002). *1/500000 ölçekli Jeoloji Haritaları Hatay paftası,* Ankara.

Orhan A. (2010) . *Yerel Değerlerin Turizm Ürününe Dönüştürülmesinde "Coğrafi İşaretlerin" Kullanımı: İzmit Pişmaniyesi Örneği,* Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, Güz: 243-254.

Öğrenmiş, İ. Y., (2006). *Adıyaman ve Kahta Dolaylarının Jeolojisi ve Petrol Potansiyeli,* Fırat Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi(Yayınlanmamış), Elazığ.

Özbek, Y., (2014). *Kâhta'nın Kuruluşu Gelişmesi ve Fonksiyonları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Özcamus, A., (2007). *Adıyaman Merkez ve Çevrelerindeki Adak Yerleri ve Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özçatalbaş, O., (2006). *Türkiye'de Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirilmesi, Turizm ve Mimarlık Sempozyumu,* Antalya, ss. 272-278, (28-29 Nisan).

Özdemir M. A. ve Kardoğan S., (1996). *Türkiye'de İl Merkezlerinin Coğrafi Mekanla İlişkileri,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 8 Sayı: 2, Sayfa: 271-291, Elazığ.

Özgüç N., (2007). *Turizm Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Özkan, N. A., (1998). *''Adıyaman ve Köylerinde Dokunan Tülülerin Genel Özellikleri''*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4, Konya. Say: 6(2), Sayfa:159-190 Ankara, 2008. sehir/cografi-yapi/6/ ,adresinden edinilmiştir.

SOMUNCU M. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Çevresel Değişim*: Ankara Üniversitesi

Soykan, F. (1999). *Doğal Çevre ve Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm,* Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, S 10, 67-75. Ankara.

Soykan, F. (2001). *Kırsal Kalkınma-Kırsal Turizm İlişkisi ve Avrupa'dan İki Örnek: Basilicata/İtalya ve Sitia/Yunanistan.* Kırsal Çevre Yıllığı, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Yayını, 13-36. Ankara.

Soykan, F. (2002). *Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Türkiye. Türkiye Dağları* I. Ulusal Sempozyumu, 154–159.

Soykan, F. (2003). *Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi.* Ege Coğrafya Dergisi, 12, 1-11. İzmirSucu, M. *Adıyaman İli ve İlçeleri,* Gaziantep: Yeni Zamanlar Dağıtım, 1993.

Sunkar, M., (2000). *Çelikhan Ovası (Adıyaman) ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Türkiye.

Şahin, S., (2006). *Medeniyetler Kavşağında Kommagene Uygarlığının Yeri ve Anlamı,* Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, Adıyaman

Şahin, S., (1991). *Tümülüs ve Anıtların Araştırılmasına Yönelik Halen Devam Eden Çalışmalar, Nemrut Dağı Arkeolojide Yeni Yöntemler,* Almanya: VestfalyaArkeoloji Müzesi ve Vestfalya Müze Müdürlüğü.

Şahinbaş, İ., (2000). *Tanrı Yaratan Dağ Nemrut*. Karabük: Günışığı Turizm Yayıncılık Taahhüt Ltd. Şt, Turistik ve Kültürel Yayınlar.

T.C. Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, (2011). *Gap Bölgesi Turizm Master Planı,* Şanlıurfa.

Taş, Sedat, (2012). "*Trabzon ve Ekoturizm: Yerli Ziyaretçilerin Yöreyi Değerlendirmesine Yönelik Bir Araştırma",* T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir. Tchetcik, A., Fleischer, A. ve Finkelshtain., (2006). *"Rural Tourism: Development, Public Intervention And Lessons From The Israeli Experience" The Hebrew University of Jerusalem Economics*, Vol:12, No:6. ss. 1-42.

Tel A. Z. ve Şimşek A., *Endemic and Rare Taxa of Ulubaba Mountain (Adıyaman) Vegetation Structure and Their Evaluation According to IUCN Categories*, Adıyaman, December, 2017; 1 (1): 51-56

Tırpan, A.A., (1986). *Samasota Aşağı Şehir Sur Duvarları,* IV. Kazı Sonuçları Toplantısı , Ankara, s.183-201.

TKB, (2003), *Uygun Yatırım Alanları Araştırması Adıyaman İli*, Ankara

Uçar, M., Çeken, H. ve Ökten, Ş. (2010). *Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma: Fethiye Örneği*. Detay Yayıncılık, Ankara

Ukav, İ. (2012). *"Adıyaman'ın Kırsal Turizm Potansiyeli"* . KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi , 13(51), 77-81.

Ukav, İ., (2008). *Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Katkısı Adıyaman Örneği,* Güneşe Yürümek, II.Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, 10-12 Ekim 2008, 219-235, ss. Adıyaman Üniversitesi.

UNWTO. (2011), *Tourism Highlights.* http://media.unwto.org/en/press-release/ 2011-05- 11/international-tourism-first-results-2011-confirm-consolidation-growth (01.09.2011).

Usta, Ö.(2001).*Genel Turizm*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

ÜLKER, İ., (1978). *Dağ Turizminin Gelişimi*, Ankara: T.C. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri.

Veer, M., and Tuunter, E. (2005). *Rural Tourism in Europe*, Hague.

Wilson,S., Fesenmaıer, D. R., Fesenmaıer, J. and Van Es, J. C., *"Factors for Success in Rural Tourism Development".* University of Illinois, Journal of Travel Research, 40 (2), 132-138, 2001.

Yalçınlar, İ., (1967). *Türkiye'de Bazı şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde Jeomorfolojik Temeller*, İ.Ü. Coğr. Enst. Derg. S:16, Sh.53-66, İstanbul.

Yaşar, C, İ., (2010)ç. *Adıyaman İl ve İlçelerinde Evliya Anlatıları,* Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yelken, M., (2016). *Kommagene'nin İzleri.* Adıyaman: İpekyolu Kalkınma Ajansı. İnternet Kaynakları.

Yener, E., (1991). *Levzin Höyük Kurtarma Kazısı,* III. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Efes, İzmir.

Yıldırım, A. (2006). *Karakaya Barajı ve Doğal Çevre Etkileri,* D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 6, 32-39

Yıldız, E.B., Sivri, U., Berber, M., (2010). *Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2010).* Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, 07-09 Ekim 2010. Bozok Üniversitesi.

Yıldız, S., (2012). *Adıyaman El Sanatları, Adıyaman Tarihi ve Kültürü Üzerine,* Editör: Hamdi Doğan, S:146-154, Konya: Kömen Yayınları.

Zeyrek, H, T,. (2006). *Arkeolojik Buluntuların Işığında Besni ve Yakın Çevresinin Tarihçesi,* Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, Adıyaman.

İnternet Kaynakları

https://gezgince.com/tr/gezinti/kucuk-hasan-turbesi/

https://gezgince.com/tr/gezinti/jariyaylasi/#:~:text=JAR%C4%B0%20YAYLASI,Ancak%2C%20yat%C4%B1l%C4%B1%20olarak%20da%20kal%C4%B1nmaktad%C4%B1r.

https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR61378/mesireyerleri.html#:~:text=Ziyaret%20%3A%20Kahta%20yolu%20%C3%BCzerinde%20Ad%C4%B1yaman,i%C3%A7in%20mesire%20alan%C4%B1%20olarak%20kullan%C4%B1lmaktad%C4%B1r.

http://sosyodenemeler.blogspot.com/2011/07/ishak-peygambermakamadiyaman.html
WTO, (2003). *Conclusions-Seminar on Rural Tourism Guidelines for Development December,* Http://Www.Unwto.Org/Regional/Europe/Pdf/ (Son erişim: 01.03.2022).
http://www.tuik.gov.tr.

http://www.adiyaman.gov tr.

http://www. adiyamanmetropolitligi.org

http://www.gerger.gov.tr/ters-lale

http://www.zengarden.com
http://www.adiyaman.gov.tr/adiyaman-tarihi
https://mgm.gov.tr/tahmin/il-ve-ilceler.aspx/?il=Ad%C4%B1yaman.

https://web.archive.org/web/20130913001437/http://www.milliparklar.gov.tr/mp/nemrutdagi/index.htm

http://www.mootol.com/Yazi594/nemrut-komagene-yonetmen-tekin-gun

https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR-61344/cografya.html

http://golbasi.gov.tr/kus-gzlemciligi

https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR-61374/antik-kent-kaya-mezarlari-ve-magaralar.html

https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-89632/sanliurfa-kultur-varliklarini-koruma-bolge-kurulu-mudur-.html